GRAMMAR
of the
MACEDONIAN LITERARY LANGUAGE

by HORACE G. LUNT

SKOPJE 1952

A

GRAMMAR

OF THE

MACEDONIAN LITERARY LANGUAGE

BY

HORACE G. LUNT

SKOPJE
1952

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
БИБЛИОТЕКА

PREFACE

It is the aim of this book to introduce the reader to the Macedonian literary language. The first part consists of a description of the structure of the sound pattern and the morphological system of the language, the second part is made up of typical examples of Macedonian prose, and the last gives a representative list of Macedonian words with their English equivalents.

This is the first attempt to present Macedonian entirely in its own terms. The current school grammar, *Македонска граматика* (1950), by Krume Kepeski, amounts to an adaptation from similar Bulgarian works, with many quite unnecessary comparative and historical references. The only extensive treatment of Macedonian in any other language is the sketch included in R. de Bray's *Guide to the Slavonic Languages* (London, 1950; pp. 243—313). De Bray took most of his information from Kepeski, and unfortunately included some of the latter's misinterpretations. In the *Guide*, Macedonian is explained exclusively from the comparative point of view, within the framework of the whole group of the Slavic languages. Other published works about Macedonian are only short articles enumerating the salient feàtures of Macedonian as compared to the other Slavic languages.

There are, however, several books and monographs about Macedonian dialects which furnish valuable material for comparative and historical studies. Principle among them are the works of the French Slavists. Prof. André Mazon has written extensively on two of the southwest Macedonian dialects. *Contes slaves du Macédoine sud-occidentale* (Paris, 1923) treats the dialects in the region of Florina or Lerin, in Greece, and *Documents, contes et chansons slave de l'Albanie du sud* (Paris, 1936) is an exhaustive treatise on the dialect of an isolated group of Macedonians in the village of Boboštica in Albania. With Prof. André Vaillant, Mazon edited and published a nineteenth-century text from an area in

Greece which has long been completely hellenized, *L'Evangéliaire de Kulakia, un parler slave du Bas-Vardar* (Paris, 1938). The bibliographical and comparative data about all Macedonian dialects given in this book are particularly important. The Russian scholar A. Seliščev, writing more from a historical point of view, published several important studies: *Очерки по македонской диалектологии* (Kazan', 1918), a general description and history of Macedonian dialects; *Македонские кодики XVII и XVIII веков* (Sofia, 1933), an analysis of older written materials; and *Полог и его болгарское население* (Sofia, 1929), which contains a description of a northwestern dialect. The Polish scholar M. Małecki studied and published materials from the southeasternmost Macedonian dialects, from the villages of Suho and Visoka, northeast of Salonika. None of these works is directly concerned with the dialects on which the Macedonian literary language is based, although Seliščev does touch on them from time to time. The monograph by the Serbian linguist Aleksandar Belić, *Gališki dijalekat* (= *Srpski dijalektološki zbornik*, VII, Srem. Karlovci — Beograd, 1935), analyzes a western Macedonian dialect which, although not one of those from which the literary language is drawn, nevertheless has many characteristics in common with them, as for example the accent and the triple definite article.

There is a mass of literature dealing with the origins of Macedonian dialects and the question of their relationship to Serbian or Bulgarian. The majority of this literature is polemic and hopelessly biased. An excellent summary of the opinions expressed during the '30's can be found in Małecki's article 'Z zagadnien dialektologii makedonskiej', *Rocznik Slawistyczny*, (1938), 119—144.

None of this literature has been used directly in writing the present grammar. Some of the contemporary work by Macedonian linguists has been very important, however. The short monograph by Blaže Koneski on his native dialect of Prilep, 'Прилепскиот Говор', published in the *Годишен зборник* of the Skopje University for 1951 is of great value. It is an analysis of one of the principle sources of the literary language, written by the leading Macedonian linguistic scholar, and has influenced my point of view in a number of respects. The articles in the little journal published by the Seminar of South Slavic Languages in Skopje, *Македонски Јазик* (1950), have also proved useful. Nearly all of the material for the treatment of the accent and the prepositions has come from Koneski's articles in this journal, and other articles have been used freely, although in basically modified form.

A number of difficulties face anyone who tries to analyze such a new language. Macedonian, like most literary languages, contains elements from several regional dialects, and is not identical with any single dialect. While there is general agreement on the outlines and the most significant features of the pronunciation, morphology and syntax, there remains a mass of secondary matters which have still to be solved.

There is not yet a generation educated solely in Macedonian, and the influences of the school languages (principally Serbo-Croatian, and secondarily Bulgarian) are ever present both in speech and in print. The written norms are now fairly well codified, and people who are concerned with culture write in accordance with the norms. That is not to say that the daily press, which must print hurriedly translated news items, achieves a high standard, nor that the barber or baker who puts a notice in his store window is careful with his spelling or his grammar. But it does mean that there is something which can be identified as standard literary Macedonian and contrasted to other things which are not standard.

As a basis for description, I took prose published in the years 1950-51, further restricting myself to works coming under the general heading of *belles-lettres*. Poetry was excluded because it admits a plethora of archaisms and dialectisms and abounds in variant forms not found in prose. Journalistic and most expository prose was not included because the writers too often are strongly under the influence of their school Serbo-Croatian, and they have not taken the time to become sufficiently acquainted with the daily language of the people and with the details of the newly established norms of the literary language. As arbiter for the quality of any given work, and for the „correctness" of any form or construction, I have relied on the judgment of the members of the Seminar of South Slavic Languages at the Macedonian University in Skopje. The description is thus to some degree also a prescriptive, normative grammar, for it ignores usages arbitrarily termed as not in accordance with the standard. However a complete description of all the usage found in all prose of the two years in question would fill several volumes with variant details and elements from many different dialects and languages.

In speaking, most Macedonians continue to pronounce according to their local dialects, and many individuals retain their native morphological and syntactical systems. More and more effort is being made, however, to adopt a pronunciation more in accord with the written standard, and deviant morphological forms are less and less in use among intellectuals. As a basis for the description of the phonemic system, I took the pronunciation of Blaže Koneski, poet, writer, translator, and Professor of the Macedonian Language at

the University, a native of Prilep. Certain of my observations are based on the speech of his colleagues in the Seminar of South Slavic Languages, Prof. Krum Tošev (also a native of Prilep), Assistant Božo-Vidoeski (from Poreče, an area north of the Prilep—Bitola—Kičevo—Veles quadrangle), and Assistant Rada Ugrinova (from Skopje). Data from recordings which other speakers made for me have in every case been checked with these four people.

The grammar is intended to be strictly synchronic. Historical and comparative remarks are confined to the outline in the Introduction and to occasional footnotes. The description is not complete, for it does not treat in detail the adverbs, conjunctions, and particles. The salient points of syntax are included in the morphology. All the points treated have been illustrated by examples taken from Macedonian prose or from one of the four informants named above. The examples have all been checked by Macedonians, and are thus guaranteed to be standard. Any errors in translation are of course my own fault.

The grammar has been written from a strictly linguistic point of view, and will therefore be of most interest to the student of Slavic and general linguistics. I believe, however, that the non-linguist who is interested in learning Macedonian will find it possible to understand the terminology and point of view if he will read slowly and carefully, and will study the examples in conjunction with the grammatical statements.

The texts in the second part of the book have been chosen to illustrate different kinds of prose treating different subjects, and at the same time to present a few representative pieces of Macedonian literature. It cannot pretend to be an anthology, for the selection was made more on the basis of length and of type of vocabulary and subject matter than on that of literary value. It was preferred to present long excerpts which are complete in themselves, or complete works, rather than many fragments which might perhaps be more varied, but which would be incomplete. Although some of the selections were written before 1950, they have been edited to bring them into line with contemporary usage.

The first three selections are folktales which were collected and published during the nineteenth century. They illustrate the type of language which is considered exemplary for the new literary language, although certain details are not accepted. In this book, these texts have been slightly edited, principally in orthography, to eliminate the least acceptable regionalisms. For the benfit of the reader who is interested in comparing this standard with the orignal dialect form of the stories, I will cite the sources. *Жената од ѓаволска опашка* was recorded in the town of Štip

by A. Kostencev and published in the Bulgarian journal *Сборник за народни умотворения* IX (1893), 155. *Мачорот ација калуѓер* is one of the many folktales recorded by the expert racconteur and folklorist Marko Cepenkov, a tailor of Prilep, and published in the same *Сборник*, VIII (1892), 217. *Свекор, свекрва и снаа* was published in the *Сборник от български народни умотворения*, част втора, VII, 1 (Sofia, 1892), p. 65, compiled by Kuzman Šapkarev, one of the foremost educators in Macedonia in the latter part of the nineteenth century.

The story of the Good Samaritan was included for the benefit of those who are interested in comparing this version with other languages. The same text in many different Slavic languages was published in Rajko Nahtigal's book *Slovanski jeziki*, 2nd edition, Ljubljana, 1952.

The translation of the Gospel text, and the normalization and accentuation of the folk texts were done by the author of the next selection, Blaže Koneski. He was born in Prilep in 1921 and educated in Serbo-Croatian schools. He studied Slavic literatures at the universities of Belgrade and Sofia. From the first, Koneski has been active in the codification and standardization of the literary language, and the astonishingly rapid progress of unification is due in no small degree to his energy and good judgment, to his teachings, admonitions and example. The excerpts included here comprise most of the introduction to the book *Македонската литература во 19 век*, which includes an anthology of nineteenth century Macedonian literature. They are excellent examples of Macedonian expository prose, and give some details about the history of Macedonian culture.

In this and other texts, omissions are indicated by **(. . .)**.

The play *Бегалка* was first written in the dialect of Kumanovo, and was produced in Skopje in 1928. Its author, Vasil Il'oski, was born in Kruševo in 1902, but grew up and was educated in Bulgarian and Serbian schools in Kumanovo. He is at present Professor in the Normal School in Skopje. *Бегалка* was rewritten in the new standard language, and published in 1951. The excerpts included here were selected and edited, with Il'oski's aid and approval, to present the main plot in as short a form as possible. The dialogue is typical of colloquial Macedonian, except that it contains a relatively large percentage of words of Turkish origin, which gives it a somewhat old-fashioned flavor.

The Youth of Frosina is one of the best short stories in Macedonian to date. It appeared first in the now defunct literary magazine *Нов Ден* (VI, 8—10, 1950, pp. 21—30). The author, Vlado Maleski, known by his war-time pseudonym 'Tale', was born in Struga in 1919, and educated in Albanian schools in Scutari and

Serbo-Croatian schools in Struga. He has been active in Macedonian cultural life and is at present cultural editor of the daily newspaper *Нова Македонија*. This story was incorporated into the scenario which Maleski wrote for the first Macedonian film, *Frosina*, which had its premier on June 31, 1952. It treats one of the central themes of Macedonian literature, the difficulties of the life of the *pečalbar*, the worker who is forced to go away from home to seek employment, and of the hard lot of the wife and children he leaves behind.

A Street (1951) is to date the longest story in Macedonian, which has yet to produce a novel. The author, Slavko Janevski, was born in Skopje in 1920, and he attended school there. He is one of the leading poets, and only recently has turned to prose. *Улица* is unusual in its treatment of life in Yugoslavia between the two wars—most Macedonian prose deals either with an older period or with the Second World War and the subsequent events.

The three selections by Jovan Boškovski all appeared in the first published volume of Macedonian short stories, *A Shot (Растрел)*, which came out in 1946. They have been edited by the author to conform with the present-day standard language. Boškovski was born in Skopje in 1920 and educated there. He has written a number of short stories, of which these are typical. At present he is a writer and director with the Macedonian film company, Vardar-Film.

Čičko Alekso is the only published story of the young writer Dimče Markovski. He was born in Prilep in 1923 and educated in Serbo-Croatian and Bulgarian schools. The story was originally published in the short-lived literary magazine *Idnina* (II-6, 1950, pp. 45—55), which ceased publication in 1950. The language has been slightly revised by B. Koneski (principally to eliminate Serbisms), and the punctuation, which was completely chaotic, has been changed to conform to American usage (not Macedonian standards, particularly with regard to the use of quotation marks). The theme of the Partisan Movement, guerilla warfare, and the life of underground workers is central in Macedonian literature, and this story is typical of many others, by various authors.

It may be noted, parenthetically, that the punctuation found in Macedonian publications is extremely varied. Some authors hold to the German and Russian type of punctuation by hard and fast rules, while others follow the looser sort of system used by the French and English. And all are dependent on the whim of the printer, who frequently imposes a few ideas of his own. The use of the comma and the means for indicating direct quotation are subject to the most fluctuation.

The vocabulary is made up first of the words in the reading selections and those discussed in the grammar. It includes, further,

most of the words from the spelling dictionary in the *Македонски правопис,* and from the vocabulary compiled by Koneski for the Serbian and Croatian readers of the *Антологија на македонска поезија* (Belgrade, 1951). It also includes a number of words which I collected for a discussion of word-formation in Macedonian. The reader who is acquainted with the general Slavic habits of word-formation will find interesting material here. The vocabulary also contains some of the most important words which appear in the daily press, and the most frequent abbreviations.

This book is the result of a long-standing interest in Macedonian which dates from 1944, when I chanced to see some Macedonian news bulletins, a newspaper, and a tiny brochure containing a translation of a Russian story. It was impossible to get more materials in 1945, and I learned nothing more about the new language until 1946—47, when I attended the lectures of Prof. Antonín Frinta, at the Charles University in Prague. This was probably the first regular course in Macedonian offered by a non-Yugoslav institution. During the next few years I read the few Macedonian books which I managed to obtain, and studied the available works on various Macedonian dialects. In 1950, at a series of conferences for foreign Slavists conducted at Bled under the sponsorship of the Yugoslav Ministry of Science and Culture, I heard the lectures of Prof. Blaže Koneski and Prof. Krum Tošev on the Macedonian language, and that of Prof. Haralampie Polenakovik on Macedonian literature. In 1951, thanks to a leave granted me by the President and Fellows of Harvard University, I was able to spend three months in Macedonia, working exclusively on the language. This book represents the fruits of that visit.

It would never have been possible without the constant aid of Blaže Koneski. Not only did he furnish printed materials and help in the control of the Macedonian texts and examples, as indicated above, but he was always willing to spend hours in explaining grammatical problems, defining words, and furnishing suitable illustrative examples for various points. It was his initiative which made possible the printing of this book in such an astonishingly short time after the completion of the manuscript. I can only hope that its appearance will serve in some way as an expression of my thanks to him.

Professor Krum Tošev, and Assistants Rada Ugrinova and Božo Vidoeski also gave much of their time. Miss Ugrinova and Mr. Vidoeski particularly lightened my burden of mechanical work by helping to record vocabulary on cards, and by patiently defining words for me for hours on end. Miss Ugrinova also read the proofs of the Macedonian texts. I am deeply grateful to these Macedonian

scholars. My thanks are due also to Assistant Pavle Ivić, of the Institute for the Serbian Language in Belgrade, for his help in reading proof.

The grammar owes a great deal to the teachings of my colleague and friend Prof. Roman Jakobson, of Harvard University. The general approach to the problems is one which I learned from him, and his comments on the first draft of the manuscript enabled me to clarify many difficult points. I should also like to thank at this time Dr. Cornelius van Schooneveld, who read most of the manuscript and discussed various problems with me. To Prof. Morris Halle of the Massachusetts Institute of Technology I am grateful for his many helpful comments, and especially for his advice on the analysis of the phonemic system. The manuscript would never have been finished in time had it not been for the unselfish help given me by Dr. Lawrence G. Jones and Dr. E. Paul Gauthier in the arduous task of typing the vocabulary. Bob Ellrich and Al Baum also gave much-needed help in the final preparation of the manuscript.

Finally, I wish to thank the Yugoslav Council for Science and Culture and the Macedonian Ministry of Education, Science and Culture for the financial aid which they granted me, thus enabling me to prolong my stay in Macedonia and study the language more thoroughly.

Horace G. Lunt

Belgrade, July 21, 1952.

TABLE OF CONTENTS

page

Preface V
Table of Contents XIII
Abbreviations XV
Introduction 1
PART ONE — A Grammar of the Macedonian Literary Language 9
Chapter I. Phonology and Orthography 9
Phonemics (§1) 9
Morphophonemics (§1.2) 14
Orthography (§1.3) 18
Prosodic Features (§1.4) 21
Chapter II. Morphology 26
Introductory Remarks (§2) 26
Substantives (§2.1) 27
Gender (§2.11) 27
Forms (§2.12) 27
Plurals (§2.13) 28
Collectives (§2.14) 31
„Countedness“ (§2.15) 32
Vocative (§2.16) 32
Dependent Forms (§2.17) 33
Adjectives (§2.2) 34
Comparison (§.24) 35
Pronouns (§2.3) 36
Personal Pronouns (§2.31) 37
Demonstrative Pronouns (§2.24) 40
Definite Articles (§2.41) 41
Interrogative Pronouns (§2.5) 43
Relative Pronouns (§2.6) 44
Indefinite Pronouns (2.7) 45
Qualitative and Quantative Adjectives (§2.8) 47
Numerals (§2.9) 47
Adverbs (§3) 51
Prepositions (§4) 52
Chapter III. The Verb 66
Introductory Remarks (§5) 66
A. The Morphology of the Verb 68
General Notions (§6) 68
Aspect Morphology (§6.1 - 6.4) 69
Forms (§7) 72
Present (§8) 73
Imperfect (§9) 73
Aorist (§10) 74

page
Imperfect l-participle (§11) 75
Aorist l-participle (§12) 75
n/t participle (§13) 75
Imperative (§14) 76
Verbal Adverb (§15) 76
Verbal Substantive (§16) 76
Irregular Verbs (§17) 76
„to be" (§18) 79
Summary (§19) 79
B. The Meaning and Use of the Verbal Forms 81
Direct Forms 81
Present (§20) 81
Excurse: да + Present Forms (§21) 84
Imperfect (§22) 87
Aorist (§23) 90
„Distanced" Forms (§24) 91
n/t participle (§25) 97
има-compounds (§25.4) 99
Potential Mood (§26) 100
Projective Mood (§27) 101
Intransitive Voice (§28) 101
Imperative (§29) 102
Verbal Adverb (§30) 104
Verbal Substantive (§31) 104

PART TWO — Reading Selections 105
A. Folk Texts 105
Жена од ѓаволска опашка 105
Мачорот аџија и калуѓер 106
Свекор, свекрва и снаа 109
B. Gospel Text, Luke X:30-35 111
C. Contemporary Expository Prose 112
Blaže Koneski: excerpts from Македонската литература во 19 век .
D. Contemporary Dramatic Prose 125
Vasil Ilʼoski: excerpts from Бегалка 125
E. Contemporary Narrative Prose 140
Vlado Maleski — „Tale": Младоста на Фросина 140
Slavko Janevski: excerpts from Улица 152
Jovan Boškovski: Непријатели 164
Во поход 167
Земјата на Панка Бисерин 170
Dimče Markovski: Чичко Алексо 175

PART THREE — Vocabulary 187

Map of the Republic of Macedonia

ABBREVIATIONS AND SYMBOLS

a aor	aorist
adj.	adjective
adv.	adverb
Bg.	Bulgarian
C	any consonant
coll.	collective.
conj.	conjunction
def.	definite
dial.	dialect, dialect form
dim.	diminutive
E	east
excl.	exclamation
f.	feminine
gram.	grammatical
	imperfect
I	interminative
indef.	indefinite
m.	masculine
Mac.	Macedonian, Macedonia
N	north
O	old
pej.	pejorative
pl.	plural
pl. tant.	pluralia tanta (nouns occuring only iu the plural)
pr	present
PSl	Proto-Slavic
S	South
SC	Serbo-Croatian
sg.	singular
SSl	South Slavic
T	terminative
voc.	vocative
W	west
ϕ, $\varnothing$	zero
/	or
$\sim$	opposed to, alternates with

INTRODUCTION

Macedonian is the official language of the Peoples Republic of Macedonia, one of the six federal units which comprise present-day Yugoslavia. It is the native tongue of the 800,000 Macedonian Slavs who live in the Macedonian Republic, and is an important secondary language for the 200,000 Albanians or Shiptars, the 95,000 Turks, the 10,000 Arumanians (Vlachs); and the 20,000 Gypsies there.

The neighboring areas of Bulgaria and Greece are also part of the region historically known as Macedonia. In Bulgarian or Pirin Macedonia, the Macedonian language enjoyed the status of a secondary tongue from 1944 until 1948, but it has since been forbidden. In Greek or Aegean Macedonia, where the Slavic population has been decreased by emigration or hellenization, the language has never been permitted.

Macedonian is a South, or Balkan, Slavic language, closely related to its two neighbors, Bulgarian and Serbo-Croatian, and to the more distant Slovene. All of these are akin to the East Slavic languages (Russian, Ukrainian and Byelorussian) and the West Slavic languages (Polish, Czech, Slovak, Upper and Lower Sorbian). Balkan Slavic may be divided into two parts on the basis of one very old feature: in the east, the two Common Slavic reduced vowels known as *jers* (ъ and ь) did not develop alike, while in the west the two fell together and shared the same subsequent developments. The western part of Balkan Slavic evolved into the dialects which gave rise to the Slovene and the Serbo-Croatian literary languages. The eastern Balkan Slavic dialects gave rise to the Bulgarian literary language in the nineteenth century and to the newest of European literary languages, Macedonian, in our own day.

It was also from the eastern Balkan Slavic dialects that the first Slavic literary language, Old Church Slavonic, came. This language, based on the Salonika dialect of the 'Slavic Apostles', Sts. Cyril and Methodius, was used by all of the Slavs during the

Middle Ages. It was the medium of a flourishing culture in Moravia and Bohemia from about 863 to the end of the eleventh century, and was influential in the formation of the new Czech and Polish written languages somewhat later. It was the language of the 'Golden Age' of literature during the reigns of the Bulgarian Tsars Boris and Simeon. From there, the language and the culture were taken over by the Russians, late in the tenth century, and the South Slavic elements from the language of Cyril and Methodius are still vital and productive in present-day Russian. Church Slavonic was also the language of the new princedoms and kingdoms which were formed in Croatia and Serbia in the eleventh century and later.

In the ninth century, when Cyril and his brother created an alphabet for Slavic and made the first translations, the Slavic peoples, spread over a tremendous area from the Baltic to the Aegean, from the Elbe to central Russia, spoke dialects which were so close to each other that there was no difficulty in communication. The dialect of Salonika was perfectly comprehensible to the Moravians, who did not hesitate to accept it as the written language. Although basic phonetic changes took place in the next two centuries, fundamentally modifying the spoken dialects in different respects, the force of cultural tradition kept the written language relatively unified. Different centers of learning stylized the language in their own ways, adding elements of the local dialects. Thus arose different versions or *recensions* of Church Slavonic, such as the Bohemian, the Macedonian, the Bulgarian, the Serbian, the Russian, and the Croatian recension. The oldest manuscripts date from the tenth century, and in spite of the fact that their language is not completely uniform, it is difficult to localize them exactly. Sometimes there is even doubt as to whether a manuscript is Russian or South Slavic. Later on, the local versions became more distinct, but many a manuscript from the thirteenth to fifteenth century is difficult to identify closely. The literary language remained essentially one, particularly for the Serbs, Bulgarians, and Macedonians, despite the different centers of learning with their different styles of writing and spelling. Even the strong political rivalries did not prevent a lively cultural exchange.

One specifically Macedonian trait is found even in the oldest of the Old Church Slavonic texts from the Balkans, the Codex Zographensis and the Codex Marianus. The reduced vowel ъ, in the so-called 'strong position' is often replaced by о as for instance, in сонъ (probably pronounced *son)* for an older сънъ. A closely related trait which is characteristic of Macedonian and the neighboring Bulgarian dialects, but not of Serbian or Eastern Bulgarian, is the replacement of 'strong ь' by *e*, as in темно or темьно (probably pronounced *temno)*, found in the oldest manu-

scripts beside the older form тьмьно. There are other special Macedonian features occuring in such manuscripts as the *Bologne Psalter* and the *Ohrid Apostle Lessons*, from a slightly later period.

Although Macedonia had one of the most important Slavic cultural centers in the Balkans during the tenth to thirteenth centuries, at Ohrid, political affairs did not allow the development of a special Macedonian literature. Except for a brief period under Samuil at the end of the ninth century, Macedonia never had its own government. It was first part of various Bulgarian-ruled states, then came under the Serbs. Until the end of the fifteenth century, the Slavic culture was maintained fairly intact, and Church Slavonic was the written language, sometimes in a more Bulgarian type of recension, sometimes in a more Serbian type.

With the Turkish conquest, Slavic culture in the Balkans almost died out. From the early sixteenth century until the eighteenth, literary activity was restricted to copying the books necessary for church services, and even this activity was limited. From this period, only a few Macedonian and Bulgarian manuscripts have survived the repeated wars, fires, earthquakes, and other disasters.

As the Turkish rule weakened, the Balkan Slavs began again to revive their culture. At the end of the seventeenth, and even more in the eighteenth century, books of sermons began to appear in a language which mixed in many elements of the local spoken dialects with the now archaic church language. The church language itself underwent changes with the introduction of Russian texts. All Orthodox Slavs came to use the Russian recension of Church Slavonic as the language of the liturgy.

The first printed book containing Macedonian texts is not a sign of the strength of Slavic culture, but of its weakness. It is the four-language conversational manual by a certain Daniil of Moscopole, in southeastern Albania, first published in 1793, as has recently been established by Prof. H. Polenaković of Skopje. This *Četirijazičnik* was intended to teach Albanians, Arumanians (Vlachs) and Macedonians how to express themselves in Greek, then the language of the dominant cleric and merchant class in the Balkan provinces of Turkey. The Macedonian texts were written for Daniil by the priest Stefan, of Ohrid, and are in the Ohrid dialect.

During the nineteenth century, Bulgarians and Macedonians intensified their efforts to educate their children, to achieve the independence of their church, and to strive toward political freedom. Two attitudes toward language developed among Macedonians; some wanted to write just as they spoke, while others believed that a compromise with the dialects of the Bulgarians

could bring about a unified literary language. There was still another factor, however; the effort of the Serbs to introduce Serbian books into the Macedonian schools. The Macedonians were thus struggling against the Turks and the Greeks for religious and political freedom, and with these plus the Bulgarians and the Serbs for cultural independence. It was an unequal struggle, and as a compromise many preferred to join forces with the Bulgarians against the major enemy, the Greek-Turkish domination. Thus many Macedonians accepted the Bulgarian literary language, and after the establishment of the hegemony of the Bulgarian church in Macedonia in 1871, the schools became almost exclusively Bulgarian.

This was only a temporary solution, however, for although many Macedonian elements had been accepted into the Bulgarian literary language, many Macedonians still felt that their own tongue was different enough to warrant a difference in writing. They were still at a great disadvantage, for while Bulgaria had achieved a measure of independence, Macedonia remained only a backward province of the Turkish Empire. Having no press of their own, the Macedonians attempted to express their ideas in the Bulgarian press, but they met with opposition at every step. A booklet written in Macedonian and advocating both Macedonian political independence and a Macedonian literary language was destroyed by Bulgarian officials in a Sofia printing shop in 1903, and this incident does not seem to have been isolated. Most such works, however, never even reached the printer's shop.

Macedonian separatism did not die, however, but was even intensified because of the unsatisfactory solutions offered after the Balkan Wars and the First World War. Historical Macedonia was divided into three parts, parcelled out to Serbia, Bulgaria, and Greece. In Greece in the nineteenth century the Slavic population reached the outskirts of Salonika. From the middle of the century, thanks to the dominance of the Greek church, and the Greek merchants, the process of hellenization proceeded steadily, working out from the towns. Still, in 1912 there was a large Slavic population in Greek Macedonia, particularly in the border areas. After the award of these regions to Greece, many Slavs emigrated to Pirin Macedonia or other parts of Bulgaria. Even more changes took place in the ethnic composition of Aegean Macedonia after 1918, for many Anatolian Greeks were settled there. Bulgarian schools were supended, and those Macedonians who did not emigrate were subjected to intensive hellenization. The Bulgarian-Serbian frontier was changed many times between 1912 and 1918, but the local population, particularly in the west, considered both Serbs and Bulgarians as foreign oppressors, and continued to demand the

right to use their own language not only in private, but in public life.

During the nineteenth century a number of collections of Macedonian folksongs and folktales had been published. Under the label of folklore, it was possible to print them according to the Macedonian pronunciation, although the language was usually proclaimed to be a Bulgarian dialect. These folk materials had served as an inspiration to a few educated Macedonians who tried to write original poetry in the nineteenth century, and in the 1920's and '30's they again became a powerful influence to stimulate the growing feeling of nationalism among the young Macedonians in Yugoslavia. In the late 30's the poets Kosta Racin, Venko Markovski and Kole Nedelkoski published original poems in Macedonian. Racin's volume, which appeared in Zagreb, was considered by the critics as a manifestation of regional poetry in a South Serbian dialect, while the other books, published in Sofia, were viewed as Western Bulgarian works. In fact, however, these poems served to fire the imaginations of many more young people, who found their own native Macedonian language in them.

In 1941, western Macedonia was taken from Yugoslavia and annexed by Bulgaria. The population did not find that the change brought any improvement in their position, and they believed that they had simply exchanged one foreign official language for another. As the resistance movement grew, it became clear that one of the slogans must be cultural freedom for Macedonia. During the struggle against the occupying forces, Macedonian was regularly used in news bulletins, proclamations, and the songs, poems, and stories written for and by the soldiers.

With victory and the final expulsion of the Germans in 1944, the Republic of Macedonia was proclaimed, and the official language was declared to be Macedonian.

Macedonian dialects are not, of course, uniform. They shade into the neighboring Serbian dialects to the north and Bulgarian to the east. There is a relatively homogeneous group of dialects to the west of the Vardar river, in the area roughly defined by the quadrangle Prilep—Bitola—Kičevo—Veles, and, since this is also the most populous area of Macedonia, these dialects were taken as the basis of the literary language.

A commission established in 1944 defined more specifically which features were to be incorporated into the written language, and since that time the norms have been worked out in more detail. With the publication of the little handbook on spelling, *Македонски правопис (Macedonian Orthography)* in the spring of 1951, the new language can be said to have come of age. In that short period of

time it had achieved a degree of homogeneity comparable to that of the other Balkan languages.

Naturally the spoken language of a population which was overwhelmingly peasant and agricultural did not contain the terminology to deal with the complex civilization and culture of a modern state. It was necessary to find or create all the terms for politics, philosophy, literature, advanced technology, and all the other fields. At first, the tendency was to borrow outright from Russian, Bulgarian and Serbian. Since the people who had any education at all had been trained in Serbo-Croatian or Bulgarian schools, the influence of those two languages has been particularly strong. At present, the tendency is rather to replace the borrowed words with terms made up of native elements, or words which have been found to exist in local dialects. For instance, for 'event' many used the Bulgarian word событие, while others preferred the Serbian догађај. But in the folksongs there is the word настан, with the same meaning. This word was introduced, and immediately was accepted, and the two competing loan-words have been discarded. Older categories have been extended to encompass new usages. Normally, a verbal substantive can have no plural. But even before 1940 the word прашање 'a questioning, a process of questioning' came to mean simply 'question', and it developed a plural прашања 'questions'. Many other verbal substantives followed suit. Terminology in many fields is still not settled, and the discussions about new words and usages are lively and productive.

As has been stated, Macedonian is very closely related to both Serbo-Croatian and Bulgarian. The relationship with Bulgarian is doubtless closer. Macedonian and Bulgarian together form a special group which I have called Eastern Balkan Slavic. Beside the very old feature mentioned above (maintenance of a difference between the reflexes of the „jers"), there are many traits in common. Chief among them are the loss of declension, the use of prefixes rather than suffixes to form the comparative and superlative of adjectives and adverbs (рано 'early', порано 'earlier' — cf. SC раније), the loss of the infinitive, and the development of a postpositive definite article. All of these are shared to some extent by the southeastern Serbian dialects, but it is fairly clear that this is a recent development. It may be noted, however, that there is no sharp, distinct line which marks off Serbian from Bulgarian, any more than there is an absolute frontier between Macedonian and Serbian or Bulgarian, or, on the other hand, between Croatian and Slovene.

Macedonian has very few phonemic, morphological or syntactical traits which are unique, but the peculiar combination of traits marks off a system which is different from those of all the other Slavic languages. The Macedonian accent is unique, and it is the

outstanding feature which sets Macedonian apart from Bulgarian. The stress is bound to the antepenult, while Bulgarian stress is free. Macedonian does not have the musical intonations which are characteristic of the western Balkan Slavic languages, Serbo-Croatian and Slovene.* In morphology, only Macedonian has the suffix *-am* for the first person singular of *all* verbs. The development of a verbal compound with the verb 'to have' as auxiliary, coupled with the neuter form of the past (historically speaking, passive) participle (имам видено 'I have seen', cf. §25.4) is peculiarly Macedonian, although the germs of such a development can be found in other Slavic languages, particularly Czech and Polish. Only Macedonian has the obligatory use of the short direct and indirect object pronouns together with a definite direct or indirect object (**Му ја** дадов на Петрета книгата 'I gave Peter the book', cf. §2.311), although some usages in Bulgarian are similar. The triple postpositive definite article is shared by Macedonian only with the closely related Serbian and Bulgarian dialects just to the north (жената, женава, женана 'the woman', cf. §2.41), but certain Bulgarian dialects have two articles.

The principal features which together characterize the Macedonian sound pattern are: 1. **o** from 'strong back *jer*' = ъ *in all positions* (like Russian, but unlike northeastern Bulgarian dialects, where ъ > о only in suffixes), 2. **e** from 'strong front *jer*' = ь (like Russian and some Bulgarian dialects), 3. **a** from ǫ = ѫ (like central Bulgarian dialects), 4. **a** from a secondary vowel which developed in certain consonantal clusters, e. g. dobar < dobr (like Serbo-Croatian), 5. **ќ** from ***tj** and ***kt** before front vowel (structurally, but not phonetically, like Serbo-Croatian), and the parallel development, 6. **ѓ** from ***dj**, 7. **tolt** from *tl̥t (like Russian), 8. initial **ja** from **ję** = ѧ (similar to some Serbo-Croatian dialects and to Czech and Slovak) e. g. jazik, 9. **cr-** < **čr-**, e. g. crn, crep (like Serbo-Croat).

---

* Initial ѫ developed specially in Macedonian, giving **ja**, but only four roots are found: **jadica** 'fishing-line', **jaglen** 'coal', **jazol** 'knot', **jaže** 'rope'. Instead of the expected ***jagol**, Macedonian has the form **agol** 'angle, corner', borrowed from Bulgarian.

The root цут ('bloom') has a special form in Macedonian: cf. Bg. цъвт— SC. cvat—; < цвьт—.

The development of a secondary **u** in the numerals **sedum** and **osum** is like Czecho-Slovak, but only Macedonian has **sum** for 'I am'.

PART ONE

GRAMMAR
of the
MACEDONIAN LITERARY LANGUAGE

CHAPTER I

PHONOLOGY AND ORTHOGRAPHY

1.1 Literary Macedonian has 31 phonemes. The system contains five vowels (*i u e o a*); four semi-vowels (*r j l ł*); three nasal consonants (*m n ň*); 9 pairs of consonants with the opposition of voicing including 4 pairs of stops (*p/b, t/d, k'/g', k/g*), 3 pairs of fricatives (*f/v, s/z, š/ž*), and 2 pairs of affricates (*c/ʒ, č/ǯ*); and a non-paired voiceless fricative (*h*).

It has not yet been possible to make a full acoustic analysis of a satisfactory body of recorded material, but from the evidence available, the total phonemic system appears to be based on eight oppositions of distinctive features:[1] 1. vocalic — non-vocalic, 2. consonantal — non-consonantal, 3. compact — diffuse, 4. grave — acute, 5. nasal — oral, 6. continued — interrupted, 7. voiced — unvoiced, 8. strident — mellow.

---

[1] For this terminology, see *Preliminaries to Speech Analysis: the Distinctive Features and their Correlates*, by R. Jacobson, G. Fant, and M. Halle. M. I. T. Acoustics Laboratory Technical Report № 13, Cambridge, Mass., January, 1952.

	p	b	f	v	t	d	s	z	k'	g	k	g	š	ž	h
vocalic	-	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
consonantal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
compact	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	+
grave	+	+	+	+	–		–	–	–	–	+	+	–	–	+
nasal	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	-	–	–	–
continuous	–	–	+	+	–	–	+	+	–	–	–	–	+	+	+
voiced	–	+	–	+	–	+	–	+	–	+	–	+	–	+	
strident					–	–			–	–	–	–			

	c	ʒ	č	ǯ	m	n	ň	ł	l	j	r	i	u	e	o	a
vocalic	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	+	+	+
consonantal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–
compact	–	–	+	+	–	–	+	+	–			–	–	±	±	+
grave					+	–		+	+	–		–	+	–	+	
nasal	–		–	–	+	+	+									
continuous	–	–	–	–				+	+	+	–					
voiced	–	+	–	+												
strident	+	+	+	+												

1.11 In the following remarks, phonemic transcriptions will be enclosed in slant lines where necessary to distinguish them from phonetic transcriptions, which will be enclosed in square brackets.

/i/ is a high front vowel, unrounded.[1]

/u/ is a high back rounded vowel.[2]

/e/ is a mid-high front vowel.[3] Stressed /e/ varies freely between [e] and [ɛ], with the higher allophone more frequent. Unstressed /e/ is always [ɛ]. Frequently in the stressed syllable the high allophone may take the form of a falling diphthong [ie]. This variant is considered non-literary and is avoided in formal speech.

---

[1] /i/ derives historically from Proto-Slavic (PSl) *i* and *y*, and has exact correspondences in both Serbo-Croatian and Bulgarian: ili 'or', sin 'son'.

[2] /u/ derives chiefly from PSl *u*, and corresponds to SC and Bg. However, in a few words /u/ represents PSl *ǫ* (ѫ) e. g. kuk'a, krug, mudrost, oružje, otsustvo, sudbina. Such words come from the northernmost Mac. dialects or neighboring SC, from the Russified church language, or else they are new learned words taken directly from Serbian or Russian.

[3] /e/ derives historically from: 1. PSl *e* — *mene* (SC, Bg mene); 2. PSl *ę* — *meso* (SC mêsó, Bg mesó); 2. General South Slavic (SSl) *ě* — *mesto* SC mȅsto/mjȅsto, Bg mjásto, *mleko* (SC mléko mlijȅko, Bg mljáko); 4. PSl "strong front jer" = ь – *den, pes, gladen* (SC dân, pâs, gládan, Bg den pes'pъs, gláden)

/o/ is a mid-high back rounded vowel.[1]

/a/ is a low central vowel.[2] In unstressed position, particularly after the stress, a somewhat higher allophone [ʌ] may occur, in free variation with [a].

A sixth vowel [ʌ] or [ə] appears in dialect words which are used in literary texts for special effects: [səza] for *solza*, [pət] for *pat*, and the like. It is normally used in naming the consonant letters when spelling or pronouncing abbreviations; e. g. NR Makedonija [nə rə makedonija] 'Peoples Republic of Macedonia'. Sometimes the pronounciation of abbreviations is influenced by Bulgarian; e. g. SSSR ('SSSR') [es es es er] or [sə sə sə rə]. We use the Bulgarian letter ъ to represent this vowel. The sound also appears in some Turkish loanwords, but in literary pronunciation it is replaced by [a], kъsmet — kasmet 'fate, good fortune'. There is a wide range of variation of pronunciation of this vowel in the dialects where it is a phoneme. In some it is opposed to /a/ by fronting (i. e. acuteness)

i		u
e		o
ъ		a

and in others by closeness (i. e. compactness)

i	ъ	u
e	a	o

/r/ is a voiced apical trill which functions both syllabically and non-syllabically. Between consonants it is syllabic: /prf, vrba/ 'first, willow'. In root-initial position, followed (but not preceded) by a consonant, /r/ is realized as [ər]: ȅrš, ərg'a, zaə'rskaa /r̥'š, r'g'a, zar'skaa/ 'rye, rusts, they growled'. This situation occurs only at the beginning of a word, or in a very few cases where a prefix ending in a vowel has been added to such a word.

/j/ is a palatal semi-vowel. Cf. 1.123, below.

/l/ is an alveolar apical voiced lateral, the so-called „European l".

/ł/ is a velarized dental voiced lateral. It does not occur before /e/, /i/, or /j/.[3] /l/ corresponds almost exactly to the *l* in American English *leap* while /ł/is nearly identical with the final sound in AE *all*. The combination /lj/ in rapid speech may be realized as a palatal lateral, like the Serbian љ, but in slower speech it is clearly a group, apical + palatal.

---

[1] /o/ derives from 1. PSl o — *pole* (SC pȍlje, Bg polé); 2. PSl "strong back jer" = ъ — *son, bočva, kratok* (SC sȁn, bȁčva, kratak, Bg sъn, bъ̀čva, krátъk); 3. PSl tlt — *volk, solza* (SC vȕk, súza, Bg vъlk, sъlzá).

[2] /a/ derives historically from three major sources; General SSl *a* — *brat, grad* (SC, Bg brat, grad); 2. PSl *ǫ* (ѫ) *raka, pat* (SC rúka, pȕt. Bg rъká, pъt, — NB: Here certain Mac. dialects may have *u, o, ъ* (roka, pot); such forms may occur in written dialogue, but they are not considered literary. — 3. A secondary vowel ('jer") which developed in certain consonantal groups: *dobar, łaže,* (SC dȍba läže, Bg dobъ̀r, łъ̀že).

[3] *l*, not before *e, i* and *j*, is of foreign origin, except in the root *lub-* 'love': in all other cases PSl **lj* has become *ł*. Many Mac. dialects preserve *l* more frequently than the literary language: *nedela, tolku,* etc., for literary *nedeła, tołku*.

/m/ is a bilabial nasal, /n/ a dental nasal, and /ň/ a palatal nasal.[1]

/f/ is a labio-dental voiceless fricative.[2]

/v/ is the corresponding voiced labio-dental fricative.[3] NB: Some speakers pronounce a bilabial voiced fricative [w] for [v], but this is not literary.

/t/ is a dental voiceless stop, unaspirated, and /d/ its voiced correspondent.

/s/ is a hissing dental sibilant, /z/ its voiced correspondent.

/k/ is a voiceless unaspirated velar stop, /g/ its voiced mate.

/ḱ/ is a voiceless palatal stop.[4] There is free variation ranging from a pure stop [ḱ] to an affricate [ḱś], although in the speech of one person the range is usually narrow. In the speech of some persons there is no contrast between /k/ and /ḱ/ before front vowels (/e, i/). In the recommended standard, however, the two phonemes remain distinct in all positions: e. g. kuḱa 'house' — kuka 'hook'; pl. kuḱi — kuki.

In the dialect of the city of Prilep, *k'* has become *č* in the speech of those born after about 1930.

/g'/ is a voiced palatal stop, whose variants have the same range and distribution as those of /ḱ/, from a pure stop [g'] to an affricate [ǵź].[5]

/š/ is a voiceless hushing sibilant,[6] /ž/ its voiced counterpart.

/c/ is a voiceless dental affricate, /ʒ/[7] its voiced conterpart.

/č/ is a voiceless alveolar or palatal affricate, /ǯ/ its voiced counterpart.

/h/ varies from a breathed [h] to a voiceless velar fricative [x].[8]

---

[1] /ň/ is replaced in some dialects by /jn/ *kojn, venčajne* for *koň, venčaňe.*

[2] /f/ derives from *xv, (fala* — SC hvala/fala, Bg hvala) or is borrowed from Turkish, Greek, and western languages. As in many other Slavic dialects, a foreign *f* is often replaced by *v* (less often *p*) in Mac. dialects.

[3] In the different Mac. dialects, the pronounciation and distribution of /v/ is extremely varied. PSl *v* has been lost in most cases in most dialects, and its use in the literary language is often artificial. /v/ may come from an older *h*; see footnote on /h/ below.

[4] /k'/ derives from: 1.PSl **tj* — *svek'a* (SC svéća/svijèća, OBg svěšta); 2. PSl **kt* before front vowel — *nok'* (Bg nošt, SC nôć), 3. PSl *tьj* — *brak'a, cvek'e* (Bg bratja, cf. cvetjá; SC bräća, cvêće/cvijeće).

[5] /g'/ derives from: 1. PSl **dj* — *meg'u* (SC među, Bg meždu), 2. PSl *dьj* — —(łag'a) лаґа (SC lađa, Bg ládija).

[6] Throughout the central Mac. dialects there are infrequent traces of the older reflex *śt* < **tj* and **kt* before front vowel. A few of these have been taken into the literary language: e. g. *snošti* 'last night', *ovošje* 'fruit', *mošne* 'very' (*mog-), *maštenica* (*mǫt-) 'buttermilk' *gašnik* 'trouserstrap', *pomoš* 'aid', *pomoš-nica* 'helper (f.)', *maštea* 'step-mother'.

[7] /ʒ/ is secondary in Mac., not directly related to the S of Old Church Slavonic manuscripts.

[8] PSl *x* has been lost in all positions in most Mac. dialects. In the literary

1.12 Notes on the distribution of phonemes.

1.121 The opposition voiced — voiceless is not significant at the end of a word; there only voiceless consonants (of those whose voicing is significant) appear.[1] Similarly, consonant groups may contain only voiced or only voiceless consonants. The voiced *v* loses its voicing at the end of a word and *before* any phonemically voiced consonant, but it may follow either a voiced or voiceless consonant (svat — zvaňe, tvori — dvor, etc., but only ftor, vdova, etc.)

1.122 Long (or doubled) consonants occur only at certain morpheme boundaries; only *t d s z m* and *j* are found doubled.

At the boundary between a morpheme and a suffix:

numerals + plural definite article: *pette* 'the five', *desette* 'the ten'
ordinal numerals, *petti* '5th', *devetti* '9th'
collective numerals: *sedummina* 'group of 7' and *osummina* 'group of 8'

feminine substantives ending in *-t* (not *-st*) + definite article:
životta 'the life' *proletta* 'the spring'
čelatta 'the children, offspring'

At the boundary between a morpheme and prefix:

adverbs: *oddaleku* 'from afar' (cf. *daleku* 'distant')
ottamu 'from there' (cf. *tamu* 'there')

adjectives: *bessilen* 'powerless' (cf. *silen* 'powerful')
bezzaštiten 'defenceless' (cf. *zaštiten* 'defended')

adverbs and adjectives with the superlative prefix *naj-*:
najjasen, najjasno 'clearest, brightest'

nouns: *bezzemjaš* 'landless peasant' (cf. *zemja* 'land')

verbs: *se oddaleči* 'he went away' *ottrgna* 'he tore off'
razzeme 'he took /from all sides/'
nattrča 'he won, excelled in running' (cf. *natrča* 'he came running')

---

language /h/ thus usually represents a borrowing from neighboring Slavic dialects or literary languages, from Greek, Albanian, or Turkish.

PSl *x* in final position, or in positions alternating with final, has often been replaced by /v/ (pronounced [f] automatically if final): aorist /rekov, rekovme/ [rekof, rekovme]. In intervocalic position PSl *x* has occasionally been replaced by /v/: uvo 'ear'. This is relatively recent change, affecting even Turkish loanwords; e. g. *ištav* „appetite" < *iştah*.

[1] The voicing of the nasals and "semi-vowels" *m n ň t l r j* is not phonemically opposed to any voicelessness, nor is the voicelessness of *h*. Therefore these consonants are not concerned in this statement.

In the first category, there is no question about the occurrence of these long consonants,[1] nor is there with the adverbs in the second category and the forms with *naj-*. With the verbs, adjectives and nouns (assuming that there are more than the one here cited), there appears to be hesitation between the forms with a long consonant and similar formations where there is a single consonant. The long consonants clearly are retained to avoid homonymy (cf. *nattrča* — *natrča*; *se oddolži* 'he paid off a debt' — *se odolži* 'it lengthened'); otherwise these forms in careless speech sometimes have only a single consonant. Without a large body of recorded acoustic material, a precise analysis is impossible.

1.123 The material available does not furnish a clear definition of the occurrence of /j/. In the spelling, and in the pronunciation of some individuals, it seems to be clearly a separate phoneme. E. g. *a* 'and' — *ja* 'either', *žaba* 'frog' — *žaoio* 'batrachian' (f. sg.); *žabi* 'frogs' — *žabji* 'batrachian' (pl.); *pij*, *pijte*, *íspijte* 'drink!' — *ti* 'thou', *tito* 'Tito'; *organ* 'organ' — *jorgan* 'blanket; cf. *ulica* 'street' — *juli* 'July'. When /e/ and /i/ follow vowels, however, it is not clear whether the phonetic [j] which frequently is heard actually is phonemic, for there is no possible contrast. The word 'is' is usually pronounced [jɛ] and the number 'one' [ɛdɛn]; however they may be pronunced [ɛ] and [jɛdɛn]. There is apparently free variation in such cases.

When /i/ is immediately followed by another vowel, a [j] is usually heard: it does not seem to be in contrast with hiatus, and therefore may be termed non-phonemic. The cases of *pij*, *pijte*, *íspijte* show the succession /ij/ not followed by a vowel. If these combinations actually are pronounced in normal speech, then the analysis here presented is correct. It is, however, possible that this is an artificial pronunciation, influenced by certain considerations of spelling. In that case the *j* may be interpreted as a variant of /i/; an interpretation which would make necessary the introduction of a prosodic feature of syllabicity.

In other two-vowel combinations, hiatus remains, but when three vowels come together, a [j] appears before the third (e. g. *pee* 'sings', *zapea* 'they sang', but *peeja* 'they were singing'). This [j], being automatic, may also be termed non-phonemic.

Vocalic and Consonantal Alternations

1.20 When a word is modified to function in various morphological positions, certain phonemes may be lost or replaced by other phonemes. A few of the changes are automatic and predictable, but

[1] It is characteristic of Macedonians to carry the long consonant of the ordinals *petti*, *devetti*, *desetti* over into Serbian, even when they have spoken that language almost exclusively since childhood.

the majority are isolated and non-productive. Here we shall cite only the most important changes, leaving a more complete listing for the description of each morphological category. (Shifts of stress are discussed in the section on the accent, below, 1.4.)

1.21 Vocalic alternations are numerous. Most important are those which occur in the regular conjugation of verbs and those in the forms of certain masculine nouns, adjectives, and a small number of irregular verb forms (l-participles).[1] The large number of non-productive vocalic alternations, represented chiefly in the relationship between the perfective and imperfective stems of many common but irregular verbs, will not be cited here.

a — ø[2] 1 sg. verbs: *gleda* 'he sees' — *gledam* 'I see' (cf. 8.02)
adjectives: *dobar* 'good' (m. sg.) — f. *dobra* (cf. 2.211)
e — ø 1 sg. verbs: *spie* 'he sleeps' — *spiam* 'I sleep' (cf. 8.02)
aorist: *da čue* 'he hears' — *ču* 'he heard' (cf. 10.02)
nouns, adjectives: *Makedonec* 'Macedonian' — pl. *Makedonci* (cf. 2.1312)
veren 'faithful' (m. sg.) — f. *verna* (cf. 2.211)
e — a verbs: *da padne* 'he falls' — *padna, padnal* 'he fell' (cf. 10.03, 13.03)
i — ø 1 sg. verbs: *nosi* 'he carries' — *nosam* 'I carry' (cf. 8.02)
i — a verbs: *da zabeleži* 'he notes' *zabeleža* 'he noted' (cf. 10.12)
i — e verbs: *broi* 'he counts' — *broeše* 'he counted' (cf. 10.11)

All of these alternations are morphologically conditioned.

1.22 Consonantal alternations are also varied. Only three types are productive: *ł* — l, j — ø, and voiced — voiceless consonants. All three are completely automatic, determined by phonetic position.

1.221 *ł* — l. Since *ł* may not stand before *e, i,* or *j* it is replaced by *l*. This alternation is found before all of the many suffixes beginning with any of these three phonemes:

beł 'white' (m. sg.) — *beli* (pl.) — *belina* 'whiteness'
oreł 'eagle' — pl. *orli* — *orlište* 'big eagle'
kriło 'wing' — pl. *krilja*
vełam 'I say' — *veli* 'he says'
tełci 'calves' — sg. *tele*

---

[1] When a word ending in a vowel is followed by a word beginning with a vowel, the first vowel is often lost in speech, an automatic and non-significant change. This is particularly true in the case of the particles *k'e* and *ne* and the reflexive *se*: *k'igram* (I'll play), *zošto n'izleze?* (Why didn't you come out?), *Rak ta da mi s'isuši!* (May my hand wither!). This pronunciation is not recommended, however, and such contractions are avoided in formal speech.

[2] The symbol ø means zero. See the footnote to § 2.111, below.

1.222 The alternation of *j* with zero (i. e. the absence of *j*) occurs whenever the *j* is followed by *i* or *e*. As indicated above (1.123), the pronunciation may retain a [j].

kraj 'region' — pl. *kraevi* or *kraište*
brojam 'I count' — *broi* 'he counts'
ptujam 'I spit' — *ptue* 'he spits'

1.223 Alternations in voicing are frequent and important. Since no voiced stop, affricate, or fricative may stand at the end of a word, there is alternation between a voiced non-final consonant and an unvoiced final (e. g. *gradot* 'the city' — *grat* 'city'). In a consonant group the voicing or lack of it i determined by the final stop, affricate or fricative, except *v* (cf. 1.121, above), e. g. *doždot* 'the rain' — *došt* 'rain'[1].

The following alternations occur.

b — p	*zabot* 'the tooth' — *zap* 'a tooth'
	vranec 'sparrow' — pl. *vrapci*; *vrapče* 'little sparrow'
v — f	*orevot* 'the nut' — *oref* 'nut'; *orefče* 'little nut'
d — t	*sudot* 'the court' — *sut* 'court'
	predok 'ancestor' — pl. *pretci*
	ridot 'the hill' — *ritče* 'hillock'
g — k	*bogovi* 'gods' — *bok* 'god'
	bega 'flees' — *bekstvo* 'flight'
g' — k'	*tug'a* 'strange' (f. sg.) — *tuk'* (m. sg.)
z — s	*vlezot* 'the entrance' — *vles* 'entrance'
	nizok 'low' (m. sg.) — f. sg. *niska*
ž — š	*nadeži* 'hopes' — *nadeš* 'a hope'; *nadešta* 'the hope'
	težok 'heavy, hard' (m. sg.) — f. *teška*
	vlastodržec 'ruler' — *vlastouršci*
zd — st	*grozdot* 'the grape' — *grost* 'a grape'
žd — št	*gluždot* 'the knot (in wood)' — *glušt* 'a knot'

1.224 Occasional alternations with zero are found:[2]

t — ø	*list* 'leaf' — *lisje* 'leaves, foliage'
	(*mesten* 'local' m. sg. — *mesna* f.)
d — ø	*grozdot* 'the grape' — *grozje* 'grapes'

[1] The consonant groups formed when two words come together in the sentence *may* be treated in the same way phonetically. If there is no pause, the word-initial voiced stop (less frequently an affricate or a fricative) may cause the voicing of the normally unvoiced final consonant in the preceding word. *Toj grad bil golem*, or *grat bil; užaz beše* 'it was a horror' for *užas beše*. The alternation between pause and zero here is optional, but more frequently the pause and therefore the voiceless final consonants are heard. Again, a large

1.225 With a few exceptions (cf. 1.122), no double consonants are permitted: normally a double consonant simplifies to a single one. This is an automatic, phonetic change:

n — ø *kamenen* 'of stone' (m. sg.) — f. *kamena* (cf. 2.212 below)

1.226 Certain changes are found in the formation of plurals and in some isolated cases of derivation. All of these changes are determined by the morphological or derivational categories, and are not therefore automatic. (Forms in parentheses are exceptional.)

k — **c**	*volk* 'wolf' — pl. *volci*
	(*raka* 'hand' pl. *race*)
g — **z**	*mitingot* 'the meeting' — pl. *mitinzi*
	(*brgu* 'quickly' — *brzina* 'speed')
	(*noga* 'foot, leg' — pl. *noze*)
h — **s**	*uspeh* 'success' *uspesi*
v — **s**	*Vlavot* 'Vlach' — *Vlasi*
t — **k'**	*cvet* 'flower' — pl. *cvek'e*
	rabota 'affair' — coll. pl. *rabok'e*
	fati 'he grasps' (*T*) — *fak'a* (*I*)
d — **g**	*livada* 'meadow' — coll. pl. *livag'e*
	gradot 'the city' — *grag'anec* 'citizen'
	napadnam 'I attack' (*T*) — *napag'am* (*I*)
	svidi 'he pleases' (*T*) — *se svig'a* (*I*)
n — **ň**	*kamen* 'stone' — coll. pl. *kameňe*

1.2261 *S*, *š*, *z* normally, and *j* exceptionally, are replaced by *f* before *č* and *c* in derivation:

vozot 'the train' — *vofče* 'little train'
obrazot 'the cheek' — *obrafče* 'little cheek' (BUT *obrazec* 'model' — pl. *obrasci*)
glušec 'mouse' — pl. *glufci* — *glufče* 'little mouse'
kutija 'box' *kutifče* 'little box' (Normal type, *odaja* 'room' — *odajče*)

Derivatives of words in *-st* lose the *t* (cf. 1.224 and note) and replace the *s* by *f*:

most 'bridge' — *mofče* 'little bridge'
krst 'cross' — *krfče* 'little cross'
mast 'fat' — *mafca* (diminutive)

---

body of recorded material is needed to define this alternation satisfactorily.

[2] In nearly all dialects, and in normal pronunciation, the words spelled with final *-st* (i. e. which historically had *-st*) are pronounced only with [-s]. The recommended pronunciation is with [-st], however, and the *t* appears in the articulated form and the alternate plural, [listot listovi]. The unarticulated singular of 'grape' should be pronounced [grost] but is usually [gros]. Similarly *št* > *š*: [doš, gluš] for [došt, glušt].

1.22611 Note, however, that the *-z* of a prefix becomes *š* before the *č* of a root (cf. 1.305):

bez without', *čest* 'honor' — *beščesten* 'dishonorable'

1.2262 There are many other alternations which are found chiefly in the morphology of irregular verbs and in isolated, non-productive derivational processes. The list given below is not intended to be exhaustive, but illustrates the most widely spread relationships.

k — č	*rekof* 'I said' — *reče* 'he said'
	junak 'hero' — *junački* 'heroic'
	Grk 'a Greek' — *grčki* 'Greek' (adj).
	maka 'pain — *'mači'* tortures' — *mačen* 'painful'
	reka 'river' — *rečište* 'big (unpleasant) river'
	dlabok 'deep' — *dlabočina* 'depth'
	raka 'hand' — *račiče* 'little hand'
g — ž	*legna* 'he lay down' — *leži* 'he lies'
	laga 'falsehood' — *laž* 'liar'
	mnogu 'many' — *umnožuva* 'multiplies'
	bog 'god' — *božji* 'god's, divine'
c — č	*ofca* 'sheep' — *ofči* 'sheep's' (m. sg.); *ofčar* 'sheep-herder'
	ptica 'bird' — *ptičji* 'bird's' (m. sg.)
v — š	*stravot* 'the fear' — *strašen* 'terrible'
	pravot 'the dust' — *prašina* 'dustiness, dust'
	suvi 'dry' (pl.) — *suši* 'dries'
z — ž	*blizok* 'near' (m. sg.) — *dobližuva* 'approaches'
	nizok 'low' (m. sg.) — *niži* 'lower' (m. sg.)
	niza 'thread' — *niži* 'he strings, threads'
s — š	*visok* 'high' — *viši* 'higher, superior'
(s — c	*pes* 'dog' — pl. *pci*)[1]

ORTHOGRAPHY

1.3 Macedonian is written with an alphabet which has 31 letters, one for each phoneme. The alphabet is an adaptation of the Serbian type of Cyrillic.

The following table gives the Macedonian alphabet, with both the normal and the italic forms for the letters, since there are some differences. Beside them is given the transliteration (letter-for-letter equivalents) which is used in Yugoslavia when Macedonian names or texts are written with the Roman alphabet, and the last column gives the phoneme. The notes following the table point out differences

[1] In the central Mac. dialects an older *ps* > *pc* (psi > pci, psue 'curses' > pcue) and *pš* > *pč* (pšenica 'wheat' > pčenica).

between the standard Macedonian spelling system, the usual Yugoslav transliteration, and the phonemic transcription used in the preceding sections.

MACEDONIAN		ROMAN		MACEDONIAN		ROMAN	
Normal	Italics	Translit-eration	Phoneme	Normal	Italics	Translit-eration	Phoneme
а А	*а А*	a	a	н Н	*н Н*	n	n
б Б	*б Б*	b	b	њ Њ	*њ Њ*	nj	ň
в В	*в В*	v	v	о О	*о О*	o	o
г Г	*г Г*	g	g	п П	*п П*	p	p
д Д	*д Д*	d	d	р Р	*р Р*	r	r
ѓ Ѓ	*ѓ Ѓ*	g' or đ	g'	с С	*с С*	s	s
е Е	*е Е*	e	e	т Т	*т Т*	t	t
ж Ж	*ж Ж*	ž	ž	ќ Ќ	*ќ Ќ*	k' or ć	k'
з З	*з З*	z	z	у У	*у У*	u	u
ѕ Ѕ	*ѕ Ѕ*	dz	з	ф Ф	*ф Ф*	f	f
и И	*и И*	i	i	х Х	*х Х*	h	h
ј Ј	*ј Ј*	j	j	ц Ц	*ц Ц*	c	c
к К	*к К*	k	k	ч Ч	*ч Ч*	č	č
л Л	*л Л*	l	l, ł	џ Џ	*џ Џ*	dž	ǯ
љ Љ	*љ Љ*	lj or l'	l	ш Ш	*ш Ш*	š	š
м М	*м М*	m	m				

Note on the use of the symbols: ž represents approximately the sound in English pleasure, azure; з — a*dz*e; j — *y*es, to*y*; ň — (very approximately) o*n*ion; c — ha*ts*, č — *ch*urch; ǯ — *j*udge; š — *sh*e, ca*sh*

1.301 As a general rule, the spelling is phonemic: each phoneme is represented by its letter. For example:

Скопје Skopje	Велес Veles	Охрид Ohrid
Битола Bitoła	Штип Štip	Маврово Mavrovo
Гостивар Gostivar	Кочани Kočani	Нерези Nerezi
Ѓорѓи G'org'i (Đorđi)	Љубен Luben (Ljuben)	Иљо Ilo (Iljo)
Црневци Crnevci	Sose зозе (Dzodze)	Sana зана (Dzana)
коњ koň (konj)	пеење реење (peenje)	куќа kuća
Божиќ Božić	џамија ǯamija (džamija)	Софија Sofija

There are, however, a number of exceptions.

1.302 The letter J is written in accordance with specific rules. Initially before **е, ј** is written only in foreign names like Jena' Jespersen — **Јена, Јесперсен.** Thus 'is', although pronounced [jɛ], is written simply **е.** In the groups /ia, io, iu/ (usually phonetically [ija ijo iju]), the letter **ј** is always written before **а**, never before **у**, and before **о** only if the word is a vocative which contrasts with a nominative in /-ia/, spelled **-ија.** Thus: виулица, Марија, виор but Марijo. The [j] which appears automatically before the third vowel of a group (cf. 1.123) is also written: neeja (/peea/, [peeja] or [pejeja]). **ј** is written before **и** only after a consonant: земји, жабји.

1.303 The distribution of /l/ and /ł/ does not correspond exactly to the two letters **ль** and **л** /ł/ is always represented by **л**; but **л** is regularly written before **е, и** and **ј,** where it stands for /l/.[1] Thus /bela, beli/, беља, бели, /lubof/ љубов, /llo/ Иљо, /tel/ тељ, /felton/ фељтон, /zele, zelje/ зеле, зеље, /łag'a/ лаѓа, /ług'e/ луѓе, /łovi/ лови, /beł/ бел, /tołku/ толку.

1.304 The automatic phonetic unvoicing of voiced consonants in final position is not represented in the spelling, but the letter for the voiced consonant is used: /grat — gradot/ град — градот. However the similarly automatic change in voicing when a voiced consonant comes in contact with a voiceless one is noted in the spelling: /ridot — rit, ritče/ ридот, рид but ритче. There are two exceptions. The letter **в** is always retained (e. g. /praf — pravec — prafci/ = прав, правец, правци. The /t/ which is in automatic alternation with the /d/ of related words is spelled with **д** before the suffixes *-ski, -stven, -stvo, -ci*: /gradot — gratski/ градот — градски, /gospoda — gospotstven/ господа — господствен, /sosedot — sosetstvo/ соседот — соседство, /predok — pretci/ предок — предци. The final consonant of feminine nouns does not change before the definite article *-ta*: /nadeži — nadeš, nadešta/ надежи, надеж, надежта, /zapovedi — zapovet, zapovetta/ заповеди, заповед, заповедта.

1.305 The prefixes *bez-, iz-, raz-*, which automatically take on the form /beš-, iš-, raš-/, before /č/, are spelled with **-с-**: /beščesten, išćešłan, raščistam/ бесчестен, исчешлан, расчистам, cf. 1.22611.

1.31 The apostrophe is used to represent the vowel *ə* in dialect words, e. g. п'т [pət]. In many texts the letters ḱ and ŕ are written **к', г'** because the printer does not possess the regular letters. In the texts of the early post-war years **ль** was often written **лј** or **л'**, and

---

[1] NB: While this spelling is a perfectly adequate means to represent the two phonemes, it does not correspond to the transcriptions on the preceding pages, where the *ł* is distinguished (marked) rather than the *l*. In *transliterations* of Macedonian into the Croatian Roman alphabet *(latinica)*, the Macedonian orthography is followed, and the letter **л** is written *l*, **ль** = *lj*, and **лј** also comes out *lj*. It would be more desirable to use the Slovak letter *ľ* to represent **ль**; then *lj* would be unambiguous. Иљоски then is lľoski, but Силјан Siljan.

ѣ similarly **нj** or **н'**. The letter **s** is sometimes written **дз** or **з** for the same mechanical reason.

1.32 The grave or acute accent may be used to make a visual distinction between certain homonyms: **cè**, **cé** 'all', but **ce** 'they are', **ce** 'self'; **ѝ**, **и́** 'her', but **и** 'and': **нѝ** ,us', but **ни** 'not'. These diacritics are not used with any regularity.

PROSODIC FEATURES

1.4 The features here treated are configurational, not phonemic.

1.41 Macedonian has no phonemically long vowels. Phonetically, however, long vowels of two types occur. The most common is when two like vowel occur together: /táa/ may be pronounced [tā], /pée/ [pée], less often [péje] and rarely [pē]. In emotional language, a vowel under stress is frequently lengthened: this is non-significant. A similar lengthening may be found in the last (and of course, unstressed) vowel in a substantive in the vocative function (cf. 2.160); e. g. [kuzmān] or [kuzmanē] 'Kuzman!' It is my opinion that this lengthening is not always present, and that it is non-significant; but it is not impossible that it may be a signal marking a word as a vocative. If it is, then it surely represents a doubling of the phoneme. Only an analysis of a large body of recorded speech can give the answer.[1]

Phonetically long consonants represent two identical consonant al phonemes [ót:amu]=/ottamu/. (Cf. 1.122).

1.42 The Macedonian stress is non-phonemic, and for the most part automatically determined: it falls on the antepenult (third-from-last syllable) of words with three or more syllables and on the first or only syllable of shorter words. E. g. водéничар 'miller', воденичари 'millers'. There are, however, exceptions.

Four adverbs of time form minimal contrasts to four nouns with definite articles: годинáва 'this year', зимáва 'this winter', утринáва 'this morning', летóво 'this summer', are all adverbs expressing the period in or during which something happened; but the nouns годи́нава, зи́мава, утри́нава and лéтово mean 'this (current) year winter, morning, summer'. The stress in the adverbial forms is, however, a special case, and the vowel is often pronounced long or doubled.

---

[1] It is interesting to note that in the dialect of Poreče the lengthening o the vocative suffix causes the accent to shift, and moreover, seems specifically to mark a call, while a command or appeal has no lengthening: Mílan! (command) — Milánee! (call). Cf. Božo Vidoeski, *Porečkiot govor* (Skopje, 1950), p. 31.

The adverb одвај 'scarcely' is normally stressed on the last syllable, and certain qualitative and quantitative pronouns may have alternative accents: e. g. óлкав, óлкава 'of such size', m. sg., f. sg. or олкáв, олкáва (cf. 2.8). Further, the verbal adverb, ending in -јќи, normally stresses the penult, although many speakers prefer to accent the antepenult: зборувáјќи, зборýвајќи. Otherwise, any accent not on the antepenult (the penult of bisyllabic words) is the mark of a relatively newly-borrowed word or a derivative from such a word: литературa, 'literature', литературен 'literary' (m. sg.), литературност 'literariness'. There is often hesitation in the accentuation of such words, and the tendency appears to be to adapt them to the normal antepenult pattern. All verbs with the suffix **-ира** may be stressed on the **и** (e. g. телефонúра ‚telephones'), but here too the tendency is to follow the traditional pattern (телефóнира, but телефонúраа, телефонúрале).

1.421 A number of words, mostly monosyllabic, have no accent of their own, but are grouped with another word in an accentual whole. There are two types; independent, non-accented words which precede the accented word, and enclitics, which follow it. A word followed by enclitics automatically forms with them a group subject to the antepenult rule: the stress falls on the antepenult *of the whole group* as a unit. The words which precede the normally accented word may, *under certain circumstances*, also be part of an accentual group.

1.4211 The stressless words which normally precede the accent are: the short forms of the personal pronouns (cf. 2.31, 2.311), the particles ќе and би, да, and the prepositions. The enclitics are: the forms of the definite articles (cf. 2.41), and the short indirect personal pronun forms when used with kinship terms to indicate relationship (cf. 2.31311). The first category (excluding the prepositions) belongs with verbs, which bear the accent. However if the verb is in the imperative or the adverbial form, the word-order is reversed, so that the short pronouns become enclitics, and thus modify the place of the accent.[1] Enclitics (except the cases just stated) accompany nouns or adjectives only.

In this book, a horizontal stroke at the bottom of the line (_) is used to indicate that words which are written separately are pronounced as one accentual unit. The stress is indicated by the acute accent (′) in the grammar and the vocabulary (e. g. кáј_мене), but in the three folktales in Part Two (pp. 105-111) by a bold-face letter (e. g. **кај**_мене).

---

[1] In some dialects, the pronouns may precede the negative imperative. Such forms are found occasionally in literature: Не-мé-даваj, мајко! 'Don't give me (in marriage), mother!'

Examples of enclitics:

водéница mill — водениѝцата the mill
свéкрва mother-in-law — свекрвата, свекрва_ми the, my mother-in-law
сѝнови sons — синóвите, синóви_ми the, my sons
Дáј_ми_го, дајтé_ми_го. Give it to me.
Земајкѝ_му_го, си_ѝтиде. Taking it from him, he left.

Examples of stressless words before the accent:

Тóј му_го_дáл. He gave it to him.
Им_го_прикажýвале. They told them about it.
Ќе_се_вéнча. He will get married.
Сáка да_се_вéнча. He wants to get married.
Сум_му_го_зéл; сме_му_го_зéле. I, we took it from him.

1.422 When a verb form is preceded by the negative particle **не**, the **не** + the verb, including any elements between them, make up a single accentual whole, subject to the antepenult rule. Such a group may include the forms of the present tense of the verb 'to be', which normally have their own accent.

In the relatively rare cases where the verb is monosyllabic, however, the accent goes only to the penult.

Нé_знам. I don't know.
Не_им_го_прикажýвале. They didn't tell them about it.
Не_ќе_сé_венча. He won't get married.
Тóј_не_му_гó_дал; тáа не_му_гó_дала, He, she didn't give it to him.
Не_сум_му_гó_зел. I didn't take it from him.
Не_сме_му_гó_зеле. We didn't take it from them.

1.423 A question (or an indirect question) containing an interrogative word such as што 'what', како 'how', каде 'where', кога 'when', колку 'how many', forms with the verb and any stressless element between question-word and verb an accentual unit subject to the antepenult rule.

Ајде, штó_чекаш?	Go on, what are you waiting for?
Леле, што_дá_правам?	Alas, what shall I do?
А ти, што_ќé_кажеш?	And you, what will you say?
Како_сé_викаш?	What's your name?
Кој_ти_вели?	Who says so (to you)?
Какó_рече?	What (how) did you say?
Колкý_пари сакаш?	How much money do you want?
Јас не_внѝмавав кáј_газам.	I wasn't paying attention to where I was stepping.

Не́_знаеш ти́ како_се́_жали за_моминско́_вре́ме.	You don't know how one sorrows for her maiden life.
Јагленарот ра́збрал што́_сака ме́чката.	The charcoal-burner unterstood what the bear wanted.

The verb may however receive the accent if the speaker desires to emphazise its meaning. Што да пра́вам? 'What shall I *do*?'

1.424 The conjunction **и** 'and' normally is stressless, and goes with the following word. In compound numbers (cf. 2.94), however, it is regularly stressed, and the following number is unstressed: два́десет и́_пет 25, тридесет и́_девет 39, etc. Similarly with пол 'half'; месец и́_пол 'a month and a half'.

1.425 Prepositions are also stressless words, and in the great majority of cases they simply go with the accent of the substantive or adjective which follows them. With a personal pronoun, however, they form an accentual unit subject to the antepenult rule: за́_него, по́_мене, на́д_неа (after him, for me, over her).

1.4251 Many prepositions *when used with concrete, spatial meanings* (and in a number of set phrases) form with a *non-definite* noun an accentual unit, and may take the accent. „*Non-definite*" excludes nouns with definite articles or any other attributes, personal names, and most place-names. Thus,

	Тој падна о́д_дрво.	He fell from a tree. (concrete, spatial meaning, „from, down from").
but	Си направи пушка од_дрво́.	He made a rifle of wood (non-spatial meaning, „of")

1.4252 This general statement is subject to a large number of exceptions, and the problem is best treated as a series of special cases. We shall discuss it under the heading of prepositions, cf. § 4.

1.426 A noun may form a single accentual unit with the adjective (+ article) which precedes: нова́_ку́ка 'a new house', новата́_ку́ка 'the new house'. The stress never moves past the definite article, however, so that one says белио́т_ѕид 'the white wall' (even though the accent is on the penult of the group). Numerals (+ article) also may form a group with the noun: пе́т_дена '5 days', двете́_раце 'the two hands'. The indefinite numerical expressions also belong to this category: многу́_пати 'many times'.

The combination of adjective + substantive under a single accent is common to many, but not all, of the central dialects on which the literary language is based, and in any case it is not productive. Such a shift of accent is impossible if either the noun or adjective

comes from outside the narrow sphere of daily life. Therefore this usage is not recommended. Conversational practise is extremely varied. Place-names tend to keep the old accent: Горнѝ_Сара̀ј (a part of the town of Ohrid), Црвена̀_Вода̀ (a village near Struga). Often-used combinations tend to keep the single accent: кисело̀_млеко 'soured milk', сувò_грозје 'dry grapes = raisins', левата̀_нога̀ 'the left foot', долната̀_порта̀ 'the lower door', нѐ_виде жива̀_душа̀ 'He didn't see a living soul'. Still, one usually hears но̀вата ку̀ка, бѐлиот ѕид, до̀лната вра̀та. Only with the numbers and perhaps a few fixed phrases (сувò_грозје) is the single stress widespread in the speech of Macedonian intellectuals.

1.427 A few frozen formulas preserve accents from an older period or a foreign dialect: Помо̀зи_Бог 'May God help you' (a greeting, from the church language), сполà̀ј_му, сполà̀ј_Бору 'bless him, God' (a pious interjection), натема̀го 'curse him'.

CHAPTER II

MORPHOLOGY

2. The grouping of Macedonian words into various categories — or their classification according to „parts of speech" — is accomplished for some words on a morphological level, by their different forms, and for others on a syntactical level, by their function in the sentence.

Two major groups are at once apparent: those which may change in form and those which do not. The changeable words fall again into two groups, which we may call verbs and nouns. Verbs express an action or process, and have a number of forms which may define the participants in the process and their relation to it. The nouns are of two types, those which belong to one of three classes called genders, and those which have forms for all three genders. The first class comprises the substantives (or nouns in a narrower sense). Words having various gender-forms are adjectives and pronouns. Pronouns are distinguished from adjectives in that they may not be modified by an adverb.

The words which do not change form at all are classified by their functions. Adverbs modify (or determine) verbs, adjectives, or other adverbs. Conjunctions join words or groups of words together. Prepositions serve to govern nouns. A few words function as both adverbs and prepositions. The remaining types of unchanging words will here be called particles: they include the negating particles, certain indefinitizers and exclamatory particles or interjections.

In the description of the forms and their meanings to follow, the nouns (substantives, adjectives, pronouns including definite articles), the adverbs, and the prepositions will precede the most important category, the verb. The adverbs are not given a full treatment, and only a few conjunctions and particles are mentioned; others are listed in the vocabulary. Syntactical problems are discussed briefly in connection with each morphological category.

Let us state here once again that the forms and usage described are those of modern *literary* Macedonian as practised by the leading writers and codified by the members of the Seminar of Slavic Languages at the Skopje University. Alternate morphological forms and syntactical usage can be found even in some of the texts presented in the second section of this book, but only a few of the more striking differences will be given notice in our description. Macedonian is very young as a literary language, and although the major outlines of morphology and syntax are perfectly clear and no longer disputed, there are many marginal problems which only time can solve.

Substantives

2.1 Substantives fall into three classes, traditionally identified as *genders*: masculine, feminine and neuter. The gender determines the shape of adjectival, pronominal, and some verbal forms which accompany the substantive.

2.111 **Masculine** substantives may end in -ø,[1] *-а*, *-о*, *-е*.

The overwhelming majority of masculinee end in -ø, while those in *-о* and *-е* are either personal names,[2] or kinship terms, or pejoratives with the suffixes -ко, -ло.

град town	претседник president	хотел hotel
владика bishop	судија judge	Блаже Blaže (Blagoja)
татко father	дедо grandfather	Владо Vlado (Vladimir)
мешко pot-belly	мрзло lazy-bones	ушко „big-ears"

2.112 **Feminine** substantives end in *-а* or -ø. The number of feminines in -ø is limited.

жена woman држава state сол salt моќ power

2.1121 Note that a few substantives in -ø may be either masculine or feminine:

живот life песок sand пот sweat прав dust

2.113 **Neuter** substantives end in *-о* or *-е*:

село village качество quality поле field време time, weather
востание uprising, revolt прашање question

Except: доба time

2.1131 The substantive вечер 'evening' is neuter in the greeting добро вечер 'good evening', but otherwise feminine: првата вечер 'the first evening'.

---

[1] The lack of a vowel is the same kind of a signal as the presence of a vowel. We therefore describe it as a zero vowel, and employ the symbol ø to indicate its occurrence.

[2] Historically, diminutives.

2.12 Substantives may change their forms to indicate plurality, to indicate call or appeal (the vocative), to indicate „countedness", and to indicate dependency, i. e. that the substantive is not the subject of the sentence.

2.121 Some substantives rarely or never occur in the singular: нокви 'bread-trough', јасли 'manger', бечви, гаќи 'trousers', гради 'breasts, chest', очила 'glasses', and others. Others, mainly because of their meanings, do not normally appear in the plural: тишина 'quiet, silence', слепота 'blindness', социјализам 'socialism', and many others.

2.122 A few substantives are singular in form, but are referred to as plurals; e g. свет in the sense of 'people'.

Видете *ги* светот што си *ја гледаат* работата.	Look at the people who mind their own business

Plurals

2.131 Substantives ending in -ø normally have the plural suffix -и. This rule applies to all feminines, nearly all polysyllabic masculines, and a few monosyllabic masculines:

чекор 'step' чекори	сол 'salt' соли
хотел 'hotel' хотели	ноќ 'night' ноќи
	радост 'joy' радости
прст 'finger' прсти	коњ 'horse' коњи
пост 'fast' пости	заб 'tooth' заби
црв 'worm' црви	маж 'husband' мажи

On the addition of this suffix, some stems undergo certain changes:

2.1311 Masculines in -к, -г, -х change the final consonant to -ц, -з, -с, respectively.

волк 'wolf' волци	претседник 'president' претседници
внук 'grandson, nephew' внуци	податок 'datum' податоци
белег 'mark' белези	бубрег 'kidney' бубрези
митинг 'meeting' митинзи	Чех 'Czech, Bohemian' Чеси

Влав 'Vlach, Rumanian' and сиромав 'poor man' have the plurals Власи, сиромаси.

2.1312 Many masculines in -eCø,[1] a small group in -oCø and a few in -aCø lose the vowel in the plural:

петел 'rooster' петли	јазел 'knot' јазли
ловец 'hunter' ловци	лакот 'elbow' лакти
нокот 'finger-, toe-nail' нокти	театар 'theater' театри

[1] C = any consonant.

метар 'meter' метри негар 'Negro' негри
опинок '(kind of sandal)' опинци замок 'castle' замци
предок 'ancestor' предци
(but добиток добици 'animal')

2.31121 Note the changes in spelling between singular and plural stems (cf. 1.223, 1.304):

образец 'model' обрасци врабец 'sparrow' врапци
властодржец 'ruler' властодршци
Alternate forms: момок 'fellow' момоци/момци,
сокол 'falcon' соколи/сокли.
Isolated form: пес 'dog' пци

2.1313 Some substantives in -ец drop this suffix entirely:

селанец 'peasant, villager' селани
граѓанец 'city-dweller, citizen' граѓани

2.13131 Some substantive in -анец may have plurals both in -ани and -анци: скопјанец 'native of Skopje' скопјани/скопјанци. The -ани form normally prevails if it does not conflict with some other form: e. g. the natives of Кочани can only be кочанци.

2.1314 Substatives with the singular suffix -ин drop it:

гостин 'guest' гости Србин 'Serb' Срби
христијанин 'christian' христијани Русин 'Russian' Руси
Бугарин 'Bulgarian' Бугари Французин 'Frenchman' Французи

2.132 Surnames in -ов or -ев take the suffix -ци in the plural:

Миладинов Миладиновци Тошев Тошевци

2.133 Isolated forms: The plural of брат 'brother' is браќа. The plural of човек 'man' is normally луѓе 'people'. As a non-literary form, човеци is also found. Similarly нечовек 'brute' pl. нелуѓе. The plural of Турчин 'Turk' is Турци.

2.134 Most monosyllabic and a few polysyllabic masculines have the plural suffix -ови, a few have -еви, and a number may have either:[1]

збор 'word' зборови тел 'wire' тељови
бој 'battle' боеви број 'number' броеви
клуч 'key' клучови/клучеви нож 'knife' ножови/ножеви
цар 'tsar, emperor' царови/цареви

With loss of the vowel of the singular:

ветар/ветер 'wind' ветрови оган/огон/огин 'fire' огнови

---

[1] In the orthography in use until 1951, forms without в were permitted alternates: клучой/клучеи. In poetic language, the contracted endings -oj/ej occur: клучој/клучеј. Both types are occasionally used as dialectisms in dialogue.

A few substantives have both -и and -ови:

крст 'cross' крсти/крстови смок 'snake' смоци/смокови
ден 'day' дни/денови

2.135 Isolated masculine substantives have a plural suffix -ишта:

сон 'dream' соништа/сништа пат 'road' патишта

2.1351 In most cases, however, -ишта has a collective meaning, and contrasts to a plural in -ови and/or -еви:

рид 'hill' ридови 'hills, a number of individual hills'
ридишта 'hills, a group of hills, a hilly region'
крај 'end, region' краеви/краишта

Пат 'road' has a collective патје (NB *ti* remains), while пат 'time, occasion' has only the plural пати.

2.136 All substantives in -а replace this singular suffix with the plural -и:

жена 'woman' жени држава 'state' држави
војвода 'voyvoda' војводи

2.13601 Note that -j- before the suffix is lost in the plural if preceded by a vowel (cf. 1.222).

одаја 'room' одаи судија 'judge' судии
(but земја 'land' земји, милја 'mile' милји)

2.1361 The plurals of нога 'foot, leg' and рака 'hand, arm' are irregular: нозе, раце.

2.1362 The masculine шура 'wife's brother' has the plural шуреви.

2.137 Masculine personal names may have plurals in -евци or -овци, although the forms are rare:

Петар 'Peter' Петровци Блаже Блажевци
Милан Милановци Илија Илијевци

Such forms are ambiguous, for they are identical with the plurals of family names in -ов/-ев (cf. 2.132).

2.138 Substantives in -о replace this singular suffix by the plural -а if they are neuter, or by -овци if masculine:

село 'villge' села дедо 'grandfather' дедовци

2.1381 Irregular forms: око 'eye' очи, уво 'ear' уши, животно 'animal' животни. Рамо or рамено 'shoulder' has the plurals рамења and раменици.

2.139 Substantives in -е replace this singular suffix by the plural -иња if neuter (excepting those in -ње, -ие, -це and -иште), or -евци if masculine:

море 'sea' морења	време 'time' времиња
прасе 'piglet' прасиња	Блаже Блажевци

2.1391 Neuters in -ње, -ие, -це and -иште have plurals in -ња, -ија, -ца, -ишта.

прашање 'question' прашања	заседание 'session' заседанија
срце 'heart' срца	лице 'face, person' лица
бориште 'battlefield' бориштa	жениште 'big woman' жеништa

2.1392 Special cases: јаре 'kid' has beside normal јарења also јаришта. Јагне 'lamb' has beside јагњиња also јаганца. Теле 'calf' has телења/телци. Дете 'child' has the plural деца. The new loan-words сиже́ 'plot, subject', клише́ 'cliché' and аташе́ 'attaché' may take the masculine plural suffix -и, retaining the foreign accent, or may have the neuter -иња and native accent: сиже́и, клише́и, аташе́и or си́жиња, кли́шиња, ата́шиња.

2.14 Beside the regular plurals, many substantives (usually masculines in -ø, feminines in -а and neuters in -о) may take the suffix -je, which has a collective meaning.

клас 'ear (of grain)' класови класје
лоза 'grapevine' лози лозје
перо 'feather' пера перје

2.141 Upon the addition of this suffix, certain changes take place in some stems:

тј — ќ работа работи рабоќе 'thing, affair'
дј — ѓ ливада ливади ливаѓе 'meadow'
нј — њ година години годиње 'year'
стј — сј лист листови лисје 'leaf'
здј — зј гро́зд гро́здови гро́зје 'grape'

Not indicated in the spelling is the change łj — lj:
крило крила крилје = kriło kriła krilje (cf. 1.221).

2.1411 From these forms in -je (-ќе, -ѓе, -ње, etc.) some nouns make a second plural in -а: класје класја, лозје лозја. Such forms do not differ in meaning from the normal plurals.

There are a few exceptions. Thus лози means 'vines', and the collective лозје may mean 'vines' or 'vineyard', but лозја means only 'vineyards'.

2.142 A few substantives have only -je forms, in which case the meaning is simply plural.

трн 'thorn' трње брут 'spike' бруќе костен 'chestnut' костење. Пламен 'flame' has both пламење and пламења.

„Countedness"

2.15 Masculine substantives may take an optional suffix -а, indicating that the noun follows a number, definite or indefinite:[1]

ден 'day' седум дена '7 days' неколку дена 'several days'

The stem usually undergoes the changes enumerated above (cf. 2.1312).

петел петла метар метра but: пес песа (pl. пци).

Vocative

2.16 The vocative indicates a call or appeal. Its form shows particularly great variation in the contemporary language, and no attempt will be made here to list all alternates for specific nouns. Only certain masculine and feminine nouns have vocative forms, and only in the singular. The chief manner of indicating that a given word or phrase is vocative (aside from the speech situation itself) is by tone of voice (as in English), and Macedonian also makes wide use of several vocative particles.

2.161 Masculine substantives.

2.1610 Most masculine substantives occur in vocative function without any suffix, and with the suffixes -е and -у:[2]

брат, брате, брату 'brother!'

2.1611 There are a few general restrictions which may be summarized as follows.

2.16111 Substantives in -ц, -о, -е, and personal names in -а, -к, -г do not have suffixed forms.

певец 'singer' Македонец 'Macedonian' дедо 'grandfather'
тате 'father' Миле, Илија, Исак, Предраг

2.16112. Many substantives never take -е, but usually have -у (or they may occur without suffix.

Such are nouns ending in -ш, -ж, -ј, -к, -г.

кош 'basket', грош 'small coin', еж 'hedgehog', лаж 'liar', крај 'country', славеј 'nightingale', враг 'devil', праг 'threshold', внук 'grandson', зајак 'hare' — Voc. кошу, грошу, ежу, лажу, крају, славеју, врагу, прагу, внуку, зајаку.

Also most monosyllabic masculines and a group of substantives which have diminutives in -е: е. g.

орел — орелу/орлу, Dim. орле петел — петелу/петлу, Dim. петле.

---

[1] Although this form is historically a dual, and in related languages it is restricted to the numerals 2, 3, 4, there is no restriction in Macedonian: the plural and this "counted" form are in free variation. The term dual (двоинска форма) used by Mac. grammarians is a misnomer.

[2] See 1.41 and note on the lengthening of the final vowel in the vocative.

2.1613 Normally with -е are only these monosyllabic masculines (cf. above):

брат 'brother', град 'city', гад 'vermin', зет 'brother-in-law', цар ‚king', кум 'godfather', кмет 'village head-man', поп 'priest', сват 'in-law', син 'son', суд 'court', цар 'tsar', род 'family, race'.

Also nouns in -ник, whose final consonant s replaced by -ч-:
полковник 'colonel' полковниче.

2.1612 Substantives in -џија may have a vocative in -џи:

аџија аџи 'hadži, pilgrim' чорбаџија чорбаџи 'rich man'

2.1613 Special cases.

бог — боже 'God'
другар — друже/другаре/другар 'comrade'
човек — човече 'man!', but човеку! 'husband'
господ — господи/господе 'lord'
старец — старец/старче 'old man'
месец — месец/месече/месеце 'month'

2.162 All feminines in -а may have a vocative in -о, except that personal names in -ка and nouns of more than two syllables in -ца have -е:

жена жено 'wife' Ратка Ратке Стојка Стојке
Иљка Иљке Даница Данице Милица Милице
лисица лисице 'fox' ластовица ластовице 'swallow'

2.1621 Мајка 'mother' and тетка 'aunt' often have the forms мајке, тетке, which have a hypochoristic sense.

Dependent forms

2.17 Masculine personal names and substantives indicating defined male relatives may have in the singular a special form indicating dependence, that is that the substantive is not the subject of the sentence.

2.171 Nouns in -ø or -и add -а, nouns in -о replace it by -а, and nouns in -е add -та:

Стојан Крум син (ми, ти) татко Славко Блаже Ѓорѓи
Стојана Крума сина (ми, ти)[1] татка Славка Блажета Ѓорѓија

[1] Note that the kinship terms do not take the definite article here, but are defined by the short indirect form of the personal pronouns. A noun with definite article cannot take the dependency suffix.

In dialects, certain other masculines may have this dependent form; cf. in the folksong on page 142 пред коња.

2.172 These forms may be used when the noun is the direct object, follows a preposition, or follows the words еве, ете, ене.

Да *Ви* го претставам сина ми Блажета.	May I present to you my son Blaže.
Тој си отиде на кај Панка Бисерина.	He has gone to Panko Biserin's.
Димитра Миладинова го споменавме веќе еднаш.	We already have mentioned Dimitar Miladinov once.
Ене го Ѓорѓија!	There's George!

Frequently the absolute form is used in such cases, and the same name in the same text (or conversation) may appear in various forms:

творештвото на Рајка Жинзифова	the works of Rajko Žinzifov
песните на Рајко Жинзифов	the poems of Rajko Žinzifov
од Константина Миладинов	
пред Константина Миладинова.	

Adjectives

2.2 Adjectives have no gender of their own, but change their form to indicate the gender of the substantives which they modify. There are four forms; masculine, feminine and neuter singular, and a single plural form.

2.21 The masculine form ends in zero (i. e. a consonant followed by zero), the feminine has the suffix -а, the neuter -о, and the plural -и.

голем, голема, големо, големи 'big'.

2.211. Many adjectives which have an -е, -о, or -а before the final consonant lose this vowel before the other suffixes.

добар	добра	добро	добри	'good'
силен	силна	силно	силни	'strong'
плиток	плитка	плитко	плитки	'shallow'
подол	подла	подло	подли	'base, despicable'

2.212 Other changes may accompany the loss of this vowel.

Change in voicing: сладок слатко 'sweet' тежок тешко 'heavy'

низок ниска 'low'

stn — n	местен месна 'local'
nn — n	каменен камена 'of stone'

Note the reappearance of a j in the spelling when the vowel is lost:

достоен достојна 'worthy'

2.221 A relatively small group of adjectives ends in -и in the masculine form; nearly always they have the suffixes -ски, -шки, -чки. This -и is dropped before the inflectional adjectival suffixes.

македонски, македонска, македонско	'Macedonian'
машки, машка, машко, машки	'male, masculine'

2.222 Ordinal numbers normally end in -и (cf. 2.94).

2.223 The -и of the masculine may appear with any adjective which modifies a noun in the vocative.

честити царе 'honorable tsar' мили брате 'dear brother'

2.224 It appears also in a number of place names, often with the adjectives горни 'upper' and долни 'lower': Горни Полог, Долни Сарај. It is regular with saints' names: свети Климент, Свети Никола.[1] Otherwise it may appear with the adjectives пусти, кутри, in the meaning 'damned, pitiful'.

2.23 The two adjectives виши 'higher' and нижи 'lower' have -и in the masculine and -е in the neuter: више, ниже.

више училиште 'upper school' ниже положение 'lower situation'

Comparison

2.241 To express a greater degree of the quality expressed by the adjective, the prefix по- is added:

добар	подобар	добра	подобра	подобро	'better'
убав	поубав	убава	поубава	поубаво	'prettier'

2.2411 These same forms may also be used when there is no direct comparison. The English translation in such cases is „rather, fairly, relatively".

Поголемите планини во Македонија се...	The rather high mountains (mountains whose height is of some significance) in Macedonia are...

2.242 To express the superlative degree, the prefix наj- is added:[2]

арен	најарен	арна	најарна	најарно	'most beautiful'
јадар	најјадар	јадра	најјадра	најјадри	'firmest, boldest'

[1] When part of a place-name, the word свет 'holy, saint' is capitalized, otherwise it is not.

[2] Structurally, по and наj are adverbs; cf. note to 3.11.

2.243 To express an extreme or excessive degree (not directly compared with something else), the prefix пре may be used:

мал премал мала премала премало премали 'extremely small, too small'

2.25 There is a group of words, mostly of Turkish origin (or at least borrowed through Turkish) which are substantives, but which usually appear in the predicate, with a meaning that is essentially adjectival. They may also, although rarely, function as attributes:

Тој е аџамија човек.	He is an immature person, an immature sort of person.
Тој е аџамија.	He's immature.

This type of word may be modified by **по** and **нај**; поаџамија, најаџамија. Compare:

јунак 'hero'	Што јунак ќерка имале.	What a heroic daughter they had!
	Тој е појунак од тебе.	He is more heroic (more of a hero) than you.
ѓавол 'devil'	Многу е ѓавол тоа Ленче!	That Lenče (a girl) is very sly!
	Кој е поѓавол од тебе?	Who is slyer than you!
човек 'man'	Тој е сепак почовек.	He is, after all, more human.

With such words it is possible to pun:
И јас Грк, ама и тој погрк! *I* am a Greek, but he's even cleverer!

PRONOUNS

2.3 Pronouns cannot have adjectives or adverbialized adjectives (cf. 3.1) as modifiers. The roots of all pronouns have a grammatical meaning: the meanings themselves are formalized. For example, *you* means: „second person: person being addressed". Formally, many pronouns are closely related to (or identical with) adjectives.

The *personal pronouns* in Macedonian have forms entirely distinct from those of all other categories. In meaning, they refer to the participants in the speech-situation, e. g. јас 'I' (= the speaker). They are parallelled by a set of slightly irregular adjectival forms, which function in every way like adjectives (except that they cannot be modified by an adverb) but have the meaning 'belonging to the 1st (2nd, 3rd, general) person'. They may be termed *pronominal adjectives*: e. g. мој 'my' (= belonging to the speaker).

Demonstrative pronouns refer to persons or things whose position in space or time is related to the speech situation. The *definite articles* are a special subdivision of the demonstrative pronouns in Macedonian.

Interrogative pronouns refer to persons or things enquired about. They serve alone or as attributes. There is a parallel pronominal adjective чиј 'belonging to whom?'

Relative pronouns occur in complex sentences, and refer back to a person or thing already mentioned. Formally they are identical with, or closely related to, the interrogative pronouns.

Indefinite pronouns refer to things generally known or completely negated. Related forms serve as adjectives. E. g. некој 'someone' секој 'everyone', никој 'no one'.

2.31 *Personal pronouns* express three persons, the speaker (first person) the addressee (second person), and a person or persons who is (are) neither (third person). Each person has a singular and a plural form, and the third person singular has gender forms for masculine, feminine and neuter. Besides the absolute form, personal pronouns have two types of dependent (non-subject) forms, one of which we shall call simply *dependent* and the other *indirect*. The dependent forms have two different shapes, long and short, and also a combination of the two, doubled.

	Absolute	Dependent		Indirect		
		long	short	long	short	
1st sg	јас	мене	ме	мене	ми	I (me, to me)
2nd sg	ти	тебе	те	тебе	ти	you
3rd sg m	тој/он	него	го	нему	му	he (him, to him)
n	тоа/оно					it
f	таа/она	неа	ја	нејзе	ѝ	she (her, to her)
1st pl	ние	нас	нѐ	нам	ни	we (us)
2nd pl	вие	вас	ве	вам	ви	you
3rd pl	тие/они	них	ги	им	им	they (them)

The 2nd sg is normally used when speaking to a single person, the 2nd plural when speaking to more than one person. Many intellectuals and city-dwellers have, however, adopted from Serbian the general European custom of using the 2nd plural as a polite form of address when addressing one person. In such case, the 2nd singular is reserved for relatives and intimate friends, children and social inferiors.

The forms тој, таа, тоа are used by some speakers, and он, она, оно by others. There is no semantic contrast.[1]

2.311 The short forms of the 3rd person pronouns must always be used when there is a definite direct or indirect object. „Definite" means: a proper noun, a substantive with definite article, or a previously mentioned noun modified by a demonstrative pronoun. These short forms thus serve to make clear that the function of the noun is that of direct or indirect object. The short forms are normally unstressed, and form with the verb which follows a single accentual group. If the verb is negated, and has less than three syllables, the stress may fall on the pronoun. The pronouns follow imperatives and verbal adverbs, and in this position are enclitic. (Cf. 1.4211, 1.422).

2.31101 The indirect short form regularly follows the direct, if they occur together. The particles не, ќе, би, and да precede the short forms, and so do the forms of the auxiliary verb 'to be' when used with the l-participles (cf. 24.02).

Го_ра́збираш певачот?	Do you understand the singer?
Го_гле́даш моливот?	Do you see the pencil?
Другарот Митре не_го́_гле́дам.	I don't see comrade Mitre.
Ми_ја_да́доа сметката.	They gave me the bill.
Дајте́_му_ја кошулата.	Give him the shirt.
Зема́јќи_го книвчето, излезе.	Taking the slip of paper, he left.

The short forms are also used with еве, ете, ене.

Еве_го Круме(та).	Here's Krume.
Еве́_ти_го!	Here it is (for you)!
Ене_го калето горе.	There's the fortress up there.

2.31102 The long forms are used together with the short forms when particular emphasis is desired, and may stand alone when the verb is omitted.

Го_ра́збираш него?	Do you unterstand *him*?
Кого го_ба́раш? Него.	Who are you looking for? Him.

[1] Note that although we give the meaning 'he' for тој/он, 'she' for таа/она, and 'it' for тоа/оно, the translation depends on the situation: *he* in English means 'member of the male sex', *she* 'member of the female sex', *it* 'sexless thing'. Тој он, however, means 'object represented by masculine substantive' e. g. стол (table), расол (cabbage), јунак (hero) — English would say *it* for the first two and *he* only for the last. Таа она similarly means 'object represented by feminine noun', e. g. песна (song), лажица (spoon), крава (cow). But of course when referring specifically to 'person of the female sex', one uses таа/она: even Таа е пијаница 'She is a drunkard' (although пијаница is a masculine noun). Она е одговорниот редактор на „Нова Македонија" 'She is the editor-in-chief of *Nova Makedonija*.'

Нему му_го_да́дов.	I gave it to *him.*
Му_го_да́дов писменцето нему, а не нејзе.	I gave the note to *him*, not to *her.*
Нам ништо не_ни́_рече.	He said nothing to *us.*
Еве_ме мене.	Here *I* am.
Сега ќе_по́чнеш и него да_ми_го_фа́лиш!	Now you're going to start praising *him* too to me!
Господе, ја нив зане́ми_ги, ја мене оглу́ви_ме, само да_не_ја́_слушам оваа песна!	Lord, either make them dumb or me deaf, only let me not hear that song!

The long forms are used with prepositions. (Note the shift of accent.)

со́_неа 'with her' низ_него 'through it'
ко́н_нив 'toward them'

2.31201 There is also a set of dependent forms with the meaning 'subject of sentence', i. e. 'self, myself, yourself, himself', etc. This is called the *reflexive pronoun.* The dependent forms are себе and се, indirect себе, си. The dependent form себе may be replaced by the emphatic себеси.

Тој зборува сам со себеси. 'He talks to himself.'

In the long form the indirect себе normally is replaced by на себеси.

Тој си рече на себеси.... He said do himself....

2.31202 The intensive pronoun сам (сама, само, сами) means 'self, oneself, himself, herself, yourself, ourselves'. It is adjectival in form, and normally has the definite article (a usage impossible in English).

Сам кога ќе се удри човек некако како помалку боли отколку друг кога ќе те удри.	When a man himself hits himself it somehow seems to hurt less than when another hits you.
В огледало закачено на ѕидот Миле се виде самиот.	In a mirror hanging on the wall Mile saw himself.
Поетот се опита да опее нешто што не е преживено искрено од самиот него.	The poet tried to sing about something which had not been experienced sincerely by him himself (i. e. which he himself had not ... experienced).

2.315 A set of adjectival forms which have some slight irregularities expresses the meaning 'belonging to the speaker, to the addressees, to the person spoken about'. In the neuter form of the 1st and 2nd personal possessive adjectives, the suffix is -е (for the normal

-о), and in the masculine form of the 3rd p rson plural possessive adjective there is always the suffix -и.

Singular

	m	f	n	pl
(јас)	мој	моја	мое	мои
(ти)	твој	твоја	твое	твои
(refl.)	свој	своја	свое	свои
(тој/он) (тоа/оно)	негов	негова	негово	негови
(таа/она)	нејзин	нејзина	нејзино	нејзини

Plural

(ние)	наш	наша	наше	наши
(вие)	ваш	ваша	ваше	ваши
(тие/они)	нивни[1]	нивна	нивно	нивни

2.3131 Normally these adjectives are definite, and take the article: мојот реферат 'my report', вашето перо 'your pen'. However they may also be used with phrases which are in themselves a definition, and therefore do not require an article: Со ваше перо е напишано 'It's written with *your* pen (not just with any pen, but with a pen which is yours)', Тие имаат свои посебни цели 'They have their special aims (i. e. aims which are theirs, which have not yet been mentioned or explained to the person addressed)'.[2]

2.31311 With kinship terms, the possessive adjectives may be replaced by the short indirect personal pronoun forms (ми, ти, си, etc), which follow the substantive as enclitics: мојата мајка = мајка ми 'my mother', неговата невеста = невéста_му 'his bride', нејзиниот сват = сват ѝ 'her relative by marriage'. The longer expressions with the adjectives ëmphasize the possession sómewhat more than do the short forms.[3]

2.4 The *demonstrative pronouns* are:

m	f	n	pl	
овој	óваа	ова	овие	'this' (close to speaker)
тој	таа	тоа	тие	'this, that'
оној	онаа	она	оние	'that' (distant from speaker)

---

[1] нивен does exist, but is avoided.

[2] One frequently hears куќата моја, перото ваше and the like, but this word-order is considered non-literary.

[3] Note that with the short pronouns used as possessives, the noun is not articulated. Expressions such as куќа ми or куќата ми are found in certain dialects (particularly in the east), but in the literary language only kinship terms can be used in this construction.

Тој is general, while the other two have more explicitly defined meanings. If contrasted to овој, тој indicates 'less close to speaker', while in contrast to оној it means 'less distant from speaker'

Normally there are no dependent forms:

Го гледаш ли оној?	Do you see that one?
Му_го_да́де на тој.	He gave it to that one.

It is possible, however, to use the dependant forms онега and овега for the masculine: Го гледаш ли онега?[1] The forms него and нему of course belong to the third personal pronoun, one form of which is тој.

These same forms function as attributes:

овој мост, таа џамија, она брдо	'this bridge, that mosque, that mountain there'

2.410 As the personal pronouns have short, unstressed forms for non-emphatic use, so the demonstrative pronouns have short forms which are usually called *definite articles.* They are enclitics and can be termed suffixes. The forms are:

-(и)ов	-ва	-во	-ве	'the' (close at hand)
-(и)от	-та	-то	-те	'the'
-(и)он	-на	-но	-не	'the' (at a distance).

The meaning of these suffixes is that of the three demonstrative pronouns, but weakened – that is, they show that the noun which they accompany is identified as previously mentioned or generally known. The long forms (i. e. the demonstrative pronouns) are themselves a definition. Sometimes both will be found together: оние дрвјено 'those trees over there', овие нашиве 'these fellows of ours', Се обидов да го насмеам оној проклет будала — онега во првион ред 'I tried to make that damn fool laugh — the one there in the first row.'

2.411 The short forms (the definite articles) are distributed as follows:

Adjectives ending in -ø take -иот/-иов/-ион.[2]

Masculine substantives in -ø and singular adjectives in -и take -от/-ов/-он.

---

[1] This usage is not infrequent in the literature, but is considered a dialectism. The use of the indirect form онему is extremely rare, and овему is a decided dialectism.

[2] It would be possible to make a different description: masculine adjectives could be defined as ending in -и, which disappears except after -ск, -шк, -чк or before the definite articles.

Feminine substantives in -ø and all nouns in -а take -та/-ва/-на. All nouns in -е or -о take -то/-во/-но.[1]

All numerals not ending in -а and all substantives and plural adjectives in -и take -те/-ве/-не.

мал	'small'	малиот	малиов	малион
збор	'word'	зборот	зборов	зборон
македонски	'Macedonian'	македонскиот	македонскиов	македонскион
сол	'salt'	солта	солва	солна
ноќ	'night'	ноќта	ноќва	ноќна
жена	'woman'	жената	женава	женана
села	'villages'	селата	селава	селана
буржоа́ (m.)	'bourgeois'	буржоа́та	буржоа́ва	буржоа́на
судија	'judge'	судијата	судијава	судијана
татко	'father'	таткото	татково	татконо
тате	'daddy'	татето	татево	татено
мрзло	'lazy-bones'	мрзлото	мрзлово	мрзлоно
луѓе	'people'	луѓето	луѓево	луѓено
годиње	'years'	годињето	годињево	годињено

зборови, ноќи, години, татковци — зборовите, ноќите, годините, татковците etc.

Thus the -от/-ов/-он suffix is a positive indication that the word is a masculine singular substantive; if an -и- precedes the suffix, the word is m. sg. adjective. The -те/-ве/-не forms specifically note plural. The -та and -то forms are ambiguous.

2.41101 Adjectives whose stem differs in the masculine from other forms (cf. 2.211, 2.212) add the -иот suffixes to the non-masculine stem.

добар, добра — добриот добриов добрион, добрата, добрите
арен, арна — арниот каменен, камена — камениот
местен, месна — месниот достоен, достојна — достојниот

2.41102 Very few substantives undergo a change in stem before the article.

Feminines in -ст drop the -т: радост, радоста, радосва (cf. 1.224, note).

Masculines in -CaC may drop the vowel: театар театрот, метар метрот, реализам реализмот.[2]

---

[1] The new loanword интервју́ 'interview' may have интервју́то or интервју́от, but both forms are avoided if possible.

[2] Although the new suffix -изам officially should lose the -а- before the article, common usage persistently has -изамот, e. g. туризамот 'tourism'.

Isolated cases:

ветар 'wind' ветрот (but ветер ветерот)
оган/огон 'fire' огнот (but огин огинот)
лакот 'elbow' лактот
нокот 'fingernail' ноктот

2.412 When a substantive is preceded by an adjective or several adjectives, the article goes with the first word in the group: целата сала 'the whole room', своите црни, спечени и распукани како сомун раце 'his dark hands, burned and cracked like a loaf of rye bread', долгиве годиње 'the long years'.

2.413 In translation into English, the -т- forms nearly always correspond to English 'the'. With the -в- and -н- forms, the context determines whether the element of pointing is sufficiently strong to warrant the use of 'this', 'that' or 'that over there' in English. Often it is purely a matter of idiom. For instance the -в- forms are common with the possessive наш: во нашава кука 'in our house'. The -н- forms are often best translated 'the... there': селана на горана 'the villages on the mountain there'.

2.414 Macedonian has no indefinite article, corresponding to English "a, an". Occasionally, however, the numeral 'one' (еден, една) is used in a weakened sense which is best translated by means of the English indefinite article.

2.51 The interrogative pronoun кој? 'who' refers to persons, and што 'what?' to non-persons. Кој has the general dependent form кого and the indirect form кому. Both are normally accompanied by the short forms го or му when used as direct or indirect object.

Кого го видовте?	Whom did you see?
Кому му го дадоа?	Who did they give it to?
Кај кого живееш?	With whom (at whose home) do you live?
Што имаш?	What do you have?
Со што пишуваш?	With what are you writing?

Sometimes the indirect form кому is replaced by на кого: На кого му го дадоа? Such forms are admitted as literary, but considered unnecessary. На кој is also found, but is a dialectism.

2.511 The combination кој друг? 'who else' may be considered as a special compound interrogative. The dependent form is кого друг or кого другего, but the absolute form may be used instead.

Кој друг љубам освен тебе?	Whom else do I love except you?
Та кого јас имам другего освен тебе?	And whom else do I have except you?
Ама за кого другего ако не за тебе?	But for whom else if not for you?

2.511 The forms кој која кое (NB) кои 'which one/s/?' may also function as adjectives 'which?': Која е вашата куќа? Which one is your house? Која куќа е ваша? Which house is yours? Кој келнер ви служи? Which waiter is serving you? Со кои деца играат? With what children are they playing?

2.522 So also the forms чиј чија чие чии 'whose?'

Чиј е овој дуќан?	Whose is this store?
Чиј дуќан е ова?	Whose store is this?

2.53 The invariable form што may be used as an exclamatory qualifying attributive, modifying substantives or adjectives:

Што жена!	What a woman!
Што убави очи!	What beautiful eyes!

2.60 The two interrogative pronouns кој (кого, кому) and што function also as relatives, as does the adjectival interrogative кој која кое кои. Besides these there are the compound forms којшто (когошто, комушто) којашто, коешто, коишто and the compounds of чиј: чијшто, чијашто, чиешто, чиишто. The forms кој, што, чиј also function as interrogatives; only the compounds којшто etc. are specifically relative.

2.601 Most generally used is што, which can stand for any sort of antecedent:

Жената што беше овде остави писмо.	The woman who was here left a letter.
Детето што го сретнавме е синот на мојот другар.	The child whom we met is the son of my friend.
Формите што ги има глаголот се следниве.	The forms which the verb possesses are the following.

Note in the last two examples that since the што stands for a definite direct object, the short object pronoun is required before the verb.

2.602 With a preposition, however, the forms of кој are preferred:

Тоа е книга без која не можам да работам.	This is a book without which I cannot work.
Овој ден, за кого сакам да ви раскажам ..	This day, about which I want to tell you...

2.603 Којшто is normally employed only in places where што alone might be ambiguous.

Младината што масово учествуваше на конференцијата, што сведочи за нејзината висока свест, напрегнато ја следеше дискусијата, што беше многу важна.

In the latter two instances, што is ambiguous: 'The young people *who* participated in masses in the conference, *which* (fact? or conference?) testifies to their high conscience, tensely followed the discussion, *which* (conscience or discussion?) was very important.' If the first што is replaced by којашто (= младина), the second remains and fairly clearly means 'the fact that', and the third is then replaced by којашто (= дискусија).

2.61 Чијшто indicates possession:

Сигурно го познаваш писателот чиишто песни пеат овие девојки.	Surely you know the writer whose songs those girls are singing.

2.62 In adjectival function, only кој која кое кои are used:

Не знам во кој филм таа играше.	I don't know what film she played in.

2.63 The use of the various possible relative pronouns has given rise to much discussion; here we have given the recommended usage. The observant reader will find contradictory examples in Macedonian prose.

2.64 Note that кој and што often function with the meaning 'he who' or 'that which' — they represent someone or something to be defined in the same statement:

Кој прв ќе дојде, прв ќе сврши.	He who comes first will finish first.
Да е здрав кој е жив.	May he who is alive be healthy.
Што сум кажал е вистина.	What I've said is the truth.

2.70 Under the heading of *indefinite pronouns* are included several forms which are compounds of кој, and the anomalous definite universal pronoun сиот 'all'.

The prefix не- gives an indefinite meaning:

некој 'someone' нешто 'something'

The prefix ни- is a negation:

никој 'no one' ништо 'nothing'

The prefix се- means 'every':

секој 'everyone' сешто 'everything, all sorts of things'

The suffix -годе[1] or the particles било or да е indicate generality:

кој-годе, кој било, кој да е 'whoever'

[1] Or dialect -годер.

The corresponding forms што-годе, што било, што да е normally have the meaning "nonsense": Тој зборува што-годе (штó_било, штó_да_е) 'He says whatever (comes into his head)', i. e. 'he talks nonsense'.

2.701 These pronouns have the same dependent forms as кој:[1]

некого никого секого кого-годе кого било кого да е
некому никому секому кому-годе кому било кому да е

Некого видóв.	I saw someone.
Секому го кажав.	I told it to everyone.

Note that with the ни-forms the verb must be negative

Никој не_тé_праша.	No one's asking you.
Никого нé_видов.	I didn't see anyone.
Никому нé_кажав ништо.	I didn't tell anyone anything.

2.702 Used as attributes, these pronouns become pronominal adjectives like кој која кое:

некој некоја некое некои	'some, of some (indefinite) kind'
никој никоја никое никои	'none, of no kind'
секој секоја секое секои	'every, all kinds of'
кој-годе која-годе кое-годе кои-годе	'whatever, of whatever kind'
кој било која било кое било кои било	
кој да е која да е кое да е кои да е (се)	

Некој accompanied by the enclitic си has a still less definite meaning:

Некој си професор од Америка дошол во Скопје.	Some professor or other from America has come to Skopje.

2.71 The pronoun 'all' occurs only in definite, articulated form in the singular:

m	f	n	pl
сиот	сета	сето	сите
сиов	сева	сево	сиве
сион	сена	сено	сине

Only the neuter form may occur alone, сѐ (with the accent-mark to distinguish it from се 'they are' and се 'self').[2]

---

[1] Parallel to на кого for кому, we find на некого, на никого etc., cf. 2.51.

[2] In fixed adverbial time expressions са occurs: са зима 'all winter', саноѓ 'all night', са лето 'all summer'. Historically this is the feminine accusative ВЬСѪ.

The plural form сички 'all' may be indefinite or accompanied by the definite articles.

2.8 There is a series of *qualitative and quantitative adjectives* which are parallel to the various demonstrative, interrogative and indefinite pronouns in meaning.

Expressing the idea of what type or kind:

ваков (ваквиот) ваква ваково вакви	'of this type, like this'
таков (таквиот) таква такво такви	'of that (the) type'
онаков (онаквиот) онаква онакво	'of that type over there'
каков (каквиот) каква	'of what type, what kind?'
некаков (некаквиот) некаква	'of some type, some kind of'
никаков (никаквиот) никаква	'of no kind, no'
секаков (секаквиот) секаква	'of every kind'
каков-годе каква-годе каков било каква било каков да е каква да е	'of any kind whatsoever'

Similar in form and meaning, but with no corresponding pronoun is инаков 'of another kind, different': еднаков (cf. еден '1') means 'of the same kind'.

Expressing the idea of what size:

олкав олкава олкаво олкави	'of this size, this big'
толкав толкава	'of that size, that big'
онолкав онолкава	'of that size, as big as that over there'
колкав колкава	'of what size, how big?'
колкав-годе колкав било колкав да е	'of any size at all'

All of these -лкав forms may have the accent on any syllable before the -в, without any change in meaning: óнолкав/ онóлкава онóлкави· онолкáв/ онолкáва, etc. Only the normal antepenultimate accent is recommended, however.

Numerals

2.90 The *numerals* in Macedonian do not form a separate grammatical category, but are nouns or adjectives. Since, however, they have certain peculiarities in common, it is convenient to discuss them together.

2.901 Three groups are distinguished: the cardinal numerals (1, 2, 3, etc.) have one form when referring to nouns indicating male

persons and another for all other nouns, while the ordinal numerals („second, third, fourth" etc.) have quite different, adjectival, forms. A fourth group might be added, the multiplicator adjectives (double, triple, etc.), which are derived from the cardinals. All of these may take the definite articles.

2.91 The numeral '1' is adjectival in form, еден, една, едно, and has a plural едни which is translated 'some'. Occasionally these forms serve as the equivalent of the English indefinite article.

2.92 The numeral '2' has besides the normal male cardinal двојца the form два, which is used with masculine nouns not refering to male persons and две which is used other nouns:

двајца војници	2 soldiers
два вола	2 oxen
две жени	2 women
две деца	2 children.

The numeral meaning 'both (the one plus the other)', which occurs only with the definite article, has also three forms: обајцата [/на/ва] (војници), обата [/на/ва] (вола), обете [/не/ве] (жени).

The male cardinals above 4 are more frequently used without a substantive: they mean „a group of", rather than „x number of individuals".

2.93 The definite articles with numerals normally have the forms -те/-ве/-не except that the few numerals ending in -а take -та/-ва/-на, and милион 'million' takes -от/-ов/-он. The numeral шест '6' loses its final -т before the articles. Note that the article precedes the -мина suffixes for the male nouns.

2.94 Here are the basic numerals in tabular form.

	Cardinals		Ordinals
1	еден една едно		прв(и), првиот
	non-personal	*personal*	
2	два(та) две(те)	двајца(та)	втор(и), вториот
3	три(те)	тројца(та)	трет(и), третиот
4	четири(те)	четворица(та)	четврт(и), четвртиот
5	пет(те)	петина, петмина, петтемина	петти, петтиот
6	шест (шесте)	шестина, шесмина, шестемина	шести, шестиот
7	седум(те)	седмина, седумина, седумтемина	седми, седмиот
8	осум(те)	осмина, осумина, осумтемина	осми, осмиот

9	девет(те)	деветмина, деветтемина	деветти(от)
10	десет(те)	десетмина, десеттемина	десетти(от) единаестти(от)
11	единаест(те)		дванаесетти(от)
12	дванаест(те)		тринаесетти(от)
13	тринаест(те)		etc.
14	четиринаест(те)		
15	петнаест		
16	шеснаест		
17	седумнаест		
18	осумнаест		
19	деветнаест		
20	двадесет(те)		дваесетти(от)
21	двадесет и_еден (една едно)		дваесет и прв
22	двадесет и_два (две)		дваесет и втор
23	двадесет и_три		дваесет и трет
24	двадесет и_четири		дваесет и четврт
25	двадесет и_пет		дваесет и петти
26	двадесет и_шест		дваесет и шести
27	двадесет и_седум		дваесет и седми
28	двадесет и_осум		дваесет и осми
29	двадесет и_девет		дваесет и деветти
30	триесет		триесетти
40	четириесет		etc.
50	педесет		
60	шеесет		
70	седумдесет		
80	осумдесет		
90	деведесет		
100	сто	стомина	стоти(от) стота(та)
101	сто и_еден (една едно)		сто и прв
102	сто и_два (две)		сто и втор
110	сто и_десет		сто и десетти
152	сто и педесет и_два (две)		сто и педесет и втор
200	двесте(те)		двестотен, двестотна
300	триста(та)		тристотен
400	четиристотини (четиритестотини)		четиристотен
500	петстотини (петтестотини)		петстотен

600	шестотини (шесте-стотини)		шестотен
700	седумстотини (седумтестотини)		седумстотен
800	осумстотини (осумтестотини)		осумстотен
900	деветстотини (деветтестотини)		деветстотен
1000	илјада(та)	илјадамина	илјаден, илјадна
2000	две илјади		две илјаден
1.000.000.	милион(от)		милионит
1.000.000.000	милијарда		

The ordinals from 5 up must have -и in the m. sg. Those below 5 may have it, but usually do not.

2.95 Multiplicator adjectives are двоен (двојниот) двојна 'double', троен тројна 'triple', четворен четворна 'quadruple', петторен 'five-fold', and so forth, with the suffix -орен added to the ordinal minus its -и.

деветти	9th	деветторен	ninefold

2.96 Fractional nouns are: половина 'half', третина '$^1/_3$', четвртина '$^1/_4$' etc. The suffix -ина is added directly to the cardinal, except for седум седмина, осум осмина. This suffix is rarely employed for numbers beyond ten.

2.961 Other fractional numbers are expressed by the ordinals in the masculine form (to agree with the unexpressed noun дел 'part', делови): 6,534 шест цели и пет стотини триесет и четири стотни (делови).[1]

For „thousandth", the form илјадит is more usual than илјаден in fractions.

2.971 The neuter ordinals едно второ трето, etc. may function as adverbs meaning „in the first, second, third place".

2.972 The adverb еднаш 'once' is isolated. For „twice, thrice, four times" the forms двапати трипати четирипати etc. are used. Normally пати 'times' has no stress, and the accent for the whole group falls on the last syllable of the numeral.

---

[1] Note that Macedonian follows normal European usage in employing the comma in numbers where the English-speaking world uses the decimal point. The period is used to mark off the thousands: 6.835.771,88.

2.98 There is a small group of words which may be termed *indefinite numerals.*

многу	'many'	многумина, мнозина	'a group of many' (also, 'majority')
немногу	'few, not many'		
малку	'few'	малцина	'a group of afew (also, 'minority')
колку	'how many' (interrogative or exclatory)	колкумина	'a group of how many'
неколку	'some, a few'		

Колку луѓе беа таму?	How many people were there?
Колкумина беа!	How many there were!
Малцина сме.	There are (too) few of us.

2.99 The cardinal numerals express plurality, and accordingly are accompanied by agreeing plurals: substantives, adjectives, and verbs. Masculine nouns may take the special „counted" form (cf. 2.15) instead of the plural.

Adverbs

3.0 Adverbs are unchanging words which modify verbs, adjectives or other adverbs.

3.1 The only productive means of forming adverbs is from adjectives. The neuter form of any adjective (excepting those in -ски, -шки, -чки) may function as an adverb:

арен	'fine'	арно	'fine, well'
силен	'strong'	силно	'strongly'
редок	'rare'	ретко	'rarely'
втор	'second'	второ	'secondly'

With adjectives in -ски, -шки, -чки, tthe adverbial form is identical with the masculine:

човешки/човечки	'humanly, like a man'
македонски	'Macedonian, in the Macedonian manner'
машки	'like a man, in manly fashion'
победнички	'victoriously, like a conquerer'

Since this is a predictable relationship, these forms may be termed adverbialized adjectives. They always have the meaning of manner, defining how something is done.

3.11 Like adjectives, they may take the comparative and superlative prefixes: поарно, најарно, etc.[1]

3.2 There is a group of non-productive adverbs which correspond closely in meaning, and are somewhat related in form, to the pronouns. Accordingly we may distinguish demonstrative, interrogative, relative and indefinite adverbs. Their meanings are essentially related to the speech situation, and may refer to time, place or manner. They may be summarized thus.

	place		time		manner	
demonstrative	овде(ка)	'here'	сега	'now'	вака	'like this'
	тука	'here'			така	'thus'
	таму	'there'	тогаш, тогај	'then'	онака	'like that'
interrogative	каде	'where'	кога	'when'	како	'how'
relative	кадешто	'where'	когашто	'when'	какошто	'as'
indefinite	некаде	'somewhere'	некогаш	'sometime'	некако	'somehow'
	секаде	'everywhere'	секогаш	'always'	секако	'all sorts of ways'
	никаде	'nowhere'	никогаш	'never'	никако	'not at all'
	каде-годе / каде било / каде да е	'wherever'	кога-годе / кога било / кога да е	'whenever'	како-годе / како било / како да е	'however'

3.3 Space does not permit a detailed discussion of other adverbs. They will be found listed in the vocabulary.

PREPOSITIONS

4.0 Prepositions have no accent of their own, but form an accentual unit with the substantive or pronoun which they govern. There are two types: those which may take the stress when used

---

[1] *Po* and *naj*, although they most frequently appear with adjectives and adverbialized adjectives, and are considered so much an integral part of such words that they are written as prefixes, still are really adverbs. They serve also to modify certain adverbs or adverbial phrases of place or of degree, and also some verbs. For example:

Скопје е по на север од Кочани.	Skopje is farther north than Kóčani.
Дојди по кај нас.	Come a little closer to us.
Тоа е по за верување.	That's more to be believed.
Тој по не знае од мене, а подобра оценка доби.	He knows less than I do, but he got a better grade.
Овие чевли по не чинат од тие.	These shoes are worse than those.
Тоа најне чини.	That's worst of all.

with a personal pronoun, and those which do not. In the former group there are some which sometimes may take the stress when used with an indefinite noun (cf. 1.4251 above). In the following discussion, illustrative examples of the most important usages of each preposition will be given, with English equivalents.

4.1 The prepositions which never take the stress, even from a pronoun, are the following:

заради	because of, on account of
како	like
место	instead of
наспроти	in spite of, as opposed to
освен	except for, besides
спрема / според	according to

For example:

Заради_тéбе не_гó_сторив тоа.	Because of you, I didn't do that.
Божо дошол место_нéго.	Božo came instead of him.
Тој не работи како_тéбе.	He doesn't work like you.
Наспроти_тéбе, тој ништо не значи.	Compared to you, he means nothing.
Освен_тéбе и други го знаат тоа.	Others too beside you know that.
Дуќанот е отворен секој ден освен_нéдела.	The store is open every day except Sunday.
Според_мéне тоа е грешка.	In my opinion that is a mistake.
Постапувам според_нарéдбата.	I am acting in accordance with the order.

4.2 Prepositions which take the stress when used with a pronoun, but not when used with a noun are:

кај	at (the home, place, office) of, by, in the country of
докај	near, to
накај	at, toward
откај	from
кон	toward
против	against
со	with

For example:

Кáј_нас во Прилеп велат вака, ама кај_охриѓáните е подруго.	In our region, in Prilep, they say it this way, but among the people of Ohrid it's different.

Ќе фрлам со камен доká̀ј_тебе.	I'll throw the stone all the way to you.
Таа тргна накáј_него.	She started to his side.
Откај_грáдот се разнесе писок на сирени.	From the direction of the town came a screaming of sirens.
Ќе заминам кон_пéт часот.	I'll drop in toward 5 o'clock.
Тој се упати кóн_него.	He started toward him.
Таа зборувала протúв_мене.	She spoke against me, they say.
Тој се борел против_цáр.	He fought against the tsar.
Патував со_вóз.	I was travelling by train.
Ќе зборувам сó_него.	I'll speak with him.
Што да сторам сó_тебе?	What am I going to do with you?
Пишувам со_пéро, со_мóлив.	I am writing with a pen, with a pencil.
Убавите работи беа одвоени óд_нас со дебело стакло.	The lovely things were separated from us by thick glass.
Со_пýшка го удрија.	They killed him with a rifle.
Му намавна со_рáка.	He waved his hand to him.

4.30 The prepositions which take the stress when used with a pronoun, and which may also, under certain circumstances, take it with nouns, must be discussed individually, since there is great variation. As stated above (1.4251), the accent may fall on the preposition only if the noun is *non-definite*, and usually only when the preposition has a *concrete, spatial meaning*. When the preposition expresses a more abstract relation, the accent tends to remain on the noun.

Usage in many individual instances is not fixed, and nearly always there is the possibility that the noun may be stressed if the speaker desires to give it a logical emphasis.

In general, new words or new combinations (unfamiliar in the daily life of the peasant or townsman) tend to keep the stress on the noun.

4.301 **Без** 'without' takes the stress in the idioms бéз_време and бéз_ден, both meaning 'prematurely'.

With a noun signifying a part of the body or a concrete object, relatives or chattels, **без** takes the stress: бéз_глава 'without a head', бéз_раце 'without hands', бéз_срце 'without a heart'; бéз_вода 'without water', бéз_грош 'without a farthing', бéз_гаќи 'without trousers'; бéз_татко 'without a father', бéз_луѓе 'without people', бéз_куче 'without a dog', etc.

When it governs abstract nouns, **без** normally takes the stress. The accent may, however, also fall on the noun, without any difference in meaning, unlike the above category, where stress on the noun indicates logical emphasis. E.g. човек бéз_душа 'a man with-

out a heart', бе́з_гајле 'without care', бе́з_милост 'without mercy'. бе́з_срам 'without shame', бе́з_крај 'without end', бе́з_ред 'without order'. In certain cases the accent remains on the noun: без_ра́дост 'without joy', без_та́га 'without sorrow', без_бо́лка 'without pain', без_по́чин 'without rest'.

4.302 The preposition meaning 'in' has two forms, **в** and **во**. **Во** is used (1) with pronouns, (2) with nouns beginning with **в** and **ф**, (3) with nouns with the definite article, and (4) in some special cases.

The stress can fall on the preposition only in (1) and (2) Thus:

Тој гледа во́_неа.	He is looking at her.
Лебот е во́_фурна.	The bread is in the oven.

With a few place-names, the stress may be on the preposition. but it is recommended that only the noun be accented: во_Ве́лес, во_Ва́рдар, во_Ва́рош.

Во is used with indefinite nouns if there is a logical emphasis on the container, usually because of a contrast with some other container:

Во_ку́ќа сум се родил, не во_тр́ло.	I was born in a *house*, not in a *sheep_pen*.

In a few set phrases the form **во** is found, and it may be stressed or not: очи_во́_очи/о́чи во_о́чи 'eye to eye', рака_во́_рака/ра́ка во_ра́ка 'hand in hand'. **Во** is also used in the phrase во́_двор 'in the courtyard'[1] and in во_Ско́пје 'in Skopje'.

The usage with nouns signifying days of the week is peculiar:

во_сре́да, во_пе́ток	On Wednesdays, Fridays = every Wednesday, Friday.
во_сре́дата, во_пе́токот	Last Wednesday, Friday.
в_сре́да, в_пе́ток	This (next) Wednesday, Friday.

4.303 **Врз** 'on top of, on the surface of, on' takes the stress unless the noun is emphasized logically:

Ми седи вр́з_глава.	He's sitting on my head (i. e. he's a burden to me).
Врз_о́снова на тоа, ние решивме да постапиме така.	On the basis of that, we decided to act thus.

[1] Here and in many cases in the following discussion of prepositions, an unarticulated Macedonian noun is translated by a noun plus the definite article in English. In most of these cases, Macedonian can use the definite article also (e. g. во_дво́рот), but the omission is not felt as a statement of indefiniteness. In English, omission of the article is as clear a signal as the presence of either definite or indefinite article. In Macedonian, the definite article is a marked signal, but its absence is only a negative signal: it does not *specify* indefiniteness.

4.304 **До** usually takes the stress when it means 'next to', or 'up to, touching': дó_врата 'next to the door', дó_оган 'next to the fire', човек_дó_човек 'person to person', дó_таван 'to the ceiling', дó_небо 'to the sky', дó_земја 'to the ground', дó_дно 'to the bottom' дó_појас 'to the waist, belt', дó_гуша 'to the throat', вооружен дó_заби 'armed to the teeth', одовде дó_град 'from here to town', etc.

However with geographical names the stress remains on the noun: до_Скóпје, до_Óхрид, до_Вéлес, до_Вáрдар.

With time expressions, **до** means 'until, up to', and usually does not take the accent: до_дéн 'until day', but дó_зора 'until dawn', óд_ноќ дó_ноќ 'from night to night', óд_утро дó_вечер 'from morning to evening'. There is a contrast between the purely adverbial дóручек/дóпладне 'before lunch'/'before noon' = 'in the morning' and до_рýчек/до_плáдне 'until lunch'/'until noon':

Дóручек бев дома, óдручек излегов надвор.	I was home in the morning, (and) went out after lunch.
Треба до_рýчек да ја изораме нивава.	We must finish plowing the meadow by lunch.
Има време до_рýчек.	There's time before lunch.

До in this meaning functions also as an adverb, modifying other adverbs or prepositions: до_лáни 'until last year', до_нéкни 'until recently', до_вчéра 'until yesterday', до_ýтре 'until tomorrow', до_пред_éдна нéдела 'until a week ago'.

In the phrases од_мýгра до_мрáк 'from dawn to dark' and од_лýлка до_грóб 'from cradle to grave', the preposition is not stressed.

In other meanings, **до** never takes the stress:

Изеде сè до_трóшка.	He ate it all to the last crumb.
Сите до_дéте до_кýте.	All, including children and dogs (i. e. to the last person).

Exception: Испи ја чашата дó_капка. He drank the glass to the last drop.

Дојде работата до_ќóтек, до_кáвга.	The matter went as far as fighting (developed into a fight).
Кому му е до_пéење, нека си пее. Мене не ми дошло дó_пéење ниту до_смéење.	Let him who feels like singing sing. I'm not yet to the point of singing nor of laughing.
Тебе ти е до_шéга.	For you it's a laughing matter.

4.305 **За** may take the accent when it means 'by':

Тие се држат зá_раце.	They are holding each others' hands.
Тој зá_гуша се фатил со врагот.	He and his enemy grabbed each other by the throat.
Се држи зá_врата, зá_глава, зá_мев, зá_гради, зá_нозе.	He's holding on to the door, to his head, belly, chest, legs.

An extension of this spatial meaning is found in the idiom не фаќај се зá_збор 'don't grab hold by the word' = 'don't be over-literal in your interpretation'.

4.305 **За** meaning 'after', in time, usually takes the stress: зá_час 'in a moment, in an hour'. However in the relatively new phrase за_миг 'in an instant', only the noun may be stressed. Note the single accent in дéн_за_ден 'day after day'.

In all other meanings ('for' is the most frequent English equivalent), **за** remains unstressed. For example:

Зборуваме за_шéкер.	We are talking about sugar.
Носи писмо за_нéкого.	He's carrying a letter for someone.
И затворот е за_лýѓе.	The prison too is for men.
Слобода сака за_нáрод.	He wants freedom for the people.
Работам за_лéб.	I work for bread.
Страдам за_прáвда.	I am suffering for justice.
Се готвел за_ýдар.	He was preparing for a blow.
Има изгледи за_дóжд.	It looks like rain.
Тој е за_грéв, за_срáм.	He is to be pitied, to be ashamed of.
Таа работа е за_чýдо.	That affair is to be wondered at.
Имам многу за_ýчење.	I have a lot to study.
Арно е ова за_фýстан.	This is nice for a skirt.
Тој е за_глáва повисок óд_него.	He's a head taller (taller by a head) than him.
Ова е за_бáнка поскапо.	This is 10 dinars more expensive.
Мојот за_шéст години постар другар.	My friend (who is) 10 years older.
За_сáат ќе стигнеш.	You'll get there in an hour.
Го купив за_дúнар, за_бáнка.	I bought it by the dinar, at the rate of 10 dinars.
Платив за_кúло.	I paid by the kilo.
Око за_óко, заб за_зáб.	An eye for an eye, a tooth for a tooth.
Ми текнува за_вóда, за_грóзје.	I have a desire for water, for grapes.

За_сре́ка, за_жа́л. — By good fortune, by bad luck.
Тој е роден за_па́кост. — He was born for nastiness.
Цената падна за_ди́нар. — The price fell one dinar.
За_то́а време. — During that time.

4.306 **Зад** 'behind, beyond' takes the stress whenever possible: за́д_врата 'behind the/a door', за́д_ку́ќа 'behind the house', за́д_рид 'beyond the hill', за́д_бре́г 'behind the bank', etc.

Sometimes **зад** is used with time expressions as an equivalent of **по** 'after'. Here it does not take the stress except with the word for 'Christmas': за́д_Божи́к or зад_Бо́жик 'after Christmas'.

4.307 **Крај** 'beside, next to, on the edge of' has only a concrete, spatial meaning, and takes the stress if possible, except with place-names: кра́ј_мо́ре 'by the sea' кра́ј_о́ган 'next to the fire', кра́ј_пат 'beside the road', кра́ј_буки 'beside a beech-tree', etc.; but крај_Ско́пје 'near Skopje'.

Similarly **искрај** and **накрај** 'on the edge of': накра́ј_се́ло 'on the edge of the village, right next to the village'.

покрај 'next to' is more usual with pronouns: Седете покра́ј_ме́не. 'Sit down beside me'.

4.308 **Меѓу** 'between' may take the accent: меѓу́_о́чи 'between the eyes', меѓу́_ни́ви 'between meadows', меѓу́_се́бе 'among themselves'. **Помеѓу** is sometimes used in the same way with the same meaning.

4.309 The preposition **на** has extremely varied meanings, and its accent varies accordingly.

4.3091 When **на** expresses possession ('of') or the relationship of indirect object ('to'), it NEVER takes the stress, even if it governs a pronoun. [These are the instances where **на** expresses the relations which are conveyed by the categories of the genitive and dative cases in the other Slavic languages].

Пискот на_же́на, на_де́те. — A scream of a woman, of a child.
На_ма́ж не_се́_вели така. — One doesn't speak to a husband like that.
На_де́те не_се́_дава нож. — One doesn't give a knife to a child.
На_ко́го му_го_да́довте? — To whom did you give it?
На_не́го (better, Не́му). — To him.

4.3092 In all other meanings, **на** takes the stress if it governs a pronoun.

With nouns, it takes the stress when it has the spatial meanings 'on, onto, into, toward': на́_рид 'on, to a hill', на́_снага 'on the body', на́_срце 'on the heart' (='on one's mind, conscience',

на́_маса 'on a table', на́_брег 'on the shore', на́_оро 'to the dance', на́_ручек 'to lunch', на́_воздух 'in the open air', на́_село 'in the country', на́_сонце 'in the sun': о́д_човек на́_човек 'from man to man', о́д_брег на́_брег 'from shore to shore', о́д_час на́_час 'from hour to hour, moment to moment'.

Ќе одиме на́_риби.	We'll go fishing.
Одел на́_бербер.	He's gone to the barber's, they say.
Стои на́_стража.	He's standing on guard.
Цената падна на_се́дум динари.	The price fell to 7 dinars.
Од кај ме познавате мене, што ме викнавте на́_име?	From where do you know me, that you called me by name?
But compare, на_и́ме бо́жје!	In God's name!

In other meanings the stress is on the noun:

Се најдов на_ма́ка.	I found myself in trouble, in a dilemma.
На_ра́бота!	To work!
Може ли крвта на_во́да да стане?	Can blood turn to water?
Смрди на_лу́к.	It stinks of garlic.
Мириса на_зе́мја.	It smells of earth.
На_и́сток, на_за́пад. на_ју́г, на_се́вер.[1]	In the east, west, south, north.
Свири на_че́ло, на_ка́вал.	He plays the cello, the kaval.
По едно јаболко на_чо́век.	One apple each per man.

4.3093 Because of the many meanings of на, it sometimes happens that there will be several occurrences of it in a single sentence. In such cases it is considered stylistically desirable to find some equivalent, where possible. Most frequently, од is used for possession (the old genitive relationship), and врз for the spatial meaning 'on'. Ordinarily, however, there is no ambiguity even if на does occur in several different meanings in the same sentence.

4.310 **Над** 'above' is used principally with a concrete, spatial significance, and takes the stress if possible: на́д_село 'above the village', на́д_гроб 'over the grave', на́д_глава 'over the head', на́д_вода 'above the water', на́д_очи 'over the eyes', на́д_маса 'over the table', etc.

In the abstract meaning 'super', **над** takes the stress only in the phrase јунак на́д_јунак 'a super-hero'.

Тој има власт на́д_неа.	He has power over her.
На́д_гора сонце огреа.	Above the mountain the sun grew hot.
Работата над_ре́чникот напредува.	The work on the dictionary is progressing.

[1] На́_север is also heard.

4.311 **Низ,** with the concrete meanings 'down, through, along', may take the stress: ни́з_рид 'down the hill', ни́з_уши 'through the ears', ни́з_море 'by sea, along the seashore'.

When used with an abstract meaning, **низ** does not take the stress: ни́з_со́лзи 'through tears', *ни́з_пе́сни* 'through songs', *низ_ве́ра* 'through faith'.

4.312 **Од** with the concrete meanings 'down from, out from inside' and sometimes 'since' may take the stress:

Слезе о́д_коњ.	He got off the horse.
Паднало о́д_небо.	It fell from the sky.
Ја симна капата о́д_глава.	He took his hat off of his head.
Се врати о́д_поле, о́д_село, о́д_град, о́д_пазар, о́д_жетва, о́д_свадба.	He returned from the field, from the village (country), from town, from market, from the harvest, from a wedding.
Го врати о́д_врата, о́д_праг, о́д_пат.	He turned him from the door, from the threshold, from the road.
О́д_зори.	Since dawn.

In various non-spatial meanings, **од** does not take the accent:

Чедо од_ма́јка.	A mother's child.
Од_пи́ле млеко.	Chicken's milk = a wondrous, almost impossible thing.
Тој е гален и од_та́тка и од_ма́јка.	he Has been spoiled both by his father and his mother.
Од_сни́шта ли се исплаши?	Did you get scared by dreams?
Ќе умрам од_бо́лка, од_жа́л, од_ја́д, од_сме́а.	I'll die of pain, of sorrow, of poison, of laughter.
Не можев да ти се јавам од_ма́ма.	I couldn't greet you because of mama.
Падна, удрен од_ку́ршум.	He fell, struck by a bullet.
Избави ме од_зло́, од_ма́ка.	Deliver me from evil, from pain.
Кога таму од_во́да ни трага.	When (he got) there, not a trace of water.
Се изнајале сите арно од_жа́би.[1]	They all ate their fill of frogs.

[1] Note that the partitive meaning usually expressed by the genitive case in other Slavic languages and by the preposition 'of' in English is usually expressed in Macedonian simply by juxtaposition of the substantives: чаша вода, a glass of water', шише ракија, 'a bottle of brandy', собирање отпадоци 'collection of junk'. Cf. also орање поле 'plowing of a field'. With the adjective полн 'full'. there may be the preposition со 'with', or nothing: салата полна (со) луѓе 'the room full of people'. No preposition is used with по повод 'on the occasion of': по повод вчерашната свеченост 'on the occasion of yesterday's celebration'.

Од_гро́зје немам каснато.	I haven't tasted the grapes.
На_ве́ра потврд од_ка́мен.	Firmer than stone in faith.
Пелистер е повисок од_Јабланица.	Mount Pelister is higher than Jablanica.
Од_бра́т ми стана небрат.	From a brother he ceased to be a brother to me.
Од_тр́н трендафил.	A rose from a thorn (= good from bad).
Змија од_а́ршин.	A snake an aršin long.
Марка од_ди́нар.	A one-dinar stamp.
Од сре́да, пе́ток, Бо́жик.	Since Wednesday, Friday, Christmas.
Нема фајде од_пљачка.	There's no profit in plunder.
Му беа од_по́лза.	They were of use to him.
О́д_фудбал, о́д_пошта, о́д_хотел.	From the football field, from the post-office, from the hotel.

(But in the new expression, од_гра́дба 'from the building-site'.)

4.313 **Околу** 'around, in the vicinity of' regularly takes the stress if possible. Note that with monosyllabic nouns and pronouns, the accent remains on the last syllable of the preposition: околу́_трло 'near the sheep-pen', околу́_кука 'around the house', околу́_село 'around the village', околу_гуша 'around the throat', околу́_рид 'around the hill', околу́_прст 'around a finger', околу́_стог 'around a haystack', etc.

But: околу_пла́дне 'about noon', околу_два́ часот 'about 2 o'clock'.

4.314 **По** takes the stress when it has the positional meaning of 'on' (movement in or on, to strike on) and the temporal meaning 'after':

Скита по́_гора, по́_скала, по́_поле.	He wanders about the mountain, the rock (cliff), the field.
Го удрив по́_нога, по́_гради, по́_лице, по́_снага, по́_плеки, по́_глава, по́_нос, по́_чело.	I struck him on the foot, chest, across the face, on his body, back, head, nose, forehead.
Удираше со_пр́сти по_ма́сата како по_ба́рабан.	He pounded on the table with his fingers as if on a drum.

In the temporal meaning, the stress is on the preposition usually only when there is repetition of the noun:

Ве́к по́_век, па́рче по́_парче, чо́век по́_човек.	Century after century, piece after piece, man after man.

With certain monosyllabic nouns, the whole phrase may have a single stress:

Ли́ст_по́_лист/лист_по́_лист, ре́д_по_ред/ред_по́_ред.	Leaf after leaf, row after row.

Frequently, however, there is a logical emphasis on the noun, which is then stressed. There are many new combinations which do not admit stress on the preposition at all: бра́н по_бра́н 'wave after wave', ла́к по_ла́к 'arch after arch'.

Note these cases:

Децата се капат по́_гаќи.	The children are swimming only in trousers.
Излезе надвор по_ко́шула, студено е, ќе изземне.	He went out only in his shirt; it's chilly, he'll catch cold.

По 'after'[1] without repetition of the noun only rarely takes the stress.

По_та́га е побистра душата.	After sorrow the soul is clearer.
По_ма́нца оди вино.	After food comes wine.
По_сне́г и мраз иде.	After snow, ice comes too.
Ќе дојде по_вре́ме, по_ме́сец по_Бо́жик/по́_Божик.	He will come after a while, after a month, after Christmas.

In all other meanings ('in, as to; at the rate of, the size of; at a time; according to, in accordance with; because of [= поради]; in the time of, in the presence of; after, to fetch; from one to another') **по** never is stressed.

По_сна́га ќе е бор, по_тврдост дрен.	In body (stature) he will be a fir, in hardness a wild-cherry tree.
Брат на Гоце е по_си́ла.	He is a brother of Goce (i. e. a great hero) in strength.
Носиштата по_са́жен им беа.	Their great noses were a sažen long.
По_кило тешки беа лубениците.	The watermelons each weighed a kilo.
По_ба́нка ги платив.	I paid for them at the rate of 10 dinars.
Секој ден купува по_ки́ло.	Every day he buys a kilo at a time.

[1] The adverb после 'afterwards' is often found instead of по in a prepositional function. This is a Serbism, to be avoided.

Секој по_гро́зд в_рака држи.	Everyone held a grape (each) in his hand.
Професор по_исто́рија.	A professor of history.
Делегатите дискутирале само по_вто́рата точка.	The delegates are said to have discussed only the second point.
Треба по_за́кон да суди.	He must judge according to the law.
По_мо́ето мнение не е правилно.	In my opinion that's not right.
Кажи по_ду́ша!	Say it just as you really think (according to your soul)!
Ќе зборуваме по_телефо́н.	We'll talk by telephone.
Не дошол по_бо́лест.	He didn't come (they say) because of illness.
Работи по_сту́д и по_же́га.	He works in the cold and in the heat.
Како улав трча по_мра́з и по_до́жд.	He runs through the ice and rain like a crazy man.
Го одвлекоа по_мра́к.	They dragged him off in the dark.
Отиде по_до́ктор, по_ле́б.	He's gone for a doctor, for bread.
Не оти́дов по_птичји седела.	I didn't go after birds' nests.
Жалба по_ли́бе, по_мла́дост.	Yearning for one's darling, one's youth. (here **по** = **за**)
Трча по_же́ни.	He runs after women (i. e. from one woman to another).
Одат по_сва́дби.	They go from one wedding to another.
Note the shift of accent in:	
Оди по́_куки.	He goes from house to house.
Му одат по́_трага.	They're on his trail.

4 315 **Под** 'under, beneath, below' always takes the stress if possible, except in some new combinations and when the meaning is not concrete. E. g. по́д_земја 'under the ground', по́д_мишки 'under one's arms', по́д_грло 'beneath the throat', по́д_чело 'below the forehead', по́д_мустак 'under the mustach', по́д_јазик 'under the tongue', по́д_стреа 'under the eave', по́д_дрво 'under a tree', по́д_сенка 'in the shade', по́д_кревет 'under a/the bed', etc.: but куќа под_на́ем 'a rented house', рид пошумен под_бо́р 'a hill forested with fir', сите под_бро́ј 'everyone to the number expected', влегуваат под_бро́ј 'they come in by number (one by one)', под_вла́ст 'in the power (of)': Што разбираш под_то́ј збо́р?' What do you understand by that word? What does that word mean to you?'

4.316 **Пред** 'before, in front of; prior to' takes the stress with spatial and some temporal meanings. E. g. пре́д_очи 'before one's eyes', пре́д_врата 'before the door', пре́д_ку́ка 'in front of the house', пре́д_црква 'in front of the church', пре́д_хотел 'in front of the hotel', пре́д_зори 'before dawn', пре́д_време 'before (the right) time'.

4.317 **Преку** 'over, across' usually takes the stress, but in the new meaning (borrowed from Serbo-Croatian) 'by means of, through the agency of' it does not. With monosyllabic nouns the stress may fall on either syllable of the preposition. E. g. пре́ку_рид/преку́_рид 'over the hill', пре́ку_ѕид/преку́_ѕид 'over the wall; преку́_глава 'over one's head', преку́_лето 'over the summer', преку́_зима 'over the winter'.

Рипнаа преку́_него.	They jumped over him.
Ми ја префрли раката преку́_рамо.	He threw his arm around my shoulder.
Го префрли соблеченото палто преку_бу́рето.	He threw his coat, which he had taken off, over the barrel.
Се разбираат преку_пи́сма.	They understand each other by means of letters.
За таа работа ќе се разбереме преку_лу́ѓе.	We'll find out about that matter through people.
Преку_поезијата најдобро се претставува македонската уметничка литература.	Macedonian artistic literature is best represented by poetry.

4.318 **При** 'at, next to' is almost exclusively limited to use with nouns representing persons, and only rarely does it take the stress.[1]

Живеам при_ба́ба.	I live with grandmother.

4.319 **Спроти** 'opposite; on the eve of' takes the stress if possible: спроти́_ку́ка 'opposite the house', спроти́_ѕид 'opposite the wall', спроти_среда 'on Tuesday evening'.

Нивната ку́ка е спроти_на́шата.	Their house is opposite ours.
Одевме спроти́_ветер.	We were walking against the wind.
Седнат спроти́_сонце.	Seated in (turned toward) the sun.

[1] The idioms при_зори 'at dawn', and при_рака 'to hand, at hand' are purely adverbial, and it is arbitrary to write them as two words but to make a single word of the similar приквечер 'at twilight, at sunset'.

4.320 **Сред** or **среде** 'amid' takes the stress except in new combinations: сре́д_поле 'in the field', сре́д_лето 'in the middle of summer', сре́д_зима 'in midwinter', среде́_море/сре́д_море 'in the middle of the sea'; but сред_бо́рби 'amid struggles', сред_бу́ри 'amid storms', сред_до́жд 'amid the rain'.

4.321 **У** is very rarely used, and is the equivalent of **кај.** It takes the stress only in the formulaic phrase еден син у̀ ма̀јка 'an only son', but even here it may be у_ма́јка.

CHAPTER III

THE VERB

Introductory Remarks

5.0 The Macedonian verb is set off from the other parts of speech both in form and meaning. The noun presents something as an entity (or *ens*), while the verb presents something as an event, that is, something characterized as a process. In describing the Macedonian verb, we operate with three types of categories; those which characterize the event or process itself, those which characterize participants in the event, and those which characterize the relationship of the participants to the event.

5.1 The participants are characterized by three categories, two of which are independent of the utterance (number and gender) and one of which is dependent on the utterance (person). *Person* specifies (a) the speaker, the author of the utterance, the first person; (b) the person addressed, the second person; and (c) person in general, usually neither speaker nor addressee, i.e. third person. *Number* and *gender* are not dependent on the utterance itself, but are given. In the Macedonian verb, the two are mutually exclusive, for a form which expresses plurality cannot also express gender. Number and person can be expressed by a single form, but not gender and person. For instance, гледам ('I see') specifies the speaker and singular (1st person singular) but says nothing about gender; гледате ('you see') specifies person spoken to and plural (2nd person plural) but says nothing about gender; while би гледала ('would see') specifies only feminine and singular, without giving information about the person; and би гледале ('would see') specifies only plurality, with no information about gender or person.

5.2 The event itself is characterized by two categories, *aspect* and *tense*.

5.211 *Aspect* defines the character of the action itself, without reference to the utterance. Every verb in Macedonian belongs to one of two aspects, *terminative* (or perfective) or *interminative* (imper-

fective).[1] The terminative aspect denotes the completion of the action, or the completion of a series of actions which are viewed as a whole, that is, a summation. The terminative, so to speak, directs the attention of the listener to the end of the action (or the summation). The interminative aspect, on the other hand, focuses attention on the event (or action or process) itself, and says nothing explicit about the end.

For example: Ги фрлија *(terminative)* камењата. 'They threw the stones.' (And the terminative aspect of the verb specifically shows the end, the completion of the action.) Ги фрлаа *(interminative)* камењата. 'They were throwing the stones' (and since the interminative aspect focuses our attention on the action itself, we are not at the moment concerned with what happened afterward), or, 'They threw the stones' (repeatedly or habitually: although from the context it becomes clear that the action was completed, our attention is not directed toward the end; we are concerned with the action itself.)

5.212 A second type of aspect in the Macedonian verb does not belong inherently to all the forms of the verb, but is an internal opposition within a single verb. The *distanced* aspect denotes that the event (action) is viewed as somewhat remote in either time or reality. It is realized in two ways: either, an action which began in the past (that is, prior to the moment of utterance or a moment defined by the context) has some relevance for the present, or represents the result of a past action; or, it denotes that the speaker is disclaiming responsibility for the accuracy of the statement. Thus, Ги фрлиле *(terminative, distanced)* камењата can mean 'They have thrown the stones' (and this is still a significant fact at the moment of utterance), or 'They threw the stones' (so it has been reported to me). Similarly, Ги фрлале *(interminative, distanced)* камењата means 'They were throwing stones' (a continuing or repeated act which either is still relevant, or which has been reported by others).

5.22 *Tense* shows the relation between the event and the moment of utterance. In Macedonian there are only two such tenses, *past* and *present*; they may be termed *absolute tenses*. Within the past there is a further division into what may be called *relative tenses:*[2] an event is characterized as being contemporaneous with another past moment *(imperfect)* or it is not so characterized *(aorist)*. This opposition is not relative to the utterance itself.

5.3 There are two categories which characterize the relation of the participants to the process: voice and mood. *Voice* denotes

---

[1] The conventional terms *perfective* and *imperfective* are not used in this work in order to avoid the confusion which easily arises when they are juxtaposed with the term *imperfect*.

[2] This terminology is not altogether felicitous, but we prefer to use established terms rather than to burden the description unnecessarily with completely new ones.

no specific relation to the speech event. The Macedonian verb has two voices; it may characterize a process as *intransitive*, or it may give no information about transitivity. *Mood*, on the other hand, characterizes the relation of the participants to the process with reference to the speech event. An action may be presented as *potential*, that is, as possible or desirable, but not yet achived. It may be presented as *projective* (or *prospective*), that is, as an action which is viewed as manifest (real or highly probable) but not immediately present. Or, finally, it may simply be presented without specifically expressing modality, that is, as *indicative*.

5.4 The category of *imperative* stands apart from the rest of the verbal system, for, unlike other verb-forms, the imperative does not make a statement and cannot be discussed in terms of truth or falsehood. The imperative must be either terminative or interminative, and it may express second person plural, but none of the other categories above are applicable.

A. The Morphology of the Verb

General Notions

6.0 Every Macedonian verb-form consists of at least two parts, the *stem* and the *ending*; сака-**ме** 'we love', запре-**вте** 'you stopped', чу-**в** 'I heard'. When we compare *јаде* 'he eats' with јаде-**ш**, јаде-**те** 'you eat' and јаде-**ме** 'we eat', we see that *јаде* is itself the stem; but it is more than that, for the contrast with the other endings shows that *јаде* must also have an ending, which we call a *zero ending*.

6.01 The stem nearly always ends in a vowel. This vowel is usually itself a suffix, and may change in different forms. The vowel of the 3rd singular present is termed the *primary stem-vowel*, and it may alternate with other stem-vowels which will be termed *secondary*. For instance, забележ-**и** 'he notes' (**и** is the primary stem-vowel), забележ-**е**-в 'I might note' (**е** is a secondary stem-vowel), забележ-**а**-вте 'you noted' (**а** is a secondary stem-vowel). In some forms the primary stem-vowel disappears, in which case we speak of a *zero stem-vowel*: contrast the 3rd sg. pres. чу**е** and 3 sg. aórist чу (=stem+zero stem-vowel+zero suffix).[1]

---

[1] Let it be explicitly stated that this description is strictly synchronic. From a historical point of view it is of course wrong to speak of the "disappearance" or "dropping" of a vowel in the aorist чу. But in this and other instances, the facts of the contemporary language are interpreted only in terms of the present-day system, without historical considerations.

6.02 The stem itself may be further analyzable. There is always a root, and it may be preceded by one or more prefixes and must be followed by at least two suffixes, one of which is termed the stem-vowel, and the other is the ending (a morphological suffix). Thus the form **наизлегувале** 'they used to come out in great numbers' consists of a root (-лег-), two prefixes (на-из-), a derivational suffix (-ув-), the stem-vowel (-а-), and the ending (-ле).[1] **На-слуш-н-у-ва** '(he) regularly eavesdrops' has a root (-слуш-), one prefix, three stem-suffixes (the last of which is the stem-vowel) and a zero ending.

Aspect Morphology

6.10 The categories of terminative and interminative aspect are inherent in the verb itself. Macedonan verbs appear in pairs, since each verb may be required in situations demanding one or the other aspect. Only a few exceptional verbs may express both aspects. Among the native Slavic verbs there are only: вечера 'have supper', праша 'ask', целива 'greet, kiss' and исповеда 'confess', which function as both terminative and interminative, and пише 'write' is interminative in the present (equivalent to пишува), but terminative in the past (equivalent to напише). However, a number of new verbs formed from foreign roots by means of the suffix **-ира** express both aspects; for example *телефонира* 'to telephone', *маскира* 'to mask', and *имитира* 'to imitate'. It may be noted that these verbs not only are anomalous because of the aspect, but also in that they usually stress the **и** of the suffix, contrary to the antepenult rule (cf. 1.42). When it is considered necessary to mark the aspect of one of these double-aspect verbs, a specific form may be used; e. g. исцелива *T* 'kiss', исповедува *I* 'confess'.

6.11 The formal relationship between the aspect pair of verbs denoting the same basic action is usually a very close one, but it is not predictable. The difference may be expressed by a prefixed form opposed to a non-prefixed one (бара *I* – **по**бара *T* 'seek'), by a difference in suffix (фрла *I* – фрл**и** *T* 'throw'; плука *I* - плук**не** *T* 'spit'), by a difference in suffix plus modification of the stem (фаќа *I* — фат**и** *T* 'grasp', разговара *I* - разгов**ори** *T* 'converse'), or by a completely different (suppletive) stem (**слуша** *I* – **чуе** *T* 'hear').

6.12 Verbs with the suffix **-ува** are interminative. Otherwise, given a single verb, it is impossible to recognize the aspect. But if one has both members of an aspect-pair, it is usually clear which is the terminative. Space does not permit a detailed discussion, and we shall confine ourselves here to an outline of the most important re-

[1] This ending could be further analyzed into a suffix **-л-** denoting the particular participial form and another **(-е)** denoting plurality.

lationships and to a list illustrating all the possible types. There are two productive suffixes used with native Slavic stems or foreign elements which have lost their mark of foreignness. The suffix **-ува** is widely used to make interminative verbs; **-не** makes terminatives. (However **-не** is not exclusively an indication of terminativeness, and there are some new verbs with this suffix which are interminative, notably the journalist's favorite јакне 'strengthen'). Verbs newly borrowed from other languages nearly always have the suffix **-ира** and are indifferent as to aspect. They can be made specifically terminative by means of prefixation, however: cf. **за**маскира 'mask', **ис**паникира 'panic', **за**ангажира 'engage', **про**анализира 'analyze thoroughly'.

6.2 The relationships which are represented by the most examples are the following:

I. Terminative has a prefix, interminative is non-prefixed.

побара ~ бара 'seek'
измие ~ мие 'wash'
за'рже ~ 'рже 'growl'

II. Both verbs are simple or have the same prefix(es):

1. Terminative suffix **-и** ~ interminative **-а:**
   фрли ~ фрла 'throw'
   заборави ~ заборава 'forget'
2. *T* suffix **-и** ~ *I* suffix **-ува:**
   баци ~ бацува 'kiss'
   одржи ~ одржува 'hold'
   There may be hesitation between (1) and (2):
   натфрли ~ натфрла/натфрлува 'surpass'
3. *T* suffix **-е** ~ *I* suffix **-ува:**
   каже ~ кажува 'say'
   исцрпе ~ исцрпува 'exhaust'
4. *T* suffix **-не** ~ *I* suffix **-а**
   плукне ~ плука 'spit'
   потсмевне ~ потсмева 'sneer'
5. *T* suffix **-не** ~ *I* suffix **-нува:**
   пришепне ~ пришепнува 'whisper to'
   or, with hesitation:
   погледне ~ погледа/погледнува 'glance'
   ослаби/ослабне ~ ослабнува 'weaken'
6. *T* suffix **-не** ~ *I* suffix **-ка:**
   офне ~ офка 'groan'
   крцне ~ крцка 'creak'
7. *T* suffix **-а** ~ *I* suffix **-ува:**
   ареса ~ аресува 'please'
   нарача ~ нарачува 'order'

6.21 Type II.1 exists in many verbs; but in verbs which are less familiar in daily life, or in new formations, the II.2 type seems to be more important. Types II.3, 4 and 7 are not uncommon, but II.5 is productive and seems to be replacing some other relationships. Type II.6 is productive in making verbs from exclamations and onomatopoeic elements (cf. оф! 'ouch, oh!', крц! /imitation of crunching sound/).

6.22 The relationships of type I are for the most part given as a part of the present lexical stock of the language. The prefixes are productive in the strictly limited field of specializing new, foreign verbs which are otherwise indifferent as to aspect (cf. 6.12), and, in the case of one prefix (**под-**) of modifying the meaning of already existing verbs, prefixed or not.

6.3 Only a few of the prefixes are still productive in Macedonian, and even they are more restricted in their productive meanings than in the meanings which they express in already extant verbs. **За** is productive to denote that an act is viewed as beginning (**заангажира** 'to engage, hire'): **из-(ис-)** denotes the full completion of the act (**испаникира** 'panic completely'): **про-** shows an intensity continuing from beginning to end of the action (**прокоментира** 'comment completely, from beginning to end'). **Под-/пот-** is widely productive with native Slavic stems, to indicate that the action is of short duration or weak intensity (**поткрева** 'lift a little', **поднаведе** 'bend over a little', **подучува** 'teach a little, coach').[1]

6.4 The following list gives all the possible *types* of relationship' including a few examples already given. Some of the pairs here are unique, others are represented by two or three examples, and some are relatively common.

Not infrequently there are alternate forms for one or both aspects, e. g. поможе/помогне *T* ~ помага/помогнува *I* 'help'. It has not been possible to establish that any of these cases represents subdivisions of the aspects: they are purely variant forms. In certain dialects, with certain verbs, an interminative in **-ува** or **-нува** which exists beside another interminative with the same root (and prefixes) *may* indicate repeated action. This is not, however, universal, and the literary language has not fixed any norm of usage. Only by asking the writer can one ascertain whether a difference in the use of such forms in a text corresponds to a difference in shade of meaning, There are a few verbs whose lexical meaning includes repetition, as for example виґава/видува *I* 'see often, habitually'.

Non-prefixed verbs			**Prefixed verbs**		
T	~	**I**	**T**	~	**I**
фрли	~	фрла throw	заборави	~	заборава forget
стави	~	става place	забрани	~	забранува forbid
врати	~	врак'а return	задржи	~	задржува hold back

[1] This meaning for **под-** is specifically Macedonian, although there are certain cases where in other Slavic languages the nuance of stealthiness sometimes introduced by **под** may approach this same sort of meaning. **По-** also has the meaning of short duration or weakened intensity in Macedonian, and there are some **по-/под-** doublets; **по**, however, is no longer productive.

фати ~ фак'а grasp
плати ~ плак'а pay
роди ~ раѓа bear
види ~ гледа see
вети ~ век'ава/ ветува promise
баци ~ бацува kiss
качи ~ качува climb
мени ~ менува/мењава change
случи ~ случува happen
крсти ~ крстува крштава baptize
прости ~ проштава forgive
реши ~ решава/решува decide
венча ~ венчава marry
ареса ~ аресува please
бендиса ~ бендисува please
киниса ~ кинисува set out
пљачкоса ~ пљачка/пљачкосува plunder
каже ~ кажува say
срете ~ сретува/среќава сретнува met
земе ~ зема take
даде ~ дава give
кладе ~ клава put
крене ~ крева lift
чуе ~ слуша hear
рече ~ вели/зборува say
мавне ~ мава beat
рипне ~ рипа jump
плукне ~ плука spit
скокне ~ скока/скака/скокнува jump
падне ~ паѓа fall
сирне ~ сирка peer
офне ~ офка groan
кутне ~ кутина throw
бодне ~ бодина gallop
дофрли ~ дофрла/дофрлува add
ослаби,ослабне ~ ослабнува weaken
изнесе ~ изнесува carry
започне ~ започнува begin
потсмевне се ~ подсмева се sneer
раз-бере ~ раз-бира understand
по-стеле ~ по-стила spread
на-вре ~ на-вира pull up
на-ѕре ~ на-ѕира look at
у-мре ~ у-мира die
за-пне ~ за-пина stop
о-тме ~ о-тима kidnap
со-тре ~ со-тира wipe out
про-стре ~ про-стира spread
про-зове ~ про-зива proclaim
за-спие ~ за-спива fall asleep
по-бие ~ по-бива hit
на-вие ~ на-вива wind up
о-жние ~ о-жнива harvest
рас-крие ~ рас-крива uncover
на-шие ~ на-шива sew on
из-лее ~ из-лева pour out
об-лее ~ об-лева flood, water
из-грее ~ из-грева dawn
за-пее ~ за-пева start to sing
у-спее ~ у-спева succeed, ripen
по-дуе ~ по-дува blow
обуе ~ обува put on shoes
из-влече ~ из-влекува extract
из-лезе ~ из-легува exit
погоди ~ погаѓа/погодува hit, guess
свиде ~ свиѓа please
дојде ~ доаѓа/дојдува come, arrive
појде ~ поаѓа/појдува go, leave
от-иде ~ от-идува go away

Forms

7.0 The Macedonian verb has the following forms: I. person-tense forms, which express person + number and tense in *present*, *imperfect*, and *aorist*; II. *imperatives*, with a second person plural and a singular form; III. gender-forms of three types, the *imperfect l-participle*, the *aorist l-participle*, and the *n/t participle*, each of which has a plural and three singular gender-forms (masculine, feminine, and neuter). All regular verbs may have all of these forms, although in the great majority of interminatives the aorist l-participle is not distinct from the imperfect l-participle. There are two more forms which are predictable from interminative stems and which may be included for convenience in the description of the verb; IV. a *verbal substantive*, and V. a *verbal adverb*.

7.1 The basic, or underlying, form is the third person singular of the present tense. This is the form which furnishes the most information for predicting the other forms. It consists of the *stem + zero suffix*. The last vowel of the stem is itself a suffix, but for convenience it is termed the stem-vowel: гледа 'sees', носи 'carries', падне 'falls'. Other forms can be described and predicted (synchronically) in terms of the addition of endings, often with a change or loss of the stem vowel, or sometimes with a modification of the ending.

7.20 **Preliminary rules** – automatic changes (cf. 1.222, 1.123, 1.302).

7.21 If **-е** follows **и**, **о**, or **у**, a **-ј-** is inserted: пи-ј-ат 'they drink', бро-ј-ат 'they count', чу-ј-ат 'they hear'.

7.22 When any three vowels come together, a **-ј-** is inserted before the third: пее-ј-а 'they sang', запеа-ј-а 'they started to sing'.

8.0 **Present tense.**

8.01 **Suffixes: -ам, -ш, -∅; -ме, -те, -ат.**

8.02 The stem-vowel is *always* dropped before the 1st person singular ending.

8.03 The stem-vowels **и** or **е** are dropped before 3rd plural ending.

Examples:

1 sg.	2 sg.	**3 sg.**	1 pl.	2 pl.	3 pl.
глед-ам	гледа-ш	**гледа,**	гледа-ме	гледа-те	гледа-ат
нос-ам	носи-ш	**носи,**	носи-ме	носи-те	нос-ат
падн-ам	падне-ш	**падне,**	падне-ме	падне-те	падн-ат
чу-ј-ам	чуе-ш	**чуе,**	чуе-ме	чуе-те	чу-ј-ат
бро-ј-ам	брои-ш	**брои,**	брои-ме	брои-те	бро-ј-ат
пи-ј-ам	пие-ш	**пие,**	пие-ме	пие-те	пи-ј-ат

8.1 Irregularities. A few verbs have irregular 1 sg. forms: знае 'knows' — **знам,** даде *T* 'gives' — **дам.** (But with prefixes these verbs are regular: познаам, предадам 'betray'.)

9.0 **Imperfect**

9.01 **Suffixes: -в, -ше, -ше; -вме, -вте, -а.**

9.02 Stem-vowel **и** is replaced by **-е** before these endings:

Examples:

stem	1 sg.	2 sg.	3 sg.	1 pl.	2 pl.	3 pl.	
гледа	гледав	гледаше	гледаше	гледавме	гледавте	гледаа	
падне	паднев	паднеше	паднеше	падневме	падневте	паднеа	
носи	носев	носеше	носеше	носевме	носевте	носеа	
брои	броев	броеше	броеше	броевме	броевте	броеја	(7.22)
чуе	чуев	чуеше	чуеше	чуевме	чуевте	чуеја	
пее	пеев	пееше	пееше	пеевме	пеевте	пееја	

10.0 **Aorist**

10.01 **Suffixes: -в, -∅, -∅; -вме, -вте, -а.**

10.02 If the stem-vowel **е** is preceded by **и** or **у**, it is dropped.

10.03 In all other cases, -**е** is replaced by -**а.**

Examples:

загледа	загледав	загледа	загледа	загледавме	загледавте	загледаа	
износи	износив	износи	износи	износивме	износивте	износија	(7.21)
падне	паднав	падна	падна	паднавме	паднавте	паднаа	
чуе	чув	чу	чу	чувме	чувте	чуја	(7.21)
испие	испив	испи	испи	испивме	испивте	испија	(7.21)
запее	запеав	запеа	запеа	запеавме	запеавте	запеаја	(7.22)

10.1 Irregularities. 10.11 In a small group of **и**-verbs, the stem-vowel is replaced by **а**: задржи – задржав.

Such verbs are: држи 'holds', лежи 'lie', мижи 'blink', 'ржи 'growl', and their compounds.[1]

10.12 Some verbs may have either the regular form (which is to be preferred) or that described in 10.11: забележи 'note down' — забележав/забележив.

So: бои се 'fear', брои 'count', вооружи 'arm', гнои 'rot', гои 'fatten', двои 'double', дои 'nurse, suckle', крои 'tailor', молчи 'be silent', рои се 'teem', swarm', спои 'join', строи 'construct', and compounds; обеспокои 'disturb', присвои 'adopt'.

10.13 In a small group of (intransitive) verbs, stem-vowel **и** is replaced by **е**: изгори 'burn up' — изгорев. So: застари 'become old', посвири 'play', оживи 'revive', разболи 'get sick'. (NB: When these verbs are transitive, they are regular: изгорив 'I burned /something/ up'.)

10.14 Certain verbs whose stem vowel is **и** may replace it with **е** in the second and third persons singular (only!): here belong nearly all interminatives in **и**, and certain terminatives whose final stem consonant is **т** or **д**: мисли — мисле 'think', носи — носе 'carry', врти — врте 'turn', затрепети — затрепете 'shudder'.

10.15 Compounds of the verb знае 'know' lose the stem-vowel; e. g. познав, позна 'recognized'.

10.16 In a small number of verbs, the final root consonant changes, **ж — г**, and **ч — к**. лаже ~ (из)лагав 'lie', струже — (и)стругав 'scrape', суче — (за)сукав 'roll'. Cf. also 17.315.

10.161 Compounds of the verb каже change the stem **ж** to **з**: e. g. докаже 'prove' ~ доказав. (But каже ~ кажав.)

---

[1] The term *compound* is used in the morphological description to mean verbs which differ from the base-form only in that they have a prefix, e. g. **за**држи is in this sense a compound of држи.

11 **The imperfect l-participle.**

The suffixes **-л** (masculine), **-ла** (feminine), **-ло** (neuter), **-ле** (plural) are added to the imperfect stem as defined in 9.02 above.

Examples:

гледа — гледал, падне — паднела, чуе — чуело, носи — носеле.

12.0 **The aorist l-participle.**

12.01 The same l-suffixes **(-л, -ла, -ло, -ле)** are added to the aorist stem as defined in 10.02, 10.03 above.

Examples:

загледа — загледал, износи — износил, падне — паднал, чуе — чул, испие — испил, запее — запеал, задржи — задржал, забележи — забележал/забележил, излага — излагал.

12.1 **Irregularties.**

12.11 The verb може 'be able' has beside the regular можел, можела etc., the forms f. могла, n. могло, pl. могле (no masculine!), which are used almost exclusively with negations. The verb помаже has an irregular masculine помогол only in the fixed phrase Бог ти помогол 'God help you'.

13 **The n|t participle.**

13.01 The suffixes are: m. **-н** f. **-на**, n. **-но**, pl. **-ни**; or **-те**, **-та**, **-то**, **-ти**.

13.011 Stems whose last consonant is **н** or **њ** take the **т**-suffixes. All other stems take the **н**-suffixes.

13.02 Stem-vowel **и** is replaced by **е**.

13.03 Stem-vowel **е** remains if preceded by **и** or **у**, but is replaced by **а** in all other cases.

Examples:

гледа — гледан, врши — вршен, чуе — чуен, испие — испиен, запее — запеан; бања — бањат, падне — паднат, скине — скинат, рани — ранет.

13.1 **Irregularities**

13.11 A few verbs retain the stem-vowel **е**, contrary to 13.03 поште—поштен 'search for lice'.

13.12 A small group of verbal roots with a basic stem in **-е** may form both interminative and terminative n-participles. In such cases the stem-vowel **е** remains unchanged in the interminative (contrary to 13.03), but is replaced by **а** in the terminative. So: лиже 'lick' — лижен/лижан, ниже 'string' — нижен/нижан, црпе 'draw' — црпен/(ис)црпан, пее 'sing' — пеен/(за)пеан, пцуе 'curse' — пцуен /пцујан (7.21), дреме 'doze' — дремен/(за)дреман.

13.121 Similarly, a small group of roots with stem-vowel **и** form an interminative participle in **-ен** (13.02) and a terminative one in **-ан** гнои 'rot' — гноен/гнојан.

13.122 Some terminative verbs which may have **а** or **и** in the aorist (13.121) have the alternative forms in the n-participle also, with no difference in meaning; забележен/забележан, (до)ближен/(до)ближан.

14. **Imperative.**

14.01 **Suffixes:** 2 sg., **-и**; 2 pl., **-ете.**

14.011 If the imperative stem (cf. below) ends in a vowel, the suffixes take the form **-ј, -јте.**

14.02. Stem-vowels **е** and **и** drop.

14.03 Stems in **-ува** may lose the **-ва-.**

Examples:

гледа — гледај, гледајте; падне — падни, паднете; носи — носи, носете; пие — пиј, пијте; чуе — чуј, чујте; кажува — кажувај/кажуј, кажувајте/кажујте.

14.1 **Irregularities.**

14.11 The verbs кладе 'put' and даде 'give' have: клај, клајте; дај, дајте.[1]

14.12 The verb држи 'hold' has beside the regular држи, држете, the forms дрш, дрште.

15. **Verbal adverb.** Can be formed only from interminative verbs. The stress always falls on the penult (cf. 1.42).

15.01 The suffix is **-јќи.**

15.02 Stem-vowel **и** is replaced by **е.**

Examples:

гледа — гледајќ'и, вене 'wilt' — венејќ'и, врши — вршејќ'и, пие — пиејќ'и, пее — пеејќ'и.

15.1 The terminative verb биде 'be' forms бидејќ'и.

16. **Verbal substantive;** can be formed only from interminative verbs.

16.01 Suffix **-ење** is added to the same stem as for verbal adverb.

Examples:

гледа гледање, врши вршење, пие пиење, пее пеење, вене венење.

16.1 The terminative verb венча 'betroth' forms венчање.

17.0 **Irregular verbs.** All irregular verbs have the stem-vowel **-е,** and the irregularities are chiefly in the aorist, the aorist l-participle, and the n/t participle.

---

[1] The dialect forms глеј(те) and прај(те), for literary гледај(те), прави/правете, are frequently found in dialogues.

17.01 However the verbs види (*T*) 'see', седи (*I*) 'sit', поседи (*T*) 'sit, visit' have irregular aorists: the stem-vowel **и** is replaced by **е** in 2-3 sg. and by **о** in all other persons: e.g.

видов, виде, виде; видовме, видовте, видоа.

17.011 The compounds of вади 'take out' may have these forms beside the regular ones: e.g. извадив/извадов, извади/изваде.

17.1 Some verbs retain the stem-vowel **е** in the aorist, aorist l-participle, and n-participle (contrary to 10.03 [12.01], 13.02, 13.03): допре 'reach' — допрев, допрел, допрен. So: (до)пре,[2] (зо)вре 'boil', (за)дре 'flay', (на)spe 'observe', (у)мре 'die', (спро)стре 'spread'.

17.11 Compounds of спие 'sleep' and жние 'harvest', and одsвие 'resound, answer' replace the **-ие-** by **а** in the aorist, aorist l-participle, and n/t participle: заспав/ожнав/одsвав, заспал/ожнал/одsвал, заспан/ожнат/одsван (but спиел/жниел).

17.2 A few verbs have a completely different stem for the aorist, aorist l-participle and n-participle; бере 'take' — (на)брав, (на)брал, (на)бран; дере 'flay' — (о)драв, (о)драл, дран; пере 'wash' — (о)прав, (о)прал, пран; коле 'slaughter' — (за)клав, (за)клал, клан; (по)стеле 'spread' — (по)слав, (по)слал, (по)слан; меле 'grind' — (со)млев, (со)млел, (со)млен/мелен: The unprefixed коле and меле have alternate forms мелел/млел, колел/клал.

17.3 Further irregularities concern a limited number of roots, and will be presented in tabular form without further discussion.

17.31 A very common group of verbs has a secondary stem-vowel **о** in the aorist in all forms except the 2-3 singular, where the primary **е** remains. The **о** is also found in the masculine form of the aorist l-participle in many verbs, but the other forms have a zero stem-vowel.

17.311

stem	n-part.	aor. 2-3 sg.	aor. 1 sg.	aor. l-part. m./f.	
тресе	(с)тресен	(с)тресе	(с)тресов	(с)тресол,	(с)тресла 'shake'
пасе	пасен	(на)пасе	(на)пасов	(на)пасол,	-пасла 'pasture'
везе	везен	(на)везе	(на)везов	(на)везол,	-везла 'embroider'
гризе	(из)гризен	(из гризе	(из)гризов	(из)гризол,	-гризла 'gnaw'

[2] When the prefix is enclosed in parentheses, the rule applies to all verbs formed by prefixation from the same root and having the same suffixes and sten-vowel. Thus (до)пре stands also for запре, опре, потпре. Irregularities will be noted in the vocabulary.

17.312

рече	речен	рече	реков	рекол,	рекла

So also the compounds of рече 'say'; тече 'flow' and its compounds; соблече 'undress', облече 'dress', (по)влече 'drag' and other compounds; сече 'cut' and compounds; толче 'push, knock' and compounds.

17.313

(в)лезе	(в)лезен	(в)лезе	(в)легов	(в)легол,	-легла 'enter'

17.314

молзе	молзен	(из)молзе	(из)молзов/ (из)молгов	(из)молзол, (из)молгол,	-молзла/ -молгла 'milk'

17.315

стриже	стрижан/ стрижен	острижа/ остриже/ острижи	острижав/ остригов/ острижив	остригол,	остригла 'shear'

17.316

(из)веде	(из)веден	(из)веде	(из)ведов	(из)вел,	-вела 'lead (out)'

So also даде 'give' јаде 'eat', изеде 'eat up', кладе 'put'; краде 'steal'.

17.317

плете	плетен	(ис)плете	(ис)плетов	(ис)плел,	-плела 'braid'

So also мете 'sweep', срете 'meet', and compounds.

17.318

гнете	гнетен	(на)гнете	(на)гнетов	гнел, гнела (rare)/ гнетел, гнетела	'press'

17.319

(из)несе	(из)несен	(из)несе	(из)несов (more rarely)	(из)несол, (из)нел,	-несла/ -нела 'carry (out)'

17.320

расте	(из)растен	(из)расте	(из)растов	(из)растол,	-расла 'grow'

17.321

земе земен зеде зедов зел зела 'take'

17.322

иде иден (от)иде (от)идов **ишол,** **ишла** 'go'

So also отиде 'go out, away', and other compounds.

17.323

дојде дојден дојде дојдов **дошол/** дојдел, **дошла/** дојдела.[1] 'arrive'

So also најде 'find', пројде 'set out', зајде 'set', прејде 'cross'. изнајде 'find'.

18.0 **The verb 'to be'** is irregular, and has various stems. The present tense is: јас **сум,** ти **си,** тој **е;** ние **сме,** вие **сте,** тие **се.** The imperfect is formed from a stem бе-: **бев, беше, беше; бевме, бевте, беа.** These forms are also used for the aorist, although there is a rare 3rd singular form би, and an even rarer and dialectal form биде occurs occasionally in the literature. The terminative verb бидне may furnish a regular aorist биднав which is frequently used where бев would be less clear.

Зошто не бидна така? Why wasn't it like that? Why didn't it happen like that?

The terminative imperfect l-participle **бидел** is used in some cases where the terminativeness is to be stressed, but the usual interminative l-participle (both for aorist and imperfect) is **бил.** The imperative is **биди, бидете** 'be!'

19. This exhausts the inventory of the verbal forms of Macedonian. Each one of the forms expresses certain of the categories sketched previously in section 5, taking on additional nuances from the context and speech situation in which it is used. Before discussing the meanings and uses in detail, let us give a tabular synopsis of the forms themselves. The verb решава *(T)*/реши *(I)* 'decide' has been used as a model, since it occurs often in the subsequent examples. The first and second persons singular and the third person plural are given for each possible set of forms. To illustrate the distinction between the interminative imperfect and aorist l-participles, the forms of учи 'study' are supplied, for решава has but a single form. On the compounds made up of the l-participles plus the forms of 'to be', see below, 24.03. It may be noted here that in translating the interminative verb решава it is often better to use such locutions as „try to decide, work on, deliberate".

---

[1] In many dialects, the дојдел forms are specifically *imperfect* l-participles; some other dialects do not even have the forms.

		INTERMINATIVE				TERMINATIVE	
		DIRECT		DISTANCED		DIRECT	DISTANCED
PRESENT		решавам решаваш решаваат	учам учиш учат	сум решавал си решавал решавале	сум учел си учел учел	решам решиш реши	сум решел си решел решел
PAST	Imperfect	решавав решаваше решаваа	учев учеше учеа			решев решеше решеа	
	Aorist	решавав решава решаваа	учив учи учија		сум учил си учил училе	решив реши решија	сум решил си решил решиле
Imperative		решавај(те)				реши, решете	
n/t participle		решаван				решен	
Adverb		решавајќи					
Substantive		решавање					

B. Meaning and Use of the Verbal Forms

Direct forms

20.0 **Present forms.** General meaning, *witnessed or vividly conceived action, given without specific reference to time.* It is opposed to the past forms (imperfect and aorist), which specifically state time prior to the moment of utterance, and like them is opposed to the l-participles, which specifically denote distancing.

20.1 The usual meaning of the present is action viewed as contemporaneous with the speech event, i. e. „now". It may be an action actually in progress („now"), an action which habitually is performed („now + specific other times") or a statement of general validity („now + always").

Тој баш сега ја решава таа работа.	He's deciding the matter right now.
Тој секој ден решава задачи.	He solves problems every day.
Сонцето зајдува на запад.	The sun sets in the west.

20.11 The context may show that an action which is viewed as now in progress has been continuing for some time („now + past").

Тој два дена ја решава таа задача.	He has been working at that problem for two days.
Три дена е колоната во поход.	The column has been on the march for three days.
Бошко од свадбата пиење веќе в уста не тура.	Boško hasn't put a drink into his mouth since the wedding (and he's not drinking now).

20.12 The context may show that an action is future; the speaker considers it so certain that he views it as a present fact.

Утре, задутре, ти иде умирачка.	Tomorrow, day after tomorrow, your time (death) is coming.
Ти ја давам ќерка ми!	I'll give you my daughter (in marriage)!

20.13 The context may indicate that the action is past. Two cases may be distinguished. In a subordinate clause, the use of the present interminative indicates an action contemporaneous with the time of the main verb.

Знаев тогаш дека тој ја решава.	I knew at the time that he was solving it.

The „now" has here been transferred to the time of the event narrated instead of the time of utterance. In the other case, an independent statement using the present may be part of a larger context which has been specifically defined as taking place prior to the moment of utterance. The definition can be achieved by the use of the past tenses or by time expressions.

Потоа тој оди (pres.) во Русија, каде што дипломира (pres.) 1902...	Then (after 1895) he goes to Russia, where he graduates in 1902... (Cf. text on p. 121)

This so-called „historical present" is a widely used device for making an account of past events more vivid.

20.2 All these instances illustrate the use of the interminative present (*I*pr) forms. The terminative present (*T*pr) has in common with them the general meaning of presentness (opposed to pastness), but adds the terminative sense of completion of action. *T*pr forms indicate that the completion is viewed as achieved either in the plan of the speaker, or immediately following upon the completion of some other action. These forms can be used only with certain conjunctions which define more closely the time or condition of the completion (**да** 'that', cf. 21 below; **ако** 'if'; and **дури не** 'until'), or with the projective modal particle **ќе**.

For example,

Дури не најдам нешто за неа, не ќе појдам.	Until I find something for her, I won't go.

„Until" sets the term for the completion of the action, which will then be followed by another action.

20.21 With **ќе** (which itself denotes the manifestness of the action), the *T*pr usually indicates a confidently expected future action.

Тој ќе ја реши задачата утре.	He will solve the problem tomorrow.

20.211 The negation of this future may utilize the normal negative particle **не:** Тој не_ќе_ја́_реши.[1] More usual, however, is the impersonal **нема**+**да**+present: Нема да ја реши, нема да ја решите. 'He, you won't solve it.'

20.212 Future actions may be expressed by the impersonal verb **има** + **да** + present, but the meaning then includes — to a greater or lesser degree,

[1] Historically, **ќе** is from the verb **хотѣти** 'want, wish', but in Macedonian it is now only a particle. The negative of this old verb has, however, retained the meaning and a full conjugation: **нејќе.** It functions as the negation of the new and typically Macedonian verb **сака** 'want, wish, love'.

depending on the context — something of the ordinary significance of **има**, 'there is, one should'. Има да ја решиме thus may mean 'We shall solve it', or 'It's here for us to solve', or 'We should solve it.'

If the verb **има** takes personal suffixes, the meaning of obligation or duty becomes somewhat stronger, but the sense 'to have' also is present: Имаш да ја решиш = 'You should (ought to) solve it', or 'You have it to solve.'

20.22 If the context so indicates, the same form represents an habitual action; the end is confidently expected to be achieved on many occasions.

Тој ќе дојде, ќе седне, и ќе реши *обично* некоја задача.	He usually comes, sits down, and solves some problem.

Here the series of terminative forms shows that one act follows another as a chain; first the coming is achieved, then the sitting, and then the solving. Not infrequently, such a form may be used in conjuction with an interminative present (*I*pr), emphasizing the general quality of the action, and not mentioning its completion.

Кога ќе се налути (*T*), не се шегува (*I*).	When (ever) he gets angry, he doesn't joke (= he's in earnest).

20.23 The expected future may be conditional upon the fulfilment of another action, which is also viewed as highly probable. The condition may be expressed by the *T*pr with the conjunction **ако** 'if', or, less frequently, the particle **ли**.

Ако ми ја решиш таа задача, ќе ти бидам благодарен.	If you solve this problem for me (and I think you will), I will be grateful to you.
Ако сакаш, ќе можеш.	If you want to, you'll be able to.
Не дојдеш ли, ќе ти викнам.	If you don't come, I'll call you.

In the last example, it would be more usual to say ако не дојдеш.

20.3 The *I*pr forms are used with **ќе** in the same way, except that the completion of the action is not mentioned, but the event is presented as though contemporary, in process.

Тој ќе решава утре за таа работа.	He'll be working on that problem tomorrow.

20.31 Sometimes, however, the projective value of **ќе** does not make the action future, but rather injects an element of surprise:

Таква будалаштина не ќе се наоѓа на веков!	Such stupidity surely can't be found in this age!
Кој ќе чука во ова невреме?	Who could be knocking in this bad weather?
Кој ќе е вака доцна?	Who could it be (at the door) so late?

In all these cases, the speaker recognizes that the action or process expressed by the *Ipr* is manifest, but he chooses to view it as a little bit remote.

20.32 The action expressed by **ќе** + *Ipr* may be shown by the context to be valid only on the fulfilment of some other action, which is not necessarily viewed as possible.

Да си умен, не ќе зборуваш така.	If you were intelligent (and it seems most unlikely), you wouldn't talk like that.
Да ме сакаш, не ќе имаш страв.	If you loved me, you wouldn't be afraid.

21.0 Here we will digress from a discussion of the strictly verbal categories to treat an important syntactical combination, the conjunction **да** + **present. Да** functions simply to show a subordination; the verb accompanying it is viewed as secondary to some other action, expressed or not. The exact nature of this secondary event and of the relation to the primary action is determined by the context or the speech situation.

21.1 Frequently **да** + *present* simply is the name of the action, expressing only person + number and tense.

Не може да ја решава.	He can't work on it.
Не може да ја реши.	He can't solve it.
Не можеше да ја решава.	He couldn't work on it.
Не можеше да ја реши.	He couldn't solve it.
Не ќе може да ја решава.	He won't be able to work on it.
Не ќе може да ја реши.	He won't be able to solve it.
Доста ми е само тебе да те слушам (*I*) и да те гледам (*I*). Е, уште да можам (*I*) да те бацам (*T*).	It's enough for me only to listen to you and to look at you. Oh, if only I could kiss you too!

21.2 It may take on a meaning of purpose, with degrees of urgency which are determined by the context:

Дојде да ја решава/реши.	He came to work on/solve it.
Му порачаа да ја решава/реши.	They ordered him to work on/solve it.
Сака да ја решава/реши.	He wants to work on/solve it.
Не сум дошла да слушам (*T*), туку да зборувам (*T*)!	I haven't come to listen, but to talk!

21.21 To make explicit the meaning of purpose, **да** may be accompanied by **за**.

Брзам за да го фатам возот.	I'm hurrying in order to catch the train.

21.3 When **да** + *present* is followed by a clause containing either of the modal particles **ќе** or **би**, the verb in the **да**-clause represents a condition viewed as impossible or extremely unlikely; it is dependent on still another action, which may or may not be clear from the context.

Јас да сум на твое место, нешто друго би направила.	If I were in your place, I'd do something else.
Да може бебето да прозборува, би ти рекло...	If the baby could talk, he'd say to you...
Да си умен, не ќе зборуваш така.	If you were intelligent, you wouldn't talk like that.
Под камен да се скрие, ќе го пронајдам.	Even if he hides under a stone, I'll find him.
Да падне на плеќи, {ќе си го скрши носот. / носот би си го скршил.}	If he fell on his back, he'd break his nose.

21.4 **Да** + *present* without a following **ќе** or **би** may still have a conditional sense, but the action is viewed as more probable.

Да е да сум на твое место!	{If it could be that I could be in your place! / May it be that I am in your place!}
Игла да фрлиш, нема кај да падне.	If you threw a needle, there'd be no place for it to fall. (A common saying meaning "jam-packed with people".)

21.5 It is frequently elliptical (as in some of the above cases), and a translation into English may supply 'should', 'would', 'like', or 'intend'. In some situations or contexts, it expresses doubt as to the possibility or desirability of an action.

	[Monologue, cf. text on p. 129]
Да бегам (*I*)! Да поругам (*T*) и татко и мајка. Леле, што да правам (*T*)?	Should I run away? Make a laughing-stock of both mother and father? Alas, what should I do?
Да не сакаш (*I*) да за него да ја дадеме (*T*)!	You surely don't want us to marry her to him!

21.6 In other situations, the combination can show a closer interest of the speaker in the realization of the action.

Е, ајде кажи. — Да ти кажам, да ти кажам, брате сладок...	Go ahead, tell us. — I'll tell you, let me tell you, dear brother...
Да знаеш, Ленче, болен сум...	You should know, /may you know,/ so that you know,/ Lenče, I'm sick.

21.7 This type of clause may directly express an exhortation or a wish.

Слатко да спиеш, слатко да сонуваш.	May you sleep sweetly, may you dream sweetly.
Здравје да имате!	May you have health!
Сега да видиме што имаш да ми кажеш.	Now let's see what you have to tell me.
Да седнам.	Let me sit down.
Ајде да го плачеме!	Come, let's mourn for him.
Волкот да го јаде!	May the wolf eat him!
Раката да ми се исуши, ала да ме изеде троглава!	May my hand wither, may the three-headed dragon devour me!

21.71 Since this meaning is not explicit in the **да**, да with a 3rd person verb may be replaced by **нека**, which has no other meaning.

Нека ми е жив!	May he flourish! (Stronger than the conventional formula, Да ми е жив!)
Нека му е на здравје!	May it be healthy for him!
Ако си почнала нека си настави (*T*).	If (since) she's begun, let her continue.
Нека не расипува (*I*) сон на другите.	Let him not spoil the sleep of others.

21.8 Here are some other characteristic examples of **да** + *present*.

Не сме брале заедно афион, та на име да ме викаш (*I*), афионарка ниедна!	We haven't picked poppies together, that you should (may) call me by name, you poppy-picker you!
Како да те оставам (*T*) да пиеш (*I*)?	How shall (can) I leave you to drink?
Што се смееш! — Како да не се смеам, брате?	Why are you laughing! — How can I not laugh, brother?
Зашто да не се веселам, кога ми е арно?	Why not be gay, when things are fine for me? (Why shouldn't I be...)
Лесно ти е тебе, аџија, да одиш (*T*) на аџилак, да му се клањаш (*I*) на господа, да му палиш (*I*) свеќи и кандила, кога други за тебе работат.	It's easy for you, hadži, to go on a pilgrimage, to bow down to the Lord, to light candles to him, when others are working for you.
Ти имаш барем кој да те чека.	You at least have someone to wait for you.
Да пиеме: еднаш се живее. Без пиење пак страшно е да се живе.	Let's drink — you live only once. And without drinking it's terrible to live.
Утре ми е денот да му ја платам лихвата, а немам.	Tomorrow is the day for me to pay him the interest, and I have nothing.
Е, пуста робувачка! Да не можеш (*I*) ни спроти недела да поседиш (*T*) како човек со луѓе, маките да си ги искажеш (*T*)!	Oh, damned slavery! That you can't sit with people like a man even on the eve of Sunday, tell about your troubles!
Кога дојде да се пее химната, јас ти почнав како треба...	When it came (time) to sing the hymn, I began properly...

22.0 **The imperfect.** General meaning: *action viewed as contemporaneous with another moment in the past, and non-distanced.* The moment with which it is coordinated may be an event or a time which may be named or not. The imperfect and aorist are both opposed to the present in that they specify pastness. The imperfect is opposed to the aorist in that the latter does not specify contemporaneousness. All three are opposed to the I-forms in that they are non-distanced.

The general range of use of the imperfect is very similar to that of the present, for the present usually signals contemporaneousness and present, while the imperfect signals contemporaneousness and past. As the terminative present occurs only in the presence of certain conjunctions and the modal particles, so the terminative imperfect is not found without these same particles and conjunctions.

22.1 The interminative imperfect shows an action going on at a moment prior to the moment of utterance:

Тој ја решаваше вчера таа работа.	He was working on that matter yesterday.

22.2 In the course of a narrative there is frequently a contrast of aorist (terminative) and imperfect (interminative) verbs. The aorists mark simple points in past time. They build the chain of

events and actually tell the story, while the imperfects denote actions coordinated with the aorists. The imperfects paint the background against which the aorists take place. For example, from the story on page 140:

Таа тогаш тукушто наполни (*T*a) 15 години, а Јане имаше (*I*i) преку 30 ... Еднаш се видоа (*T*a) ... кога го покани (*T*a) Митре ... Таа ги почести *T*a) слатко... Зимата се даде (*T*a) зборот. Митре имаше (*I*i) фурна... а Јане работеше (*I*i)... Едно утро, откога ја нагори (*T*a) Митре... Јане дојде (*T*a) и му рече (*T*a)...	She then had just reached (*T*a) 15 years, while Jane was (*I*i) over 30... They saw (*T*a) each other once... when Mitre invited (*T*a) him. She served (*T*a) them the sweet. That winter the agreement was made (*T*a). Mitre had (*I*i) a bakery... and Jane worked (*I*i)... One morning, when Mitre had lit (*T*a) it... Jane came (*T*a) and said (*T*a) to him...

Here the main points are the eight aorists, while the two cases of *имаше* and the *работеше* explain some of the circumstances subordinate to these points: they specifically mark the contemporaneousness with the moment in the past defined by the successive completed past actions. Further in the same story (cf. page 143):

Врвеа (*I*i) години. Јане секоја зима идеше (*I*i), остануваше (*I*i) по некој месец и пак се враќаше (*I*i) во Букурешт. Фросина раѓаше (*I*i) деца, и штом ќе ги пододрастеше (*T*i), умираа (*I*i). Пет роди (*T*a), и сите пет умреа (*T*a).	The years went by (*I*i). Jane came (*I*i) every winter, remained (*I*i) a month or so and then returned (*I*i) to Bucharest. Frosina bore (*I*i) children, and as soon as she raised them up a bit (*T*i), they died (*I*i). She bore (*T*a) 5, and all 5 died (*T*a)

All of these actions up to the last sentence are presented as in the process of happening, and the context shows that they repeated. In the last sentence, the birth and death of the five children is presented as the center about which the whole paragraph is built. The next sentence gives another aorist, the result of all these actions:

На нејзиното лице пред време се покажаа (*T*a) бразди.	On her face lines appeared (*T*a) prematurely.

22.3 When used with the projective particle **ќе**, the imperfects parallel the presents.

Thus **ќе** + *imperfect* represents the future as viewed from a moment prior to the moment of utterance, an habitual action in past time, or the result of a past condition whose fulfillment is believed possible.

Потоа тој ќе решаваше за разни прашања уште неколку дена.	Then he was going to work on various questions for a few days more.
Тој секој ден ќе ја земеше (*T*i) книгата и ќе решаваше (*I*i) задачи.	Every day he would take the book and solve problems.
Ќе можеше, ако сакаше.	You could have (done it) if you had wanted to.
Уште долго ќе се мачевме (*I*i).	We would have struggled a long time more.
Ако ја решеше (*T*i) тогаш работата, немаше денеска да биде вака.	If he solved the matter then (and we think he did), he had no right to have been like that today.
Тој ќе решаваше (*I*i), да можеше (*I*i).	He would have worked at it if he had been able.
Добро ќе беше (*I*i), да ја решеше (*T*i).	It would have been good if he had solved it.
Тој ќе ја решеше (*T*i) таа работа тогаш, само да не беше (*I*i) спречен.	He would have solved that problem then, if only he hadn't been hindered.
Да умрев (*T*i) вчера, { не ќе знаев (*I*i) за ова. / не би знаел (*I*i) за ова. }	If I had died yesterday, I would not have known about this.
Да ме оставеа (*T*i) немажена до 20-та година, ќе можев (*I*i) да земам само вдовец.	If they'd left me unmarried until I was 20, I'd have been able to marry only a widower.
Да лежеше (*T*i) тој уште надвор, и јас ќе му удрев (*T*i) некоја клоца.	If he had been lying outside still, I too would have given him a blow or two.
Некој порано да ми расправаше (*T*i) оти сè ова можело (*T*i) да се издржи, не ќе му верував (*T*i)... ќе го мислев (*T*i) поместен.	If someone had told me before, that all this could be endured, I wouldn't have believed him... I'd have thought him crazy.

22.4 These examples have also shown that the use of **да** + *imperfect* is parallel to that of **да** + *present*, except for the marking of pastness. The variety of meaning of the subordination expressed by

да is much smaller with the imperfect, however, and except for the contrary to fact conditions already given, the construction is rare.

Едно кафе да му сваревме (*Ti*).	We might have made him some coffee.

This is parallel to a present statement, "Let us make" (да му свариме).

23.0 **The aorist.** General meaning: *witnessed action viewed as having taken place before the moment of utterance.* The aorist is opposed to the imperfect in that it does not specify contemporaneousness; both are opposed to the present because they specify pastness. All are opposed to the l-forms because they are non-distanced.

23.1 Interminative aorists are rare.

Тој решава, решава, ама ништо не излезе.	He worked and worked at deciding, but nothing came out of it.
Тој учи, учи, седумнаест години!	He studied and studied, for seventeen years!

In these two cases (the first of which is somewhat artificial, the second recorded from actual conversation) the repetition of the verb merely indicates the intensity of the action.

Два и пол месеца тој седе без работа.	For two and a half months he sat without work.
Бега цел ден и се обсираше назад да не го привтаса чорбаџијата.	He ran all day long, and kept looking back lest the rich man catch up with him.

Again the action is shown as stretching over a specific period of time which the context names. In the second example the aorist is contrasted to an imperfect (*обсираше*) — the contrast between a single, continuing, intense activity and another activity, which is coordinated to the first, but which is repeated.

Не ли се моли да ти простат?	Didn't you request that they forgive you?
Кажи еднаш! доста го завиткува![1]	Say it! You've beaten around the bush enough!

---

[1] The rarity of these forms makes it desirable to document these quotations. The first is a sentence manufactured by B. Koneski. The second was used by his 90-year-old grandmother in a conversation with me. The third (седе) is from Maleski, cf. p. 146. The fourth (бега) is from a folk-tale, reprinted in the schoolbook *Одбрани Четива за I Клас* (1950), p. 128. The last two are from Il'oski's play *Бегалка* (pp. 128 and 39, respectively), but only one appears in the selection given in this book, see p. 226.

It might be pointed out that the majority of verbs (all with the stem-vowels *а* and *е*, except irregular verbs) have formally distinct aorists and imperfects only in the 2-3 singular; in all other persons the forms are identical. E. g. imperfect = aorist, барав/седев, баравме/седевме, баравте/седевте, бараа/седеа: but aorist бара/седе — imperfect бараше/седеше.

The aorist stresses the intensity of the action. The action itself is important, and there is no mention of whether it was completed or had any results. That information does not belong to the aorist, but must be given by other means.

23.2 The terminative aorist signals a finished act in past time. Frequently a series of aorists gives the important moments in a chain of developments or events; the succession of one aorist after another automatically denotes that one action followed another in time.

Тој ја реши задачата вчера.	He solved the problem yesterday.
Кога дојде, седна веднаш и ја реши.	When he arrived, he sat down at once and solved it.
Штом разбра, отиде.	As soon as he understood, he left.
Подзастана пред мостот, се обврна, та кога не виде жива душа, се зададе кон децата.	He stopped for a moment before the bridge, looked around, and when he saw no one, he started toward the children.

23.3 Sometimes the aorist occurs in a context which shows that the action could not really have taken place or be past: the speaker, however, chooses to dramatize the event, so to speak, by presenting it as already accomplished and therefore belonging to the past.

Дај вода, пукнав од горештина.	Give (me) water, I've died of heat.
Тргнав.	I've gone.

(Said when on the point of departure).

23.4 A similar case is found where the aorist represents an action which would, in the speaker's view, certainly have happened, had some condition been fulfilled.

Да не беше јуриет, отиде Бошко сургун во Анадол.	If it hadn't been for the "liberty" (new laws), Boško would have gone off to Anatolia as an exile.

23.5 The aorist also occurs in real conditions, whose fulfillment is viewed as a fact.

Ако ја реков вистината, зошто ме биеш?	If (since) I told the truth, why are you beating me?

Distanced Forms

24.0 **The i-participles**. General meaning: *"distancing"*; as opposed to the present, aorist, and imperfect, these forms show an *action viewed as distanced in time or reality*. This may be realized in two ways. The speaker may be disclaiming responsibility for the accuracy of the statement by specifying that he was not a witness to the event, or he may be stating an action which started or took place in the past, but which is still relevant at the moment of utterance.

24.01 There are four l-participles, since both terminative and interminative verbs may have both imperfect and aorist l-participles. In the great majority of interminative and a large number of terminative verbs, however there is only a single form.

The limitation on form makes the choice of the speaker also limited. Where there are both impefect and aorist l-participles, the distinction between contemporaneous and non-contemporaneous (imperfect vs. aorist) can be maintained in past time, but the distinction past vs. present can never be maintained. Only the opposition terminative vs. interminative remains in full force.

24.02 The l-participles, like adjectives, are gender-number forms, with distinguishing suffixes for three genders in the singular and a separate plural form. The plural suffix is formally distinct from that of the adjectives, cf. бел 'white' pl. бели — зел 'took' pl. зеле. Historically, the meaning of these forms was participial, "state resulting from a previous action", but this meaning has been retained only as a contextual variant of the general meaning of "distancing". Unlike true participles, the l-forms never function as attributes, as adjectives. In the overwhelming majority of occurrences, they appear in compounds with the forms of the verb 'to be'. The function of these auxiliary forms is to identify the person. Only the first and second persons are thus identified; the third person is understood without this extra marking, and the auxiliary is never used.

24.03 The full set of forms is then as follows:

	INTERMINATIVE		TERMINATIVE	
IMPERFECT (Contemporaneous)	сум решавал си решавал решавал	сум учел си учел учел сме учеле сте учеле учеле	сум решел си решел решел сме решеле сте решеле решеле	сум побарал си побарал побарал
AORIST	сме решавале сте решавале решавале	сум учил си учил учил сме училе сте училе училе	сум решил си решил решил сме решиле сте решиле решиле	сме побаралe сте побаралe побаралe

Hereafter, unless otherwise specified, the term *l-form* includes the auxiliary in the first two persons.

24.1 Let us give a few illustrative examples of distancing in the sense of reporting or "renarration". In a conversation, I heard this sentence;

Тој беше во Скопје — односно бил, не го видов.

A literal translation into English is impossible. *Беше* is the direct form, *бил* the distanced equivalent. "He was in Skopje" is the basic idea. But the speaker used the direct form, and then immediately corrected the slip by changing to the distanced form, with the apology "I didn't see him".

In a letter, I found:

Тој ја читал *(Іл)* вашата статија, и многу пофално се изрази (*Т*а) за неа.	He read your article and expressed a very favorable opinion about it.

The translation does not bring out the entire content. The form *читал* is distanced; the writer disclaims responsibility. "He claimed to have read" might the give idea. But *се изрази* is non-distanced, direct— the writer is stating, approximately, "I heard him express."

This distinction between vouched-for and distanced actions is rigidly observed in the spoken language, and Macedonians even carry it over into Serbocroatian. In writing, it can become an artistic device, used with varying skill and effect. The teller of folk-tales sticks to the distanced forms, only occasionally adding in a direct aorist or imperfect as a convincing, vivid touch. The literary writer may take two attitudes; that of the folk-artist, who prefers the distancing, or the more realistic position of the witness, presenting the narrative as his own experience. This is true even of the writers of serious historical works. The use of the direct versus distanced forms here does not specifically affirm or deny the truth of the statements, but only the writer's identification (or lack of it) with the events narrated.

24.11 The category of distancing is fully grammatical. The use of an l-form or a non-l-form automatically carries with it the distinction and marks the event as distanced or not. However it is not infrequent in published materials to find extremely inconsistent usage, particularly in the daily press. This is, nearly always, simply bad translation, usually from the closely related Serbo-Croatian language, which does not have this distinction and prefers the l-forms for all past actions. In other cases, it is simply poor writing, where the author has failed to express himself in natural language — usually again under the influence of the Serbo-Croatian which was his school language.

24.2 The function of these forms can be made clear by contrasting distanced statements to the direct ones to which they correspond.

Since there are fewer l-forms than direct forms and the speaker thus has less choice for tense-distinctions, the context is more important in determining the exact function of the distanced forms than with the direct verbs. The terminative imperfect l-forms, like the terminative present and imperfect, occur only with the projective modal particle **ќе** and conjunctions. (For l-forms in imperatives and formulas, see below, 29.3, 29.4.) For examples of the contrast between direct and reported forms, see the texts on pp. 143, 147, and 172. The renarrated "translation" of the original passages is given in the form of footnotes.

24.21 Distanced equivalents for present forms.

Ми рекоа оти тој ќе решавал (= решава) утре за таа работа.	They told me that he would work on that matter tomorrow.
Тој ќе ја решел (= реши) утре таа работа, така ми рекоа.	He will decide the matter tomorrow, so they told me.
Тој ќе решавал (= решава) утре за таа работа, ако не го спречи нешто.	He will (others believe) work on that matter tomorrow if something doesn't hinder him.

It is rather uncommon to use the distanced forms to replace a present tense which refers to an action actually taking place at the moment of utterance. The speaker usually uses the direct form, and, if necessary, says explicitly that he has the information at second-hand:

Тој сега работи во библиотеката, така рече Рада.	He's working in the library now, so Rada said.

The information is such cases is presented as a direct quotation.

24.22 The distanced forms in place of a present often express the disbelief of the speaker, who thus emphasizes that he is quoting. For instance, when a drunkard offers bread in payment the waiter, the waiter scoffs:

Тоа бил леб! Црн како ќумур, тврд како камен. Не е ни за свињи...	That's /supposed to be/ bread! Black as coal, hard as a rock. It's not even for pigs...

His own statement has the regular present *е*, but his quotation of the drunkard is distanced *(бил)*.

24.23 Distanced equivalents of the imperfect.

Ми рекоа дека тој вчера ја решавал (= решаваше) таа работа.	They told me that he was working on that problem yesterday.
Тој ќе решавал (= решаваше) за таа работа, да не бил (= беше) спречен.	He would have worked on that matter if he had not been hindered.

Тој ќе решел (= решеше) тогаш, да не бил (= беше) спречен.	He would have solved it then if he hadn't been hindered.
Добро ќе било (= беше) да ја решел (= решеше) таа работа.	It would have been good if he had decided that matter.
Ако ја решел таа работа, немаше денеска да биде вака.	If he decided that matter (which is highly possible, but we do not choose to identify ourselves with the act), he had no right to have been like that today.

This example contrasts to *Ако ја решеше* (22.3), the difference being only in the *-л* vs. *-ше* in the condition clause. **Ако** + *Ti* shows a real condition — it is highly probable that it was fulfilled. However the direct imperfect shows that we identify ourselves with the event; we view it as close and real: the l-form keeps it at a distance.

24.24 Equivalents of the aorist.

Тој ја решил таа работа вчера.	He decided that matter yesterday.
Тој решавал, решавал, ама ништо не излегло.	He worked and worked, but nothing came out of it.

This last example is the distanced equivalent of the rare interminative aorist (cf. 23.1), but the form is of course not distinct from the distanced imperfect. In the few verbs which can make the distinction between the two interminative l-forms, the tendency is to substitute the interminative here, too. Thus a quotation would be, *Тој учил, учил 17 години* (specifically interminative aorist, distanced), or, more usually, *тој учел, учел* (interminative, distanced: all other meanings are dependent on the context).

For a literary example of the contrast between direct and distanced action, compare the text on p. 143.

Дојде глас дека го отепале татка ѝ... Пропаднал... и мислел да заработи...	News came that her father had been killed. He had failed... and thought he would start to work...

The writer, assuming the point of view of the protagonist of the story, uses the direct aorist only for the arrival of the news. All the other information is hearsay and therefore distanced (= го отепаа, пропадна, мислеше).

24.3 Besides the sense of reported action as opposed to witnessed action, "distancing" includes a more temporal sense. In certain

contexts, the 1-forms may represent the result of an act which began in past time. For example, when the context clearly shows that the event described has been witnessed by the speaker (cf. text on p. 134 and 138):

Сите играат, тој се одделил сам.	All are dancing; he has gone off alone (lit. separated himself).
Обравчињата му набабреле дури носето му го поклопиле.	His (the baby's) little cheeks have become so fat that they have covered his little nose.

24.31 This use is much more frequent in the first person. Here an important fact must be kept in mind — the first person, by its meaning, is essentially incompatible with the "distancing" which characterizes non-witnessed action. It is thus rather more frequently used without the contrast to the direct aorist and imperfect forms.

24.4 The 1-forms in the first person usually stress rather the present-tense meaning of the auxiliary and the resultative meaning of the distanced 1-participle.

Ја сум дошла со тебе да зборувам.	I have come to talk to you. (≅ I'm here.)
Не сме се виделе две години.	We haven't seen each other for two years. (We still don't see...)

A similar meaning with the second person:

Правилно сте го оцениле преводот.	You have evaluated the translation correctly. (≅ Your judgment stands.)

24.401 This meaning is impossible if the context specifies a moment in the past.

Јас сум станал токму во два часот ноќеска.	I got up exactly at two last night.

Here the specific moment in the past precludes any present sense, and the first person precludes non-witnessed action (but cf. 24.42), so that the meaning is equivalent to the aorist, and can indeed be expressed by the form *станав*.

24.41 The first person 1-forms often replace the direct aorist/imperfect if they are used in the same sentence or closely associated in the context with an indirect form of another person.

Ти си работел и јас сум работел (or, работев).	You worked (I'm told), and I worked.

24.42 The context may show, however, that the speaker wishes to minimize the fact of his participation by presenting the event as if

not witnessed by himself, indicating that the action took place almost without his volition.

Ништо да не сетам, сум го скршил шишето.	Without noticing anything, I broke the bottle.
Сме ја оставиле вратата отворена, и некој нè обрал.	We left the door open (inadvertently) and someone robbed us.

24.43. Or the speaker may be repeating an allegation made about him; the distancing here expresses ridicule or disbelief.

Јас сум му ги зел парите!	So I am supposed to have taken the money from him!

24.5 A related meaning of distancing, but applicable to all persons, states a fact which was previously unknown to, and perhaps unsuspected by, the speaker, but which is now accepted.

Ама ти си бил играч, не знаев досега.	Why you are a dancer! I didn't know before.

24.6 The l-participles may be used with the past tense of the auxiliary verb 'to be' (cf. 18). E. g. **бев решавал, беше решил, беше решила, беа решавале,** etc. The past tense of the auxiliary makes the compound specifically past in meaning, and the resultative sense of the l-participle indicates that the action started even previously to the past moment already noted. The opposition of distancing vs. direct is neutralized here: it cannot be expressed.

Уште пред да дојде овде, тој ја беше решавал/решил таа работа.	Even before he came here, he had worked on/decided that matter.

These forms are often avoided. In many contexts they are unnecessary, since the prior moment may be indicated by other means. A simple past form will give the same meaning, and distancing can be expressed.

24.61 On the printed page, **беше** + *l-participle* is ambiguous, for there is no indication of the accent. In speech there is a contrast between the compound *бѐше рѐшил* with two accents, and an emphatic l-form *беше_рѐшил* or *рѐшил_беше*, with a single accent. This unstressed *беше* is not a verb form, but an emphatic particle, stressing the past; it may be used with any person (*беше_сте_рѐшиле, беше_сум_бѝла*).

Ама тóј беше_бѝл во_Бѐлград.	But he *was* in Belgrade (they tell me).

25.0 **The n/t participle.** General meaning: *a state resulting from an action in past time.* For the most part, the n/t participle functions

purely as an adjective, but if the neuter form is used with the auxiliary verb *има* 'to have', a compound form results which can express all the verbal categories.

25.1 The n/t participle may be an attribute like any other adjective.

Го префрли соблеченото палто преку бурето.	He threw his coat, which he had taken off, over the barrel.
Градскиот елемент, формиран од придојдени селани...	The urban element, formed of peasants who had come...
Книга останата во ракопис...	A book which has remained in manuscript...
Во дадената ситуација...	In the given situation...

25.2 The n/t participle of a transitive verb usually has a passive meaning. It can be used with the forms of the verb 'to be' to express a passive in all tenses, direct and distanced.

Прашањето е решено.	The question has been decided.
Прашањето е многупати решавано без успех.	The question has frequently been deliberated without success.
Прашањето ќе биде решено/решавано утре.	The problem will be decided/discussed tomorrow.
Учители беа доведувани од Бугарија.	Teachers were brought from Bulgaria.
Прашањето беше решено/решавано вчера.	The question was decided/discussed yesterday.
Прашањето било решено/решавано вчера.	The problem was decided/discussed yesterday (they say).
Тоа беше било решено/решавано пред да дојдеме ние.	It was decided/discussed before we came.
Тоа ќе беше решено, да не попречеше тој.	It would have been decided if he hadn't hindered.
Тоа ќе било решено, да не попречел тој.	It would have been decided if he hadn't hindered (they say).

25.3 The n/t participle of an otherwise intransitive verb remains intransitive. The participles of certain verbs (particularly those signifying motion) are frequently used with the forms of 'to be' in a quasi-verbal sense:

Не сме ручани.	We haven't had dinner.
Докторот бил отиден.	The doctor had (they say) gone away.
Полноќ одамна беше заминато.	Midnight had long since passed.

25.31 However, the bond between the participle and the verb 'to be' is not a strong one, and the participle remains an adjective. Compare,

Тој е многу шетан.	He has travelled (lit. walked) a lot.
Тој е многу шетан човек.	He is a man who has been around (an experienced man).

25.32 The verb *јаде I/најаде* T 'eat' represents a special case. Usually it is transitive, with two meanings:

Тој го најаде јаболкото.	He ate a little of the apple.
Таа го најаде.	She fed him well.

In the n/t participle, however, these verbs are usually intransitive:

Тој е јаден век'е, ама сака со нас да вечера.	He has already eaten, but he wants to have supper with us.
Тој не к'е бил најаден ако не му дале тие.	He wouldn't have eaten (they say) if they hadn't given (food) to him.
Дури ти да дојдеш, тој ќе биде јаден.	By the time you come, he will have eaten.

25.4 The compounds with the neuter form of the n/t participle and the auxillary verb **има** 'have' or its negative equivalent **нема** 'have not' are completely productive. In this compound, the transitive verb retains its transitivity, and the compound may take a direct object. The meaning of the **има**-compound is marked as „continuing state", and all categories except reflexive and terminative/interminative (i. e. person, number, tense, distancing, and number) are expressed by the form of the auxiliary.

Тој многупати има решавано за такви работи.	He has worked on such matters often.
Велат дека тој многупати имал решавано за такви работи.	They say that he has often worked on such matters.
Тој има решено да не дојде веќе ваму.	He has decided not to come here any more.
Тој имал решено, велат, да не дојде веќе ваму.	They say he has decided not to come here any more.
Тој уште тогаш имаше (беше имал) решено за таа работа.	Even at that time he had decided about that matter.
Тие немаат уште многу копано таму.	They hadn't yet dug much there.
Дури ти да дојдеш, тој ќе ја има решено таа работа.	By the time you come he will have decided that matter.

Мене ми се чини оти тој тогаш ќе имаше копано таму.	It seems to me that he would have dug (done some digging) there at that time.
Ќе имал земено, велат, да не го спречело нешто.	He would have taken it, they say, if something hadn't hindered him.

25.5 This type of compound, when the auxiliary is in the present tense, is very close in meaning to those cases where the l-forms do not express specifically non-witnessed action (cf. 24.3, 24.31, 24.4, 24.6), and the **има**-compounds can usually replace the l-forms:[1]

Не се имаме видено две години.

26. **The potential mood.** The l-participles are used with the modal particle **би**, with or without the 1st and 2nd person forms of 'to be' (сум, си, сме, сте) The general meaning is potential action; *the act is viewed as possible or desirable, but not yet achieved.*

26.1 Examples have already been given of the use of these forms in conjunction with a clause introduced by **да** (cf. 21.3). It may be noted that in such contrary-to-fact conditions, the forms of **сум** are used.

Да можев, би сум ја решил.	If I had been able, I would have solved it.

The **би**-clause in this type of condition is equivalent to a clause with **ќе** + a non-distanced form; speakers from different regions favor one or the other type.

[1] These compounds have given rise to a good deal of comment about their historical origin, which is presumably the Romance type of perfect. Cf. B. Havránek, „Romanský typ perfekta *factum habeo* a **casus habeo* v makedonských dialektech", *Mélanges P. M. Haškovec* (Brno, 1936), pp. 147-156. It should, however, be emphasized that it is only in Macedonian that the forms are widespread and productive. They have almost completely taken over the participial meaning of „resultant state" which historically belonged also to the l-participle, and thus made it possible for the l-forms to function almost exclusively as an expression of non-witnessed action. This development toward a strict separation of the two functions is apparently still continuing, so that when an l-form does not denote non-witnessed action, it may be replaced by an **има**-compound. At the present time, there seems to be a conflict between an older system, where are no **има**-compounds, and the newer system. It is easy to start Macedonians arguing as to which form can or should be used in a given situation. The relationship of the **има**-compound to the **е**-compound (има дојдено — е дојден) is that of a more specifically verbalized compound to a loosely joined phrase. It is possible to say дојден е, but it is impossible to say *дојдено има, for the auxiliary must precede the participle. Е дојден is then simply verb + adjective

26.2 **Би** may be used without the forms of **сум** to express a mild volition or moral necessity.

Тој би решавал/решил, ама не знае како.	He'd decide, but he doesn't know how.
Јас би решавала/решила, ама не знам како.	I'd decide, but I don't know how.

26.21 With accompanying forms of **сум**, the sense of moral necessity is strengthened.

Би си решил!	You should have decided!
Би сме решиле!	We should have decided (and regret that we didn't)!

26.3 Here are other typical examples of the use of the potential mood.

Јас би сакал нешто да речам.	I'd like to say something.
Јас не би одел.	I wouldn't like to go; I'm not inclined to go.
Би можело и утре.	It'd be possible (to do it) tomorrow, too.
Би требало и на полиција да ве предадам.	I should turn you over to the police.
Секаваше дека снагата му беше стежнала толку што при првото запирање би се струполил на земја и долго не би можел да стане.	He felt that his body had become so heavy that as soon as he stopped he would fall at full length to the ground and wouldn't be able to get up for a long time.

27. **The projective mood** is expressed by the modal particle **ќе** + *present, imperfect,* or *imperfect l-forms*; see 20.21-20.32, 22.3, 24.21, and 24.23. The general meaning is: *action viewed as manifest,* that is, *as real or highly probable, but not immediately present.* With the forms of the present it takes on the specific meaning of a confidently expected future or an habitual action. With the imperfect, these two meanings remain, with the specification of pastness; the projection is viewed from a moment prior to the time of utterance. All of these cases and their variants have been presented in the paragraphs enumerated above.

28.0 **The intransitive voice** is expressed by any verb form accompanied by **се**. The general meaning is that there is *no goal of the action or process outside the grammatical subject.* Several cases are possible.

28.1 The subject may be at the same time the goal and the actor; the verb is then said to be reflexive.

Ќе се убијам!	I'll kill myself!
Таа се гледаше во огледалото.	She was looking at herself in the mirror.

28.2 The grammatical subject may be the goal but not the actor.

Се готвеше ручек.	Dinner was being prepared.
Ќе се бричам на бербер.	I'll get shaved at the barber's.

28.3 There may be no goal at all.

Се надевам на арно.	I'm hoping for the best.
За ова и в затвор се оди.	For that people even go to prison.
Зашто се смееш?	Why are you laughing?

28.4 The subject may be one of several goals.

Немаше ден а да не се степаат.	There wasn't a day when they didn't fight each other.
Овој пат не се погледаа напоречки.	This time they didn't look at each other askance.

In these cases each of the individuals making up the plural subject is a goal of the action initiated by another of t.e individuals also included in the subject; the action is not reflexive, but reciprocal. That is, A hits B and at the same time B is hitting A.

28.5 It is frequent that statements which normally would be expressed by a passive construction in English will be expressed in Macedonian by a normally transitive verb used in the intransitive voice; cf. the first example in 28.2 above. The more specific passive, consisting of the n/t participle with forms of the verb 'to be' (cf. above, 25.2), is relatively rare in Macedonian, and necessarily has the meaning of a passive *state*, resulting from a previous action, rather than the meaning of a *process*, wherein the actor is at the same time the goal of his own action.

29.0 **The imperative**, unlike other verbal forms, is not a statement, but an appeal or command. It is formally distinct from the other verb forms because it cannot be made into a question. Its general meaning is *an arbitrary act, independent of the speaker*.

Решавај ја таа работа дури е време!	Work on that matter while there's time.
Реши ја веднаш!	Solve it at once!
Не решавај такви работи на брзина.	Don't solve such matters in a hurry.

Ај не реши ја таа работа, ако смееш!	Don't decide that matter, if you dare!

29.1 The terminative imperative is used with negation only in threats or warnings. Usually a negative command is expressed by **немој** or **немојте** + **да** + *present:* Немој да одиш 'Don't go!'

29.11 If the present in this construction is replaced by an l-form (terminative only), the meaning is a strong threat, emphasizing the necessity of avoiding the result of the action.

Немој да си писнал за ова!	Don't you dare let out a squeak about this!

29.2 When used in any sense but command or appeal, the imperative emphasizes the sudden, arbitrary nature of the act. It is without person (except for the plural form, which functions only as a command or appeal), and may be used for any personal form. It is not unusual in conversation and narration as an emotional element.

А после дојдоа и војните. "Српско", "бугарско"... едни отиди други дојди!	And then came the wars too. The "Serbian", the "Bulgarian"... some go off, others come!
Чекај мачорот некој глушец да излезе денеска – немало; чекај утре – немало...	The cat waits for a mouse to come out today – none; he waits tomorrow – none...
И паднал на коленици за да прави метании, и кревај ги рацете на горе, чини, врти ги белките од очите на небеси...	And he fell on his knees to make obeisance, and he lifted his hands up, he kept turning the whites of his eyes up to heaven...

29.201 This last example contains the imperative *чини*, which functions to show that the action of the accompanying verb is repeated.

29.30 Meanings similar to imperative can be expressed in other ways.

29.31 The l-forms occur in certain formulas of blessing and cursing.

Дал ти Бог добро!	May God give you good things!
Господ ви платил!	May the Lord (re)pay you!
Ако дојде нешто такво, несудил господ, в наше село...	If something like that, God forbid, comes to our village...
Пукнал!	May you burst!

29.32 The uses of **да** and **нека** have been mentioned above, cf. 21.7, 21.71.

30. **The verbal adverb** possesses only one of the characteristics of a verb; it may govern pronouns, both the direct and indirect dependent forms. It thus may express the intransitive mood.

Луто цицајќи ја цигарата, Кузман ги кошкаше камењата пред себе.	Angrily sucking on the cigarette, Kuzman kicked the stones in front of him.
Земајќи му го, почна да бега.	Taking it from him, he began to run.
...запраша тој, трудејќи се гласот да му биде спокоен.	...he asked, striving to keep his voice tranquil.

31. **The verbal substantive** has in common with the verb only the stem and the basic semantic meaning; it presents *an action or process viewed as an entity.*

31.1 We give a few characteristic examples of the use of verbal substantives in order to show the varied means by which they may be translated into English.

Делењето стана.	The separation took place.
Е, сум чул мажи каде пеат, ама вакво убаво пеење, ваков глас не бев чул.	Oh, I've heard men singing (*action*), but such beautiful singing (*thing*), such a voice I never had heard.
Таа имаше дете на доносување.	She had a child about to be born.
Толку многу имам за учење што малку учам.	I have so much to study (to be studied) that I study little.
За забележување е дека...	It is noteworthy (to be noted) that...
Ќе одам веднаш! — Не, какво одење!	I'll go at once! — No, what do you mean, go!
Зошто при секое идење од гурбет сè исто?	Why on every home-coming is it always the same?

31.2 In rare instances, the verbal substantive functions as an adverb.

Влегување, Ѓорѓи ја одметна карабината.	On entering, George took off his carabine.

PART TWO

READING SELECTIONS

ЖЕНАТА ОД ЃАВОЛСКА ОПАШКА

Жената била направена од_ѓаволска опашка, затоа била многу ѓавол, затоа прикажуваат луѓето ваква прикаска за_неа.

Дедо_Господ, откако_го_направил од_земја првиот_човек, што_се_кажува Адам, и_како_дувнал на_него и_он оживел и_станал како_нас жив човек, после си_рекол Господ: „На_овој_човек сака да_му_дадам еден_другар, за_да_си_прикажува, за_да_не_му_се_сакледисува душата.“ Викнал Господ еден_ангел и_му_рекол вака: „Слушај ваму, ангеле, што_ќе_ти_кажам. Ти сега одовдека ќе_отидеш при_Адам во_бавчата и_ќе_го_најдеш дека_спие, та_ќе_земеш полецка и_ќе_му извадиш едно_ребро од_левата_страна и_ќе_ми_го_донесеш овдека. Ама_слушај ваму: гледај арно, да не_го_разбудиш!

Ангелот се_поклонил на_Господ и_трчајќи отишол при_Адама во_бавчата дека_спиел и_му_извадил полецка едно_ребро, без да_го_усети Адам и_го_донесе на_Господ; но_и_Господ беше_заспал, та_ангелот не_смеал да_го_собуди и_застанал на_вратата, да_го_чека да_се_собуди.

Кога_гледа ангелот_свети, ѓаволот се_качува по_мердивенот и_доаѓа при_него и_му_вика: „Што_седиш тука на_вратата и_ зошто не_влезеш внатре?“ Ангелот му_рекол: „Се_бојам да_не_го_собудам Господ.“ — Ами_што_е ова што_држиш во_раката? го_попрашал ѓаволот. Ангелот му_рекол: „Ова_е реброто на_Адам.“ — Ѓаволот му_рекол: „Ти_се_молам, ангеле, камо да_го_видам какво_е.“ Ангелот се_излагал и_му_го_дал и_ѓаволот тој_саат

прснал да_бега и_ангелот се_пуштил по_него. Бре тука — бре таму, ѓаволот напред со_реброто бега, ангелот по_него трча да_му_го_отме, и_ѓаволот се_шукнал во_една_дупка, а_ангелот го_фанал за_опашката. Теглил, теглил и_му_ја_искубал на_ѓаволот опашката и_ѓаволот се_скрил во_дупката. „Ами_сега каков цувап ќе_дадам на_Господ?“ си_викал по_патот ангелот. Како_отишол при_Господ, го_наоѓа дека_спие уште. „Ќе_го_собудам,“ си_рекол ангелот, „та_што_сака нека_ми_прави; да_не_би да_ми_рече: 'зошто не_ме_скорна од_преѓеска?'“ И_тогај фанал да_вика: „Господи, Господи!“ И Господ му_рече мижејќи: „Ајде, оди_си, тоа што_ти_е_во_рацете, да_стане тоа што_сум_рекол.“ И_така ѓаволската опашка станала жена и_ѝ_ставиле името Ева.*

МАЧОРОТ АЏИЈА И КАЛУЃЕР

Бидејќи еден_мачор многу бил ловџија, беше_ги_сотрел сите глувци во_таа_околија кај_што_живееја. Кога_видоа стаорите оти_глувците мачорот ќе_ги_досвршел од_ловење, ошле кај_големиот_стаор сите стари да_се_прашаат што_да_прават, за_да_се_избават од_мачорот: „Како_да_правиме, честити стаоре, од_еден_ѓаолски мачор што_ни_го_затре сојот од_глувци и_сега_веќе се_настрвил нас стаорите да_не_јаде? Катаден со_него борба правиме под_амбарите; арно_ама никој досега што_се_борил со_него не_го_кутнал; се_тој кутиња, натемаго натема, да_би_му_се_исушиле тие_остри нокти да_би!“ — му_рекле стаорите на_главниот_стаор. — „Дејди браќа, дејди аџамии, што_ве_гледам сите будали! ами_може_зер некогаш мрава со_мечка да_се_бори, та_и_вие со_мачор да_се_борите? Прашајте паталец, а_не_прашајте гаталец. За_вас друго чаре нема, пријатели, освен_да_седите в дупки скриени, дури_да_си_ја_намножите челадта, та_после и_ако_изедува мачорот по_некој_глушец од_синови_ви што_не_ќе_ве_слушаат и_од_дупка ќе_излегуваат, нема ништо тогај, речете на_десет една и_друго ништо. Од_мене, ако_барате ум, овој ум можам да_ви_го_дадам и_друго ништо.“

Се_благодарија на_науката што_им_ја_даде големиот_стаор на_стаорите и_си_отидоа секој по_својот_синор, та_си_раскажаа по_пријателите и_по_родовите, за_никој од_дупки надвор да_не_излегува, не_знам до_кое време.

---

* These texts were accented by Blaže Koneski. The accents differ in certain respects from the versions I prepared from a recording he made for me. The major difference is that to my ear the conjunctions (particularly polysyllabic ones) have their own stress, while Koneski has nearly always included them in a larger accent-unit. Other differences are chiefly in the "logical" stress which he put on some words when he read for the recording and on others when he wrote the accents.

Чекај мачорот некој_глушец или_стаор да_излезе денеска — немало; чекај утре — немало, чекај другиден — немало. И_еден_ден застанал на_една_дупка, та_исчекал едно_глувче да_се_јави од_дупката. Едно го_видело мачорот, и_се_тргнало повнатре да_не_го_чапне нешто. — „Стој_си мачорок, стој_си на_дупка, ако_сакаш и_една_недела; нам ни_нарачаа стаорите ич да_не_излегуваме од_дупка надвор, за_ти да_не_можеш да_не_јадеш. Разбра, мачору, али_не_разбра? Ич од_сега ти_глушец не_ќе_каснеш, вака да_знаеш."

Откога_беше_се_научил мачорокот оти_стаорите ги_научиле глувците да_не_излегуваат од_дупка надвор и_откога_гладувал многу дни, измислил еден_марифет да_им_прави на_глувците. Нашол една_калуѓерска шапка и_една_долга раса, зел едни_црни броеници подолзи од_него, та_отишол в црква кај_амбарот, што_ја_збираа црковната пченица, и_застанал спроти_дупките, од_кај_што_излегуваа многу глувци, и_фатил да_се_крсти и_метании да_чини и_да_ги_трга броениците зрно_по_зрно и_да_вика што_може и_не_може: „Господи, помилуј, Господи помилуј, Господи помилуј, Господи помилуј; прости_ме мене, Господи, прости_ме мене, Господи, оти_сум_многу грешен!" Од_молитвата и_молбата на_мачорот чуја глувци и_се_натрчаа кај_дупките да_видат што_вика мачорокот. Кога_ги_видел мачорот глувците во_дупките, фатиле слинки да_му_течат и_да_се_оближува, како_кога_да_беше_ги_изел сите глувци; и_паднал на_коленици за_да_прави метании, и_кревај_ги рацете на_горе, чини, врти_ги белките од_очите на_небеси, ѓоа_на_Господ му_се_молел; тргај_ги броениците и_викај: „Господи помилуј."

Кога_видоа глувците оти_мачорот ќе_се_свекава, отрчаа, та_им_раскажале на_постарите_глувци и_на_помалите. — „Бре деца, немојте не_трчајте и_не_излегувајте од_дупки надвор, оти_не_е за_верување мачорокот; прајте што_прајте и_до_дупка внатре стојте!"

Сите глувци в дупки стојат и_мачорокот го_гледаат како_се_свекава. Се_чудат глувците на_свекатилакот негов, и_најпосле си_ја_решил животта еден од_глувците и_пошол до_него да_види дали_ќе_го_јаде. „Добро_утро, калуѓере мачоре," му_рекол и_се_приближил до_него. — „Дал_ти Господ две_добра, чедо, му_рекол калуѓерот мачорот. „Ела_ми, ела_ми, чедо, да_му_бакнеш на_деда_аџија десница, за_ти да_ми_дадеш проштење, оти_јас_сум_бил на_аџилак и_сакам да_се_свекавам; таму, чедо, сум_се_исповедал, за_да_ми_се_простат гревоите. Голем канон ми_дадоа, чедо: месо ич да_не_каснам дури_сум_жив; е, е, метании непрестајно да_чинам; е, е, броениците непрестајно да_ги_тргам и_„Господи помилуј" да_велам. Ама_сопрво треба со_сите глувци и_стаори да_се_простам, та_после да_се_свекавам и_после кантар да_не_фаќам и_со_терезија и_со_ендезе ич да_не_мерам. Ете_вака, пиле, ете_вака,

јагне, да_им_кажеш на_сите глувци и_стаори; нека_дојдат и_да_ми_целиваат десница, за_да_се_испростиме, и_алал да_ми_сторат досега што_сум_им_додевал и_не_сум_ги_оставал раат да_си_јадат по_амбарите пченица. Ете_вака, чедо мое, ела уште_еднаш да_ми_ја_целиваш десница и_оди_ми со_здравје, ама_прво најади_ми_се пченица, та_попосле оди_си и_поздрави_ги сите; нека_дојдат да_ми_дадат проштење за_да_не_ме_остават врзан да_си_умрам и_во_вечната мака да_одам, а_пак_ако_не_дојдат, брате, на_нив нека_е_гревот, јас_ќе_си_измијам раце и_на_нив гревот им_го_оставам."

Отрча тој што_му_целива рака на_аџи_мачорка калуѓера со_сите друзи глувци што_гледаа од_дупките и_им_раскажаа на_сите оти_мачорот се_стори посник и_ги_вика сите да_му_дадат проштење. На_тоа озгора беа_се_собрале сите глувци и_стаори на_голем собор, та_сторија еден_мезлич дали_да_излезат од_дупките надвор да_си_појадат малку пченица и_да_му_дадат на_аџијата проштење, али_да_си_седат. Едни така рекле, други инаку, најмногу беше_рекле да_се_решат уште_три_четири глувци и_стаори да_појдат до_него да_видат дали_се_вистина покајал. Наизлегоа глувци и_му_појдоа кај_аџи_мачорот и_му_целиваа десница. „Дајте_ми проштење, чеда, им_рекол, оти_многу сум_ви_згрешил досега јас вам. Господи помилуј, Господи помилуј," велел во_тоа_време и_чинел метании, ги_тргал што_да_може броениците и_подбелуј со_очите, — „море, ако_ми_излезете сите; ќе_ве_направам пастрма, ама_чекај," си_велел сам со_себе. „и_ќе_видите каков_посник сум_јас аџи-мачор. Постам сакам-нејќам оти_нема што_да_јадам!" Откога_му_целиваа десница и_му_дадоа проштење, се_изназобаа пченица, и_отидоа та_им_раскажаа на_сите оти_вистина мачорот_е асли вистински посник. Повторно беа_направиле еден_мезлич и се_нашло за_мунасип да_излезат сите глувци и_стаори пред_аџи-мачора, да_му_дадат проштење, ама_секој глушец да_направи по_една_посна манџа, како_за_поклон да_прилега и_да_му_ја_однесат на_аџијата, за_да_му_го_честат аџилакот.

Сите беа_направиле манџи и_отишле кај_аџи_мачорот. Сите беа_му_ги_наредиле пред_аџи_мачорот поклоните и_му_целивале десница. Кога_ги_видел мачорот поклоните сите посни, им_рекол: „Абре јагниња, оти_некој не_ми_донесовте поклон месо печено?" — „Еда_дека_постиш, дедо_аџи, тики_затоа не_донесовме," му_рекле. — „Е, кога_е_така, ај поиграјте едно_оро," им_рекол, „та_проштавајте_ми што_сум_ви_згрешил." Се_нафатиле сите оро да_играат околу_деда_аџија, и_еден од_постарите_стаори им_вели тивко, како_со_песна: „И_играјте, браќа, оро, ама_и_на_дупки гледајте!" На орото играјќи, веќе_не_можел мачорот да_трпи и_им_се_спушти на_нив, та_ги_направи сите пастрма.

СВЕКОР, СВЕКРВА И СНАА

Едно_време си_биле две жени — снаа и_свекрва — и_свекор. Двете_жени си_седеле дома покрај_огниште та_си_пределе, а_свекорот си_работел по_надворешна_работа, а_пак_син_му му_бил на_туѓина. Невестата им_била трудна.

Еден_ден предејќи_си крај_огниште снаа и_свекрва, снаата ја праша свекрва_си: „А_мори нано, кога_ќе_ни_се_роди детево што_го_носам во_мене, какво_име ќе_му_кладеме?“

—_Петко, одговорила сврквa_ѝ, ќе_го_крстиме!

— Ами_каде_ќе_го_кладеме да_лежи? повторила снаата.

— Овде, на_катов, крај_огништево, рекла пак свекрвата. А_над_полицата, што_била над_катот, тогај имало еден_скепар.

— Ами_ако_падне на_него скепарон? прашала невестата.

— Ќе_го_отепа, одговорила свекрвата.

— Хаа! Кога_е_така, рекла мајката на_нероден_Петка, ајде да_го_плачеме!

— Ајде да_го_плачеме, си_рекле обете умници жени! И_така си_ја_оставиле работата и_седнале да_го_плачат, да_го_тажат и_да_го_редат нероден_Петка.

Вечерта, кога_си_дошол од_работа, свекорот се_почудил гледајќи_ги жените да_плачат над_ништо и_за_ништо, та_ги_прашал кого така го_плачеле и_тажеле. Тие му_раскажале како_од_снаата ќе_се_родело дете; како_ќе_го_крстеле; како ќе_го_повиеле и_ќе_го_кладеле да_лежи на_катот; а_најпосле како_скепарот што_бил на_полица ќе_паднел на_него, та_ќе_го_отепал Петка и_ќе_умрел, та_затоа тие уште_отсега го_плачеле и_го_тажеле!

— Од_Бога нашле, мори_жени, Господ ви_платил! извикал свекорот; што_е оваа будалштина од_вас? Како_се_плачело за_нероден уште и_неумрен Петко? Таква будалштина, повторил стариот, не_ќе_се_наоѓа на_веков! Јас ќе_излезам и_ќе_шетам по_сиов свет и_ќе_барам дали_се_наоѓаат побудали луѓе од_вас.

И_така старецот излегол од_дома_си да_бара дали_ќе_може да_најде побудали од_неговите_жени.

Одејќи патем, видел во_една_нива неколкумина што_береле на_куп и_сакале да_креваат кавтени ореи со_вили, та_ги_поздравил и_им_рекол: — Честита_ви работа, браќа! — Чест да_имаш, старче, му_одговориле тие. — Што_чините тука со_вилите? ги_прашал стариот. — Сакаме да_ги_собереме ореиве на_куп та_да_ги_кренеме, му_одговориле тие. Старецот тогај си_помислил: Овие_луѓе биле побудали од_моине_жени! — Ами_се_креваат ореи со_вили? им_рекол старецот. Тие_не_се_сено, та_да_ги_соберете и_кренете со_вили! Немојте така, браќа; ами_земете по_една_лопата, та_изри-

нете_ги на_куп. После земете_врѐки та_напо̀лнете_ги. Тие_зеле лопати и_врѐки та_тојчас ги_собрале ореите на_куп и_ги_наполниле врѐките, та_го_молитвеле старецот, што_ги_научил таков ум.

Потаму одејќи, старецот нашол други луѓе што_се_мачеле да_качат на_полесок едно_магаре, за_да_ја_испасе тревата што_израсла на_полесокот; ама_никако не_можеле да_го_качат. — Помози_Бог, пријатели! им_рекол стариот. — Дал_ти_Бог_добро, старче, му_одговориле тие. — Што_чините тука? ги_прашал старецот. — Се_мачиме да_го_качиме магарево на_полесоков, за_да_ја_испасе тревана, му_одговориле, туку_никако не_можеме. — А, им_рекол старецот, дајте_ми еден_срп, јас да_го_качам!

Тие_му_дале срп и_старецот се_поткачил на_полесокот, ја_покосил тревата и_му_ја_фрлил пред_магарето да_ја_јаде. — Да_си_жив, старче, извикале сите, што_ни_го_стори ова_добро; ние уште_многу ќе_се_мачевме!

— И_овие не_биле подолни од_моине_жени, си_рекол сам со_себе стариот и_си_тргнал по_пат да_бара уште будали.

Потаму одејќи стариот видел едни_сватови што_носеле в црква една_невеста да_ја_венчаваат. Невестата била троа висока, повисока од_црковната_врата, та_кога_дошла до_вратата, не_ја_созе-мало да_влезе в црква без да_се_поднаведе малу. Сватовите се чуделе како_да_ја_внесат невестата — едни велеле да_ѝ_ги_потсечат на_невестата нозете за_да_се_скуси малу; а други велеле не, откај_нозете таа_си_е токму со_прагот, а_главата ѝ_е_повисока, та_оттаму требало да_се_поткуси. Други_пак мислеле да_го_урнат горниот_праг од_црковната_врата, та_да_може невестата да_влезе.

Кога_го_видел и_чул тоа свекорот, дедото на_нероден_Петка, си_помислил: овие_луѓе_пак биле уште побудали од_моите_жени. та_им_рекол: — Што вака чините, бре браќа? А_на_невестата ѝ_удрил една_тупаница по_плеќи и_ѝ_рекол, „Наведи_се, мори_невесто!“ Невестата се_навела и_си_влегла в црква. Сите сватови се_почудиле на_умштината од_стариот и_го_измолитвиле за_доброто што_им_го_сторил.

Потаму сретил други_едни луѓе што_се_мачеле да_му_ја_извадат од_една_врчка главата на_едно_теле, што_беше_си_ја_загнетило, за_да_јаде трици, та_после не_можело да_си_ја_извади. И_ним никако не_им_текнувало како_да_му_ја_извадат. Едни велеле да_му_ја_пресечат главата на_телето, а_после да_ја_скршат врчката, та_така да_му_ја_извадат! А_старецот, кога_ги_видел, им_рекол: — Скршете_ја врчката, та_ќе_му_излезе главата на телето! Тие тогај ја_скршиле, и_главата излегла.

Отишол потаму стариот, та_видел една_жена каде_си_ја_накитувала свињата со_низи флорини за_да_ја_прати на_брак за_

кума. Стариот ја_прашал за_каде така ја_ружи свињата. А_жената му_одговорила: — Ќе_ја_пратам на_брак за_кума! — Дај_ми_ја да_ја_занесам јас, повторил стариот. Жената му_ја_дала и_тој_си_ја_забрал и_си_ја_занесол дома_си.

Откако_извидел толку будалштини по_светот, стариот се_вратил утешен дома (заедно со_накитената свиња), оти_нашол луѓе побудали од_своите_жени.

ТЕКСТ ОД ЕВАЃГЕЛИЕТО (Лука X)

30. Еден човек слегуваше од Ерусалим во Ерихон. И го фатија разбојници кои го слекоа и го изубиваа и си отидоа оставајќи го одвај жив. 31. А случајно слегуваше еден свештеник по тој пат и кога го виде, си помина. 32. А така и еден левит што беше на тоа место пристапи, го виде, и си замина. 33. А некој Самарјанин одејќи дојде над него и кога го виде, се смили. 34. И пристапувајќи му ги превврза раните и му ги полеа со масло и вино. И откога го качи на своето добиче го доведе во една гостилница и се загрижи за него. И утредента одејќи си, извади два гроша и му даде на гостилничарот, и му рече: „Загрижи се за него, и што ќе изарчиш повеќе јас ќе ти платам кога ќе се вратам.“

БЛАЖЕ КОНЕСКИ

МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО 19 ВЕК

1. УВОД

Запознавањето со литературната дејност кај нас во 19 век нè поставува пред основните прашања на општествениот развиток во Македонија во тоа време. А што беше основното? Него го гледаме во процесот што доведе до оформувањето на македонско национално-ослободително движење, кое во шеесеттите години на минатиот век издигна барања за духовна слобода, а подоцна и за државна самостојност.

Нормален развиток, при оние животни услови што постоеја во Турската Империја, беше немислим. Па сепак, процесот на капиталистичкото преобразување, иако споро, ги разнишуваше основите на беговскиот систем и внедруваше нови општествени форми. Веќе во почетокот на 19 век се забележува живнување на нашиот градски елемент, формиран во својот поголем дел од придојдени селани што ја напуштаа земјата поради животната несигурност. Македонските трговци и занаетчии беа постигнале извесна економска моќ што им даваше можност за појава и на просветното поле.

Тие го спомагаат излегувањето на првите печатени книги на македонски народен јазик. Самото печатење на книги покажува дека е создадена извесна средина што има за нив интерес. Во предговорот кон „Утешение грешним", останат во ракопис, Кирил Пејчиновиќ расправа оти, кога ја напишал таа книга, мнозина му велеле: „Дади гу тају книжицу да се штампоса и мие ќе ти поможемо на харцот кога ќе ни пратиш по една книга, и ми ќе земемо от тиа книги за раздавање по книжовници". Колку осетно нараснала потребата од книга на народен јазик, најарно покажува отворањето на македонска печатница во Солун од страна на Теодосиј Синаитски, околу 1838 година, како и опитот направен десетина години подоцна да се создаде печатница во тиквешкото село Ваташа.

До половината на 19 век книжевната дејност кај нас носи скоро исклучиво црковен карактер. Ова се однесува како до печатените книги така и до оние ракописни зборници што тогаш се составуваа на различни македонски дијалекти. Истовремено словенската просвета во Македонија беше ограничена на елементарното изучување писменоста, врз часословот и псалтирот, во такаНаречените келијни училишта. Од половината на 19 век сè повеќе се шири мрежата на граѓански училишта. Тогаш се полагаат и основите на македонската граѓанска литература.

(. . .)

3. СОСТОЈБАТА НА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНОТО ПОЛЕ ВО МАКЕДОНИЈА ВО СРЕДИНАТА НА 19 ВЕК

Во средината на минатиот век, со грижите од нашите трговци и занаетчии, се отвораат сè повеќе граѓански училишта, место поранешните келијни во кои сета наука се состоеше во срицањето црковни книги. Покрај грчките училишта, форсирани од Цариградската патријаршија, се уредуваат и училишта словенски, во кои се предава главно на месни македонски говори. Учителите се или Македонци (најпознати — Димитар Миладинов и Јордан хаџи-Константинович Цинот) или беа доведувани од Србија и Бугарија. Меѓу овие граѓански училишта, во кои се предаваше историја, географија, граматика, сметање и др., особено се истакнуваат училиштата во Прилеп и Велес.

Во средината на 19 век почеста е појавата, Македонци да одат на високи школи, првин обично во Атина, а подоцна сè повеќе во Русија. Така се создаваше македонска интелигенција што, иако малубројна, иако често пати приморана да ја напушта поради тешките животни услови својата земја, сепак придонесе многу за поставување и решување прашањата од културно-просветниот развиток на македонскиот народ.

Во времето за кое зборуваме Турција се наоѓаше во средиштето на европската политика. Во 1853 година изби Кримската војна што за христијанските народи во Турција се заврши главно со јалови ветувања за граѓански реформи. Меѓутоа како нов фактор истапуваше формирањето на национални движења на поробените народи во Турција. Станува јасно дека тие движења земаат на себе сè поголема улога во прашањето за натамошната судбина на Отоманската царевина, та заради тоа и великите сили настојуваат да ги потчинат под свое влијание. Сето ова го подбудуваше за политичка активност и македонското граѓанство, будејќи во него одредени надежи за ослободување од турското ропство. Очекувањата беа управени пред сè на Русија, како на голема словенска

и православна земја. Идејата на словенското братство, будењето на словенските традиции, станува така суштествена составка во мирогледот на младата македонска буржоазија зад половината на 19 век.

4. БОРБАТА ПРОТИВ ЦАРИГРАДСКАТА ПАТРИЈАРШИЈА

Првото организирано политичко истапување на македонското граѓанство беше неговата борба против духовната власт на Цариградската патријаршија што тогаш во Македонија ги управуваше црковните и просветните работи. Оваа борба се засили при крајот на педесеттите и, главно, во шеесеттите години на минатиот век, кога во некои градишта дојде до демонстративно изјавување непокорност на Патријаршијата.

Цариградската патријаршија претставуваше всушност агентура на великогрчката буржоазија, служејќи на нејзините завојувачки цели во Македонија и Бугарија и стремејќи се кон елинизација на народот во тие земји. Затоа таа беше закоравен непријател на националната преродба и ширењето на словенска просвета во нив. Освен тоа, оваа од основа корумпирана установа, во која црковните званија се купуваа за пари, економски го исцрпуваше населението со своите големи даноци што сепак никогаш не стасуваа да ги покријат патријаршиските долгови.

Подлабоката содржина на црковната борба беше условена од секидневното настојување на нашето граѓанство да ги осигура за своите производи македонските пазаришта од опасната конкуренција на грчките трговци. Така и овдека фактори од економска природа беа решавашти во зародувањето на националното движење. Неговиот идеолошки облик пак беше во тој период — борбата за словенска црква и просвета.

Во таа борба македонското граѓанство се најде на исти позиции со бугарското граѓанство кое, бидејќи поразвиено, имаше главен збор во сета работа. Заедничките интереси што постоеја, заедничката борба против грцизмот, при близоста на јазикот — сето тоа создаде основа за ширење на бугарското влијание во Македонија, што најде свој одраз во народносното определување на еден дел од македонското граѓанство, како и во прашањето за македонскиот јазичен и литературен развиток.

Меѓутоа, македонското граѓанство поставуваше во црковната борба и свои специфични барања што се однесуваа до устројството на идната заедничка бугарско-македонска црковна управа, откако ќе се извојува отцепување од Патријаршијата. Тие барања се состоеја во тоа што заедничката црква да биде поставена на демократски а не на централистички основи, зашто со право се преду-

сетуваше опасност дека бугарската буржоазија ќе ја искористи црковната борба за свои посебни цели во Македонија. Во една статија излезена во весникот „Македонија“ (23 јуни 1870) сосем одредено се подвлекува дека централистичките тенденции, што се беа веќе појавиле, нема да ги задоволат Македонците и дека неминовно ќе го заострат македонското прашање.

Црковната борба против Патријаршијата доведе до создавањето на самостојна бугарска Егзархија, со султанскиот ферман од 28 февруари 1870 година. Некои македонски епархии веднаш, а други малку подоцна потпаднаа под нејзина власт. Меѓутоа, како што беше Егзархијата уредена на централистички принцип, стремејќи се да го преземе целокупното раководство на црковните и училишните работи во Македонија, таа наскоро се судри со македонските општини што настојуваа да ја зачуваат својата самостојност. Веќе во средината на седумдесеттите години се јавува во Македонија движење за одделување од Егзархијата и создавање автокефална Охридска архиепископија, кое требало да се постигне со преминувањето во унијата. При крајот на 19 век пак, баш низ борбата против органите на Егзархијата, се оформува револуционерното движење што за своја цел го постави создавањето на автономна Македонија. Ѓорче Петров, еден од основачите и раководителите на револуционерната организација, изнесува во своите „Спомени“ дека околу 1890 година се јавува реакција „против стремежите на Егзархијата бесконтролно да господарува во црковните и училишните работи во земјата... Немаше владика и повиден егзархиски учител што да не беше подложен на навреди и гонење од страна на населението“. Ова движење тој го смета како „прв чекор кон самодејност“ во Македонија: „Тоа неосетно се преброди во револуционерно движење. Од почетокот во револуционерното дело неосетно прво и главно учество зедоа истите луѓе што ја водеа борбата против Егзархијата“.

(...)

6. ПОЈАВАТА НА ГРАЃАНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО МАКЕДОНИЈА

Во она општествено раздвижување, што настана зад половината на минатиот век, се разви во Македонија и поинтензивна работа на книжевното поле. Сега веќе се надминуваат тесните рамки на црковната книжнина, што уште владееше во првата половина на 19 век, и се јавуваат почетоци на граѓанска литература со нова содржина и нови изразни средства. Оваа литература се стремеше да се огласи на современите појави во животот на македонскиот народ, кој тогаш беше опфатен од борбата за културно самоутврдување, а освен тоа таа носеше акценти на интимното и општествено становиште на личноста.

Како и кај другите словенски народи што во 19 век ја преживуваа својата национална преродба, и овдека е за книжевната обнова карактеристичен разбудениот интерес за народната литература и народните обичаи. Во нив се гледаше најизразитото отелотворение на духот на народноста што треба да ја проникнува преродената народна култура.

Почетокот на работата за прибирање македонски народни умотворби е сврзан со името на браќата Димитар и Константин Миладиновци, чијшто голем зборник од народни песни излезе во Загреб, во 1861 година, со помошта на Ј. Ј. Штросмајер. Подоцна таа работа ја продолжија нивните следбеници, меѓу кои особено се истакнуваат Кузман Шапкарев и Марко Цепенков. До крајот на 19 век беше веќе собран и издаден голем дел од македонски народни песни, приказни и пословици.

Димитра Миладинова (околу 1810 до 1862) го споменавме веќе еднаш како еден од најистакнатите просветни работници во средината на 19 век во Македонија. Тој беше човек со пошироко образование: учеше грчка гимназија во Јанина, го познаваше, покрај грчкиот, италијанскиот и францускиот јазик. Извесно време (1856 год.) проведе во српските краишта, во Мостар, Сремски Карловци, Нови Сад и Белград. Откако се врати во Македонија, тој како учител во Прилеп, Кукуш и Охрид беше еден од првите и најактивните организатори на борбата против Цариградската патријаршија. Карактеристично е дека речиси сите истакнати македонски работници на литературното поле во тоа време беа негови ученици, меѓу нив и поетите Константин Миладинов, Рајко Жинзифов и Григор Прличев. Овој последниот со вакви зборови се изразува за својот учител: „Тој во секоја постапка имаше нешто привлечно. Зборот му течеше од устата како мед. Свештен оган му гореше во очите“.

До колку е познато, прв потстрек за собирање народни песни на Миладинова му дал рускиот славист Виктор Григорович кој, на своето научно патување по Турција, го посетил во Охрид 1845 година. Натаму секако дошло, како најважно угледување, запознавањето со Вуковите збирки на српски народни умотворби. Зборникот на Миладиновци спаѓа меѓу најважните појави во тие денови на книжевна преродба.

Како што ќе видиме подоцна, македонската народна поезија изврши влијание при создавањето на македонската уметничка поезија во втората половина на 19 век. Треба исто така да се земат предвид, во врска со целокупното културно издигање на македонското граѓанство, и другите литературни влијанија што помогнаа да се одживеат обрасците на црковната литература. Тука иде на прво место влијанието на грчката, пред сè на класичната литература, со делата на која македонските ученици се запознаваа во грчките училишта. Несомнена улога изигра и српската литература:

постојат дури и зачувани преписи на српска граѓанска лирика од првата половина на 19 век. Во Македонија исто така имаше во тоа време луѓе што беа запознати и со руската литература. Сите тие фактори придонесоа да се создаде извесна средина што ќе покажува интерес за новата литература.

Меѓутоа, треба веднаш да се подвлече дека работата на првите македонски граѓански писатели не можеше, поради причините што ќе ги споменеме, да го има во Македонија оној одглас што со право би се очекувал. Имено, првите македонски поети — Константин Миладинов и Рајко Жинзифов, работеа далеку од својата земја, во Русија, печатејќи во изданија што само во ограничен број можеа да идат во Македонија; а Григор Прличев својата најдобра работа, поемата „Сердарот", ја напиша на грчки јазик. Карактеристично е за овие поети, меѓутоа, дека живо сочувствуваа на судбината на својот народ, та нивната поезија е многу интересен документ за македонскиот живот во тоа време. Минејќи сега на поподробно соопштение за нивната работа, ќе видиме како се одразиле кај нив настроенијата и идеите што ја движеа општествената активност во Македонија по половината на минатиот век.

7. КОНСТАНТИН МИЛАДИНОВ

Помладиот од браќата Миладиновци, Константин, е роден во Струга околу 1830 година. Основна школа учел кај брата си Димитар, гимназија во Јанина; студирал три години историја и филологија на универзитетот во Атина (до 1852). Откако учителствувал едно време во село Магарево и Битола, тој со заземање на брата си успеал да добие стипендија за студирање во Русија, каде што отпатувал при крајот на 1856 година. Константин студирал на историкофилолошкиот факултет на Московскиот универзитет до 1860 година. Така тој го мина карактеристичниот пат на македонски интелектуалец од тоа време, обраќајќи се од занесот со елинската култура кон она што тогаш се наречуваше со зборот „славјанизам". Сè поголема привлечност почна да добива тогаш за нашите луѓе Русија, како најголема словенска земја во која на самиот извор може да се запознае словенската култура. Во Русија стигна, пак по настојување на Димитар Миладинов, и другиот македонски поет — Рајко Жинзифов, две години по Константина. Тие во Москва се движеа во кругот на словенофилот И. С. Аксаков, па ги усвоија словенофилските идеи, што идат до израз особено кај Жинзифова. Заедно со една група бугарски студенти, меѓу кои е најпознат Љубен Каравелов, тие работеа на издавањето списание „Братски труд", печатејќи тука и свои работи.

Константин ја напушти Москва при крајот на 1860 година, не можејќи да најде таму издавач за зборникот од народни песни. Тој оди во Виена, каде што се ставува со J. J. Штросмајер, кој се нафатил да го спомогне издавањето на зборникот, барајќи од Миладинова да го препише со кирилица, зашто песните биле бележени со грчка азбука. Зборникот излезе од печат во 1861 година во Загреб.

Во истото тоа време, постариот брат Димитар, наклеветен од охридскиот владика фанариот*) Мелетиј, бидува затворен и спроведен прво во Битола а после во цариградската зандана. Штом разбрал за тоа, Константин побрзал во Цариград, за да му помогне некако на брата си, но таму и него го затвориле. Во јануари 1862 година, во растојание од само неколку дена, умреа в затвор Димитар и Константин Миладинов, заслужните македонски преродбеници.

Од Константина Миладинов ни се останати околу пет-шеснаесет песни, печатени во „Братски труд" и во некои други бугарски списанија и весници од тоа време. Мала по опсег, неговата поетска работа затоа се истакнува со силата на искрена надахнатост. Со неа не почнува македонската поезија само во литературно-историска смисла, ами почнува вистинската уметничка македонска поезија, што и денеска нѐ возбудува. Инаку извесни чисто стихоплетски опити имаше кај нас и пред Константина Миладинова.

Песните на Миладинова се пишувани на чист народен јазик од струшкиот крај. Тој тргна од тоа што како поетски израз беше создадено во македонската народна поезија, инспирисувајќи се од нејзиниот дух и нејзината мотивика, и јавувајќи се и во тој поглед претеча на творците на современата македонска поезија. Продолжувањето на народните поетски традиции беше оној правилен пат, по кој одеше Константин Миладинов, и само тој од првите македонски поети. Ќе видиме како неразбирањето на тоа тешко се одрази во поетското творештво на Рајка Жинзифов и Григора Прличева. (. . .)

---

*) Фанариоти — припадници на богатите грчки трговски фамилии, коишто живееја во Цариградскиот кварт Фанар. Фанариотите имаа низа привилегии, како економски така и политички, во турската империја. Фанариотите, искористувајќи ја грчката патријаршија —таа највисока црквена установа на сите христијани во турската империја, којашто беше под нивно полно влијание — безобзирно спроводеа политика на погрчување на Бугари, Македонци, Власи итн., го ширеа влијанието на великогрчката буржоазија, заносувајќи се со „национални идеали" за воскреснување моќта на некогашна Византија. Лазо Мојсов, *Бугарската работничка партија (комунисти) и Македонското национално прашање* (Скопје 1948) стр. 11.

10. СОСТОЈБАТА ВО МАКЕДОНИЈА ПРИ КРАЈОТ НА 19 ВЕК

Ние видовме дека во 60-те години на минатиот век борбата против Цариградската патријаршија го исполнуваше општествениот живот во Македонија. Во тесна врска со таа борба стоеше и појавата на граѓанската македонска литература во ова време. Шеесеттите и донекаде седумдесеттите години претставуваат период на најжива работа во македонската литература од 19 век. Тогаш се јавуваат нејзините највидни претставници — Миладинов, Жинзифов и Прличев. Деценските што дојдоа потоа доведоа до опаѓањето и речиси полното замирање на литературната работа во Македонија. Какви беа причините за тоа?

Пред сè треба да се истакне фактот дека релативниот економски просперитет во македонските градишта почна од 70-те години остро да опаѓа. Македонските производи не можеа да ја издржат конкуренцијата на капиталистичките стоки што сè повеќе се пласираат, особено откако се отвори железничката линија Солун—Скопје. Поради тешките животни услови и личната несигурност во оваа турска провинција, и инаку малубројната интелигенција од година на година емигрира, барајќи посносен живот. Овие луѓе повеќето се однародуваат.

Особено негативна улога во умртвувањето самостојниот културен македонски развиток изигра Егзархијата која се покажа достоен наследник на Цариградската патријаршија. Нејзините методи на управување на црковните и школските работи во Македонија всушност не се разликуваа многу од оние што порано ги применуваше Патријаршијата. Противно на интересите од македонскиот народ, Егзархијата се раководеше од принципите на великобугарската хегемонистичка политика, стремејќи се да ја потчини наполно културно-просветната работа во Македонија и да оневозможи секоја појава на самостојност во тој поглед.

Многу интересно е претставено ова настојување на Егзархијата, како и неговите пагубни последици, во полемичката брошура на Петар Попарсов (Вардарски) „Стамболовштината во Македонија и нејзините претставници“ која излезе во 1894 година. Писателот ја изнесува онаа „жалосна слика што ја претставуваше Македонија околу осумдесеттата година, кога Егзархијата доби поголемо значење, а нашата татковина стана како исцеден лимон (што впрочем не беше за фрлање), бидејќи имено голем дел од месната интелигенција ја напушти земјата, а останаа само оние стари работници што во својата простодушност и верба не допуштаа дека Св. наша Егзархија како човечка установа, може волно или неволно да биде во заблуда по некои прашања, па ја слушаа без никаква критика: сосем јасно станува како полека се зачна и издигна во цел систем егзархиската монархистичка управа што во најново време... се претворува во диктатура“.

Егзархијата пред сè се стремеше да ја сведе до нула независноста на македонските општини што порано играа голема улога во црковните и општествените работи, застапувајќи ги истовремено интересите на христијанското население пред турските власти. Општинските управи, избирани од народот, спроведуваа во негово име контрола над просветната работа. Затоа Егзархијата гледаше во нив најголема пречка за своите централистички стремежи, и настојуваше да ги оневозможи и да направи од нив послушно орудие. Попарсов изнесува карактеристичен детаљ — дека егзархискиот владика Григориј Охридски со револвер в рака растурил едно заседание на општинската управа.

Егзархијата немаше верба во месната интелигенција, плашејќи се од нејзините автономистички настроенија. Затоа на сите поважни просветни и црковни должности поставуваше луѓе од Бугарија, сигурни спроводници на хегемонистичката политика спрема Македонија. Просветниот оддел на Егзархијата Попарсов го наречува „прост и чист **северобугарски језуитски орден** со извесна задача . . . што ја содржи во себе уште тенденцијата да се создадат во Македонија Бугари!“

Се разбира дека ваквото постапување на Егзархијата постави ѕид меѓу неа и народните маси, и мораше да уроди со реакција. Во народот се засилува движењето да се зачуваат старите права на општинската самоуправа, во македонските просветни прашања најважен збор да имаат Македонците. Укажувајќи на подмолната улога од великобугарските агенти во Македонија, кои на себе клаваат маска на браќа, Попарсов го управува овој апел до народот: „На помош, сите чесни Македонци! Да ги спасеме умираштите општини во Македонија, со кое сакаат да нè претворат во мртов труп, за да се играат со нас по своја волја, тие божем наши браќа! . . .“

Извлекувајќи длабока поука од постапките на Егзархијата, најдобрите претставници на тогашната македонска млада генерација, како што се Гоце Делчев, Ѓорче Петров, Пере Тошев, Петар Попарсов и др., увидоа дека е тука работата за една политика на поробување на Македонија од страна на бугарските властодршци, што се кријат зад теоријата за еден народ и зад лицемерните фрази за помош на „братот-роб“. Во ова време кога македонските селани, ситни трговци и занаетчии сè повеќе се револуционизираат, тие ги удрија основите на Внатрешната македонска револуционерна организација (ВМРО), главната цел на која ѝ беше, македонскиот народ со сопствена борба да извојува слобода и своја независна држава, та да се оневозможат завојувачките стремежи на балканските хегемонисти спрема Македонија. „Македонија на Македонците, земјата на земјоделците“ — беше основна парола што укажува на суштината на ова револуционерно движење. Од таа состојба на работите логично мораше да произлезе прашањето за продолжување на оние

традиции што во текот на 19 век, а особено во 60-те години, го обележуваа самостојниот пат на македонскиот културен развиток. Нерешеното прашање на литературниот јазик пак се јавува. Недоследно и несмело тоа беше поставено во 1892 година преку списанието „Лоза", издавано во Софија од една група македонски интелектуалци. Впрочем списанието наскоро беше забрането. Иако прашањето на јазикот од страна на македонските револуционери се оставаше за подоцна, кога Македонија ќе биде ослободена, во кое секако се огледува уште недоволната изјаснетост на националниот програм на движењето — тоа мораше да ги занима духовите. Тоа најде најарен и најполн израз во книгата на Крсте Мисирков „За македонцките работи", излезена во Софија 1903 година.

11. КРСТЕ П. МИСИРКОВ

Мисирков е роден во 1875 година во селото Постол кај Енице Вардар, Егејска Македонија. Основна грчка школа учел во своето место, нижа гимназија во Софија, Белград и Шабац. Во Белград завршил и Педагошка школа, во 1895 година. Потоа тој оди на студии во Русија, каде што 1902 дипломира по словенска филологија на Петроградскиот универзитет. Откако се вратил истата година во Македонија, тој бидува кратко време професор во Битола, но по убиството на рускиот конзул А. А. Ростковски, негов личен пријател, ја напушта Битола и повторно оди во Петроград. Тука Мисирков во септември и октомври 1903 година одржува, пред македонски студенти организирани во Македонско научно-литерарно другарство „Св. Климент", три предавања што потоа, заедно со уште две нови статии, се објавени во книгата „За македонцките работи". Тој патува во Софија поради печатењето на оваа книга која излезе при крајот на 1903 година. Меѓутоа, само мал број егземплари можеше да допре до јавноста, зашто интервенираа великобугарските комитети, та книгата во поголем дел беше уништена во печатницата. Така се спречи, ова дело да изврши пошироко влијание во македонскиот народ кој со него можеше да се запознае дури по своето ослободување. Мисирков веднаш по ова мораше да ја напушти Софија. Тој работи како професор во руски гимназии. Во 1905 година издава во Одеса весник на македонски јазик „Вардар". По Првата светска војна се установува во Бугарија, каде што и умира, како директор на гимназијата во Копривштица, на 26 јуни 1926 година.

Содржината на книгата од Мисиркова „За македонцките работи" е оваа: 1. Предгоор;[1] 2. Шчо напраифме и шчо требит да праиме[1] за однапред (предавање одржано на 21 септември 1903);

[1] Предговор; Што направивме и што треба да пра име.

3. Имат[2] ли се нужда од македонцки научно-литературни другарства (предавање одржано на 28 септември 1903); 4. Националнијот сепаратизм: земјишчето[3] на које се имат развијено и ке се развијат за однапред (предавање одржано на 19 октомври 1903); 5. Состауала,[4] состауат и можит ли Македонија да состауат от себе оддел'на етнографцка и политичка единица; 6. Неколку зборои[5] за македонцкијот литературен јазик.

Мисирков, значи, ги постави основните прашања на македонскиот национален развиток, стремејќи се да ги осветли како во историски план, така и во поглед на начинот по кој треба тие прашања да се поставуваат и решаваат во дадената политичка ситуација. Мисирков не беше приврженик на револуционерната акција, зашто сметаше дека напредокот и целокупноста на македонскиот народ може да се обезбеди со заведување реформи во Турција, кои токму во тоа време, кој знае по кој пат, ги ветуваше европската дипломатија. Се разбира дека во тоа се лажеше. Но тој беше во право кога бараше поодредено истакнување на национален програм од страна на македонското движење. „Само оддел'ното македонцко национално самосознаајн'е[6] кај нас ни дават[7] морално прао — вели тој — да се бориме против барајн'ето[8] на малите балканцки држаи,[9] да се разделит[10] нашата таткоина, и да се бориме против пропагандите, шчо готват почва за дележ". Во овој склоп едно од најважните места Мисирков му го одделува на прашањето за македонскиот литературен јазик. Тој ја пишува својата книга на централното наречје, кое — како што вели во предговорот — за него „от сега на тамо имат[11] да бидит литературен македонцки јазик". На прашањето за литературниот јазик Мисирков му посветува, како што горе приведовме, и специјална статија под наслов „Неколку зборои за македонцкијот литературен јазик", во која најпотполно и најсестрано дотогаш беше разработено тоа прашање.

Во изградбата на македонскиот литературен јазик Мисирков гледаше најдобар пат да се откине веќе еднаш македонскиот народ од рацете на балканските хегемонистички клики што се стремеа да го разединат, разделат и поробат: „Создаајн'ето[12] литературен јазик јет[13] дуовна потребност кај нас, со која се мислит да се

---

[2] Има
[3] земјиште... има... развија
[4] Составувала, составува и може... да составува од себе
[5] зборови
[6] самосознавање, самосознаење
[7] дава.. право
[8] барањето
[9] држави
[10] раздели... татковина
[11] Има
[12] Создавањето
[13] е духовна

клаит[14] крај на злоупотребите на пропагандите со нашите интереси..." Сфаќајќи го така големото политичко значење на оформувањето македонски литературен јазик, во кој однос — како што и самиот истакнуваше — беше продолжувач на едно дело започнато од порано, Мисирков апелираше кон своите сонародници да го љубат и бранат мајчиниот јазик: „Милоста кон народнијо[15] јазик — пишува тој — јет наш долг и наше прао. Није сме должни да милуаме[16] нашијот јазик, зашчо тој јет наш, исто така, као щчо ни јет наша таткоината ни". Мисирков даде одговор на основното прашање — врз кој македонски народен говор треба да се изгради литературниот јазик. Според него тоа требаше да биде централното македонско наречје, како такво што може да внесе во структурата на литературниот јазик најмногу типично македонски црти и во истото време да биде спона меѓу останатите македонски говори. Во однос на второто прашање — за македонската ортографија, тој се застапуваше да се примени фонетскиот принцип, со извесни „мали отстапки на етимологијата". Во битното тој се водеше од примерот на Вуковата правописна реформа. Натамошниот развиток на македонскиот литературен јазик ги оправда погледите на Мисиркова по обете споменати прашања — за народната основа на литературниот јазик и за неговата ортографија.

12. ЗАКЛУЧОК

Литературната активност во Македонија през 19 век беше ограничена. Поинаку не можеше ни да биде, кога ќе се има предвид во какви услови живееше тогаш македонскиот народ.

Сепак резултатите што таа активност ги донесе се многу значајни во културната историја на македонскиот народ. Тогаш по прв пат се направи обид да се создаде една македонска литература што, ослободена од рамките на поранешната црковна литература, ќе одговара на новите животни потреби, уметнички ќе ги обликува стремежите и настроенијата што го движат македонскиот човек во ова време. По тој пат, во поезијата на К. Миладинов, Р. Жинзифов и Г. Прличев, се стигна и до извесни уметнички остварувања.

Одделно треба да се истакне важноста на онаа работа, што се развиваше во втората половина на минатиот век, за прибирање на македонски народни умотворби. Народната поезија изврши влијание при создавањето на македонската уметничка поезија тогаш; ова нејзино влијание ќе биде уште поизразито подоцна — кога се зародува современата македонска поезија.

---

[14] се мисли да се кладе
[15] народниот
[16] милуваме (= сакаме, љубиме)

Секако дека најважен резултат на литературниот, или поточно речено на целокупниот национално-културен развиток во Македонија во 19 век — беше поставувањето на дневен ред прашањето за македонскиот литературен јазик. Во тоа се луташе и се бараше, но свеста дека на македонски јазик постојат уметнички творби, дека, значи, на него може да се создава литература — таа свест беше тука. Видовме како се одвиваше јазичното прашање стремејќи се кон онаа крајна цел: да се создаде посебен македонски литературен јазик, како израз на индивидуалноста на македонската нација, чиј процес на формирање — и покрај сите пречки — одеше напред. Таа цел се оствари најпосле во наши дни, кога македонскиот народ постигна своја национална слобода.

ВАСИЛ- ИЉОСКИ

Од БЕГАЛКА

[ЛЕНЧЕ, ќерка на ТРАЈКО и ВЕЛИКА, го сака БОШКО, син на сиромашката вдовица ЕВРА. Неа ја сака ДОСЕ, син на чорбаџијата СТОЈКО. ДОНКА е слугинка на Трајко.

Дејството се одиграва во Куманово во почетокот на дваесеттиот век.]

ВТОРИ ЧИН

Гостинска соба во аџи-Трајковата куќа. (...)

ВЕЛИКА (влегува): Што, си отиде оној човек?

ТРАЈКО: Си отиде, па што?

ВЕЛИКА: Едно кафе да му сваревме.

ТРАЈКО: А, му сварив јас кафе, да речам, саде кафе. (Пишува во тефтерот.) На Митрета Докин уште черек лира лихва. Ете му го кафето. Нека му е на здравје! (Го склопува тефтерот и го заклучува во долапот.) Е, сега да видиме што имаш да ми кажеш?

ВЕЛИКА: Па, нешто за Ленче.

ТРАЈКО: За Ленче?

МИРСА (влегува брзо, задувана): Уф, ега нога скршила, ќе ви го скршам разговорот!

ВЕЛИКА: Е, Мирсо, седни.

МИРСА: Да седнам, туку кој знае што имате, што се вели, да си зборувате.

ТРАЈКО: Демек, тоа сакаш да знаеш. Седни, па ќе чуеш.

МИРСА (седнува): Не сум дошла да слушам, туку да зборувам. Имам нешто за Ленче...

ТРАЈКО: И ти за Ленче?

МИРСА: Демек и вие за неа сте зборувале?

ТРАЈКО: Само што почнува оваа.

МИРСА: Е, ако си почнала, нека си настави.

ВЕЛИКА: Не... јас сакав онака...

МИРСА: А, онака! Насамо. Ако, ако! Ама тоа не е правина! Ти сè криеш од мене, како да сум некоја туѓа.

ВЕЛИКА: Јас не кријам...

МИРСА: Молчи, молчи! Уште имаш уста да се браниш! Не криеш, туку не кажуваш.

ТРАЈКО: Е, па и ако крие, де! Сè ли тебе да ти се каже?

МИРСА: Така! И ти ја браниш! И ти нејзината страна ја држиш. Така, држи се за полата од жената. А сестрата? Кој ти ја бакари пак неа? Та, што дека сум ти сестра? Што дека сме, што се вели, на еден скут растеле и едно млеко цицале?

ТРАЈКО: Ама што фрлаш толку крупни зборови за ништо?

МИРСА: За ништо? За ништо не ме слагате и не ме прашувате — тоа било ништо! Како да сум некоја сокачка или не знам каква. Не ви е срам, да се засрамите!

ВЕЛИКА: Леле, Мирсо, немојте така!

ТРАЈКО: Ама си дошла ли ти овде да се караш, да речам?

МИРСА: Ти кажав јас зошто сум дошла; имам да зборувам за Ленче.

ТРАЈКО: Е, ајде кажи.

МИРСА: Да ти кажам, да ти кажам, брате сладок, туку ми е жал не ќе те израдувам. Е, колку ми падна мака кога ми кажаа мене. Дури не ми се веруваше... Од неа да излезе такво нешто, од нашето Ленче.

ТРАЈКО: Ама што е тоа, што? Кажи еднаш, доста го завиткува.

МИРСА: Се сака, има љубовник!

ТРАЈКО: Што? (Избувнува): Се сака? Со кого? Кој е тој?

МИРСА: Е, кој! Ми е срам дури да ти кажам!

ТРАЈКО: Кажи го, кој е?

МИРСА: Никој и ништо! Бошко Еврин!

ТРАЈКО: Што! Тој пурјак! Со него таа... аџиска ќерка!... (На Велика): Вистина ли е тоа?

ВЕЛИКА: Вистина е... туку нема ништо лошо... Таа си има само мерак на него, онака... во срцето... а не нешто онака...

ТРАЈКО: Како: вака, онака!

МИРСА: Велиш само мерак во срцето... Ама меракот, што се вели, се излева од срце в лице. Се гледа тоа. Се исцилибрила како некоја кокона од бел свет. Ја гледам на оро; кога не е тој до неа, одвај ги мрда нозете, а дојде ли тој, се фати ли до неа, ќе се разигра како некоја ченгија, игра, што се вели, игра, игра, на земја не гази. После, толку пати ја виделе со него на месечина...

ТРАЈКО: Така! А, дајте ми ја вамо! (На Велика): Доведи ми ја веднаш!

ВЕЛИКА: Немој, Трајко, немој така!

МИРСА: Остави ја сега, брате. Со лошо, полошо ќе биде. Тепај ја кучката колку сакаш, што се вели, таа пак ќе пејде на касапница да дрпне џигер. Ако сакаш да не оди, нарани ја.

ТРАЈКО: Не те разбирам.

МИРСА: Ќе ме разбереш. Седни и слушај. Девојката веќе ни стасала...

ТРАЈКО: Како стасала? Мала е таа уште. Колку години има?

МИРСА: Не се гледаат само години. По некое дрвце порано узрева. Така и нашето Ленче, стасало пред време. Затоа треба со време да го мажиме. Што се вели зборот, „Врзана козица, мирна горица".

ТРАЈКО: Па јас не сум мислил за мажење.

МИРСА: Е, ти не си мислил, ама таа... И ако ја оставиш така, ќе ја земе ѓаволот, што се вели, ќе ѝ пукне глас, па после не ќе можеш да ја омажиш... Затоа гледај сега веднаш. Токму има еден арен касмет: Чорбаџи Стојко пуштил збор дека ја сака за Досета.

ТРАЈКО: Чорбаџи Стојко?

ВЕЛИКА: За Досета?

ТРАЈКО: Вистина, чорбаџи Стојко е од најбогатите луѓе во градот.

ВЕЛИКА: Ама син му е од најбудалите.

МИРСА: Малце е будалинка, ама пак е поарен од оној пурјак.

ВЕЛИКА: Зошто поарен?

МИРСА: Зашто е побогат. Зашто е од куќа, од фамилија.

ВЕЛИКА: Пак оној Бошко е поарен.

МИРСА: Да не сакаш за него да ја дадеме? Во каква куќа да ја пуштиме? Во плевна. Со кого да се засватиме? Со Евра парталката. Јас поарно од вас би се одродила, отколку со неа да се засватам!

ТРАЈКО: Оставите тоа што не бива. Да видиме со чорбаџи Стојко...

МИРСА: Може веднаш да биде работата. Сè до тебе стои. Ако сакаш...

ТРАЈКО: Ама, јас, и сакам и нејќам... Не знам ни сам...

МИРСА: Треба да знаеш. Зашто може после ти да сакаш, тој да нејќе. Ако чуе што се зборува за Ленче... А сега треба само еден збор да се каже. Да одам веднаш? (Напрегнато чека одговор.)

ТРАЈКО (по долго двоумење): Оди!

ВЕЛИКА: Леле, Трајко!

МИРСА: Така те сакам, брату-у-у! (Брго излегува, погледнувајќи ја Велика победнички.)

ВЕЛИКА: Леле, Трајко, што е ова што правиш!

ТРАЈКО: Јас што правам! А таа, ќерка ти?

ВЕЛИКА: Па таа, како секоја девојка.

ТРАЈКО: Не, не смее таа да биде како секоја. Таа е аџиска керка.

ВЕЛИКА: Аџиска, калајџиска, — девојка во тие години не може да си нема мерак во срцето.

ТРАЈКО: Мерак. Море, би ѝ го искубал јас тој мерак, да речам, и со срцето заедно. Мерак! И на кого? на еден пурјак!

ВЕЛИКА: Каков да е, за неа си е арен. Нели си го бендисала? А оној Досе, нејќе ни да го види.

ТРАЈКО: Ако. Колцина се зеле така... па пак си живеат. А меракот не може да вирее во немаштината како цвеќе во мраз. Кога ќе нема ни мед ни леб, ќе го снема меракот уште во медениот месец.

ВЕЛИКА: Ама тој ич не е спроти неа. И не ли ја чу сестра ти, сама вели дека е будала.

ТРАЈКО: Е, ако бил малце тевеќелија, та... Па господ, да речам, не дава две добра на едно место: ем пари, ем памет. Тамо малку скусил од памет, ама пари многу дал. Многу.

ВЕЛИКА: Не треба само пари да гледаш. За нашето Ленче треба момче онака... убаво, младо.

ТРАЈКО: Младоста и убавината се, да речам, за време. Ете, и ти беше некога млада, убава. А сега? Погледај се да се видиш каква си.

ВЕЛИКА: Арно, арно. А се гледаш ти?

ТРАЈКО: Па... и јас сум остарел малце...

ВЕЛИКА: Остави тоа, Трајко. Туку да трчам по Мирса, да се врати.

ТРАЈКО: Не. Тоа е свршено. Ајде кажи ѝ на ќерка ти, како што е ред. Јас ќе се вратам веднаш. (Отидува.)

ЛЕНЧЕ (влегува): Мајко!

ВЕЛИКА: Оф, ќерко!

ЛЕНЧЕ: Не ме дава?

ВЕЛИКА: Те дава... За друг... за оној Досе.

ЛЕНЧЕ (солзи ја обливаат): Леле! За него! За тој... Не! Не давај ме, мајко! Оди, мајко, зборувај му!

ВЕЛИКА: Му зборував.

ЛЕНЧЕ: Оди пак! Гледај како знаеш, златна мајко! Бргу дури не излегол!

ВЕЛИКА: Оф, јас сирота! (Излегува.)

ЛЕНЧЕ: Оф леле, леле! (Силно липање ѝ го задушува гласот. Ја вовира главата во перница на миндерот.)

ДОНКА (влегува): Ленче!

ЛЕНЧЕ: Донке, сестро, да знаеш што ме најде!

ДОНКА: Знам, сестро! (Ја прегрнува.) Ленче прости ми, Ленче! (...)

ЛЕНЧЕ: Зошто? (...)

ДОНКА: Јас го лажев оној мунѓил Досе... Тој секоја вечер ми даваше по нешто за јадење: шеќерчиња, леблебии, суво грозје... за тебе.

ЛЕНЧЕ: И ти си земала?

ДОНКА: Земав, раката да ми се исуши, и го лажев дека ти примаш, а сама сè јадев, ала да ме изеде троглава! (...)

ЛЕНЧЕ: Леле, Донке, Донке!

ДОНКА: Оф, леле, што сум ти направила! Кори ме, сестро, карај ме, многу сум ти згрешила. (Плаче силно.)

ЛЕНЧЕ: Не си знаела, Донке, не си сакала! Молчи, сестро, не плачи! (Ја бацува.)

ДОНКА: Ленче, сестро, колку си арна!

ЛЕНЧЕ: Оф, Донке, зошто ми е животот! Ќе се убијам, Донке! Сода ќе испијам.

ДОНКА: Гори многу, сестро!

ЛЕНЧЕ: Ќе рипнам од балкон!

ДОНКА: Високо е.

ЛЕНЧЕ: Ќе рипнам в бунар!

ДОНКА: Длабоко е... Јас да сум на твое место, нешто друго би направила.

ЛЕНЧЕ: Што?

ДОНКА: Би побегнала!

ЛЕНЧЕ: Мислиш тоа е полесно?

ДОНКА: Само ако сакаш, и тој ако сака.

ЛЕНЧЕ: Тој... А татко, мајка?

ДОНКА: Остави ги нив. Размисли за тоа, Ленче. Размисли убаво, сестро. Ќе те оставам. Насамо поарно се мисли. (Излегува.)

ЛЕНЧЕ: Да бегам! Бегалка!... Да поругам и татко и мајка. Леле, што да правам? (Плаче.) (...)

[Мајка му на Бошко дојде да ја побара Ленче.]

ТРАЈКО: Толку, не треба повеќе зборување!

ЕВРА: Не лути се, аџија, со сила убавина не бидува. Ако сум прозборувала, ништо лошо не сум сторила.

ВЕЛИКА: Така е, Евро, имаш право.

ТРАЈКО: Рековме, секој има право да почука на девојкина врата, туку пак човек треба да гледа каде ќе почука. (Зајадливо.) А ти требаше да почукаш на подолна врата!

ЕВРА (станува, се исправува, спокојно и достоинствено, со тон на советување): Е, аџија, секако иде: од високо човек може да слезе надолу, а оздола може да се искачи. Веков е како тркало, не стои на едно место. Проштавајте, седете со здравје. (Си отидува.)

ВЕЛИКА (испраќајќи ја до вратата): Со здравје, сестро, проштавај и ти.

ТРАЈКО: Пурјаци без срам и без образ! Тие да ја побараат ќерка ми! Што знаела таа, парталката! Тркало, искачување... Син ѝ нејзин ќе се искачел. Ќе се качи тој — на бесилка!

ВЕЛИКА: Леле, Трајко, што зборуваш!

ТРАЈКО: Така поминуваат такви — јали в апсана, јали сургун, јали ќе фати пустина в планина.

ВЕЛИКА: Детето не е од тие... Си ја гледа работата.

ТРАЈКО: А! Тие под една работа кријат друга. Не биди како ќора кокошка. Погледај го ти само како го носи фесот, каков му е одот, погледот. И остави сè друго, само ова што смее да ја побара ќерка ми! А и таа, кучка... И ти, како мајка, да отвориш очи, да размислиш, да покараш, да поучиш! Такви куќа не отвораат, туку затвораат. Еден ден ќе дојде она: „Се мажила мома, да не седи дома".

ВЕЛИКА (ослушнува и гледа надвор): Леле, ене го чорбаџи Стојко!

ТРАЈКО: А, иде ли? Е, сега гледај за него кафе да не заборавиш!

СТОЈКО (влегува, се ракува): Помози бог!

ВЕЛИКА: Дал бог добро... Повели...

ТРАЈКО: Добро ми дојде, чорбаџи Стојко! Бујрум, седни овде до мене. А така!

СТОЈКО: Па како сте ми вие?

ВЕЛИКА: Па, сполај на господа, арно. А вие?

СТОЈКО: Сполај на бога, и ние сме арно. Како ми поминуваш ти, аџија?

ТРАЈКО: Па со милоста божја арно, чорбаџи Стојко. Ете, си ги бројам везден, да речам, бројаниците и деновите.

СТОЈКО: Е, уште многу ќе ги броиш, ишала, уште многу.

ТРАЈКО: А, прикрај се веќе, комај на прикрајка. Туку уште ќерка ми да ја удомам, па ако сакаат, веднаш нека се прекинат.

СТОЈКО: А, не, аџија. Ќерка ќе удомиш, па внуче ќе чекаш, па друго ќе дочекаш, па трето, ишала. Така е, Велике?

ВЕЛИКА: Па тоа е во божја рака, а господ, сполај му, не прашува ни кога дава, ни кога зема.

(Ленче влегува полека со послужавник.)

СТОЈКО: Така е. Право има Велика.

ТРАЈКО: Раѓањето и умирањето е во божја рака. Ама за сè друго треба таткото да гледа. На прво место за венчање, зашто човек еднаш се раѓа, еднаш умира, и еднаш треба да се венча.

СТОЈКО: Така е.

ЛЕНЧЕ (го послужува со слатко, прво Стојка па Трајка) Повели.

ВЕЛИКА: Добро си дошол, чорбаџи Стојко.

СТОЈКО (земајќи да се послужи): Да си ми жива! Ај добро сум нашол. (Зема слатко и пие вода.)

СИТЕ: На здравје!

СТОЈКО: Здравје да имате!

(Ленче излегува.)

СТОЈКО: Е, што имате ќерка, господ да ви ја поживи!

ВЕЛИКА: Амин! И тебе да ти е жив син ти.

ТРАЈКО: Ама и ти имаш син, чорбаџи Стојко! Мирен, кроток, се гледа дека е чорбаџиски син, од домаќинска куќа. Не е, да речам, како оние пурјачки залангури.

СТОЈКО: Зошто го учам везден: „Досе синко. Ако појдеш по крив пат, во моја куќа место за тебе ќе нема. Јас сè за тебе се мачам, да те направам човек. Дал господ имот, имот. Сè тоа тебе ќе ти остане, твое ќе биде.

ТРАЈКО: Така, човек, да речам, во гробот не може да понесе. Секој татко за својата челад работи и живее. А кога ќе умре човек, гледа да им остави поарен живот.

СТОЈКО: Така е, аџија. Не зборуваш, туку вангелија поеш. Е, ете што ти чини човек аџија да биде и во својата ќука да дочекува владика!

ТРАЈКО (со поклон и со рака на градите): Да му ја имаме молитвата!

ВЕЛИКА: Да видам кафето... (Излегува.)

ТРАЈКО: Послатко! Па како ти оди работата, чорбаџи Стојко?

СТОЈКО: Греота е од бога да се поплачам, аџија, арно. Сега ќе фатам да си носам стока направо од Солун.

ТРАЈКО: А, така те сакам, де! Зошто да им ги полниш чекмеџињата на скопските болтаџии?

СТОЈКО: Што велиш, аџија, и ние имаме чекмеџиња.

ТРАЈКО: Велиш, стока од Солун. Гледам, дуќанот ти е полн: не можеш да поминеш од вреќи и сандаци.

СТОЈКО: Тесно ми е.

ТРАЈКО: Тесно.

СТОЈКО: Комшијата мој, Санде, ќе даде фалименто.

ТРАЈКО: Бре?

СТОЈКО: Многу е заборчен. А вамо слаб е со капетал.

ТРАЈКО: Слаб.

СТОЈКО: Ќе му се распродава сè. Јас ќе му го земам дуќанот. Ќе го урнам ѕидот, и така ќе си го раширам мојот.

ТРАЈКО: Е, убаво ќе ти биде така.

(Велика и Ленче влегуваат.)

СТОЈКО: Па напролет, со бога напред, и куќа нова ќе ѕидам. Луѓето се умножуваат: син ќе венчам, па внучиња ќе дојдат...

ТРАЈКО: Ишала, ишала! Со помоќта и со милоста господова, сè напредица да ти оди, чорбаџи Стојко...

(Ленче послужува со кафе и излегува, Велика по неа.)

СТОЈКО: А ти, аџија, како твојата работа? Токму како за аџија! И за тебе арно, и на луѓето им правиш добрина. А се виде некој на зорт, трчај кај аџијата.

ТРАЈКО: Така, туку пак аџијата, да речам, не им чини. Сè им е многу лихвата. Комитаџиите ги подбуцнуваат: „Не давајте!“ И мене ми порачуваат: „Од толку и толку лихва повеќе да не земаш“. А од друга страна: „Ќе дадеш толку и толку за комитетот...“ Само за нив да работи човек! Им се чудам на некои од чаршијата што одат со нив! Што не си ја гледаат работата...

СТОЈКО: Велат, баш за работата наша, за трговците не чинело ова... Знаеш, има дури и Турци што сакаат да се промени... младотурци.

ТРАЈКО: А, младотурци... фукари и аџамии, училе, недоучиле, негде по бел свет. Јас се држам со старотурците... И арно ми оди работата... Па и за тоа ми порачаа... Уште малку ќе фатат да ми повелаат што да јадам и колку да спијам. Туку нека ми е жив мене Екрем-ага. Царот има долга рака.

СТОЈКО: Ќе му ја скуселе, велат. Султанот нè продавал на европските банкари и кумпании. Ќе не излапаат како јагули ситните риби: не можеме да издржиме со нив конкуренција. Остави што пропаѓаат занаетчии и послаби трговци, туку и луѓе со голем капетал... Банката дава со мала лихва, туку мрежата ѝ е широка, та накрупно лови. И крупно се заплеткуваат во неа. А кај тебе сè помалку идат, нели?

ТРАЈКО: Помалку.

СТОЈКО: И понесаглам. Порано се знаеше за секого на колку стои, до кога ќе стои. А сега, одеднаш туку се стркалал човекот оголгол... На Димка Саздовски си му дал, слушам, многу пари?

ТРАЈКО: Па... многу... Туку тој е, да речам, даб.

СТОЈКО: Даб, туку влегол црвецот... И тој...

ТРАЈКО: Па, и да... онади... има тој куќи, магази...

СТОЈКО: Има и ниви и лозја. Туку сè тоа ќе биде малку, колку борчови има.

ТРАЈКО: Бре? Ќе има нешто: од некое време ми ја забава лихвата.

СТОЈКО: Гледај веднаш, да не ти изгори лихвата сосе главата.

ТРАЈКО: Арно што ми кажа, чорбаџи Стојко... Не се малку пари... Голема добрина ми стори!

СТОЈКО: Е, па за тебе јас, аџија...

МИРСА (влегува задувана): А, дошол чорбаџи Стојко!

СТОЈКО: Е, каде си ти, Мирсо?

МИРСА: Проштавај, чорбаџи Стојко, ме врати снашка Евка за еден збор, па уште еден, па уште еден...

СТОЈКО: Е, зборовите ти се како црешни, на еден десет ќе се нафаќаат.

МИРСА: А вие, белки ја свршивте работата и без мене.

СТОЈКО: А, не. Јас те чекам тебе.

МИРСА: Е, па ако е до мене, веднаш ќе ја свршиме работата. Многу зборување не треба. Ти, чорбаџи Стојко, имаш син за женење.

СТОЈКО: Така.

МИРСА: А, ти, брате, ќерка за мажење.

ТРАЈКО: Така.

МИРСА: Колку за девојката, ич не треба зборување, мана си нема, па со сто очи да ја гледаш. А и на момчето не му треба фалење. Како да се родени едно за друго.

СТОЈКО: Така. За тоа толку си се сакаат.

ТРАЈКО: Кој?

СТОЈКО: Па мој Досе со твоето Ленче.

ТРАЈКО: Се сакаат?

МИРСА (му дава знак со мимика): А-а, се сакаат...

СТОЈКО: Сега, аџија, твој збор чекам. И ти, Велике, што ќе кажеш за дарови, за од женска страна...

ВЕЛИКА: Па, се знае за дарот, спроти куќата... бовчалаци, едно, друго, трето... сè. Како што прилега на аџиска ќерка.

ТРАЈКО: И спроти вашата куќа.

МИРСА: Така. За мене едни кондури стифалети роганлии, јали од видело, со високи топуци, што сум трчала толку... Туку за даровите после да зборуваме. Сега речете аирлија нека е!

ТРАЈКО: Аирлија!

СТОЈКО: Аирлија! Да се исцеливаме! (Се прегрнува со Трајко, се ракува со Велика и со Мирса.) Нека ни е честито, сваќе!

ВЕЛИКА: Амин, свате.

МИРСА: Честито, свате, и вековито!

ТРАЈКО (вика) Ленче, Ленче! Брго вамо! Бре, чорбаџи Стојко, и на господа ќе му е мило нашите куќи да се ородат!

МИРСА: Така. Најдомаќинската и најчорбаџиската куќа во градот!

СТОЈКО: Е, што ќе направиме свадба! Ќе се чуди цело Куманово!

(Ленче влегува, одвај го крие очајанието.)

ТРАЈКО: Целивај рака, ќерко, на свекор ти.

СТОЈКО: Да си ми жива, ќерко. (Ѝ подава златник.) Од мене дар, од бога здравје! А касмет во мојата куќа ќе најдеш и касмет ќе ми внесеш во куќата. А сега проштавајте, да одам веднаш дома да ги израдувам. Ај седете ми со здравје! (Излегува.)

ТРАЈКО: Со здравје, сват Стојко!

ВЕЛИКА: Со здравје...

МИРСА: Здраво живо на сите дома, на сваќа Цена на... (Сите го испраќаат продолжувајќи да говорат.)

ЛЕНЧЕ (како останува сама, солзите ѝ бликнуваат и сета задржувана болка провалува во конвулсивен плач): Оф, леле!..

ДОНКА (ѝ притрчува): Ленче, сестро!

ЛЕНЧЕ: Донке, ме свршија, Донке!

ДОНКА: Ако те свршиле, та не е сѐ свршено! (Гледа низ прозорецот, водејќи ја и неа натамо.) Ене го Бошко!

ЛЕНЧЕ: Бошко! (Надвор веќе почнале оро и се слушаат „тупанчиња".)

ДОНКА: Сите играат, тој се одделил сам. Право вамо гледа. Боже како е нажален!

ЛЕНЧЕ: И налутен! (Се тргнува од прозорецот.)

ДОНКА: Треба да ја разбрал работата. Ела, Ленче, да видиш како жално гледа.

ЛЕНЧЕ: Не, Донке, ако го погледам повеќе, ќе рипнам од пенцере.

ДОНКА: Тој би те дочекал на раце.

(Трајко, Мирса и Велика влегуваат.)

ТРАЈКО: Ај, Донке, и на твоја глава!

МИРСА: Да ти се врати, Донке, оваа радос'.

ДОНКА (за себе): Не дај ми, боже, таква радос'!

ТРАЈКО (на Ленче): А ти што си таква, да речам, како гемии да ти пропаднале?

ВЕЛИКА: Остави го сега девојчето!

ТРАЈКО: Како да ја оставам? Не ја гледаш каква е? А треба да е весела, да се радува.

МИРСА: Па таа се радува, туку и жали... Не_знаеш ти како_се_жали за_моминско_време, за_оро, за_песна, за_другачки...

ТРАЈКО: За тоа ли е? Ајде викнете ги другачките, нека си попеат, нека си поиграат оро. Ајде, Донке, збери ги сите од орото!

ДОНКА: Сега (Излегува.) (...)

ТРЕТИ ЧИН

[Соборно место, каде во недела и празнични дни младежта игра оро. Десно куќата на аџи-Трајко, висока на два ката, со балкон, убаво бојадисана и нашарена. Пред куќата градина. Покрај ѕидот од двете страни на портата ѕидани седишта. Лево и десно улици.] (...)

БОШКО (се качува на подѕидокот, гледа во прозорецот на Ленче): Ене ја на пенцере. Да ја викнам? Ајде. (Затресува гранка.) Виде. Дали ќе излезе?

ЛЕНЧЕ (излегува): Зашто ме викаш?

БОШКО: Па... така... да ти ја честитам свршувачката...

ЛЕНЧЕ: Зар ти?

БОШКО: Ја јас, ја кој друг. Ама што момче си одбрала! Момче_ѝ_пол, Досе...

ЛЕНЧЕ: Бошко, зар не знаеш... Што можев јас?

БОШКО: А, ќе можеше, да сакаше... Да ме сакаше мене. Е, будала јас: мислев, верував дека ме сакаш.

ЛЕНЧЕ: Зар уште не ми веруваш, Бошко!

БОШКО: Бре, уште? Мижи да те лажам! Зашто не излезе синоќа? Толку сакав да зборувам со тебе. Не ти рече чо-Трендо?

ЛЕНЧЕ: Ми рече.

БОШКО: И писмо ти пратив. Не купи вчера изутрина симид од Спасе Тумбочелецот?

ЛЕНЧЕ: Купив. Расечен... Среде, писмо... Го читав и го квасев со солзи.

БОШКО: Ами како не, солзи. Што ми ваѓаш ширити! Зашто не излезе?

ЛЕНЧЕ: Татко, Бошко, ме заклучи. И вечерава. Туку Донка некако ујдиса клуч. Леле, Бошко, да знаеш со каков страв стојам. Ако стане пак...

БОШКО: Да ме сакаш, не_ќе_имаш страв, ни...

ЛЕНЧЕ: Како да ти докажам, Бошко, дека те сакам!

БОШКО: Како? Бегај за мене!

ЛЕНЧЕ: Бегалка! Да бидам бегалка!

БОШКО: Бегалка, ако сакаш моја да бидеш.

ЛЕНЧЕ: Сакам, Бошко, туку мајка, татко... Таква рана да им отворам.

БОШКО: Така. А мојата рана, а мојата болка! Слушај, Ленче! Ако те изгубам, не ќе можам да преболам. Јас не можам да живеам без тебе, Ленче!

ЛЕНЧЕ: И јас не можам без тебе, Бошко! И мојата рана е без пребола! Ќе ти умрам, Бошко!

БОШКО: Зашто, Ленче! Зашто да умреме, кога можеме да си живееме заедно, среќни.

ЛЕНЧЕ: Ама...

БОШКО: Нема веќе ни ама, ни аман! (Ја прегрнува цврсто.) Ајде!

ЛЕНЧЕ: Вака, без ништо?

БОШКО: Така, без ништо! Ништо друго не_ми_треба. Доста си ми ти, само ти на светов, Ленче!

ЛЕНЧЕ: И ти мене, Бошко!

БОШКО: Тога? Ајде, Ленче!

ЛЕНЧЕ: Не, Бошко, не сега... остави ме да помислам, Бошко...

БОШКО: До кога?

ЛЕНЧЕ: До... утревечер.

БОШКО: Утревечер ќе ме сакаш ли повеќе отколку сега?

ЛЕНЧЕ: Не. Не може да се сака повеќе отколку што те сакам сега.

БОШКО: Ленче! Не сакам повеќе зборови! Само зборови! Докажи ми! Ајде! Веднаш! (Пак ја прегрнува цврсто.)

ЛЕНЧЕ: Ајде! Води ме, Бошко!

БОШКО: Ајде, брзај, Ленче! (Отидуваат со брзи тихи чекори.)

З а в е с а.

ЧЕТВРТИ ЧИН

[Сцената како во вториот чин. Од почетокот до крајот од далеку се слуша час послабо, час појако свирка, песна и извици: „Јашас'н Јуриет".]

[ЛЕНЧЕ ја носат на венчавање. Сватовите минат пред куќата. Трајко работел да го затворат Бошко или да го пратат сургун, но не успеал поради тоа што токму тогаш се извршува во Турција смена на власта. Последната надеж за тоа го оставила кога неговиот пријател Екрем-ага му соопштил дека не може ништо да направи.]

ТРАЈКО (со тешка воздивка го испратува Екрем-ага): Со здравје. (Пауза.) Еве ги кинисаа на венчање... А јас не можам да ги запрам. Јас, јас, аџи-Трајко! Прочуен аџи-Трајко! Јас...

ВЕЛИКА (влегува луда од болка): Еве ги! Овде ќе поминат, под пенцериња!

(Сватовската песна сè поблизу:

Назад, назад, китени сватови,
девојка ве во двори не пушта,
девојка е од рода голема,
она пушта, а род не ве пушта.)

ВЕЛИКА: Слушаш ли, Трајко? Погледај! Види! (Гледа низ прозорец затскривајќи се зад завесата.) Ене ја! Право вамо гледа! Со очи моли... Види ја, види ја како е жална, милна, како Геновева. Леле, леле, плаче, солзи рони како лешници. Солзи ѝ паѓаат на венчан фустан! Оф, леле, ќерко мајкина! Оф, леле, гранко откршена! Погледај ја само, Трајко, па ако не ти е срцето од камен, ќе се ражалиш и...

ТРАЈКО: Доста! Онеми! Не смееш да гледаш! Тргни се! (Ја тргнува за рака назад.)

(ЕДЕН ПИЈАН ГЛАС ОДНАДВОР: Ајде, аџија, на ќеркина ти свадба!

ДРУГ ГЛАС ОДНАДВОР: Остави ги, море, и без Камбера свадба бива!

ТРЕТ ГЛАС: Јашас'н Јуриет!

ЕДЕН ГЛАС ПЕЕ ЗАКАЧЛИВО: Аџи-Трајко, аџи-Трајко,
ќерка си удава,
ем, удава; ем удава,
ем па не ја дава!

Бурно смеење и викање.)

ТРАЈКО (бесен од гнев): И не_ја́_давам! Не_ќе_се́_венча!.. (Истрчува и вендаш се враќа со пушка в рака, се наместува под прозорецот и нишани.)

ВЕЛИКА (за тоа време на прозорецот занесена, загледана во Ленче, слепа и глува за сè друго, не го забележува Трајка): Лен...

ТРАЈКО: А, кучко ниедна! Умри, кучко! (Пука.)

ВЕЛИКА (како таа да е удрена со куршум, паѓа на миндер): Ле...

Завеса.

ПЕТТИ ЧИН

Сцена како во третиот чин. Убав сончев ден. „Прочка" — покладна недела. (На тој ден е обичај луѓето да си проштаваат меѓу себе за навредите сторени со знаење или незнаење.) (...)

ТРАЈКО: Ама ти пак ли... Молчи!

ВЕЛИКА: Леле, Трајко, што ден е денес, златна Прочка!.. Е, Трајко, немој да се лутиш и караш, туку размисли малку, душа имаш, а душа не повелаш. Утре, задутре, ти иде умирачка...

ТРАЈКО: Што има за тоа да мислам! Никој не може, да речам, да утече од умирачката.

ВЕЛИКА: Така. Ама некој умира со повеќе гревови на душата а некој со помалце.

ТРАЈКО: Безбели, безбели: секоја планина со својата тежина.

ДОНКА: (доваѓа со страв за себе): Леле, сега ќе ме праша каде сум била! (Сака да влезе некако во портата незабележана.)

ТРАЈКО: А, ти не си дома! Си излегла без прашање!

ДОНКА: Па...

ТРАЈКО: Убава работа, машала! Девојка да излезе без прашање! Ашколсун! Каде беше?

ДОНКА: Па... Бев...

ТРАЈКО: Каде, кажи!

ДОНКА: Па денес е Прочка... На Ленче многу сум згрешила... Бев да се простам.

ТРАЈКО: Кај неа! Како си смеела да појдеш!

ВЕЛИКА: Оф, Донке, арно си сторила! Ела, ќерко, да те исцеливам! Кај неа си била! Си ја видела! Си зборувала со неа! Оф, кажи, кажувај ми, кажи ми сè!

ТРАЈКО: Ама ти како од ум да се мрдна!

ВЕЛИКА: Не би било чудо и да се мрднам! Оф, кажуј, Донке! Како е?

ДОНКА: Арна е, мајко. Многу арна. Сè ѝ е арно. Куќичето малечко, ама ново, убаво како кутивче. Свекрвата ја чува како една капка вода на длан, како цвеќе во градина што се чува. Што е тоа да ја скара, лош збор да ѝ каже! Многу убав помин си имаат.

ВЕЛИКА: Кажувај ми уште, многу, за сè, сè што виде и што чу тамо!

ДОНКА: А Бошко од свадбата пиење веќе в уста не тура, од дуќан право дома си иде, што беше се заборчил за куќата, вратил; рабогата арно му оди, во еснафот тој е прв мајстор.

ВЕЛИКА: Чу ли, Трајко, чу ли?

ТРАЈКО: Не, нејќам ништо да чујам!

ВЕЛИКА: А внучето? Кажувај, Донке, за внучето! Го виде ли?

ДОНКА: Како не! Оволкаво е, како дибече! Обрашчињата му набабреле, дури носето му го поклопиле. Што е тоа да заплаче! Ич, ич! Само си гуга, гуга како гулапче.

ВЕЛИКА: Оф, гулапче бабино! Оф, златно внуче, зар баба да не ми те види, да не ми те чуе, да не ми те целива и милува! Не, не, не можам повеќе да пекам вака! Не можам веќе да истрпам, ќе одам веднаш!

ТРАЈКО: Не, какво одење!

ВЕЛИКА: Никој веќе не може да ме запре! Само да се облечам!

(Влегува во портата.)

ДОНКА: Не, мајко, не треба да одиш, зашто Ленче со свекрва ѝ ќе дојде овде! Не ме чу . . .

ТРАЈКО: Чекај, чекај, што рече?

ДОНКА: Ќе дојдат да се простите. Ене ги идат!

(Доваѓаат ЕВРА со бебето и ЛЕНЧЕ.)

ТРАЈКО: Е, сега држи се арно, аџи-Трајко! Сега ако истраеш. . .

ЕВРА: За многу години овој ден, свате!

(Трајко се свртува уште повеќе на другата страна и молчи.)

ЕВРА: Ние дојдовме како што нè носи редот, како што е адет на овој златен ден, да се простиме, да се измириме. Ти молчиш, аџија, не гледаш. Не гледаш што држам во рацеве. Погледај, свате, држам внуче, ем машко! Внуче мое и твое, и твоја крв, аџија. Погледај го, види го! Сега е малечко, ништо не знае. Туку по некоја година ќе порасте, ќе прооди, ќе прозборува. Ќе доваѓа кај тебе и ќе те вика: „Дедо, дедо!“ Ќе ти ја трие брадата, ќе те трга за мустаќи. Погледај го! Види го како те гледа! Како да те моли! Да може да прозборува, би ти рекло: „Дедо, измири се, дедо, земи ме, дедо! Исцеливај ме, дедо!“

ТРАЈКО (влечен неодоливо од детето, за малку да се сврти, да го зграби и исцелива, од грлото му се истргнува придавено): Дедин. . . о. . . о!. . . Дед. . . (Во тој момент некој од несобраните луѓе со реско смеење потфрлува): А, аџиште! Си клекна. . .

(ТРАЈКО се стреснува и в миг побегнува во портата.)

ДОНКА (вика под прозорецот): Мајко! Мајко! Брго! Излези! (На Ленче): Сега ќе излезе, Ленче!

(БОШКО се појавува меѓу група другари. ТРЕНДО нешто го советува.)

ВЕЛИКА (облеана во солзи, се појавува на портата): Ќерко! Душо мајкина!

ЛЕНЧЕ (притрчува, ја прегрнува, ѝ бацува рака). Мајко! Слатко мајче, прости ми!

ВЕЛИКА: Ќерко! Просто нека ми ти е! Внучето! Дај ми го внучето, слатка сваќе!

ЕВРА: На, сваќе!

ВЕЛИКА: (го зграбува бебето и го бацува): Оф, внуче мое! Оф, анѓелче мое! (Го согледува Бошко, му приоѓа, со една рака го прегрнува и го целива.) Златен зете! Просто нека ти е сè! Да си ми жив!

БОШКО (ѝ целива рака): Проштавај, бабо... (Се враќа кај другарите.) (Велика седнува до Евра и гледајќи сè во бебето, разговара со неа. Ленче е сè до нив, а до неа Донка.)

ТРЕНДО: А, така, Бошко. Како да е, мајка е!

МИРСА: (доваѓа брго, застанува еден момент и се враќа уште побрго, скоро трчајќи): Леле, се простиле! Немаат срам да се засрамат! Леле, ќе пукнам! Ќе здивјам. (Се стрчува назад и брго се изгубува.)

ТРЕНДО и гласови од народот: Пукни, Мирсо! Рипни в бунар, Мирсо! (Бурно смеење и викање.)

(Момците и девојките, од кои повеќе костимирани во народни носии, се собрани и готови да го започнат орото.)

ТРЕНДО: Ајде, Бошко, на свадбата ни се расипа орото, а сега да го доиграме!

БОШКО: Така, чо-Трендо! Ајде, Ленче! (...)

ВЛАДО МАЛЕСКИ-ТАЛЕ

МЛАДОСТА НА ФРОСИНА

Со недогледна пустина во душата го жалеше Фросина човекот што беше роб по туѓи земји, само и само да ѝ испрати пари по некој нашинец. Нејзе — што никогаш не го сакала. Тој — што мислеше дека ја сака. А, кога еден ден домогна да се запраша: „Кој е кривецот за моите несреќи, за мојот умрен живот?“ — таа пак не најде одговор. „Татко ми. А зошто? Тој стори тоа што чинеле сите на времето. Таков беше адетот: по селата момичките се мажеа дваесетпетгодишни, а зетот немаше повеќе од деветнаесет; во Струга (а и во Охрид) — момичињата мали да се мажат и таму каде сакаа татковците. Да ме оставеа немажена до дваесеттата година, ќе можев да земам само вдовец.“

Кога стори четиринаесет години, веќе почнаа да идат стројници, а мајка ѝ Златица им велеше:

— Мала ми е, не ја давам! И една е у мајка. Нека ми поседи, да ми ја различи кукава . . .

Се насилија од седум места — сите прочуени домаќински фамилии.

— Ќе ја дадете, та ќе ја дадете!

Ја сакаа во Охрид и тоа за „најбогаташите“, а мајка ѝ — ни да чуе:

— Не, братко, дури Охрид — ценемите!

Ја сакаа за учителот Sose.

— Не давам ќерка да шета од град на град. И кој ме праша мене, живи Бога? Ќе му пишам на стопанот, та што ќе рече тој.

Му пиша. Му искажа сè по ред и му ги наброи местата.

Митре одговори од Букурешт:

„Јас никого не познавам од нив. Овде ја бара Јане Кочо и за него да се стори работата.“

Таа тогаш туку што наполни петнаесет години, а Јане имаше преку триесет. Само еднаш се видоа при нив, кога го покани Митре на „поседа“, пред тргање за туѓина. Таа ги почести слатко, со ничкосани очи. И толку. Зимата се даде зборот. Сосем просто

Татко ѝ Митре имаше фурна во Букурешт, а Јане работеше мајсторлак на една голема куќа. Едно утро, откога ја нагори Митре првата фурна, Јане дојде и му рече:

— Керка ти ми се ареса. Ал' ќе ми ја дадеш?

Митре се помисли отпростум и потем малу му одговори:

— Печалник си, не пиеш, не чадиш. Со ум — ќе станеш домаќин... Ми фаќа окото... Ти ја давам.

Три недели пред Божик дојдоа во Струга и стројот се направи.

Фросина само еднаш кажа што мака ја гори, и тоа пред тетка ѝ Митанка, насамо:

— А мори, тетко, не е тој што го чекав?

— Ами кого го чекаше, чудо те нашло, да би те?

— Не знам, рече Фросина подуплашена. Не знам кој требаше да биде. Ама тој — не. Не ми е по кефот. А и калабалак се.

— Не гледај го седалото, туку гледај го пилето, го скуси разговорот Митанка.

Од стројот до свадбата, Јане дојде да ја види Фросина само еднаш — на Летник. На нејзините другарки севезден им идеа свршениците. Многу жал ѝ падна на Фросина и пак ѝ се пожали на тетка си:

— Нога негова не стапи овде. Што беше тој арнаутски табиет?

Митанка сега ѝ се развика:

— Засрами се! Да н' сакаш да се бацуваш со него и намус на куќава да донесеш?

Фросина се вцрви како трендафил и веќе никому ништо не рече.

Што повеќе се ближеше свадбата — нејзе ѝ го стегаше срцето нова тага, дотогаш несетена.

Дента пред свадбата, Фросина ја запраша мајка си:

— Многу ли е мачно да имаш маж печалбар?

Златица пребледна како крпа, ѝ го сврти грбот и почна нешто да рошка по постелите и јорганите, сместени во мусандрата.

— Мајко, повтори Фросина, многу ли е мачен животот со маж печалбар? Кажи!

Златица залипа. Тогаш заплака на глас и Фросина и ѝ се фрли на гради. Никогаш не ја почувствувала мајка си толку близу, внатре дури — во себе, како сега.

А после — сè си одеше по ред.

За нејзината свадба многу години потоа се прикажуваше. Саботата на вечер дојдоа од кај зетот чалгациите за да се прави веселба. Но, Митре исто така повикал чалгации, дури од Охрид, зашто беше многу севдосан во Фросина.

— Две рала чалгии! Никој ни чул ни видел!

Мислењата за невестата Фросина, речиси, беа еднодушни:

— Што невеста! Ја фати рувото! Ѓелоите[1] и велот многу ја акашчисуваат!

Откога ја поведоа за у Кочовци сè ѝ мина како на соне: прва́ вечер, блага ракија, во средата утрото — на вода на Езеро со побратимите, та враќање со песни по чаршија, па метење и шегите на побратимите — „неестава не знајт да метит!“[2] правење ѓомлесец, првичето и... разделбата.

Тажно се носеше по Дрим песната, пеана од оние исти чалгации што беа на свадбата:

Момче се спрема на гурбет д' оди,
млада невеста пред коња стои,
крвај[3] солзи рони, ем му се моли...

Некои од жените, што исто испраќаа мажи, веќе се просолзија.

Митре извади од црвените клашнени (од купечко клашно) бечви голема шамија со цвеќиња и го избриса челото. Јане гледаше задуман во ќеманеџијата, чекорејќи крај деда си. А зад нив, Златица и Фросина — петнаестогодишната невеста.

Не одај, лудо, ушт' ова лето,
аман, не одај пуста туѓина!
Парите, бре лудо, секош[4] се печалат,
а пуста младост не се печали...

Тешко е да слушаш песна во која се пее за тебе, за твојата болка. Но, затоа, заплака ли — ќе ти лесне. А Фросина од песната ја болеше душата, младата душа, што требаше да му ја даде целата на Јанета. А ете, ѝ остана раскипата. Болката не беше од тоа што прерано заминува мажот, што нема да го види со месеци, со години, а може никогаш. Не! Од друго, токму обратно: зошто и нејзе не ѝ тежат зборовите од песната, зошто не може — како нејзините другарки — да плаче по стопанот. А кога ѝ засунеа последните стихови:

Цвеќе мириса дури е росно,
моме се љуби дури е младо!

таа пребледна и сети како да ѝ се пресекоа нозете. Ја фати под мишка мајка си. На „Чаршискиот мост“ застанаа. Во пречистата вода весело се задираа рипчиња.

Татко ѝ ја целуна в чело, Јане само се токоса и тргнаа.

2.

Клопката од нејзиниот живот на жена почна да се одметкува. Живот — без бел ден. „Таков ли бил животот?“

---

[1] Тел вите
[2] мете
[3] крвави
[4] секогаш

Потем четири месеци — се дели од Кочовци. Уште веднаш зафатија кавги со свекрвата и со трите јатрви. А еве како почна:

Тие денови се мажеше нејзината другарка Вета. Се премене во најубавиот фустан — тесен во слабината та, што оди понадолу, сè поширок — до земја, убаво елече со срма везено.

— Мамо, јас се зготвив — целата задишана ѝ рече на свекрва си, која кршеше ореви во одајчето до кујната. Кога виде дека таа не ни помислува да се облекува, придаде:

— Знаеш дека сме викани на свадба . . .

— Слушај невесто! Мажот не ти е овде и не ти треба да се пременуваш многу, ниту да одиш по свадби. Не ти личи. Туѓи мажи да ти се пулат!

Фросина истина, ведна глава, и со скршено срце се врати горе во одајата.

Оттогаш овие куќни „нераатлаци" постојано се повторуваа. Еден ден му искажа сè на Јанета во едно изнасолзено писмо. Тој од Букурешт одговори: „Веднаш дели се. Земи го моето исе. Не ти треба да се сак'лдисвиш . . ."[5]

Делењето стана. Јаневото „исе" беше куќата крај река, сета навалена, што служеше за сушење кожи или ја земаа под кирија грнчарите Голабовци за сушење стомни. Фросина ја исчисти, вароса, ја уреди „новата" куќа и потоа здивна малку. Мајка ѝ Златица севезден ѝ идеше, та така полесно врвеше времето. А свекрвата рашири низ чаршија „Се дели зашто е бесрамница! Сама — секакви гнасотилаци ќе прави. Ех, што син будала сум имала."

Томку ѝ лесна — дојде глас дека го отепале татка ѝ Митрета во Бугарија, идејќи за наваму. Пропаднал со фурната и мислел да заработи во Струга. Мајка ѝ Златица, ако и не многу стара, сосем опадна по смртта на мажа си. Таа ги продаде двата загона кај „Шаркиница", купи облека за умирачка и не потера ни три месеци — умре. Умре кога Фросина имаше дете на доносување — првата радост.

Врвеа години. Јане секоја зима идеше, остануваше по некој месец и пак се враќаше во Букурешт. Фросина раѓаше деца и, штом ќе ги пододрастеше умираа. Пет роди (еднаш близнаци) и сите пет умреа. На нејзиното лице пред време се покажаа бразди.

---

[5] сакледисуваш

This passage and two others (cf. below, pp. 147 and 172) are given in the forms which indicate that the narrator does not take the standpoint of a witness. This is „renarration" and the verb-forms are „distanced" Cf. § 24.

Врвеле години. Јане секоја зима *идел, останувал* по некој месец и пак *се враќал* во Букурешт. Фросина *раѓала* деца и, штом ќе ги *пододрастела, умирале.* Пет *родила* (еднаш близнаци) и сите пет *умреле.* На нејзиното лице предвреме *се покажале* бразди.

А после дојдоа и војните. „Српско“, „бугарско“... едни отиди други дојди! Патиштата се затворија, пари повеќе не идеа.

Фросина работеше аргатка, ту на лозјето од Пере кувенцијата, ту во бавчите или загоните на чорбаџи Ефтима, Ѓоршета самарџијата, Никола од Биљановци... Една душа — сè некако врзуваше крај со крај. Ќе ѝ дадат некое тенеќе грав, ќе поднасуши на низалки пиперки, по четири-пет осмака жито и — доста, колку да се преживее зимата.

Војните тивнаа. Луѓето излегуваа од своите домови, исплашени и недоверни, ги поправаа ќепенците, ги пополнуваа полиците со тоа што се нашло („колку да тргнит[6] работата“), рибарите ги крпеа своите запустени мрежи. Пролетта пак го измете снегот од калдрмата и го разигра Езерото. Новиот послевоенен живот отпочнуваше несигурно, со страв на дете пред проодување.

Фросина, веќе триесетпетгодишна старица, седеше крај огниште, пресвисната од сето она што го претрпела последните години. Седеше неподвижна држејќи ја главата со двете раце, накрепени на склучените колена. Само очите ѝ се движеа по пламенот што немирно трепетеше и го лижеше газарот од котлето, обесено на синџирот, што се спушта од димникот. Се готвеше ручек.

Некој затропа на патната порта. Стана лено, наметна ѓечетка и слезе. Со мака ја отвори вратата, што со години, додека траеше војната, стоеше потпрена.

Пред неа се покаже Јане, но не оној Јане што како планина беше исправен на венчавка во црквата Св. Ѓорѓија — здрав, црвен, со поткастрени мустаќи. Од него бликаше сила на маж и, погледнувајќи го скришно, таа сеќаваше страв и почит кон него. А сега — тој стоеше со износени бечви, крпено френско палто, држејќи в рака поголем врзак. Над устата му висеа мустаќите, оставени да се шират по своја волја; брадата неизбричена со недели, го криеше бледнилото на образите, но како ќе се сокријат потсинатите две ќесиња под очите и мртовечкото чело! Уште несоземена од минут-

---

[6] тргне

А после *дошле* и војните. „Српско“, „бугарско“... едни отиди други дојди. Патиштата *се затвориле*, пари повеќе *не иделе*.

Фросина *работела* аргатка, ту на лозјето од Пере кувенцијата, ту во бавчите или загоните на чорбаџи Евтима, Горшета самарџијата, Никола од Биљан вци.. Една душа — се некако *врзувала* крај со крај. Ќе и *даделе* некое тенеќе грав, ќе *поднасушела* на низалки пиперки, по четири-пет осмака жито и — доста, колку да се преживее зимата.

Војните *тивнале*. Луѓето *излегувале* од своите домови, исплашени и недоверни, ги *поправале* кепенците, ги *пополнувале* полиците со тоа што се нашло („колку да тргнит работата“), рибарите ги *крпеле* своите запустени мрежи. Пролетта пак го *измела* снегот од калдрмата и го *разиграла* Езерото. Новиот послевоенен живот *отпочнувал* несигурно, со страв на дете пред проодување.

ната изненада, таа просто почувствува како ѝ лази неговиот мразовен поглед по целата снага и најназад го стопи во своите очи, што потоа се веднаа.

— Добар ден, Фросино! со глас на кривец прозбори тој и му се стори како да тие негови зборови дојдоа дури од таму некаде — од Мокра. И зошто при секое идење од гурбет — сѐ така, сѐ исто?

Од денот кога ја зеде, тој ја виде во сета бездона длабочина јамата што ги држеше подалеку еден од другиот. Петнаесет години стоеја меѓу нив. А таа може би мечтаела во зимските долги ноќи за оној што ѝ е суден (од нарачниците). Млад, строен, домаќин со полни-рамни потони, мусандри и ковчези, таков што сите друшки да ѝ позавидат. Во недела или добарден — заедно, под рака, да одат в црква, на визити, на гости, првичиња... И сите мајки да им зборат на ќерките: „Бидете умни, намусли, не стојте многу пред врата, не тук' се вртите на река — ами наполни стомни и дома! та белки ќе се најде таков зет и за вас како Фросининиот..." А тој — што? Што ѝ дал тој? Ако не беше разделбата, може ќе се зближеа некако. А вака... со години далеку од неа, од новина на погибеш дојди-чини — и ништо! Да, и по некој подарок. Што може, кога и тој таму — сега в работа, сега без работа! И секогаш кога се враќаше во Струга, па и сега, штом ќе наближеше до Турските гробишта и веќе завлезеше во Турска маала, му се фаќаше мраз околу срцето, го мачеше чувството на гостин, свесен дека е немил во куќата. Затоа кога ја виде Фросина пред себе, кога ги виде нејзините уште незгаснати очи — се засрами.

— Добре дојде, Јане! — со нескриена радост отпоздрави Фросина (Јане токму сега, по одговорот, се изгуби, зашто овој пречек ниту малу не прилегаше на поранешните). Крвта ѝ проструи посилно и внесе нешто живот во испиените образи. Мина младоста — со аргатење, со војни, со смртта на петте, веќе пододрастени деца. Невратно отидоа соништата! А снагата ја загуби некогашната сила — опадна. Сега таа почуствува за прв пат потреба од машка рака во куќата. А Јане ѝ беше, сепак, најблискиот човек. Што не сторил тој за неа! Ами зар нему му беше лесно? Ех пусти век! И се чинеше, дури, дека го сака, но ова беше подруга љубов од таа по којашто копнееше во лудите години. Ова беше љубов на човек кон човека.

— Не ти се надевав, — додаде таа, земајќи му го врзакот од раката. Јане ја потпре вратата.

Долго седеа крај огниште и молчеа. На неколку пати таа му се опули право в лице, но тој не ги симна очите од камарчето, на левата страна од мусандрата. „Господи, како се изменил! Остарел, забелеал..." — помисли и веднаш потоа се присети за себе:

„А јас?... и јас остарев пред време“. (Божиќта, кога се готвеше да оди на гости кај братучеда ѝ Милана — не се позна во огледалото). Фросина прва ја прекрати тишината со бесмислено прашање:

— Дојде?

— Дојдов, — одговори Јане, сега веќе загледан во машата крај нозете.

И пак замолчија. Потем малу тој, како да му светна нешто во умот, запраша:

— А децата умреа?

— Умреа.

— Тешко ли ти беше сама?

— Претешко, — рече Фросина и го набра челото. — Василчета сама го родив, без никого. Одненадејно стана. Го искапив, спастрив сè, ја варосав приемната, го измив чардакот и после легнав. Да не ме најдат виґарките расфрлана...

Јане пак не знаеше што да каже, од каде да зафати и, затоа, толку се зарадува кога го виде зад Фросина врзакот што го донесе со себе. Од долните руби извади голем маслинен шал, со темни реси по краиштата.

— Тоа е сè што ти носам. Не знам ал ќе ти се ареса.

Фросина му го грабна, го разгледуваше од сите страни, ги мазнеше ресите и потоа го наметна. Таква, со шалот, на Јанета му се виде пак лична.

— Убав е, а? — запраша тој.

— Убав. Многу убав...

Сега веќе, му се одврза устата:

— Одвај го најдов да го купам. Дуќаните празни. После, каде што имаше, не беа такви. Ама, си реков: „Дури не најдам нешто како за Фросина, не го оставам Букурешт!“

И двајцата се насмеаја.

Потоа, Јане раскажуваше за тешките денови што ги минал во Романија, за војната, за патот од Букурешт до Струга. Таа до подробности му објасни за сите деца — како растеле, кое умрело од сипаници, кое од боли во грлото, кој се нашол од роднините, при кого работела — сè така дури до првиот мрак. Во разговорот Фросина го запраша:

— А сега што мислиш да правиш?

— Ќе барам работа. Сакам тука да живеам.

А, ете, не стана така како што мислеше Јане. Два и пол месеца тој седе без работа, освен една недела што поработи на крпењето на магацинот од чорбаци Ефтима, искрај градот — во Лениште. Ништо друго не му преостана туку да го фати пак печалбарскиот пат.

Еден јунски ден илјада деветстотини дваесеттата година, уште во првите мугри, се качи на вовчето и замина за Белград. На сјодување ѝ рече на Фросина:

— Варди го ова што го носиш. Ко' ќе се роди опитај доктори и пиши ми. Тоа што ќе ти речат тие, тоа чини. Не жали пари. Себеси ќе се продадам и пари ќе ти пратам. Да умрам јас, да умреш ти, ама тоа да остане живо...

3.

На педесетина метра од местото каде што се дели Дрим од Езерото, „Уста" — како го викаат Стружаните — се влева речиштето Климетица. Тоа тече ленливо од кон Радолишта, по блатестото место низ шавари и трски и, човек би рекол — иста спрострена, неподвижна водена тенка. На пролет и есен, Климетица е еден од напоителите на струшкото блато, а штом ќе зафатат студовите, се покрива со ледена корупка. Инаку, таа е приказана по богатството со пијавици. Некогаш Стружанките и крај неа белеле платно, ползувајќи секое суво песочно место. И ништо чудно не му било на минувачот-Стружанец да чуе вресок од моми и жени, со поткренати фустани, до колена во вода. Некоја пијавица им се впила во нозете.

Беше три дена по Водици. По долгата ледена тенка се слизгаа деца со „кајкови". Долу, близу до мостето, другите го скршиле мразот и се тепаа околу рипчињата што преплашено бегаа од пукнатината, за да се вратат пак, намамени од трошки леб.

По пругата, недалеку од Климетица, одеше човек со качкет, облечен во скромни градски рутишта и со селска торба, што висеше од десното рамо. Подзастана пред железничкиот мост, се обврна околу себе, та кога не виде жива душа, се зададе кон децата. Тој „машки" окара кога, пред самото мосте, пропадна со едната нога во ендечето, вешто замаскирано со снегот, та сети вода да му навира во чевлот.

— Деца, — викна тој и тие кај пукнатината се свртија, оставајќи ги рипчињата на мир, — ал' знае некој од вас да ми каже каде е куќата на Јане мајсторот?

Било три дена по Водици. По долгата зедена тенка се *слизгале* деца со „кајкови". Долу, близу до мостето, другите го *скршиле* мразот и се *тепале* околу рипчињата што преплашено *бегале* од пукнатината, за да се вратат пак, намамени од трошки леб.

По пругата, недалеку од Климетица, *одел* човек со качкет, облечен во скромни градски рутишта и со селска торба, што *висела* од десното рамо. *Подзастанал* пред железничкиот мост, се *обврнал* околу себе, та кога не *видел* жива душа, се *задал* кон децата. Тој „машки" *окарал* кога, пред самото мосте, *пропаднал* со едната нога во ендечето, вешто замаскирано со снегот, та *сетил* вода да му навира во чевлот.

Едно од децата, со поткренат десен ракав на долгото палте до лактот, намигнувајќи им на другите, му одговори:

— Не знајме **каде** е! — Го нагласи тоа „каде", сакајќи да му покаже како од под градската облека открил селанец. Сите брбнаа во смеење.

— Море проклетник, — се налути туѓинецот, скуси си го јазичиштето, оту ако те потфатам — само ковчињата ќе ми останат в раце.

— Јане, тој што е во Белград? — запраша едно појадро дете со синина на потечениот нос, та, уште невратен одговорот, киниса кон него.

— Тој, тој!

— Јас ќе ти покажам. Кумоштина сме.

Придојдениот извади од торба грст шеќерчиња и му ги даде на детето, секако сакајќи да ги испука неговите „непоелвани" другари. Тоа првото викна, очигледно неубедено во своите зборови:

— Бре, бре, мислиш ќе нè зилјосаш . . .

На Јаневата куќа двете поли од вратата беа отворени. Скалилата — сè дури до горе послани со чиста тéнка, ткаена од вапцани крпи. Потонот (по право — половината од калдрмисаното приземје или како го викаат во Струга — „дворче") беше ограден со разнишани штици. Метрó_и_пол ако беа високи. И, штом ќе накачиш четири-пет скалила, преку празниот простор од горниот крај на оградата, до чардакот над тебе, веднаш ќе го откриеш домашниот инвентар во потонот: еден голем навален амбар, покриен со два прста прашина, секира, трупец, и неколку товари дрва, едно рушено сито што виси над амбарот и мала бочва, наметната со ципа од пајажина, — спомен од првите денови во бракот, кога во Букурешт Јане реши да стане „домаќин". Но Фросина се погрижила за овој куќен празник да го затне отворот со црвен чаршав и така да ја сокрие сиромаштијата од виѓарките. Таа знаеше дека е и така грдо — „право театро". Ама сепак, поарно „театро" отколку дупка.

Уште штом стапи во „дворчето", туѓинецот чу придушен плач на рулче. По краиштата од устата му заигра осмевка. На чардакот го пречека Вета, баш-пријателката на Фросина, — стројна триесет-петгодишна жена, со широки тркалести колкови и дундесто весело лице.

— Кое добро, пријателе?

— Добар ден, сестро. Идам од Белград. Ете, носам писмо од Јанета. Ал' е тука домаќинката?

— Тука, ами! Влези, влези, пријателе! Ние си имаме радост во куќава. — викна Вета и се стрчна кон приемната:

— Фросино, абер од мажот!

Во аголот од источната страна, под поличето преполно со икони, лежеше Фросина — леунка веќе три дена. Од постелата, послана на подот и од винениот јорган, каплаисан во бел како

млеко чаршав, донесен во прикето — низ одајата пливаше пакен мирис.

Кога влезе гостинот, Фросина ги оддели од рулчето своите очи што болскаа како момирок и збунето отпоздрави. Нејзиното поразубавено лице бликаше од мајчинска радост, но секој што знаеше за смртта на петте деца можеше да сирне во таа радост и потаен страв.

— Ајде да ви е живо. Да ви е живо... Машко али женско?

— Машко, гордо одговори Фросина.

— Хе, хе! — се насмеа гостинот. — Значи, јас токму на време идам, а? Их. Јане да знае, ќе се спобудали од радост. Аферим бре Јане!

— Писмо носиш? — со половина глас запраша леунката.

— Хе, хе... писмо и... пари. Јас мислам сега повеќе требаат пари одошто писма, а?

Придојдениот изваде од ѓузденот илјада динари, стана од миндерот и ги остави крај детето. Токму да седне, се вцрви од срам, та на брзина истрга уште сто динари и ги фрли на постелата.

— А јас заборавив, хе, хе! Тие од мене. Еве ти го и писмото, невесто. Сега одам в село — Црвена Вода... В недела имам свадба, син женам, а другиот петок пак се враќам. Вие дотогаш згответе писмо, а јас ќе се вратам да го земам.

— Пријателе... како ти беше името? — Се наведна Вета да го чуе поарно.

— Кузман.

— Пријателе Кузмане, вечерва тука ќе останеш. Треќа вечер, разбираш. Ќе ни бидеш гостин, на местото од Јанета. Сполајбогу што ѝ донесе здраво-живо на Фросина од стопанот. Утре со зорите ќе си кинисаш, де! Еве уште малку ќе се стемни, патем — волци и што не! Ехеее, каде е Црвена Вода. Немој, не... не се спротивувај, речено — сторено!

Кузман се послужи со многу докази како треба да оди в село — куќата сама, само со стопанката и синот, а сега пред свадбата што побргу. Но Вета и Фросина не се дадоа, а особено Вета, и тој попушти.

— Тогаш, ќе ја оставам торбава, да излезам да купам нешто дури не се затворени дуќаните.

— Ако, ако! — Вета му ја зеде торбата.

Новороденчето заспа. Фросина го покри преку глава со јорганче, го отвори писмото и се обиде да го прочита, но не смогна.

— Вето, ми се врти нешто во главата. Прочитај ми го ти, ако сакаш.

Вета беше лоша ученичка во времето. Тогаш во Струга имаше егзархиско училиште. Ден оди, пет дена не оди — чинеше. Тие си беа неколку другарки. Од дома со јантиња и по ѓаде — право на „Ајрот". Таму правеа цели свадби со кукли, неучено шиени

од крпи. Учителката Анастасија Чакарва што стори поелване, та и дома им одеше при татковците и мајките, ама резултатите беа никакви. Дури држеше ќотекот, децата одеа на училиште, штом ќе се заборавеше — пак старата песна. Затоа Вета мина одвај, „со атар" — како велеше светот. Секогаш смрт ѝ било да чита. А Фросина беше подруга. Сите разреди со одлично ги заврши и малу требаше да заучи гимназија. Мајка ѝ Златица му пиша на Митрета и му раскажа како им било детето надарено за учење, сè одлично — та кабил ли е да го даде в гимназија! Митре побрза со одговорот. Тој не сакаше да чуе за тоа — ќерка, веќе повозрасна (дванаесетгодишна!) во гимназија, каде учат „деца и момичиња заедно". Доста ѝ е. Та нема учителка да ја прават! На два пати идеа при Златица учителките Анастасија Чакарва и Цара Дољкина, молеа да го пушти девојчето, но, што можеше таа? „Стопанот не дава. Многу е табиетлија". И така — уште на дванаесет години Фросина ја затворија, ја направија „момичка". Оттогаш Вета севезден киснеше при неа и нивного пријателство продолжи до денешниве денови.

Вета почна со маки да чита:

„Стопанке Фросино, прими поздрав од мене стопанот Јане до тебе Фросина. Јас сум здрав и жив, кој и тебе ти сакам здравје и живот. Не ти клавам кусури зошто не ми одговори на последното писмо, кој знам да се готвиш за раѓање. Фросино, не се сак'лдисувај, јас заработив и ти праќам по пријателов Кузмана 1000 — динари и пак ќе пратам шом заработам пак. Сега нема работа за мајсторлак и сега работам амалска работа. Фросино, варди се за детето и доктури слушај и варди се. Да ми пишеш али машко али женско. Ако е машко крсти го Климе, на татко ми, бог да го прости, а ако е женско — Златица, на баба му, бог да ја прости, крсти го. Сега да ти кажам шо мислам. Овде се работи, ама малу пари, а нас ни требат многу пари за детето зашто. И со господа напред по Велигден ќе одам со пријателов од Црвена Вода во Америка. Таму одат многу уште и таму имало многу работа и јас ќе одам. Сега платив за пашапортите и за два-три месеца ќе дојдам и ќе се видиме и детето ќе го видам. Сега немам друго што да ти пишам и оставам на твојот брз одговор до видување.

Со поздрав и те бацувам
тебе и детето ако е родено а ако не е
— од кога ќе се роди
Јане

— Чу ли, ќе одел Америка? — неопределено викна Вета, срекна што веќе заврши писмото. Сакаше уште нешто да рече, но кога ја виде леунката, молкна. Фросина лежеше наурез, за-

вртена кон детето, а од полузатворените очи ѝ светеа солзи. Таа ништо не прозбори.

Вета излезе напрсти од приемната, застана крај прозорецот до скалилата и се загледа во реката од наспроти. Дрим фодулно течеше меѓу бреговите послани со снег, пенливо се делеше од дрвените столбови на „Чаршискиот мост“, што тврдоглаво му стојат на пат, и пак одмерено се слизгаше до далјаните, каде ќе му ја пресечат снагата лесите од густо збиени трски, прикрепени со колови. Со страшно рикање тој ќе се раздели од рибите, заробени меѓу преградите, и тажно ќе го продолжи својот далечен пат.

Од оловното небо се кинат паулки и весело играат во сивото пространство сè додека не се напластат по крововите и по струшките тесни улици. Уште малку и ќе падне ноќ.

СЛАВКО ЈАНЕВСКИ

Од УЛИЦА

(I. ВО ШКОЛАТА)

Воопшто, професорите ги познавав многу подобро, отколку тие мене Високиот, танковрат, внимателно напудрен професор по српски јазик и по историја, киваше на часот во белите дланки, удираше со прсти по масата како по барабан и пакосно говореше:

— Вие не сте добиток, имате јазик. Јазикот на говедото му служи да се оближува, а вам — да говорите. А ваму, не знаете уште што е глагол, што е придавка. Глагол е — вие оглупувате, придавка — глупави сте. Јасно?

Одговаравме дека ни е јасно.

Ќе прозовеше некого и покажувајќи на него со прст ќе мрднеше со веѓите.

— Ти што си, глагол или придавка?

Ученикот, навикнат на вакви прашања, одговараше без волја, но покорно:

— Ја сум, господине, глагол, но ќе станам придавка!

— Објасни, објасни!

— Оглупавувам, после ќе станам глуп.

Тој ќе се искиваше во дланките, тресејќи ја главата како да клука, ќе ги избришеше темните тенки усни и одново ќе мрднеше со ретките веѓи.

— Незналицо. Придавка си откако си се родил и придавка ќе умреш. Разбираш? Седни. За идниот час ова да го научиш и сам да се јавиш.

Мене ме прати во „магарешката клупа"; не ме трпеше, како и јас што не го трпев него. Бесмислено и досадно ми се потсмеваше што со мака ги разликував „ч" од „ќ", сè додека сосем не престанав да ги разликувам.

Вешто ги изопачуваше имињата, прозивајќи сериозно и незаинтересирано, држејќи го марамчето в рака:

— Нека стане... Јане Славковиќ, со стан в магарешка клупа, број единица од мојот дневник, од овдешнава гимназија.

Молчев на неговите прашања сè додека не ќе се налутеше:

— Седни, придавко една вечна. Од прле станува магаре, од тебе не ќе стане човек.

По неколку минути пак ќе ме скорнеше.

— Играш ли футбал?

— Играм — признавав, не знаејќи што е поарно да одговарам: да или не.

А потоа следеа безброј прашања: Крадам ли зелени сливи? Пијам ли зејтин? Го читам ли Робинзон? Фаќам ли ракови?

На крај, кога ќе ги исцрпеше сите прашања, жалосно ќе затресеше со глава.

— Седни. Петка по сè. А јас ќе ти напишам единица само од српски јазик.

Станував безволен, молчалив и замислен, без интерес за учењето. (...)

(II. ЦРЕШНИ.)

Утредента не отидов по птичји седела. Оваа брза одлука ја промени Баждар. Со чекор на човек што управува со голема трговија, излезе од стариот напуштен автомобил и се протегна, замижувајќи од јакото летно сонце. Се насмевна кога забележа дека ја гледам гребаницата на неговото чело.

— Што? Гребаницата, а?

Се намурте и плукна пред моите нозе:

— Мижи Асан да ти бајам... А тебе што ти е гајле за тоа? Мислиш ли дека во железнава кутија е лесно за спиење? Ѓаволски ќе те заболат коските. Жиците гребат. А вие каде?

Пенчо рамнодушно ги подвитка краиштата на белите усни и затрепка со замижаните очи:

— Вака, по птици. На Водно.

— Е-ее, Баждар одново се протегна, со мака одржувајќи рамнотежа да не би паднал на грб. — А јас не би одел. Знам една куќа со зрели црешни.

Пенчо го затвори едното око, од што некако чудно и за мене неочекувано му се собра лицето полно со сув лишај.

— А ако нè фатат?

— Глупост! — Се усмивна Баждар. — Пред пладне во куќата нема никој.

И не прашувајќи ме, како да не беше важен мојот пристанок, тие појдоа. Мрзоволно се влечев по нив, по малку навреден што не ме ни погледнуваат, застанував полека и гледајќи го широкиот грб на Баждара, се губев в нејасни мисли. По некое маслено перче коса му излегуваше над излижаната јака и ајдучки подсиркуваше

од под старата стуткана шапка. Испуканите петици на босите нозе цврсто удираа по прашната калдрма. Тој одеше како војник на парада, скоро не виткајќи ги колениците. Сега знаев дека Пенчо се трудеше да личи во одењето на својот мајстор во апашкиот занает.

— Побрзај! Што застануваш? — ми дофрли Баждар и како јастреб ме погледна со едно око, преку широкото рамо. Ги стасав и пројдов на ред со нив. Ненадејно, без врска и потреба, Пенчо гласно кликна:

— Зимај сè што можеш!

Баждар позастана во одењето и љубопитно го погледа:

— Што е тоа?

— Ништо. Така татко ми велеше.

— Ти е жал за него?

Пенчо го избегна каменот испречен на сред пат и зачуден од прашањето одговори:

— Не, зошто? Не беше токму, пиеше!

— Мм, да-а! — скоро воздивна Баждар. — А калуѓерот кај кого служев, отец Симеон, инаку говореше: „Туѓо ли е, ти не подавај раце. Ќе ти се исушат прстите".

Стасавме.

Тоа беше црвеникава убава куќа, со широки, светли прозорци и сончана тераса. Стегната в железна ограда, со полн двор дрвје, по кои како на божиќно дрвце висеа румени црешни, куќата беше повлечена од редот на другите згради поредени крај Вардар. Како случајно залутано и забунето учениче, опколено од улични деца! И улицата и куќата беа пусти, скоро како напуштени од луѓе.

Баждар ја извади цигарата од уста, плукна и му се заврте на Пенчо.

— Како, а?

И не чекајќи одговор, енергично заповеда:

— Префрлајте се. Ти, Пенчо, в капа и в пазуви, а ти, арслане, — најпосле ме забележа — во крпава.

Извади од џеп црвена крпа и ми ја додаде. (. . .) Вешто како мачка Пенчо се префрли преку железната ограда и тивко но остро ми потфрли:

— Ајде, што чекаш?

Се префрлив и јас, скоро навреден што во тоа ми помагаше Баждар, говорејќи:

— Ќе ги делиме после. А можеби и ќе ги продадеме. Убави парички, а?

Бев вешт за качување по дрва и молчејќи брзав, натпреварувајќи се со Пенча; тој се качуваше на едно црешново стебло а јас на друго. Го насирав низ густите лисја како ја полни капата, ставајќи ги во големата чавкина уста пројадрите и позрели црешни. Крпата полека стежнуваше. Негде кон врвот плодот ми се стори

позрел. Се качував од гранка на гранка, уживајќи во глупаво зачудениот поглед на Пенча. Во својата опиеност да го привлечам вниманието на Баждара и да ја задобијам неговата доверба, јас не внимавав кај газам, та стапнав со сета тежина на една потенка гранка. Чув крцкање и сетив лабавост под нозете и, пред да се снајдам, гранката се скрши, а јас со мака се фатив за првата гранка. Под мене, како крупни капки крв, се растурија црешните што ги собирав.

— Идиот, ќе нè чујат! — низ заби писна налутениот Пенчо, ширејќи ги ноздрите.

Пред да му одговорам, стаклената врата на куќата се отвори а низ неа истрча огромна жена, со бели коси завртени кон темето. Немав време да се вратам по таков начин како што се качив. Ги олабавив прстите и се пуштив, верувајќи во својата среќа. Со сета тежина паднав на левата нога, гмечејќи ги под себе зрелите црешни. Сетив болка во зглобот над стапалката од десната нога и несвесно извикав. Пенчо брзо се стркала низ стеблото и со големи скокови се упати кон оградата. Но големата жена, со машки раце, беше брза и го стигна пред да се префрли.

Се обидов да станам и да се изгубам од куќата, но болката во зглобот беше јака и јас одново паднав.

Сè што се одигра за тоа кусо време, некако до срце ме потресе. Болката во зглобот беше јака, но не можеше да го потисне срамот пред оваа жена, пред чии очи со зеленкави пламенчиња се чувствував бедно, како глувче во фак. Лежам и како во сон, кога некој ме брка, не можам да бегам; се мачам и го чувствувам чукањето на срцето дури во слепоочниците. Баждар се изгуби, оставајќи нè во рацете на неизвесната судба, а Пенчо се превиткуваше во рацете на јаката жена, што спокојно со мек глас ме доведуваше до треска.

— Чекајте, додека повикам полиција. Не ќе се сетите уште еднаш да берете туѓо.

Малку како учудено застана кога ме виде дека лежам, безуспешно обидувајќи се да се исправам.

— А ти, бре суртук? Каков си ти тоа? Дете со така убави очи и веќе апаш!

Не знаејќи што да ѝ одговорам, ја дигнав косата од очи и посрамено реков:

— Ја скршив ногата!

Жената застана и не без сомнение ме погледна в очи. И Пенчо се смири, пуштајќи ја да го држи со една рака за мишката, а со друга за модрата искрпена кошула. Низ засолзениот поглед нивните очи ми заприлегаа на две положени осмици, полни со седефест сјај. Осмиците се споија во трепетливо светкаво колце, терајќи ме да ги спуштам трепките.

— Добро, стани. — меко рече жената.

— Не можам. Навистина, ногата ми е скршена. Боли.

Жената го пушти Пенча и заповеда:

— Помогни ми да го внесам в одаја. Пострадало ајдучето.

Во куќата беше чисто и удобно. Сламените столови, покриени со шарени прекривки од мека волна, строго беа поредени околу темното масиче, на кое светкаше скапа, китајска ваза, полна со рози. Под отворениот прозорец, покриен со тешка кадифена драперија — беше миндер со боја на зрела вишна. Придржувајќи ме од страна, додека скакав со една нога помеѓу нив, тие ме поведоа кон миндерот и ме наместија да легнам. Додека подведнатиот Пенчо покорно стоеше над мене, несносно и често шмркајќи, жената клекна гибајќи ми ја босата, нечиста нога со долгите прсти.

— Шината, повеќе за себе рече таа, но јас сетив прекор во нејзиниот длабок глас. — Треба да го наместиме зглобот. Маж ми е лекар, та некако и јас се разбирам.

Ги впив усните една во друга и од болка јачев низ стиснатите заби.

— Ништо, ништо. — се усмивна таа. — Ногата те боли од тоа што ти е луда главата. Човекот секогаш пати од главата. Друг пат да не влегуваш во туѓи куќи, инаку еднаш и главата ќе ти пукне.

Потоа строго погледа во Пенча, со отворени очи, а од тоа белата кожа на високото, гордо чело, ѝ се собра во ситни брчки.

— А ти придржи го за раце, ми пречи да го лекувам. Од каде сте вие?

Пенчо направи тажно лице и како просјак, чудно застенка без врска со прашањето:

— Немам ни татко ни мајка. Гладен сум. Срцево ме боли.

— Срцето? — со потсмевна жената. — Токму срцето, а?

Вместо да одговори, Пенчо коњски фркна со долгиот нос.

— А тој? — со очи покажа жената на мене, вртејќи ми ја ногата и триејќи го убиениот зглоб.

— Брат ми е! Спие на улица!

Немав сила да кажем дека Пенчо лаже. Лежев со затворени очи и со страв го ослушнував крцкањето на зглобот. Жената ми ја пушти ногата и се исправи, од што закрцка душемето.

— Почекај, ќе ти го истријам зглобот со маст. За еден ден ќе ти помине.

И мавтајќи како машко со рацете се упати во соседната одаја.

Некако чудно, како виновник, се чувствував пред Пенча, тој потсмешливо ме гледаше со ајдучките очи. Ги стиснав трепките не сакајќи да го гледам. Многу повеќе сакав, жената да нè истепаше и да нè пуштеше да си одиме, отколку вака што ми го местеше зглобот, без да нè искара за кражбата, од што ќе ми беше многу полесно.

— Брат ти кај отиде? — ја чув жената над себе и ги отворив очите, гледајќи околу себе, со замрежен поглед.

Не верувајќи во она што слутев, плашливо зинав:

— Пенчо...

Никој не ми се одзва.

Скоро во исто време и чудната жена и јас забележавме дека шарената китајска ваза не беше на масичето и дека еден од сламените столови беше без својата прекривка, срамно разголен.

— Господе, ме обрал! — неспокојно извика жената и притрча кон вратата; под тежината на нејзините чекори душемето непријатно закрцка како да се крши.

Возбуден и збунет, се исправив и седнав на миндерот, обидувајќи се да застанам на болната нога. Жената ја очекував со таков срам каков порано никогаш не сум го почувствувал.

— Летнал апашот! — се појави жената, бледа и збунета. — А ти, ѓаволски непрокопсаник, бегај оттука и очиве да-не-ми-те-видат. Би требало и на полиција да ве предадам. Ајдуци живи.

Се исправив и куцајќи со болната нога излегов од чистата куќа полна со јоргованов мирис. Чекор по-чекор жената одеше по-мене, не верувајќи им веќе на моите убави очи. Во претсобјето, од големото огледало на ѕидот, крадешкум ме погледа со крупни црни очи, ластаресто момче, со бушава коса и малу дамкав нос. Тоа не ми заприлега на Пенча. Излегов низ стаклената врата, со мака спуштајќи се по мермерните басамаци. Жената ми дофрли:

— Земи си ја својата ајдучка-крпа. Ене ја под дрвото.

Сетив нешто тажно во нејзиниот мек глас. Пазејќи да не ги изгазам расфрлените црешни, ја зедов крпата и не вртејќи се кон стаклената врата, појдов кон железната ограда.

— Не префрлувај се. Вратата е отворена! — се насмеа жената и јас отстрана само со едното око видов, дека в раце уште го држи зеленото тегличе со маст за триење.

Овој ден беше болен настан за мене. Во сето ова имаше и добро и зло, но јас не можев да ја најдам границата помеѓу нив, што до некаде ќе ми помогнеше да им загледам на луѓето во душата, да ја најдам најважната нишка, што ги врзуваше нивните зборови, дела, неочекуваности. Но најмногу ме мачеше Пенчо, малиот бездушен ајдук, што и за мене неочекувано, ропски спрема својата ајдучка страст, го замрси денот в клопче, оставајќи ме полусакат и во неизвесност кај обраната жена. Бев сигурен, таа увереност ми се јави прв пат тој ден, дека во Пенча се кријат две деца, две еднакво чудни и туѓи на моето разбирање. Едно подгрбено, со белузлави веѓи, високо дигнати на испупченото чело, со плачлив, богомолски глас — „Брат ми е! Спие на улица!“ — и друго — вешт крадец, бестрашен дека можат да го фатат, или барем да го гонат како малолетен криминалец, што неизбежно може да подлегне на законите, изгласани, сеедно, за возрасните

престапници. Оној третиот, што го знаев, Пенчо — сонот на моето детство, бестрашен и јак, господар на сите деца од улицата, со параден војнички чекор, слободен од стегите на училиштето — полека гаснеше во мојата свест, оставајќи во мене некаква празнотија на излаган човек, навреден до солзи. Не, тоа не беше Пенчо. Тоа беше лушпа, убава, цврста и привлечна, што во себе криеше сува, начната од црв јатка. Или можеби и ништо не сокриваше. Како орев од кого вешта верверица, на неразбирлив начин, со долгите остри заби, ја извадила јатката, оставајќи на тврдата кора фантастично мало дупче. Тоа беа три замрсени претстави за едно лице, на кое уште не можев да му ја догледам душата. (. . .)

Тоа беше ден, прв ден, кога разбрав дека во скоро време не ќе сум веќе дете. (. . .)

(III. КУЗМАН.)

Од тој ден Кузман почна да ме привлекува, како што ме привлекуваше порано Пенчо. Не верував дека тој е, како што беше Пенчо, убав, светол балон што ги обзима очите, неочекувано еден ден да прсне пред тебе во ситни, неупотребливи парчиња на збрчкана гума. Го ценев и затоа што поизна дека сме појаки од него, а им се радував на прикаските што ни ги расправаше за непознатиот скопски Рокамболо, одмаздникот Киро Атевиќ, за кој не знаев постои ли вистина или е измислен. Секој ден се состанував со него, чувствувајќи го како брат и верувајќи му со сета своја детска искреност. А не знаев дека тој ќе ме разочара како никој дотогаш, нанесувајќи ми болка што останува како белег во човека, негде внатре во него. Му се радував, го слушав, пристанував да крадам сливи по бавчите со него а и не сонував дека е тој најарниот ученик од школата на злочинците во овој врел, прашен град, исткаен како стара черга од тесни, криви улици, со плашливи кукерки, џамии и два бронзени коњаника пред стариот камен мост — два црвеникави крала, Петар, татко, и Александар, син — што слепо гледаа во просјаците под себе — во овој полуурнат град, гладен за леб, укочен од додеаност и ситни пакости на безработната чаршија, себична и граблива до бесчовечност. Требаше да помине некое време та да разберам дека Кузман е узреан прерано и дека туѓиот живот не е поголем од она што му е потребно. (. . .)

Улицата спустуваше, беше без настани и јас се спријателив со Кузмана, примајќи ги полека неговите навики и разбирања за животот. Му беше досадно да живее во градот, досадно ми стана и мене, сакаше да бега в Америка и лично да се запознае со кралот на гангстерите — го сакав тоа и јас. Америка ние ја знаевме од мрачната сала на кино „Аполо“ — земја со Индијанци и ковбои, со јунаци какви што беа Буфало Бил, Арби, Лон Шанеј,

земја во која правдата се печали со бровнинзи и цврсти мускули. Беше тоа рај-земја што често нè враќаше на своја тема.

Една модра вечер, Кузман ми пријде со сјај во очите, плукна преку мојата глава и се наведна кон мене.

— Фантома!

— Што? — зачудено прашав не можејќи да го разберам.

— Фантома, во шест чинови, во кино „Аполо"!

— А фантома жена ли е? — рамнодушно го погледав, готов да го осудам на смрт последниот „љубовен филм".

Тој ме чукна со кажипрстот по чело и развлечено свирна низ заби.

— Будала си! Фантома, човек со маска преку лицето. Живее во подземни одаи. Сите се плашат од него.

И неочекувано предложи:

— Сакаш ли и ние да живееме во подземни одаи! Ќе им пишуваме писма на луѓето — направи тоа и тоа, инаку... А? (...)

Полека се распалував. Господар на подземни одаи! Кузман и јас, фантоми, што пишуваат писма на луѓето и бараат од нив што сакаат! Веќе ги набројував во себе луѓето на кои ќе им пишувам и ќе го барам она што сакам да барам. Прво писмо — до мајка ѝ на Ана, затоа што ѝ забрани да се сретнува со мене — „или клекни на коленици пред Ана, или...", второ — до професорот од гимназијата, до кијавичавата желка Поповиќ и пакосното директорче со црн влакнест квадрат под остриот нос. Ура!

— А? — ми го прекина сонот Кузман. — Што велиш?

— Знам, само во Скопје нема подземни одаи. — одговорив.

— Кој ти вели? Одаи има, јас ќе ти докажам. Треба само да копаме. А?

— А колку ќе живееме во нив?

— Колку? — пакосно извика Кузман, ширејќи ги рацете. — Цел живот. Ќе земеме оружје и храна, ќе спроведеме струја. А?

— Не можам, — одговорив тивко. — Јас навечер морам дома да се прибирам. Татко ми е строг. Се лути.

— Се разбира, се разбира. — брзо проговори Кузман. — Навечер дома ќе спиеме. Под земја ќе живееме само по еден до два часа. Сакаш?

Немаше смисла потаму да се спогодувам и јас пристанав. Кузман олеснето воздивна, ја одмери девојката што помина покрај нас и испраќајќи ја со очи, ми ја префрли раката преку рамо.

— Добро. Утре ќе копаме. Само немој да си писнал за ова.

Утредента тој ме поведе кон својата улица. Застанавме пред една жолта двокатница, заградена со дрвен плот. Планот за акцијата кратко ми го објасни.

— Пази, ќе влеземе в изба. Татко ми и мајка ми се на работа, а дедо ми е горе, но нема да нè чуе. Глув е. Само пази да не нè видат.

— Татко ти не ќе се лути?

— Нема да знае. Никој не смее да знае. Разбираш?

— Да! — процедив, зачуден од неговиот нервен изглед.

Тој претпазливо ѕирна низ сивиот плот, потоа ја отвори дрвената вратата и ме повлече во дворот, полн со босилек и некое жолто, ситно цвеќе. Брзо дотрчавме до избата. Тој застана малку, ослушнувајќи, потоа се подгрбави како мачка, ја отвори вратата од избата и ме бутна во темницата.

— Тикво. Чекај да затворам зад нас.

Внатре беше темно, а мирисаше на земја и штавени кожи. Стоев, не смеејќи да направам ни еден чекор, несигурен дека нема да паднам во еден од оние фантомски дупки за кои расправаше Кузман. Во оваа темница имаше нешто од оние таинствени филмови на Лон Шанеј; недостануваше само познатата грамофонска музика од киното, па возбудата да ми биде потполна. Зад мене затрепете пламен од шкорче.

— Тивко, — шепотеше Кузман. — Има ламба. Почекај да ја запалам.

Избата беше широка и преполна со дрва, буриња, вреќи и други стари предмети. Кузман ја запали ламбата и ја обеси на клинец на камениот ѕид. Осветлен со мртовечка светлост, тој изгледаше блед и неспокоен. Го соблече модрото палто и остана гол до појас. Од старото празно буре извади два копача, гледајќи ме внимателно.

— Се плашиш? — тивко, како самиот да се плаши, праша и ми подаде еден копач. — Земи.

Го зедов копачот, не знаејќи што да правам со него. Тој покажа кон едниот крај на избата со глава.

— Ти ќе копаш таму, а јас овде. Прокопуј длабоко, подземните одаи имаат влез од оваа изба.

— А ако нема одаи? — се обеспокојував.

— Копај! — подвикна Кузман. — Нема веќе што да говориме.

Плукна во дланките и замавна, не гледајќи ме веќе. Копаше брзо и со снажно замавнување. Ударите од тврдата земја тапо одзвучуваа. Воздивнав и го стегнав копачот. Почнавме да копаме не разговарајќи. Оваа непредвиденост ме разочара, копав без волја, размислувајќи што нашол убаво Кузман во подземниот живот. Но копав, не сакајќи да го разочарам својот нов полуидол со кого склопив пријателство.

— Подлабоко! — дофрлуваше задушено Кузман, шуштејќи низ нос. Полека ме облеваше пот, се ладеше на кожата и ме освежуваше. Но дланките почнаа да ме болат. Заостанував по малку во замавнувањето, но не ја прекинував работата. „А жилав си ти. . .“ — се сеќавав за зборовите на Кузмана по борењето.

— Одмори се малку! — суво го прекина моето размислување Кузман, се исправи и го фрли копачот. Палејќи цигара, тој ме испитуваше со замижаните очи.

— Се каеш ли?

Можеби и се каев, но нејќев да сум кукавица пред него. Секако го излагав кога реков:

— Не се кајам. Зошто? Сам пристанав. Само има ли подземни улици?

— Одаи, — ме поправи тој. — Има, сигурен сум. Уште од турско време. Штом сме почнале, да завршиме. Што велиш?

— Да завршиме! — прифатив, сеќавајќи болка на дланките.

Продолживме да копаме. Влажната земја тешко се одлепуваше, но не попуштавме. Мојата прва тешка физичка работа ми ги загреваше дланките, но јас копав и го следев движењето на мојот за шест години постар другар, со цврста одлука да не попуштам.

Долго копавме. Неколку квадратни метра во длабочина од пол-метро беа изровени. Одвреме навреме Кузман ја збираше земјата со лопата и ја фрлаше во еден кош.

— Да прекинеме, предложи тој.

Ги скривме копачите и лопатите во бурето, ја изгаснавме ламбата и излеговме на улица. Луто цицајќи ја цигарата, Кузман ги кошкаше камењата пред себе и се усмеваше непрекидно.

— Не најдовме. Сакаш ли и утре да копаме?

— Не знам, ако бидам слободен. — Несигурно одговорив, размислувајќи како да го поколебам да се откаже од овој фантомски живот. (...)

Утредента при бледото треперење на ламбата, копавме во влажната изба и го баравме влезот на подземниот свет. Бесно замавнував со копачот и го потсилував јатакот.

— Подлабоко, подлабоко, Кузмане.

Тој ден целата изба ја преоравме. Остануваше уште оној дел покриен со дрва. Кузман го бришеше челото и неспокојно гледаше на две страни.

— Уште овде. Да ги преместиме ли дрвата?

— Денеска?

— Па... би можело и утре. — тивко одговори Кузман. — Пристануваш?

Утредента, кога влеговме в изба, кришум како и порано, просторот кајшто беа дрвата беше чист.

— Да не се мачиш, дрвата сам ги преместив. — широко се усмивна Кузман, префрлувајќи го соблеченото палто преку бурето.

Жолтото јазиче на пламенот се извиваше, како да бара излез од стаклото на зачадената ламба. По влажните ѕидишта на избата трепереа две големи сенки, замавнуваа една на друга, се судруваа како да не копаат, туку се борат. Удирав со копачот по влажната, набиена земја и ја следев со поглед сенката на ѕидот. Со секој

замав ми стануваше сè потешко од мислата дека можеби и не постои влез во подземниот свет. Ако не ми се оствари планот, мојата сонувана одмазда, да станам фантома и да праќам писма, ќе прсне како балонче од сапуница. Пак ќе се вратам во кривиот ќорсокак, и пак ќе се судрувам со Баждара, агентот и сивите жители. Одвреме навреме ќе се сретнувам со студентите. Јас ќе им расправам со фаталистичка сериозност за својата смислена одмазда, а тие ќе се смеат, ќе играат околу мене и ќе ме збунуваат со чудни прашања, на кои беше невозможно да се одговори. Бар да можев некако да се изгубам од тој задушен правоаголник, казан во кој се варат луѓето, нивните страсти, маки и пакости.

— Ца-анг! — зазвони нешто под мојот копач.

— Стој! — рикна Кузман и ми притрча. Ме турна и се наведна; ги забуца долгите прсти во меката земја, и почна да копа со раце, задушено, како во треска дишејќи:

— Тоа е, тоа!

Се наведнав над него. Под неговите прсти полека се појавуваше од земјата грне, голо и мазно како избричена глава. Разочарано гледав во него и се муртев, лут на оваа неочекуваност, и на неговата бесмислена возбуда.

— Што — тоа е? Ова не е подземна улица!

— Каква улица?

— Одаја! — се поправив.

— Каква одаја! Што говориш како дете? Она што барав, најдов. А ти молчи...

Се смееше некако езиво — ситно и старечки — како да го дават невидливи прсти.

— Тоа, тоа е... Гледај...

Кузман го дигна и го затресе грнето, покриено со земјен капак, залепен на отворот. Однатре нешто зазвони со сребрен звук, како десетина мали ѕвонца.

— Слушаш ли? — црвен и испотен шушкаше Кузман и ми се внесуваше в лице. — Слушаш? Тоа што бараве најдовме. А ти немој да си писнал за ова, главата ќе ти ја исечам.

Голем, светол квадрат помина преку нас и падна на ѕидот. На него стоеше висока страшна сенка со стап в рака. Сфатив дека некој ја отворил вратата зад нас и се завртев. Ни се доближуваше висок, сув старец со претпазливи чекори како да се плаши да не разбуди некого. Под црната шубара од јагнешка кожа светнаа жолти очи, така страшно тркалести, што мене ми се стори дека се од стакло. Беше неизбричен, со бели мустаќи, виснати околу црната штрба уста со бледи усни. Кузман беше занесен со откриеното грне и не го виде, а јас не можев да му кажам; гледав во старецот како во сениште и не знаев што правам, како да ја изгубив способноста на говорот.

— Тоа е, тоа е, тоа... — шепотеше Кузман, мерејќи ја в раце тежината на грнето.

Старецот замавна и го спушти стапот преку грбот на Кузмана со страшен крик на бледите усни.

— Пуштај, кучешки сину. Проклет е туѓиот пот. Проклето е.

Не дочекав да се заврти кон мене. Го фрлив копачот и потрчав кон излезот, со полна глава нејасни и испреплетени мисли. Трчав сè до безизлезната улица со чувство дека сувиот штрбав старец ме гони в чекор.

— Мечка ли те брка? — ме задржа Андон црн и со слупен нос од летното сонце.

Застанав и се завртев. Зад мене улицата беше пуста. Срцето јако ми биеше, а неговото тропање го чувствував во вратните жили и во слепоочниците, покриени со пот.

— Да не те брка агентот?

— Не, — задувано одговорив. — Така, ми се трча и трчам. (...)

ЈОВАН БОШКОВСКИ

НЕПРИЈАТЕЛИ

Мире се разбуди од краткотраен и немирен сон, сонливо се протегна во постелата и ги протри надуените и зацрвенети клепки и наеднаш срипа, поткренувајќи ја перницата. Лицето вчас му се разведри и задоволно се развлече во усмивка. Таму, под перница, си лежеше новата праќа негибната, ѓака како што ја остави синојка пред легнување.

Низ отворениот прозорец се точеа првите снопја од благата утринска светлина и го галеа по лицето. Во душата му пламна некоја нездржана возбуда, кога се сети дека денеска ќе се одигра решителната битка со децата од турското маало. Ќе им покаже тој со другарите убаво, та никогаш веќе да не им текне да дојдат на Газибаба и да зафучат со праќите! А пак на оној напернатиот Кемал, што се прчи пред сите со чпртавото носле, како слатко ќе му ја распука коравата глава.

Немаше ден а да не се степаат. Низ улиците од турското маало не смееше да помине ниедно нашинче — се знаеше дека ќе го пресретнат и ќе дојде со змучки по челото. А после исто им се враќаше на Турчињата со не помала силина и страст.

Немиен уште, Мире се спушти низ врата. Надвор го пречека пролетниот развигор и почна да си игра со неговата бушава коса. Кога стаса на ритчето, насобраните од порано другари го заобиколија и сите прашално се загледаа во него, растреперени и немирни пред големата борба. Само малку понастрана стоеше најмалиот од сета дружина Столе, со наведната глава, а под расплаканите очи му се синееја две големи модрици. Мире му се сврте: „Што ти е тоа, Столе?“

Столе започна низ солзи да расправа: „Синоќа ме прати мајка ми по млеко. Тие ме пречекаа на ќошето. Ама беа многу, инаку ќе им покажев убаво.“

Мире стегна вилици и се заврте на дружината: „Ќе им платиме и за тоа! Набравте ли камења?“

Тие му покажаа со рака на куп бели тркалезни камчиња, набрани од Вардар.

Турчињата уште ги немаше. Беше рано. Нетрпението на децата растеше и ги тераше да корнат од тревата, не знаејќи што друго да прават. Наоколу сè беше тихо, само од далеку, откај маалото пееја петли.

Наеднаш, однекаде, откај градот се разнесе писок на фабричките сирени, виејќи долго и страшно. Дружината се згледа зачудено меѓу себе. Што ли е сега ова? Кога писокот запра, до нив допре оддалечено бучење на аероплани, отпрво послабо и нејасно, а после сè посилно и поблиску. Небото наеднаш потемне од многу, неброено многу црни големи аероплани и, тогаш, на сите страни се разнесе пукот, воздухот засвире, а одвреме навреме земјата татнеше од страшни експлозии. Исплашен Мире едвај стаса сред тој татнеж и тресок да им довикне на другарите: „Лежете!"

Некоја страшна сила ги тресна од земја. Со притаен здив лежеа на росната земја а срцата им тупкаа како на преплашени врапчиња. Сето тоа не потраја многу. По некое време бучавата на аеропланите се оддалечи и ја снема.

Еден по еден поткренаа глава и замелушени од страв погледаа околу себе. Градот беше завиткан во облаци од чад и прашина и наоколу се ширеше миризма од запалено. Од тоа ги отргна пискотот на жени и деца од долу, од маалато, што на купчиња се разбегаа по патот што води кон селата во планината.

Мире никако не можеше да разбере што станало. Мајка му дотрча одоздола како изумена, со расчорлени коси, боса и недооблечена, го зграпчи и го притисна кон себе си, тресејќи се целата како прат, а од очите ѝ капеа солзи. Нешто го задави во грлото и не му даде да прозбори. Само послушно потрча по неа.

По патот се точеше долга, бескрајна врволица. Жени, деца, стари луѓе, натоварени со постели, алишта и чегри, преплашени и запотени бегаа како пред некој ужас, некој невиден досега страв. Мире одеше бргу крај мајка си, не прашајќи ниту еднаш ни каде одат ни зошто а во ушите непрестано му брчеше оној татнеж и го тераше одвреме навреме да се затресе како гранка на ветер. Покрај него помина Кемал со мајка му и двете сестричиња; и тие така преплашени брзаа по патот. И кој знае зошто, овој пат не се погледаа напоречки, како некогаш.

А неколку дена после, кога престана опасноста, Мире и неговите пак си се вратија дома.

Како страшен сон тежеше споменот на оној ден. Со денови Мире немаше сили да излезе од дома, се плашеше од туѓинските војници што беа надошле оној ден во градот. Но, еднаш, кога ја дочу врева на другарите, што ветерот ја носеше од далеку, Мире се престраши и полека, како за прв пат да проодува, тргна кон ридот. Малку по малку се ослободи и задиша со отворени гради.

Му се чинеше како да прележал некоја тешка, долга болест, а сега се поправа.

Другарите ги најде насобрани околу една група од оние војници, љубопитно загледани во големиот топ, што го чистеа војниците. Полека се доближи до нив. Неколцина се свртеа, трепнаа од радост, и пак продолжија да гледаат пооддалеку кон војниците, што си зборуваа нешто меѓу себе на туѓ неразбран јазик.

Потече сега друг, нов, тежок живот. Го снема она весело трчкање по ридот; смуртеното лице на Германците ја растера и помрачи нивната радост. Нешто неповратно си отиде, се сврши — секаваше Мире и сакаше да заплаче.

Еден ден приквечер од турското маало допра пискот, како кога ќе умреше некој. Набргу се разбра; татко му на Кемала, што беше отиден уште пред оној ден војник, го отепале Германците и нема да се врати веќе. Жал го стисна Мирета. Сега Кемал му се стори толку близок да тој длабоко во душата реши да се помири со него. И страшно ги намрази Германците, ги намрази од дното на душата и се зарече дека ќе им васа за сè, за татко му на Кемала, за растераната радост.

И кога по некој ден го виде Кемала меѓу насобраните деца околу Германците, како со свиени веѓи мрачно гледа пред себеси, Мире се доближи до него и го загледа отстрана. Кемал се сврте и го изгледа со болен поглед.

Се стемнуваше. Децата едно по друго се прибираа дома. Меѓу последните остана Кемал, којшто молчејќи и со наведена глава забрза надолу по ридот. Мире потрча по него. Кога насети дека некој оди по него, Кемал ги забрза чекорите и не се ни сврте.

„Кемал!“ го повика тихо.

Тој пак продолжи да оди и едвај кога Мире го допра по рамото, застана и се сврте.

„Кемал, да се простиме. Ете, тие ти го отепаа татко ти,“ и покажа кон Германците, со поглед полн омраза.

Кемал ништо не рече, само од окото му се стркала солза.

Истата ноќ две сенки се влечеа по ридот, со лазење, кон германската караула. Беше пусто и само далеку низ мракот се назираше големата сенка на стражарот.

По некое време од таму се покажа прво малечко огинче, после сè повеќе нарасна и за кратко време вивна силен пламен и се извиши високо во небото. Наеднаш ридот се исполни со тресок, експлозии и диви викотници од Германците, што се насобраа околу пожарот.

А за тоа време Кемал и Мире бегаа преплашено по патот кон селата во планината, задишени од трчање и страв. Одвреме навреме се вртеа и гледаа кон пламенот што се креваше високо.

ВО ПОХОД

Ветерот како бесен ги виткаше оголените гранки, креваше купчиња гнили, попаѓани лисја и ги плеткаше во нозете од борците. Колоната тешко се пробиваше во мракот. Тоде чекореше на чело од колоната, со наведена глава, напирајќи се да ги задржи силните налети од ветерот, што како бранови се удираше во него. Кога за малку ќе стивнеше, тој ги забрзуваше чекорите, а колоната борци по него инстинктивно тргаше со засилен марш. По мрачното небо, одвреме навреме ќе засветеше месечина и осветлуваше купишта црни, тешки облаци.

Три дена е колоната во поход.

Тоде магливо се сеќаваше за подробностите од борбата, кога околу бригадата се затегна обрачот на непријателска офанзива. И за да ја потуши болката што истиот час ќе го притиснеше, Тоде го затегаше ременот од шмајзерот сè додека остра физичка болка не го пониже. И сепак пред очите непрестано му искрснуваше иста слика, го печеше споменот на тој час. Отсечена од бригадата, неговата чета цел ден се пробиваше низ заседите, за да се истрга некако по мракот. Оттогаш за нив, дваестина борци, колку што останаа од целата чета, започна овој поход во неизвесност, за којшто никој не знаеше како ќе се сврши.

По него колоната се повиваше во такт со ветерот, што напираше со сè поголема силина. Тој го сеќаваше зад себе тешкото, уморно дишење на првиот борец и потсвесно ги напрегаше сите сили, за да не потклекне. Клепките му тежеа како налеани со олово, а нозете едвај ги поместуваше низ купиштата изгниени лисја. Само да издржат сили. Во негови раце сега е нишката што ги држи борците и ако тој допушти да се скине, сè ќе беше загубено. Непријателот демнееше не како порано низ цевките на митралезите зад секоја шумка, туку сега уште пострашен се влечеше како призрак по малата колона и се огледаше во гладните одблесоци во очите на капнатите борци.

Ветерот малку стивна.

Колоната оживе и Тоде сети како нешто да се одлесни. Папсаната снага бараше починок. Сеќаваше дека снагата му беше стежнала толку што при првото запирање би се струполил на земја и долго не би можел да стане.

Уште истата ноќ Тоде беше решен да го премине Вардар и таму после да се поврзе со другите единици. Затоа тој упорито чекореше напред по патеката, послана со окапани лисја и со радост сеќаваше дека и другите напињаат сили да одат по него.

Одлево, под патот, се простираше широка ледина, покриена со трева. Низ мракот, на уморните очи од Тодета, тревата му се чинеше како водни бранови, лесно нишкани од ветер. Во свеста му исплива далечен спомен: пред војната така тој се оставаше со

каичето да го носат езерските бранови, кога ќе ги разиграше стрмец. Далеку остана тој живот, но оваа ноќ тој веруваше дека сето тоа ќе се врати, и тој пак ќе се пушти со каикот по широкото езеро, ќе го носат брановите, а градите ќе му се шират, шират.

Зад него одненадеш колоната се скина. Тоде инстинктивно се запра, исплашено се сврте и веднаш се затрча по сенката од еден борец што бргу се спушташе надолу кон ледината. Кога го настигна, овој стоеше приклекнат над тревата, се веднеше со грстови како да црпи вода и ги принесуваше до устата. Му пријде и благо го допра до рамото. Борецот не се ни сврте и продолжи несвесно да се наведнува и да срка со устата од раширените грстови. Тогаш Тоде силно го затресе за раменици и го повика, „Друже, стануј! Не смееме да се задржаваме."

Тој се обиде да се истрга и пак да се наведне, но Тоде го зграпчи силно за раменици и му ја стегна раката, сè додека тој не извика од болка. Се загледа во него со срчест, изгубен поглед и тихо исцимоле, „Друже комесар, пушти ме да се напијам уште малку. Многу, многу ми се пие."

Тоде го прегрна преку рамо и го поведе нагоре каде што другарите стоеја допрани до дрвјата, со оборени глави и потиснати од она што се одигра пред нивните очи. Сожаливо погледаа кон својот другар. А тој зачудено ги изгледа сите на ред и наеднаш рамениците му се затресоа и тој залипа на глас.

Колоната го продолжи својот пат.

Месечината се пробиваше сè повеќе низ облаците и им го осветлуваше патот со бледа виделина. Во тишината се носеше мек тупот од стапките на борците и шумот на последните лисја што се ронеа од дрвјата како дождовни капки. Од далеку, сосем тихо, допираше шумолење на речни води, што само напрегнат слух можеше да го начуе.

Се ближеше Вардар. Тоде со шепот пронесе низ колоната, „Пст!.. Тихо..."

Уште пол час и пред очите му искрснаа густи врбаци. А низ наведените гранки од врбите се забелеа, засветка на месечината речната вода.

Од далечина допре клопот на железнички тркала. За час борците се прикрија зад врбаците и се притаија. Сè појасно ближеше клопотот на тркалата и се мешаше со бучењето на речните бранови. Со шум и букот се проточи долга композиција од натоварени вагони, помина непосредно покрај нив, а после се оддалечи и изгуби.

Немаше време за губење. Тоде зеде со себеси двајца од другарите и пејде низ реката да разгледа откаде полесно може да се мине на другиот брег. Надолу, реката беше поплитка, но од секаде отворена и имаше опасност да бидат откриени од непријателот — од блиската железничка станица шареше рефлектор низ пругата.

Не преостануваше ништо отколку да се мине од таму, зад врбаците, кадешто водата беше брза и вировита.

И токму се спремаше да даде знак, кога отстрана забележа една група борци кои нешто се расправаа. Тоде се доближи до нив. Сите в миг замолчеа, а кругот се раствори. Насреде стоеше загледана во една точка пред себе партизанката Лена, а слабата снага ѝ потреперуваше едвај видно.

„Што има, другари?" запраша тој, трудејќи се гласот да му биде спокоен. Во душата го косна нешто.

Никој не му одговори. И токму што сакаше да го повтори прашањето, а Лена наеднаш крена глава и се сврте кон него и проговори со туѓ, зарипнат глас, „Не, јас не можам. Остајте ме. Одете вие, другари, мене не ме гледајте." — повтори неколку пати изумено, а во укочените очи ѝ се читаше ужас.

Тоде ја фати за обете раце и ѝ се загледа во очите упорито. „Успокој се, Лено, ништо нема. Ајде со нас, не се плаши," и потргнувајќи ги настрана другарите им пришепна: „Припазете на неа. Не ја испуштајте од вид."

Полноќ одамна беше замината.

Тоде загази меѓу првите во пенливите и разбучени води на реката, месечината се скри зад облак и се затемни, а после, едвај како насоне се присеќаваше што стана. Наеднаш некоја сила го зграпчи, го завлече надолу и сети како водата се склопи над него, нешто го стегна за гуша и не му даде ни да се издиши. Свеста му работеше забрзано. Со голем напор на последните сили се издигна над водата. И во истиот час пред очите му излезе страшна слика; наоколу разбеснетата стихија ги траќаше човешките тела, а згора над брановите пливаа раници и делови од алишта. Наблизу за час се покажа од водата една човешка глава и напред подадени згрчени раце и пак ја снема под пенливата вода.

Сето тоа стана во еден миг. Него пак го завлече витлото. Започна очајна, долга борба. Низ ноќната тишина, со шумот на разјарените бранови се мешаа крикови, од кои Тоде истрпна: „Помагајте! Се давиме."

Тој час не можеше да им помогне.

Кога излезе на другиот брег, треперејќи од утринскиот студ и преживеениот ужас, Тоде долго време не можеше да се прибере. Еден по еден се извлечуваа од водата борците. Тој неспокојно гледаше во нив и — на негов ужас, Лена ја немаше. А заедно со неа и уште двајца другари. Тој тихо викна неколку пати, но никој не се одзва. Како трештен се спушти низ реката.

Полека се разденуваше. Од водените алишта на борците се креваше густа пурева. Сите молчеа.

Зароси дожд.

Тоде стегна вилици, за да не залипа од болка и даде знак за покрет.

ЗЕМЈАТА НА ПАНКА БИСЕРИН

Три дена се вртка́ше околу него чорбаџи Андон, откако по селските конференции почна да се зборува за аграрната реформа, за земјата. Панко Бисерин од тој час, откога насети дека чорбаџијата — у кого дваесет и неколку години работеше и не чу топол човешки збор — сега наеднаш станал мек, оддалеку со смеа го поздравува, се запира ако се сретнат на пат и го распрашува де за децата, де за друго нешто — од тој час Панко со трепет го чекаше денот на селската радост. Три дена како сенка го следи на секоја стапка, копа во неговата душа со оној лукав пронизен поглед, а тој не смее дури ни за час да го погледа — кога оддалеку ќе му се мерне пред очи сè гледа некако да го одмине, за да не се сретнат. А по селото се носеше веќе глас дека земјата ќе им се дава на сиромасите. Радост ги обзимаше луѓето онака како пред дваесет и толку години, кога Панко Бисерин се врати од војна, за да заживее нов живот на оставената беговска земја. Сега нема да стане како некогаш, на земјата да се намести нов господар, како чорбаџи Андон, што за време на војната го немаше никаде. Сега земјата ќе ја добие оној што ја работи.

Така еднаш приквечер чорбаџијата оддалеку го зачека и го запра крај плот. Панко истрпна, а срцето му затупка неспокојно. Да можеше тој час земјата да се отвори, да го снема, да пропадне, само да не го сеќава на себе тој лукав, студен поглед што како осојница му навева страв во душата. Уште повеќе се сви, наведе глава и загреба со опинок по снегот, чекајќи со страв што ќе му рече. А тој стегнат во нови шаечни алишта, здрав, со светнати чизми и астрагански калпак, го одмери зачас и после заговори со самоуверен глас и скришен подбив: „Е, што има ново, Панко?“

„Ништо,“ слегна Панко раменици.

„Земјата, сум чул, ќе ни ја земате? Слушај, јас што ќе ти речам,“ протегна тој рака кон него, „остај се ти од тоа. Не ги гледај оние мрзливци и неранимајковци. Голтари. Хм, мислиш земја ќе им дадат. Ветер и магла! Пак ќе дојдат оние озгора и — што сме направиле? Кој е излаган — пак вие. Не ти требаат тебе тие работи.“

Панко молчеше, не знаејќи како да се одбрани. Во душата му вриеше од јад и бесилие.

„После,“ продолжи тој, „кој знае што бидува. Ќе ги одвее ветерот и овие. И што сме направиле? Само клавај си грев на душа. Ти велам — не ти треба. А и господ има,“ и крена прст нагоре.

„Па... така си е...“ промрморе Панко низ нос. „Ама, пак... право ли е... толку земја...“ едвај стркала преку јазик и во истиот час, исплашен се покаја.

„Ветер и магла!“ се вжешти чорбаџијата и замавта со раце. „Имам. Сум спечалил. Ама тоа е мое, мое, разбери! А со кое право, кажи ми, сега едни никакви, голтари, сакаат да ми ја земат земјата? Ти си видел ли лошо од мене? Ај, лебот ќе те колне што си го јал кај мене. Кога ќе решиш нешто, помисли си малку.“

Панко истина. Се вцрве во мракот. Откако помолча малку, здишен од лутина, чорбаџи Андон на одење веќе додаде: „Ти сам знаеш дека јас сум ја работел земјата. И тоа ќе го кажеш таму. Пред сите. Мисли му.“

Панко едвај сега крена глава и ја попрати со поглед големата, црна сенка на чорбаџијата, што полека се оддалечуваше во мракот. Се издиши длабоко и испрекинато и како некоја тежина да му падна.

И од тој час, Панко Бисерин немаше мир.

Наместо како сето село да го чека оној голем ден со радосен трепет, Панко понекогаш скришно во душата сакаше никогаш, никогаш да не се раздени тој ден. Се затвори во себеси, почна да бега од луѓето, а дома за ништо туку ќе ѝ привика на жената или ќе истепа некое од децата. Ноќе го мачеше бесоница. Како во треска се траќаше на постелата, бладаше и мавташе со раце како да се брани од некоја страшна, нечестива сила. А кога доцна, пред зори, на морните клепки ќе му дојдеше сон, тој се гледаше себе си во страшни, немирни соништа: испиен, слаб, со последни сили, се плеткаше во пајакова мрежа — тој се трга, се брани, но сè повеќе и повеќе се заплеткува во мрежата. И еден огромен, набабрен од исцицаната крв негова, страшен пајак, подаваше безбројни пипки, за да му ја земе и душата. И се засмеваше, се клештеше, грозно.

Со таа тревога, со тој немир, Панко Бисерин го исчека денот.

Беше сончев февруарски ден. Панко се разбуди доцна после краткотраен сон, стана како штрекнат, како кога напролет ќе се забавеше за орање. Низ прозорец паѓаше на постела сноп сончева светлина и печеше како пламен. Седнат на постела, тој долго гледаше пред себе и не мислеше ништо. Неспан, со модри колца под очите, тетеравејќи се во одењето, тој излезе во двор и се зафати да вади вода од бунар. Над селото се ширеше утрински, празничен мир. Се носеше само реското чрктање на чекрикот и оддалечен шум на речните води.

Едвај кога излезе од врата, Панко забележа дека се беше облекол во нова руба; на коленицата му се белееше конецот околу големата латица. Низ февруарскиот студ напираше силно сонцето, го топеше снегот над замрзнатата, корава земја, правејќи локви и кал.

Едвај кога *излегол* од врата, Панко *забележал* дека се беше облекол во нова руба; на коленицата му се *белеел* конецот околу големата латица. Низ февруарскиот студ *напирало* силно сонцето, го *топело* снегот над замрзнатата, корава земја, правејќи локви и кал.

И што повеќе се ближеше до селското училиште, срцето сè понемирно му се стегаше, го обзимаше неспокојство. Пред самата врата, низ којашто се носеше застрашително врева од многу гласови однатре, запра и премисли колебајќи се да се врати, да избега далеку од тоа место. Присобра сили, влезе. Со отворањето на вратата, вревата нарасна и му се стори уште пострашна. Како кривец, незабележан од никого, тој се свлече на празното место до самата врата. Беше збрано комај сето село. Се рееше облак лут тутунов чад и ги обвиваше распалените човешки лица. Отстрана, подалеку од другите, навидум мирни и рамнодушни, седеа еден до друг селските чорбаџии. На свиените, скупчени усти им светкаше нескриена злоба и подбивна усмевка, како да сакаа да кажат: ете, ништо не ни можете!

Наеднаш стана тихо, сосем тихо, да се слушаше шушкањето на лисјето од масата на комисијата. После некој зазборува бргу, распалено нешто што Панко не го разбра; до него допираше само некој нејасен шум, а пред широко отворените очи му се мрежеше непрогледна магла. И како отприштена, надојдена река кога се урнува, така наеднаш згрготе салата.

Започнуваше првата расправа.

Панко Бисерин се заслуша напрегнато. Се отпушти онаа потисната селска душа, заистура болки и јадови, брани во гладните години над плодородната земја.

„Лете, зиме, ние работевме а тој ги полнеше амбарите. Каде има таква правина?“ згрме Стојче од Пендовци, а скинатиот ракав од гуњата му се замавта како големо црно крило. Под наежените веѓи очите му заискреа.

Стотина глави со избраздени, небричени лица, со набрекнати вратни жили, подзедоа како од едно грло: „Право кажуваш, Стојче, така е.“

„Глеј го каков е во вратот.“

„Грутка земја не фатил в рака.“

И пак татнеж, 'ржење, викотници.

А Панко го слушаше сето тоа со затаен здив. Како бран го завлече она големо и судбоносно што се одвиваше пред негови очи

И што повеќе се *ближел* до селското училиште, срцето сè понемирно му се *стегало* го *обзимало* неспокојство. Пред самата врата, низ којашто се *носел* застрашително врева од многу гласови однатре, *запрел* и *премислил* колебајќи се да се врати, да избега далеку од тоа место. *Присобрал* сили, *влегол*. Со отворањето на вратата вревата *нараснала* и му се *сторила* уште пострашна. Како кривец, незабележан од никого, тој се *свлекол* на празното место до самата врата. *Било* збрано комај сето село. Се *реел* облак лут тутунов чад и ги *обвивал* распалените човешки лица. Отстрана, подалеку од другите, навидум мирни и рамнодушни, *седеле* еден до друг селските чорбаџии. На свиените, скупчени усти им *светкала* нескриена злоба и подбивна усмевка, како да *сакале* да кажат: ете, ништо не ни можете!

и го тераше да трпне во непозната милина. Не забележа кога излезе пред комисијата неговиот чорбаџија; му се исправи одеднаш пред очите, голем и страшен. Само сети како по снагата го полазија студени морници а во грлото нешто му се стопчи. Му се чинеше дека очите на сите сега се свртени кон него и го печат како разгорени гламји. Ете од овој час Панко Бисерин се плашеше. Сега требаше тој да каже тежок збор, да ја излее сета горчина што како тиња му тежи и тлее во него еве веќе дваесет години. А тоа, му се чинеше, не може да го стори. Не, не. Свеста му се напрегна до ужас. Ете, сите знаат дека чорбаџијата не ја работи земјата, ќе кажат и сè ќе се сврши, ќе одмине како лош, немирен сон што тежи како товар на душата.

А тој, завртен кон селаните, се виткаше лигав како црвец, правејќи кисела гримаса на зараснатото во сало лице, црвено и обесено под брадата.

„Бива ли, браќа, под старост да ме оставате без земја," цимолеше, а малите, изгубени во сало, очиња му играа. „Јас, знаете и вие, секогаш сум работел земја."

Бран од смеа ги пречека неговите зборови.

„А, а, си работел!" потфрли некој подбивно. „Си го копал бавчичето околу куќата."

„Знаеме, како да не."

Тој збунето стоеше сеедно свртен кон распалените селани, подзинат, испотен, кубејќи ја несвесно астраганската шапка.

Сред наежената, разгомжена маса, Панко Бисерин седеше како прикован. Во душата му се кинеше. Неколку пати потстана и заусти, но глас не издаде. Целата сала, заедно со луѓето, му се вртеше, му бучеше во свеста. Се загледа натаму и пред очите му заигра натписот над комисијата: земјата на оној што ја работи! И како стана, како се отпушти, не знаеше ни сам. Се исправи наеднаш цел и салата му стана мала и тесна. Вревата замре. Чорбаџијата, како што беше свртен со грб, погледа на таа страна и пак се заврте. И во тишината што настана, Панко Бисерин ги подаде напред своите црни, спечени и распукани како сомун раце и зазборе полугласно и плахо: „Еве, браќа, па судете по душа."

Штрекнат, чорбаџијата се сви уште повеќе и незабележано ги спика своите меки, бели раце под шапката. А Панко сè уште стоеше така со подадени напред раце и победоносно гледаше наоколу. После го понесе бран од викотници, гргот, тропање: „Така е! Честито, Панко."

Него како да му падна товарот што го притискаше. Скришум, невиден од никого, тој полека се искраде надвор. Студен повев го загали по оросеното со пот лице. По него остана шум и врева.

Панко заита по патот, носен од некоја незнаена досега сила, загледан некаде напред. Набргу се најде сред полето. Пред очите

му заблеска снежната покривка над родната земја, а кога погледот му свикна со блесокот, тој ја виде неа, земјата. Наместа, под растопените снегови, се црнееше кревката, набабрена земја, а над неа високо се креваше пуреа. Оддалеку се слушаше шумот на надојдените води на Вардар.

Панко Бисерин кликна во неискажана радост, се пресегна и со грстови загреба во натопената земја, ја крена високо над глава и извика со глас: „Наша! Наша е сега земјава," и погледот му се зареа по широкото поле.

ДИМЧЕ МАРКОВСКИ

ЧИЧКО АЛЕКСО

Тој ден чичко Алексо, ковачот, го затвори дуќанот пред да се стемни, ги стави ќепенците на старите ѕидови што беа искрпени со штици од долгогодишната употреба, ја заклучи вратата со големиот старозамански катанец што ни самиот тој не знаеше од кога виси на вратата, и полека полека со рацете назад што никога не ги ставаше во џебовите и по најголемиот студ се упати дома.

Времето беше ладно. Дуваше север и ги штипеше лицата на луѓето. Темни оловни облаци беа надвиснати над градот и изгледаше секој момент дека ќе се срушат и ќе го покријат целиот живот во него. Снегот беше замрзнат и при одењето на луѓето силно крцкаше.

Во ова невреме стариот ковач си пробиваше пат полека но сигурно и се ближеше до куќата.

Дојде дома. Го свлече палтото, се изми како секогаш, седна скрснозе на сламеникот што беше до шпоретот, ги засучи мустаците и извика: „Марије, ако не ти е на одмет, наполни го шишенцето.“ И не дочека да дозбори стариот, тетка Марија ја крена главата, го погледна увредено, како што може да гледа стара домаќинка што си ги свршува редовно своите домашни работи и рече: „Чекај Алексо, уште не си седнал. Гледаш, пустоно пиперчиња ти вадам. Туку само да речеш —“ и продолжи да го полни чиничето со кисели пиперчиња што ги вадеше од земјениот грнец. Чичко Алексо ја погледна, осети дека ја навреди и додаде: „Ех, Марије, немој ти веднаш за кусур. Знаеш, човек греши, што ќе му правиш. Пак јас и не мислев нарочно тоа да го сторам.“

Откако му ја подаде ракијата и мезето, ја запали ламбата и седна до него. Тоа беше стариот адет во оваа куќа, табиет на чичко Алекса од долги години, откако зачука староста на нивната врата. И седеа така повеќе време, во зимските денови околу шпоретот а през летото на рогузина во бавчата под сливата што ја насадил чичко Алексо уште како дете. Седеа и разговараа. Старата

го известуваше за положбата во маалото, додека чичко Алексо ѝ расправаше што се случило во чаршијата, како оди пазарот и многу други работи.

Така овие двајца старци меѓусебно се разбираа и беа доволни еден од друг.

Веќе шпоретот ја затопли собата и чичко Алексо набргу го креваше шишенцето со ракија. Тетка Марија што седеше секогаш до него со уживање го гледаше сега нејзиниот старец како се насладува на ракијата по заморната работа. И тоа ѝ чинеше радост. Колку да ја прикриваше љубовта кон него, сепак ќе му префрлеше многу милни зборови што го разнежнуваа. Тогаш, тој ја погледнуваше насмевнато под веѓи, очите посветли му стануваа а тетка Марија кој знае по кој пат, исто така, се посрамуваше и не чекаше да се развие разговор, одеднаш преминуваше на друго, мачејќи се да ги собере мислите. Стариот го знаеше тоа и многу пати намерено ѝ зборуваше. На тоа тетка Марија ќе поцрвенеше, ќе го чукнеше од милост по колено или по плеќи и ќе му речеше: „Море, ти старојко, немој да ме гибаш.“ Потоа и двајцата ќе се насмееја. Долги години така мирно живееја. Еве веќе триесет и пет години има откако се оженети и за сето време не се разделиле, лош збор не си имаа речено. Но затоа тетка Марија секогаш била внимателна: никогаш не го оставала без јадење, навреме исчистен, испеглан, а богами и целата работа во лозјето ја вршеше. И во зимските долги ноќи кога седеа покрај огнот и чичко Алексо цврцкаше од шишенцето комињарка, велеше дека винцето и ракицата се бакшиш од неа. Гледајќи ја работата на жена си, стариот ковач се трудеше да одврати уште подобро. За нивниот живот и поминувачка целото маало прикажуваше. Кога ќе се зборуваше за нив, секој ќе речеше: „Кој, Алексо и Марија? . . . Живот живеат. Блазе им на душите.“

Ветерот сè повеќе беснееше. Недалеку тропаше ламарина поткревана од ветрот, кај комшиите траскаа отворени прозорци, мачките немирно ги извиваа своите гласови што личеа на детско плачење. А целиот тој зимски ноќен пејсаж го потполнуваа виулиците што потсеќаат на фабрична сирена. Снегот сè посилно врнеше и го полнеше дворот.

Чичко Алексо седеше налактен на колното, ја чешаше небричената брада и извика: „Ту . . . мори Марто, не бидува една година, мирна да бидеш. Слушај, жено, слушај како беснее.“ Тетка Марија го нададе увото накај прозорецот што беше од страна на портата и заслуша притивнувајќи го и дишењето. Тоа го забележи стариот.

„Што е, Марије, што е? Глушец да не влегол во ноќвите и го јаде лебот, тоа да не прислушкуваш.“

„Не, Алексо, ми се слушна како некој да чука на порта.“

„Марије, откако остаревме сè ни се слуша како некој да чука. Кој ќе чука во ова невреме освен Марта?“

Сега се слушаше појасно чукање. Стариот го нададе увото и наслушна.

„Права си била, жено, вистина некој чука," рече со одобрување. Потоа стана, го наметна палтото и отиде да ја отвори портата. Во темнината пред него стоеше возрастен сериозен човек со костенливо лице. Го погледна, но не можеше да го познае. Потоа му се приближи до лицето и со смеа рече: „О, повели, повели." Тоа беше Ристо столарот, комшија со дуќаните. Без многу канење гостинот влезе и се упати кон куќата. Чичко Алексо одеше по него и си мислеше: „Што мака го нашла овој човек та во ова време кај мене доаѓа?" И колку да бараше одговор, не можеше да си објасни. Влегоа дома. Ристо ѝ ја подаде раката на тетка Марија и енергично ја поздрави. Седнаа. Настана таец во собата. Чичко Алексо виткаше цигара, старата расфаќаше низ кујната а Ристо седеше до шпоретот, молчеше и како да мислеше како ќе го отпочне разговорот.

„Како си подома?" запраша стариот и ја прекина тишината.

„Не прашај, чичко Алексо, не прашај. Лошо, глад," одврати Ристо.

„Така е, така. Прав си."

„Туку, знаеш ли што ме нанесе патот кај тебе?"

„Кажи, кажи, внучко, да слушнам!"

Ристо се поднамести, се поднакашла и додаде:

„Чичко Алексо, ти самиот гледаш што станува секој ден кај нас. Тепаат луѓе Бугариве, тепаат Германците и тоа зошто? Сакаат да нè сотрат. Ете и овие денови затворија неколку чесни работници. Sверови се, sверови. И како да му ги дадеш в раце на тие целати овие златни деца да ги мачат и спици под нокти да им ставаат, а најпосле да ги отепаат."

„Така е, Ристо внучко, така е. Што е право, право е," подзамислено забележи стариот.

„Еве... така е, чичко Алексо, ама ние нема да им седиме со скрстени раце. Нема да им се даваме. Ќе почнеме уште посилно да ги тепаме, па ќе видиме кој ќе излезе поербап: или една рака Борисови кучиња, или ние сите."

„Ех, внучко Ристо... тие Бугарите од секогаш мешале прсти и кај нас. Од секогаш Македонија им била убаво залче," издишувајќи се тешко како да се присетуваше на нешто одамнешно, мачно, рече стариот. Тргна неколку пати од цигарата и продолжи: „И порано сум ти расправал какви резилаци ни правеа уште пред Илинденското востание пак и по него. Колку пати сме се судирале со бугарските чети што идеа да пљачкаат во Македонија... А неодамна што слушнав? Застанал еден Бугарин пред кафенето што е под градскион часовник и нешто вика. Го подзачув како вели, 'Море каква Македонија, сè е ова бугарска земја. Мајката ќе му ја расплачам на секој што ќе помисли инаку.' Да знаеш, Ристо, во

душава како ми беше. Како да ми се кине нешто. Го погледав песјисинот и си заминав да не го слушам. Прав катил беше. А една муцка што имаше како вистински овчарски пес. Дури да ти се гади кога го гледаш."

За ова време додека расправаше стариот, Ристо слушаше и нервозно чепкаше низ јастакот. Тој навистина сакаше многу да ги слуша зборовите на чичко Алекса не само сега ами и друг пат, но овој пат не му беше до тоа. Очигледно беше дека Ристо сакаше што побргу да му каже зошто дошол и да го чуе резултатот. И откако замолче стариот, отпочна:

„Еве што е работата, сега ќе ти речам што ме натера да дојдам кај тебе. Има двајца другари што се кријат од полицијата и мислиме кај тебе да ги сместиме за неколку дена. Вие сте стари луѓе, пак нема никој да се сомнева дека такво нешто има кај вас."

Кај чичко Алекса се изгуби мирното и сталоженото настроение. Кога ги слушна тие зборови, стана подруг: ја исправи главата, очите остро му гледаа кон Риста. Се подзамисли, потоа запраша како да не дослуша: „Како рече, Ристо? Луѓе се кријат од полицијата... да ги сместиме кај мене?!"

„Да, чичко Алексо, луѓе. Двајца наши другари на кои им прети да ги фати полицијата. Знаеш, никаков мастрав околу нив нема да правиш. Сè што треба ќе ти донесеме."

„Уф, уф... чудо... мастрав... Не е работата до мастрав, главното е... туку неисе ќе видиме."

Овие последни зборови убаво ги зачу тетка Марија и веднаш се расони. Очите ѝ се отворија како некој да ја полеа со студена вода. Гледаше час кон стариот, час кон Риста сакајќи да разбере точно во што е работата и веднаш забележа на челото од чичко Алекса капки пот. Го виде неколку пати како длабоко се издишуваше, ја подгризнуваше цигарата, префаќаше и расфаќаше со рацете ненужни работи, ќе ја ставеше металната кутија од цигари на едно место, ќе ја подржеше и пак ќе ја преместеше. Во собата беше мирно но луѓето во неа не беа. Чичко Алексо под веѓи ја гледаше тетка Марија и Риста. Ристо одвреме навреме погледнуваше во стариот и старата а пак оваа во двајцата. Еден со друг се прострелуваа со очите и погледите често им се судруваа. Чекајќи одговор Ристо додаде: „Мислам, чичко Алексо, дека ја разбра работата и да ти повторувам нема нужда."

„Не е, внучко, до неразбирање, само... знаеш... стари луѓе сме пак... може сè да се случи... После што ќе правиме?"

„Како мислиш дека ќе биде подобро, така прави," рече отсечно Ристо.

Стариот ја крена главата, го погледа Риста и рече: „Внучко Ристо, јас те разбирам сè што сакаш да ми речеш, но оваа вечер не ќе можам да ти одговорам. Ќе помислам, ќе се советувам со бабичката, пак утре повели ова време ќе зборуваме."

„Добро. Тогај да си одам," изусти Ристо како од пушка станувајќи: „Само едно знај: да не позволиш Бугарите да нè сотираат."

Кога го испратија гостинот стариот ја затвори вратата од кујната и остана како скаменет гледајќи во тетка Марија. Потоа седна до миндерлакот.

„Што е работата, Алексо?" запраша старата кога го виде како се мисли и гледа во една точка.

Чичко Алексо молчеше.

„Кажи де, што е работата?!"

„Жено, дојди поблизу и седни," одврати стариот. „Иако беше одамна сепак си спомнуваш во младите години како ги криевме комитите што се бореа за слободна Македонија. Еве, и денеска има луѓе што се борат. Секој ден гледаш и слушаш на чешма и на фурна какви чуда прават. Народот страда и гладува, Марије. Ние со тебе уште глад не сме виделе. Ама да појдеш по светот луѓето не можат веќе да се преранат. И не молчат. Во оваа народна мака треба и ние да помогнеме. Ристо вечерва затоа дојде. Прашаше дали ќе прибереме кај нас две момчиња што се кријат од полицијата."

Тетка Марија занесено слушаше и устата ѝ беше подзината од која ѝ се издаваа неколкуте заби што ги имаше на предниот дел од вилиците. Слушаше гледајќи го право в очи како кој знае од кога да не го видела и запраша: „Ами ти што му рече?"

„Да дојде утре навечер ова време."

Како под команда и двајцата ги наведнаа главите и молчеа. Какви ли мисли не им проаѓаа низ главата? А важна беше и работата. По многу години чичко Алексо има вака тешка задача за решавање. И таа треба да се реши.

„Тешко е, Алексо, тешко. И мачно е и страшно," забележа старата издишувајќи се длабоко.

„Тешко е, жено, знам оти е тешко, ама мораме нешто да решиме. Да знаеш на децата колку им е уште потешко, млади се кренале да се борат. На стари години ни се паднало помош да даваме, да му служиме на народот."

„Добро, тогај да ги прибереме," прозбори тивко старата како со половина глас. „само тешко е. Каде ќе фатат партизани по куќите, ги интернираат стопаните или ја горат куќата. Ние не ќе можеме да издржиме, Алексо, стари луѓе сме."

„Само да знаеш колку многу ќе помогнеме," убедливо рече чичко Алексо, „колку души ќе нè благословат. Ќе придонесеме и ние за слободата на Македонија што сите ја грабеле, секогаш патела, за која и јас младоста ја дадов а многу мои другари и животите ги положија."

„Тогаш да ги земеме. Каде целиот народ и ние," одврати старата виткајќи го крајот од престилката.

„Добро, и јас се согласувам,“ додаде стариот, го погледа саатот и ѝ напомна на тетка Марија дека е време да си легнат. И на двајцата како да им олекна дека без многу муабет и пречки се согласија.

Веќе си легнаа. Беше темнина. Во собата се осеќаваше мирис од газиената ламба и чад од цигарите. Чичко Алексо се завитка во волнената јамболија и замижа. Беше изморен и сакаше да заспие, да ги отфрли сите мисли. Колку се мачеше да го совлада сонот, напразно остануваше. Капаците од очите широко се отвораа. Во темнината му се покажа голема лента од минатото. Таа се одмотуваше но тешко се намалуваше. Стариот ги гледаше изминатите години, мачниот живот, борба за опстанок, востанија, комити, војски и уште многу друго. Си спомнуваше за младите години кога со пушка в рака отиде да ја ослободува својата земја, убаво сега си припомнуваше со каков жар тоа го чинеше. Размислуваше и околу тоа што ги натера луѓето од покретот да му пријдат, ете, баш нему и да му поверат два живота на револуционери. И не сакајќи му идеа зборовите на Гоцета Делчев: Ослободувањето на Македонија ќе стане рамо до рамо со останатите братски народи. Спомнувајќи си за сето тоа си мислеше за правилноста на борбата во Македонија. Кога мислеше дека го прифати предлогот на Риста јасно гледаше дека се разделува со мирниот и монотониот живот.

И така вртејќи лист по лист од страниците на неговиот живот колку ли пати не се преврти од една на другата страна на постелата, дури и снагата го заболе. Веќе и петлите запеаја. Тетка Марија сонот одамна ја потисна. Пред зората и чичко Алексо заспа. И тукушто мигнат, се разбуди. Уште беше многу рано. Се облече и отиде на работа. Го отвори дуќанот и почна да работи мачејќи се да ја отстрани мислата што не го напушташе. Постојано му доаѓаше тоа дека тој, Алексо ковачот, веќе од денеска станува активен учесник во народната револуција. И таа помисла му олеснуваше на душата, самиот пред себе се гордееше. И покрај сите усилби да работи, не можеше. Се проврте низ дуќанот нервозно, фати една, фати друга работа и излезе. Отиде право при Риста.

„Добро утро, Ристо,“ сериозно рече стариот.

„Здраво, чичко Алексо,“ одврати столарот весело, и му ја даде раката. „Што така рано?!“

„Е — внучко, јуначко срце не трае.“

„Повели, седни.“

„Не, не сум за седење. Дојдов да ти кажам да ги донесеш луѓето уште вечер.“

„Така е, чичко Алексо, браво,“ изусти Ристо и му ја стегна раката, „не сме се излагале во тебе!“

Овие, последниве зборови како да му поласкаа на стариот, се поднасмевна задоволно под мустаци и додаде: „Многу сме дале за оваа земја, и пак ќе дадеме. Не сме ние туѓи. Човек на млади

години штом се борел и на стари не откажува. Само, треба вие младите да нè подбуцнувате."

Го рече тоа, се поздравија и отиде мирно да работи.

Од таа вечер оживе куќата на чичко Алекса. Немаше ден тетка Марија сама дома да остане. Секогаш имаше гости. Во првото време се потсрамуваа, се извинуваа затоа што го немаа тоа или она, но свикнаа кога убаво видоа и сетија со кого имаат работа.

Луѓето што се криеја кај нив речиси беа како прави гости. Спиеја во приемната што ја чуваше тетка Марија спремна за големи празници и за многу сакани гости. Во неа сè најчисто и најубаво имаше. Нелегалците ја одвратуваа да не ги валка и не ги кине тие нови работи но тетка Марија им одвраќаше: „Вие, синковци, да си молчите. Ја сум домаќинка во оваа куќа. Вие сте ги оставиле домовите и сте се дигнале да се борите заради нас и ред е и ние да дадеме нешто ако не можеме со вас да се рамниме."

И се разбира, тие само гледаа и се восхитуваа.

Теророт почна да бидува сè поголем. Каде ќе фатеа партизанин или нелегалци ги стрелаа без суд и судење. Чичко Алексо за ова многу размислуваше. Кроеше планови како да измајсториса безопасно да живеат луѓето што му ги повериле. И науми. Еден празничен ден стана порано од сите и почна во едната соба под рафтот што беше направен во ѕидот да копа скривница. По дводневна работа таа беше готова. Нелегалците останаа многу доволни од неа. По неколку дена се посоветуваа и решија да сосидаат уште една. И кога беа двете готови ни оддалеку не сеќаваа опасност. Веќе неколку пати низ градот се правеше подробна блокада, во куќата на чичко Алекса претресуваа, но ништо не најдоа. Да не помислите дека овие луѓе по цел ден седеа во скривниците. Не. Еве како беше организирана работата.

Штом ќе се разденеше, тетка Марија ќе ги земеше ѓуѓумите и ќе пајдеше на чешма за вода. Овде ќе научеше каква е положбата, што има ново во маалото, во градот, кого затвориле, кого не го фатиле и сето тоа ќе го соопштеше дома. Додека старата помагаше, ете, вакви поситни работи, дека толку ѝ позволуваше времето и условите, чичко Алексо не седеше со скрстени раце. И тој се активизира и уште како. Не можеше да се помири само со тоа да прибира партизани и нелегалци во неговата куќа. Уште првите недели, штом се посмири, им рече: „Деца, дајте да ви помогнам. Само ќе проштавате, јас сум стар, не ќе можам многу. Туку колку што ми носат силите."

Работа му дадоа и полека, полека таа целиот го обземаше. Прво разнесуваше писменца низ градот, потоа летци, а подоцна неговата ковачница беше свратилиште на многу луѓе. Едни влегуваа, други излегуваа, едни предаваа писма, други земаа. Понекогаш се случуваше да пајде во некое блиско село кога имаше поважна работа. И по неколку месеци на двајцата старци целата

работа им беше обична. Ниту се плашеа како порано, ниту помислуваа да не ги фатат луѓето што се кријат кај нив, да им ја запалат куќата или да ги интернираат. Нелегалците се чувствуваа сигурни во оваа куќа што немаше повеќе каде. Навечер штом ќе се собереа за вечера, во тесното кујниче и смеа имаше, а понекогаш сосема тивко, никој да не чуе, се пееше и партизанска песна. Живееја убаво и подредено како цел живот да биле заедно. Веќе старите ги именуваа нелегалците „синковци" а овие пак „татко" и „мајко".

И кој знае до кога така ќе живееја ако еднаш не се случи следното. Беше пазарен ден. Чичко Алексо стана порано од сите. Се облече и отиде во собата да ги разбуди децата. Во кујната светеше. Слабата светлост од газиената ламба продираше во дворот преку прозорците. „Станале," процеди низ заби повеќе за себе. И полека тивко ја отвори вратата. Кога влезе, ги затекна како седат и изморени разговараат. Беше ладно во кујната и целата беше зачадена од цигарите што ги пушеле през ноќта. Пепелницата беше преполнета со качунки а низ масата беа расфрлани цигари. Писмата што ги пишувале ноќта беа групирани; на едниот крај од масата стоеја писма направени во вид на фишеци а на другата затворени во плика. Сонот ги совладуваше. На лицата им се читаше измореност. На едниот перчиња коса му беа надвиснати над челото а очите повреме автоматски му се затвораа и покрај тоа што се мачеше да ги држи отворени. Другиот носеше барѐтка и му беше надвисната над чело.

„Аман луѓе, вие пак не сте спиеле," рече стариот приближувајќи се кај нив. „Нема далеку со здравјето да ја дотерате ако продолжите вака. Барем некој саат да сте се одморе́ле, пак после продолжете."

Нелегалците се насмеаја, го погледнаа, и самите се погледнаа.

„Еее, чичко Алексо, револуција е. Со непријателот се бориме на живот и смрт," рече едниот загрнувајќи се со палтото. „За спиење има време. Кога ќе се ослободиме за тоа ќе мислиме, сега треба да се работи."

Додека разговараа влезе тетка Марија и почна да чепка околу шпоретот.

„Ајде жено, лебати, побргу со појадокот оти ручек дома ќе нѐ најде. И децата треба да се затоплат," рече стариот.

Нелегалецот со баретката го покани чичко Алекса да седне до него и му рече: „Татко, работата е сериозна. Што побргу треба да ги разнесеш писмава."

Стариот молчеше, гледаше неодредено негде во ѕидот и ја нишаше главата во знак на одобрување.

По појадокот чичко Алексо ги спакува писмата, кое во реверите од палтото, кое во манжетните од панталоните или под каишот и отиде. Веќе беше убаво разденето.

Во куќата беше мирно и ни глас не можеше да се слушне. Тетка Марија седеше покрај шпоретот и плетеше. Нелегалците наведнати над купишта штампани табаци внимателно читаа. Едниот ја прекина тишината и рече: „Нема да биде лошо да ги подмачкаме шмајзерите, долг пат ќе тргаме.“ Потоа стана, донесе два шмајзера од скривниците, ги остави до креветот и пак продолжи да чита.

Кујната беше затоплена. Топлината ги совлада и тие задремаа. Неколку пати тетка Марија ги покануваше да си легнат, не станаа. Кога виде дека убаво заспаа и едниот посилно 'ркаше, ѝ беше жал да им го расипе сонот и ги остави да спијат а таа продолжи почесто да става дрва да ја одржува топлината.

Стариот веќе ја вршеше работата низ градот. Одеше по анови, по дуќани, се сретнуваше со луѓе по улици и сè повеќе ги празнеше своите тајни скривалишта. Дојде и до дуќанот на Трајка кондурацијата. Седна на долгата клупа на којашто имаше уште еден човек и запали цигара. Поседе немирно додека ја испуши цигарата и тукушто ја стави раката да го извади писменцето што беше под каишот и беше наменето за Трајка веднаш се отвори вратата. Влегоа двајца цивили и повеќе полицајци со машинките на гради. Уште при влегувањето во вратата едниот од цивилите извика: „Кој е Трајко Петров од вас?“

Трајко го погледа и рамнодушно одврати: „Јас сум. Што сакате?“

„Станувај, бандит еден!“ Извика со танкиот крештав глас цивилниот, се доближи до Трајка, го фати за реверот и почна да го влече. Потоа им климна со главата на полицајците и овие го прифатија, му ги ставија лисиците на рацете и со машинките вперени во него четворица го истуркаа од дуќанот на улица. Цивилите и полицајците останаа внатре.

„Што бараш ти при овој бандит?“ извика другиот цивил со намазнета црна коса и танки мустачиња, фаќајќи го чичко Алекса за реверот од палтото.

„Кој, јас?“ запраша стариот како да не дослушна дали на него се однесува.

„Ти, ти! Сомнителен си ми. Ти си комунист. Надвор!“ се развика и првиот. „Носете го и овој.“

Се приближија двајцата полицијци, го фатија и го извлечкаа надвор. Стариот се отимаше, им зборуваше дека дошол да си ги поправа кондурите, но ништо не му помагаше.

„А ти, птицо, што бараш во оваа партизанска база?“ со висок глас извика тој што го извлече Трајка.

„Свој ми е, господине,“ тресејќи ги вилиците одвај изусти човекот што седеше на клупата.

„Лажеш, бандит,“ рече агентот со замазнетата коса и му удри силна шлаканица по лице. Човекот како што седеше на клупа се заниша и падна на земја во нозете на другиот агент. Кога виде

овој дека му се наоѓа под нозе го шибна со ногата по слабина два-три пати и извика: „Стани, мрсник. Стани!“

Човекот стана и почна да ја брише крвта од лицето.

„Носете го и овој,“ им рече на полицајците агентот со замазнета коса повеќе со иишарет.

Во дуќанот останаа само двајцата агенти. Ја затворија вратата, го разгледаа дуќанот и тој што го истрга Трајка отиде кон масата, ја отвори фиоката и почна да чепка. Се гледа дека не му беше до тоа да најде некој материјал. Зафати со рацете нешто книжни пари, нешто никел, ги стави во џебовите од панталоните и излегоа.

Не помина многу време откако го изнесоа од дуќанот, чичко Алексо се најде во участак. Пред него стоеше агентот со залижана коса. Стоеше, се фаќаше за танките мустачиња и му се пулеше во очите блесаво. Стариот дури сега го сети дека е напиен додека во дуќанот не можеше да запази. Сè стана со филмска брзина и наеднаш сите тројца се најдоа в полиција. Полупијаниот агент му поставуваше разни унакрсни прашања да го збуни чичко Алекса и да разбере што барал кај Трајка. Но стариот ни да трепне: „Кондури правев,“ и ништо повеќе.

„Мрсник, лажеш,“ разнервирано извика агентот, му ја извади капата од главата и ја фрли на подот. „Ајде да видиме кај тебе дома дали ти е чиста работата.“

Стариот му одврати: „Мене ми е чиста работата, господине,“ и се наведна да си ја земе капата. Кога се наведнуваше, агентот замавна со раката и колку што може го удри по тилот. Овој се заниша и падна на коленици.

„Ајде, готви се да одиме!“

„Готов сум,“ одврати стариот и душата му се кинеше што ќе најдат дома, што ќе стане со луѓето. „Сè е свршено,“ помисли во себе си.

Одеа по патот двајцата и молчеа. Агентот не знам точно дали нешто мислеше, а на стариот какви ли мисли не му се меткаа низ главата; да ли ќе бидат откриени дали ќе ги фатат или ќе избегаат? И додека така мислеше, стигнаа во куќата и влегоа во дворот. Кога влегоа в куќа агентот што ќе види — нелегалците навалени на масата спиеја. Двата шмајзера светеа под креветот, тетка Марија беше во мудбакот. Агентот извика уплашено: „Што е ова, овде има партизани?!“ и посегна да се фаќа за револверот.

Од викотот нелегалците се разбудија, збунето се погледаа и мислеа што да преземат. Чичко Алексо што стоеше зад агентот кога виде каква е работата и дека агентот посегнува да го извади револверот, го откачи од чивилук долгото палто, веднаш го раствори и му ја покри главата на агентот и рече: „Ете тоа е.“

Агентот целиот избезумен и престрашен извика: „Што правиш, бре мрсник?“ Дури го симна палтото од главата, нелегалците беа

во дворот а чичко Алексо почна да трча кон портата. Агентот излезе на врата и гледајќи го како бега стариот, се упати кон него викајќи: „Стој, стој! ќе пукам!“ Чичко Алексо и натака трчаше по улица не обзирајќи се на викањето а мислеше да го извлече агентот од дома за да се сокријат и осигураат нелегалците. Дојде до едно ќоше и сврте во едно тесно уличе. Агентот тргна по него. Тогај чичко Алексо влезе во една порта и однатре ја заклучи. Агентот чукна неколку пати силно со нога, ја тресеше портата, и кога виде дека не се отвара, пукна во бравата два куршума и портата ширум се отвори. Туку додека овој ја отвораше портата, стариот се провираше низ малото вратниче за да излезе на другата страна на улицата. Додека се провираше низ вратничето и трчаше по дворот си мислеше: „Во главното и најважното успеав. Го оддалечив кучето од куќата. Децата сè сега сигурно склонети. Друго што сака нека биде, јас може и да загинам.“

Агентот лут како рис го држеше пиштолот в раце, ожолтен како лимон во лицето трчаше, дојде до вратничето. Но тоа беше зарезено. Се обиде да го отвори, не можеше. Погледна од големата дупка и го виде стариот. Тргна по него од дупката еден куршум. Стариот не се збуни, се качи на скаличето, се искачи на ѕидот и рипна на улица.

Кога виде агентот дека не може да го отвори никако вратничето се поврати назад и заобиколувајќи пак го сретна стариот. И двајцата трчаа колку што можат. Но сега чичко Алексо беше далеку. Трчаше и си мислеше: „Ако ме фатат жив, ќе ме отепаат од биење, вака ако не ме убие ќе се спасам и јас.“ И таа мисла му даваше уште поголем кураж и сè посилно бегаше напнувајќи ги и последните сили.

Агентот виде дека не може да го втаса, силите го издадоа и извика: „Стој, стој!“ Чичко Алексо не стоеше, луѓето што минуваа низ улица не сакаа да му помогнат, од лутина испука неколку куршуми.

Стариот одеднаш осети како да го касна нешто за рака. Погледна, крв му течаше низ дланот. Во трчањето го извади марамчето, ја стегна раката и скршна во другата уличка. Заврти во едно, после во друго ќоше и сосема ја изгуби трагата. Агентот трчаше де во една де во друга улица, но напразно. Виде дека го испушти стариот од рака. Изморен и задушен се упати кон куќата. Во неа немаше никој. Нелегалците со шмајзерот под мишка избегаа преку ѕидови а тетка Марија се сокри кај комшиите. Агентот постоја пред ќука целиот избезумен и се мислеше како да направи херојство за да ја поправи грешката. Постоја и си отиде назад в полиција. По еден час триесетина полицајци наоружани до заби ја опколија куќата и почнаа подробно да претресуваат.

Другиот ден вечерта чичко Алексо отиде во партизани.

PART THREE

VOCABULARY

Definitions of related words have been grouped under single headings where possible. The basis of dividing words into parts for this classification is orthographical, not morphological or morphemic. In a few cases a word has been slightly displaced in the alphabetical order so as to include it under another entry.

If a basic entry includes a boldface period (.) separating off the last letter (or last few letters), the secondary entries begin with a boldface period. It is then to be understood that all letters preceding the period in the basic entry are also a part of the secondary words. For example—**бавч.а** garden **.анџија** gardener—is to be read **бавча, бавчанџија**; **бац.и** *T* **.ува** *I* is to be read **баци** *T* **бацува** *I*.

If the secondary items represent the basic entry plus other letters, the basic entry is indicated by a boldface semicolon (:) followed by the other letters. Thus **брат** brother **:ски** brotherly is to be read **братски**.

A non-boldface vowel in a noun or adjective indicates that the vowel drops out in other forms of the same word; **аутокомен** thus implies also **аутономна**, and **Македонец** implies **Македонци**.

The stress is marked if it does NOT fall on the antepenult of words of three or more syllables, or on the first or only syllable of shorter words. It is not indicated for the great majority of words, which follow this basic rule, and for verbs ending in **-ира**, which usually stress the **и** (cf. 1. 42).

In the few entries where some phraseology is given, the basic entry is represented by a dash (—); e. g. **алал** forgiveness, — **стори** forgive, is to be read **алал стори**.

Numbers in parentheses refer to paragraphs in the grammar.

If the part of speech of the Macedonian word is clear either from the English meaning or from the Macedonian form, no grammatical indications are given. Masculine nouns ending in -C∅, feminines in **-а**, and neuters in **-о** or **-е** are not marked. In other cases, the abbreviations *m.*, *f.*, and *n.*, are used. Adjectives and adverbs are marked only if there could be doubt. In secondary entries, the abbreviation *adj.* may constitute the whole definition, e. g. **езер.о** lake **.ски** (*adj.*). This means that the adjective refers to the noun with which it is associated; in this example the translation is thus 'lake (water, shore, fish)'. Similarly the the abbreviation (*dim.*) is considered a sufficient definition.

The plurals of nouns which have some peculiarities are given in parentheses; e. g. **лист (-ови,** *coll.* **лисје)**. The feminine forms of adjectives which need comment are given without parentheses; e. g. **каменен, камена; бо.ен, .јна** (=**боен, бојна**).

Adverbs formed regularly from adjectives (see 3.1) are not entered in the vocabulary. A number of nouns formed from adjectives by means of the productive feminine suffix -ост are likewise omitted (e. g. **остроумност** 'cleverness', cf. **остроумен**), although not all adjectives have corresponding nouns of this type.

А

а and, but **а . . . а** either . . . or
а да не unless
абажу́р lamp-shade
абер news
арбе *(vocative particle)*
аван metal mortar
аванга́рда vangurd
авантУ́ра venture, adventure, wild undertaking
авантури́ст adventurer
август August
авио́н airplane
автокефален autocephalous
автоматски automatic
автомоби́л automobile
автономен autonomous
автономистички autonomistic
автор author
авторите́т authority
агал = **агол**
агалак rank of aga; property of an aga
аге́нт agent; police detective
агентУ́ра agency; detective office
агилен agile
агитацио́нен, -цио́на *(adj.)* of propaganda, publicity
агол, аглот (агли) corner, angle
аграрен agrarian
адет custom, usage, practise
адски hellish
аероплан airplane
аждер dragon
ажурен up-to-date, efficient
азбука alphabet
аздиса *T* debauch, degenerate
азиец азијци Asiatic *(noun)*
азиски Asiatic *(adj.)*
азот nitrogen
аирлија good luck; fortunate
ај! well; let's go
ајде let's go **:те** let's go (addressed to more then one person)
ајду.к (-ци) hajduk, bandit, rascal **.че** *(dim.)*
ајдут/ајдутин bandit, rascal
ајдучки hajduk's, rascal's
ака *I* wander
акашчисува *I* fit, become
ако if; approximately; that's all right; go ahead
акт (акти/актови) act; official letter or document
активен active
активизи́ра *I/T* activate, make active (usually political)
актуе́лен current, present-day, actual
актуе́лност *f.* present-day reality, currentness
а́кузатив, акузати́вот accusative case
акумула́тор storage battery
акција action
ал' *(dial.)* = **дали**
ала dragon
алајка servant girl in harem
алал forgiveness, — **стори** forgive, — **ми вера!** bravo!
али *(introduces a question)*
алиби alibi
алиште piece of clothing; *usually pl.*, **алишта** clothes, clothing
алов red
алчак dolt
ама but
амал porter **:ски** porter's
аман! alas!
амандма́н amendment
амам Turkish bath
амбар store-house, barn

Американец American
ами but, indeed
амин amen
ан inn
анамка Moslem bride
анафора holy bread
ангажи́ра *I/T* engage
ангажма́н engagement
ангел angel **:че** *(dim.)*
Ангеле *m. name*
Англи.ја England **.ски** English **.чанец** Englishman
анке́та inquiry, investigation
антерија cotton blouse
апартма́н apartment, flat
апаш thief, roughneck **:ки** *(adj.)* thievish
апел appeal **:ира** *I/T*
април April
апса́на prison, arrest
апче pill
арамија *m.* bandit
аргат.ка day laborer **.ење** hired day labor
арен fine, beautiful, good
арес.а *T* **.ува** *I* please
Арнаут.ин Albanian **.ски**
а́рно ама however; but even so
аро, старо аро little old man
арслан lion
архиепископија archbishopric
аскер soldier; Turkish army
аскет ascetic
астрагански Astrakhan
атаман Cossack chief, ataman
атар village boundary (= синор)
Атина Athens
атле́т athlete
аферим bravo!
афион poppy; opium
аџами.ја *m.* immature, inexperienced person **.лак** "wild oats", foolishness
аџеле *(adj.)* urgent
аџи.ја *m.* pilgrim (hadji) **.лак** pilgrimage *(for Moslems to Mecca; for Christians to Jerusalem: gives right to title* hadji) **.ски** hadji's
ашколсун bravo, excellent
ашлак *(a negative epithet)*

Б

баб.а grandmother; wife's mother; great-aunt, old woman **.ин** *(adj.)* **.ичка** *(dim.)*
бабуњосан puffy, pale and swollen
бав.ен slow **.и** *I* slow
бавч.а garden **.анџија** *m.* gardener **.иче** little garden
багрем acacia
Бадник Christmas Eve
бае *I* charm, cast spells **мижи Асан да ти бајам** = don't try to deceive me
баждар *toll paid at city limit for right to sell produce in market*
база base
бајачка wise-woman, sorceress; fortune-teller
бајѓи quite a lot
бајка fairy-tale
бајрак banner, pennant
бакар tin
бакари *I* worry about
бакрданик polenta, corn-meal mush

бакшиш gift, alms
балон baloon; kite **:че** *(dim.)*
банкар banker
бара *I* demand, seek
барабан small drum
бардаче little water vessel
барем at least
барéтка beret
басамак step
басен swimming-pool
баста *I* rave, be delirious
батакчија *m.* swindler, cheat
бац.и *T* **.ува** *I* kiss
бацúл germ, bacillus
бачо *m.* elder brother
баш just, exactly
баш- chief-
баштина homeland, fatherland
бдение vigil, wakefulness
бебе baby
бег. beg, bey *(Turkish rank)* **:овски** beg's
бег.а *I* flee, run **.ство** flight
бед.ен poor **.ност** *f.* poverty
бежичен wireless
без *(prep.)* without (4.301)
безбели right! surely!
безброј infinity
безволен not desirous, unwilling
безвучен soundless, voiceless
безгрижен carefree
бездна abyss
бездруго of course, without question
бездушен soulless
безживотен lifeless
беззаветен fully devoted, unquestioning
беззаштитен defenceless
безземјаш landless peasant
безизлезен having no exit, no way out, hopeless
безнадежен hopeless
безнача.ен .јна insignificant
безобзирно ruthlessly
безобразност *f.* impudence, shamelessness
безопасен safe
безработен unemployed
безредие disturbance, anarchy
безуспешен unsuccessful
беки = **белки**
бел white
бел. = **белешка**
белег (-зи) mark, stamp, brand
белегзија mane
белее *I* look white, be white
бележи *I* note
белешка note
бели *I* make white, bleach
белки, белким perhaps
белузлав whitish
беља misfortune, trouble
бендис.а *T* **.ува** *I* like
беневреци *(pl. tant.)* trousers
бензин gasoline, petrol
бербат mess **:ен** filthy
бере *I* gather (17.2)
берза bourse
бери́кет harvest, production
берокуќник home-loving man
бесвесен unconscious
бесен furious
беси *I* hang
бесилие helplessness, impotency
бесилка gallows
бесконеч.ен endless **.ност** *f.* infinity
бесконтролен unchecked, uncontrolled
бескорис.ен useless, profitless **.ност** *f.* uselessness
бескрвен bloodless, anemic
бескуќ.ен homeless **.ник** home-

less man
бесмислен senseless
бесмрт.ен immortal **.ност** *f.* immortality
беснее *I* rage, be furious
бесоница insomnia
беспатен trackless; undisciplined
бесплатен free, gratis
бесплод.ен fruitless, barren **.ност** *f.* sterility
беспомошен helpless
бесправен without right(s) **.ност** *f.* lack of rights, injustice
беспримерен without peer, unparallelled, unheard of
беспристрастен impartial
бесрам.ен shameless, brazen **.ник .ница** shameless, brazen person
бессилен powerless, helpless
бестелесен bodiless
бестрага without trace
бестрам- *(dial.)* = **бесрам-**
бестрашен fearless, unafraid
бесформен formless
бесцелен aimless, pointless
бесцен/:ет priceless
бесчес.тен, .на unhonorable, dishonorable **.ност** *f.* dishonorableness
бесчовечност *f.* inhumanity
бесшумен noiseless
бетономешалка concrete-mixer
беќар bachelor
бечви *pl. tant.* broad trousers of heavy homespun
библиотéка library
бивол water-buffalo **:ица** *(f.)* **:ски** *(adj.)* **:че** water-buffalo calf
бигор tufa: sorrow, bitterness
бид.е *T* **.ува/.нува** *I* be
бие *I* hit, strike, fight
билбил, биљбиљ nightingale
билје herb
билка medicine
билтен bulletin
биралиште voting-place
бирó office, bureau
бирокрáт bureaucrat
биста bust
битие being, existence
битка battle
битност *f.* essence
Битол.а Bitola *(city, SW Mac.)* **.ски** of B. **.чанец** native of B.
бифé small bar-restaurant, snack bar
благ mild
благодет *f.* advantage, mercy
благослов blessing **:и** *I* bless **:ен** blessed
благота cheese products
блада *T* rave
блазé_си_му (ти, ѝ) fine for him! (you, her, etc.)
блед pale **:ило** pale color **:нило :ност** *f.* paleness
блее *I* bleat
блесав stupid, foolish
блесок gleam, shine
ближи *I* near, approach (10.12)
близина nearness
близнак twin
бли.зок, .ска near
блика *I* overflow with, radiate (a quality)
бликн.е *T* **.ува** *I* shine, burst forth
блиску [до] near [to]
блисне *T* splash, splatter
блокáда blockade, drag-net
блуе *T* vomit
блудец sinner, one who errs

блуткав tasteless, flat
бовча big cloth
бовчалак amount of linen which can be placed in a бовча
бог (-ови) god
богами *(a mild oath)*
богат rich **:аш** rich man **:ство** wealth, riches
богомилство *movement and teachings of the Bogomils (religious sect)*
богомолски pious, pseudo-pious
Богородица the Virgin Mary: place name; feast day
бодар bold
боде *I* stick, stab
бодеж stab, stabbing pain
бод.не *T* **.ина** *I*/**.нува** *I* gallop
бо.ен, .јна fighting, battle
боже, Боже *Voc.* of **бог** (2.1613)
божем allegedly, supposedly, as if
божест.во divinity **.вен** divine
Божик/Божиќ Christmas **божикен/божиќен** of C. **божиќта** *(adv.)* at C.
божилак rainbow
божји godly, divine, God's
божурка wild scarlet poppy
боздоган club
бои се *I* (10.12) fear
боиште battle-field
бој (боеви) battle, fight
бој height, **човечки бој** the height of a man, **детето фрли бој** the child grew fast
боја color **:џија** *m.* dyer
бојазлив timid, fearful
болва flea
бол.ен ill, sick: painful **.ест** *f.* illness **.ештина** pain **.и** *I* pain, ache, hurt **.ка** ache, pain
болсне *T* flash
болтаџија *m.* owner of a big store, shop
боља pain
бомбардиро́вка bombardment, bombing
бон (-ови) coupon
бонбо́ни candy, bonbons
борави *I* be occupied with
борб.а struggle, fight **.ен** fighting, aggressive
бор.ење fighting, wrestling **.ец** fighter **.ечки** fighter's **.и се** *I* fight
Борисов Boris's (Boris, Tsar of Bulgaria)
борч (-ови) debt
бос barefoot, unshod
босилек basil
бочва big wine-barrel
брава lock
браво bravo
брада beard
брадавица wart
бразда furrow
бразле́тна bracelet
брак wedding, wedlock
бран (-ови/-ишта) wave
брана barrier, fecne, dike, guard
брани *I* defend, hold off
:ко *m. (dim.)*
брат brother **:ко** *m. (dim.)* **:ски** brotherly, fraternal **:ство** brotherhood
братан.ец brother's son **.ица** brother's daughter
братуче.д cousin **.тка**
браќа *pl.* of **брат**
брачед *(dial.)* = **братучед**

брбне *T* burble, bubble
брбори *I* gurgle, murmur
брго quickly **брго-брго** very quickly
бргу quickly
брз quick, rapid, speedy **:а** *I* hurry **:ина** speed, rapidity
брег (-ови) shore, bank
бремен pregnant **:ост** *f.* pregnancy
брест elm
бричи *I* shave
брише *I* wipe off, erase
брка *I* chase; confuse
бркне *T* mix up, rummage about; chase
бровнинг (-зи) Browning (revolver)
брод (-ови) ford: boat
броди *I* wanders
броеници *(dial.)* = **бројаници**
брои *I* count (10.12)
број (броеви) number
бројаници *pl. tant.* rosary, prayer-beads
бројач counter
бронзен (of) bronze
брошу́ра brochure, pamphlet
Брсјак *(Old tribal name for Slavs now inhabiting most of western Macedonia)*
брсти *I* nibble, graze
брут (бруќе) spike, long nail
брчи *I* buzz, hum
бршлан ivy
бубаќ cotton
бубрег (-зи) kidney
був (бувови) owl
бува *I* bang, slam
бувалка beater (for clothing, etc.)
був.та *I* **.не** *T* **.нува** *I* bang, slam
Бугар.ија Bulgaria **.ин** *pl.* **.и** Bulgarian **.ски** *(adj.)*
будал.а fool **.аштина .штина** foolishness **.инка** a bit of a fool
буди *I* waken, be awake
бу.ен, .јна sturdy, excitable, untamed, lush
буза lip
буица freshet: woman with uncombed hair
бујрум if you please, be so good
бука beech
буква letter *(of alphabet)*
букот roar
Букурешт Bucharest
булка wild scarlet poppy
булук herd of sheep **:баша** captain
бунар well
буниште garbage heap, dump
буре barrel
бурен stormy
буржоа́ *m.* bourgeois **:зен** *(adj.)* **:зија** bourgeoisie **:ски** *(adj.)*
бутне *T* shove, push
бутурњак ill-humored, lethargic, having hangover, partly paralysed
бучава бучење buzzing, humming, roar
бушав touseled
б'сне *(dial.)* = **болсне**

В

в. = **види; век; весник**
в/во *(prep.)* in, into (4.302)
ваган shallow wooden mortar *(for grinding peppers, onions,* etc.)
вагон railroad car
вада furrow
вади *I* (17.011) take out, draw (water): irrigate, water; — **на слика** photograph
ваѓа *I* take out
важен serious, important: valid
ваза vase
ваков such, of that kind
вали *I*, — **оган** lay fire
валија *m.* (Turkish) administrator, ruler of a large area
валка *I* dirty, soil: roll
валчест round, oval
вам *(see* **вие** and 2.31) to you
вамо on the other hand, however
ваму (to) here, this way
вамýтаму/вáму-тáму hither and yon
Вангелија Gospel
вапцан painted
вар *m./f.* lime, whitewash
Вардар the Vardar river **вардарски** *(adj.)*
варди *I* keep, guard
вари *I* cook: digest
вариво cooked vegetable
вароса *T* whitewash
вас *(cf.* **вие** and 2.31) you
васа [му] *I* take revenge on [someone]
ваќа *(dial.)* = **фаќа**
ваш, ваша, ваше your (2.313)
вгледа *T* look at, into
вгнезди *T* settle into
вгради *T* build in
вграпчи *T* grasp firmly
вдаде [му] се *T* (17.316) succeed, strive for, yearn for
вдахновение inspiration
вдене *T* thread, put in
вдлабочи *T* make deep, hollow out
вдовец widower **.ечки** widower's **.ица** widow
ве *(cf.* **вие** and 2.31) you
вее *I* blow, waft
веда lightening
ведар clear
ведарница clear, cold winter night
веднаш at once, immediately
веѓа eyelash
вежба exercise
везден all day long
везе *I* (17.311) embroider
везелка embroiderer
везме gunpowder-sack
вејач scoop *(for tossing grain, so that the chaff will blow away)*
век age, epoch **:овит** eternal, age-long
вел veil, bride's lacy head-covering
Велес = **Титов Велес** Veles or Titov Veles *(city, central Mac.)*
велеш.анец (ани) native of V. **.ки** *(adj.)* of V.
вели *I* say
Велигден Easter
велик great
великобугарски pan-Bulgarian *(political advocate of a greater Bulgaria)*

великогрчки pan-Greek
великосрпски pan-Serbian
величеств.ен magnificent **.о** magnificence
Велјан *(m. name)*
велможа *m.* magnate, nobleman
вене *I* fade, wilt, wither
венча *T* **венчава** *I* marry, have a wedding
венча.вка wedding ceremony **.ње** wedding
вепар (-парот, -прови) boar
верба belief
верверица squirrel
вергија tax
веројат.ен probable **.ност** *f.* probability
верува [му, го] *I* believe
весел gay **:ба** party, celebration
веслач oarsman
весник newspaper
вест *f.* news, piece of news
ветар (-трот)/
ветер (-терот, ветрови) wind
вети *T* promise
ветов old
ветува/веќава *I* promise
веќе already, still, as early as; — **не,** no longer
вече *(dial.)* = **веќе**
вечен eternal
вешт skillful **:ер** wizard, sorcerer: old man **:ина** skill, art **:ица** witch
вжешти *T* heat up
ви *(cf.* **вие** and 2.31) you
вивне *T* wind, spiral: flare up
вид sight, aspect
видел.ина /**.о** light
виден visible, in sight; respectable, well-thought-of
види *T* (17.01) see
вид.лив visible **.ок** sight
виѓа/виѓава *I* see (often, regularly)
виѓарка visitor to newborn child
вие (вам ви, вас ве; 2.31) you
вие *I* howl
Византија Byzantium, the Eastern Roman Empire, Constantinople
визба cellar
визит visit
Виена Vienna
вија *(dial.)* = **овие**
вик.а *I* **.не** *T* **.нува** *I* shout, call
викот shout, shouting **:ница** shouting
викум aloud, loudly
вила fork, pitch-fork
вилает vilayet, (Turkish) province
вилен raging, furious
вилица jaw
виљушка fork
вина guilt, fault
винен dark red, wine-colored
вино wine
виновник guilty one
виножито rainbow
винце wine *(dim.)*
виор whirlwind
вирее *I* ripen
вировит swirling, with whirlpools
виси *I* hang
висок high
височество highness *(title)*
вистина truth: *(adv.)* in truth, to be sure
вистин.итост *f.* trueness, genuineness **.ски** true, genuine
витез hero, count, knight
вител whirlpool

витка *I* wind, wrap, roll, squirm
виток slender and tall
витло whirlpool
виулица snowstorm
виши (2.23) higher
вишол *(dial.)* = **видел;** *v.* **виде**
вкаменет rigid **:ост** *f.* rigidness
вкамени *I* become rigid
вкисне *T* sour, go bad
вклучи *T* include; turn on (electricity)
вкочани се *T* become rigid
вкрај beside, on the edge
вкус taste
Влав (Власи, 2.1311) Vlach, Mac. Rumanian, Arumanian **:че** little Vlach
владател ruler, possessor
владика *m.* bishop
влаж.ен damp **.ност** *f.* dampness
Влаинка (female) Vlach
влакнест hairy
власт *f.* power, government
влас.тен, .на ruling, commanding, predominating
властодржец (-шци) ruler
влашки *(adj.)* Vlach
Влашко Rumania
влева *I* pour into
влегува *I* enter, go in
влез entrance
влезе *T* (17.313) enter
влече *T* (17.312) drag, pull; — **се** creep
влечи.влечка dull, slow person **.поли** awkward, slow person
влечка mules *(type of slipper)*
влечко *m.* lazy-bones
влијае *I* influence
влијание influence
влог deposit
вложен inserted, deposited
вместо instead of
вметне *T* put in
внатре inside
внес.е *T* (17.319) **.ува** *I* carry in, introduce
внима.ва *I* pay attention **.ние** attention **.телен** attentive
внос import; contribution
вну.к grandson; nephew **.ка** = **.чка** granddaughter, niece **.че** *(dim.* for either)
во *v.* **в**
воа *(dial.)* = **ова**
воведе *T* (17.316) lead in
вовира *I* push into, bury in
вовче little train, narrow-guage train
вода water
водач leader
водвиль vaudville
воден watery, of water
водсн wet, soaked
води *I* lead
Водици *pl. tant.* Twelfth Night
Водно *(Village and mt. just outside of Skopje)*
водство leadership
воен *(adj.)* of war
воз train, wagon
возбуда excitement
возвишен elevated, lofty, exalted **:ост** *f.* height; exalted position
возгордее се *T* be proud, overbearing
воздивне *T* groan, sigh
воздишка groan, sigh
воздух air
возило vehicle
возовоѓа *m.* locomotive engineer
Воислав *(m. name)* Voislav

војвод.а voyvoda *(military leader)* **.ски** *(adj.)* **.ство** *(position, rank, of v.)*
војни.к (-ци) soldier **.чки** soldier's, military
војск.а army **.оводец** general
војува *I* war, wage war
вокал vowel
вол (-ови) ox
волен free
волк (волци) wolf
волн.а wool **.ест** wooly
воловар ox-herder, guard for oxen
волчки wolf-like
вообрази *T* imagine
воопшто in general, (not) at all
вооружен armed **:ие** arming, armament **:ост** *f.* state of being armed
вооружи *T* (10.12) arm
вопросен in question
воскресение resurrection
воскресн.е *T* **.ува** *I* resurrect
восок wax
воспит.а *T* bring up, educate **.ува** *I* **.ач** tutor
востани.е uprising, revolt **.к** rebel
восхит delight **:и** *T* **:ува** *I* delight
вошка louse
вперен directed at, fixed on
впечаток impression
впи.ва *I* **.е** *T* drink up, blot: **— се,** become attached
впише *T* write in
вплете *T* (17.317) weave in
впрегне *T* hitch in, hitch up
впрочем by the way, incidentally
вра.бец (-пци) sparrow **.бица** (female) sparrow
врав (-ови) sheaf of grain laid on threshing-floor ready for threshing
враг (-ови) unpleasant, incorrigible person; enemy
враже unmanageable, incorrigible child
врапче little sparrow
врасте *T* (17.320) grow in, "ingrow" (toenail)
врат neck **:ен** *(adj.)* neck
врата (враќе) door
врати *T* return, give back
вратниче little door
враќа *I* return, give back
врашки *(adj.)* to **враже**
врба willow **:к** place where willows grow
врбува *I* recruit
врв (врвови) tip, top, point, crest
врви *I* move on, pass (time): fall (of rain, snow)
врвица path
врволица confusion, milling about
врева turmoil, noise
вреви *I* cause turmoil, racket
време time, weather
вресне *T* shriek
вресок shouting, screaming
врек.а sack **.улче** *(dim.)*
врз *(prep.)* on, onto (4.303)
врзак bundle
врз.е *I* /**.ува** *I* tie
врие *I* boil, ferment, be in turmoil
вриеж fermentation, agitation, unrest
врне *I* rain, fall like rain
врска connection; necktie
врсник contemporary, person of same age

врти *I* turn
вртка *I* turn, twist
вруќ hot
вруќи *I* heat, make hot
вруќина heat
врховен supreme
врчка jar
вршачка threshing-machine
врши *I* carry out, execute: thresh **:дба** threshing **:тел** executor
вселена universe
вслуша се *T* become completely engrossed in listening
встрана to the side
всушност in essence, essentially
втаса *T* = **стаса**
втврдне *T* make hard, firm
втера *T* drive into
втор(и) second (2.94)
вторичен secondary
вторник Tuesday
второстепе.нен, .на secondary, second-rate
вторпат a 2nd time, for the 2nd time
вуј.ко *m.* **-ковци** mother's brother **.на** mother's brother's wife
Вуков *(adj.)* of Vuk S. Karadžić *(great Serbian linguist and collector of Serbo-Croatian folk poetry, 1787—1864)*
вцрви се *T* turn red, blush
вчас in a moment, all at once
вчепка *T* grasp, get a good grip on
вчера yesterday
вчерá вечер yesterday evening
вцаши се *T* become heated (exertion, emotion): be amazed
вшие *T* sew in

Г

г. = **господин; година**
гади се *I* be revolting, unpleasant
гаѓа *I* aim, guess
газар/газер bottom *(of pot)*
гази *I* step on, tread
Газибаба *(hill and Moslem cemetery in Skopje)*
гази.ен, .јна *(adj.)* kerosine
гаи *I* nourish, harbor
гајле worry
гајрет comfort
гали *I* caress, pet
галиба perhaps, probably
галиматијас tirade
гангстер gangster
ганsа се *I* shuffle
ганsало *m.* shuffler, awkward person
гараз hate
гас (гасови) gas
гасени.ца caterpillar **.чав** infested with caterpillars
гасне *T* quench
гаталец story-teller, soothsayer
гаќи *pl. tant.* trousers
гаќник/гашник trouser-strap, belt
г. г. = **господа**
г-ѓа = **госпоѓа**

Гевгели Đevđelija *(town on Greek frontier)*
геми.ја boat **.џија** *m.* boatman, sailor
Генадија *(m. name)* Genadii
гениј genius **:áлен** of genius, masterful
Геновева *(f. name)* Genevive; *symbol of great beauty*
германски German
Герман.ец German **.ија** Germany
ги *(cf.* **они/тие** and 2.31) them
гиба *I* bend
гиди *(vocative particle)*
гиздав well-groomed, fussy about dress
гилотина guillotine
гимназија gymnasium *(school for 4th to 12th year of education)*
гимназијалец gymnasium-pupil
гине *I* perish
гипс plaster (of Paris)
глава head; chief; chapter; main part
главно chiefly
глагол verb **:ски** verbal
гладен hungry
гладува *I* be hungry, starve
гламја/гламна ember, coal
глас voice **.че** *(dim.)*
гласеж sound
глас.ен voiced, loud **.но** *(adv.)* aloud, loudly
глед look **:а** *I* look **:ач** onlooker
глеј, глејте *(dial.)* = **гледај(те)**
глоѓа *I* gnaw
глув deaf **:онем** deaf and dumb
глувче little mouse
глужд (-ови) knot (in wood)
глуп :ав stupid **:ост** *f.* stupidity
глу.шец (.вци) mouse
гмечи *I* mash, crush, press
гнас repulsiveness **:а** filth, repulsive thing, person **:ен** filthy, revolting **:и** *I* dirty, make filthy **:отилак** *(dial.)* nastiness, nasty things
гнев anger **:ен** angry
гнет yoke, slavery **:е** *I* (17.318) knead, press, oppress
гнида nit, louse-egg, young louse
гни.е *I* rot **.л** rotten
ГНО = **градски народен одбор**
гној manure **:оса** *T* suppurate, be infected
го *(cf.* **тој/он** and 2.31) him, it
говед.ар cattle-herder **.арник** cattle-yard **.арче** little cattle-herder **.о** cattle, cow, bull **.ско** beef
говор talk, speech, dialect **:и** *I* speak
година *(coll.* **годиње)** year, *(rarely,)* moment
година́ва *(adv.)* this year
годишен yearly, annual
гои *I* (10.12) fatten
гол bare, naked
голаб/гулаб dove, pigeon
голем big, large
голорак *(adj.)* barehanded
голта *I* swallow
голтар poorest of poor
гони *I* chase, pursue, persecute, prosecute **:тел** pursuer, persecutor
горд proud **:ее** *I* be proud **:ост** *f.* pride
го́ре-до́лу/горе́долу about, approximately
горен upper
горешт hot **:ина** heat
гори *I* burn

горица grove, little forest
горок bitter
гороцвет edelweiss
горчина bitterness
горчлив bitter **:ост** *f.* bitterness
господ Lord **:ар** owner, master, lord **:арува** *I* control, rule, be master **:ин** gentleman, mister **:ов** of the Lord **:ски** lordly **:ство** gentry; ladies and gentlemen
госпоѓ.а Mrs., madame, lady **.ица** Miss, young lady
гостин (гости, 2.1314) guest
госто.љубив hospitable **.примство** hospitality
гостување visit, visiting
готви *I* prepare, make ready
готов ready, finished **:ност** *f.* readiness
Гоце Делчев *Mac. revolutionary leader and hero, 1872—1903*
гр. = **град, грам**
граблив rapacious
грабне *T* grab, grasp, steal, kidnap
грав pea(s)
град city, town
град.ба building, construction *(act)* **.еж** building *(process)* **.ежен** *(adj.)* building **.ежништво** building industry **.и** *I* build
гради *pl. tant.* breasts, chest
градилиште building site
градина garden
градски *(adj.)* city, municipal
граѓа material
граѓанец (граѓани 2.1314) citizen
граѓан.ка citizen *(f.)* **.ски** civil; bourgeois
грамада *(coll.* **грамаѓе)** mound, heap
грамофон gramophone **:ски** *(adj.)*
гранап = **градско народно претпријатие** *(food stores)*
гранка branch
граор chick-peas
гратче little town
графикóн graph
грб (-ови) back
гргот gurgle, gurgling sound
грд ugly
гребе *I* dig
грев (-ови) sin
гревота great sin
грее *I* warm, glow
греш.ава *I* sin, make errors **.ен** sinful, erroneous
грибло rake
гриж.а worry, care, concern **.лив** careful, painstaking
гримáса grimace
Грк (Грци) Greek
Гркинка Greek woman
грклан throat, gullet
грло throat
грм.еж thunder, thundering **.и** *I* **.не** *T* thunder
грн.е **.ец** (clay) pot, jug **.чар** potter
гровка *I* grunt, snort
гровче little grape
грозд (-ови) grape
грозен terrible, fearful
грозје *(coll.)* grapes **сувó грозје** raisins
грст (-ови) (double) handful
груб rough, rude, gross
грува *I* thresh
Грција Greece
грчее се *I* become Hellenized
грчки *(adj.)* Greek

гу *(dial.)* = **ја** her
губи *I* lose, damage, pass (time)
гувее *I* stand with reverence before
гуг.а *I* **.не** *T* coo, gurgle
гужва *I* muss up, squash
гулаб/голаб dove, pigeon
гулапче *(dim.)* dove
гума rubber
гумно threshing-floor
гунгула crowd, crush, mob
гуња *a heavy outer garment (usually women's)*
гурбет = **печалба, странство**
гусак gander
гусар pirate
гуска goose **:р** gooseherd **:рница** goose-girl
густ thick
гуша throat
гуш.ка *I* **.не** *T* throttle
г-ца = **госпоѓица**

Д

да yes, indeed: that; in order to; may *(cf.* §21)
даб (дабје) oak
дава *I* give
дави *I* suffocate, drown
даде *T* (8.1, 14.11, 17.316) give
даире tamburine
дактилогра́ф stenographer
далга broad wave
далеку *(adv.)* far, distant
дали *(introduces a question)*, whether
далјан old-fashioned long rifle; a type of fish-trap (Struga); tall man
далновид far-seeing
далновод acqueduct
дамка spot, freckle **:в** spotted, freckled
данок tax
дар (-ови) gift
дарпна many-colored kerchief
датум date
дахија tyrant
два, две 2
дваесемина 20 (group)
дваесет 20
дваесетпетгодишен 25-year-old
дваесетти 25th
дваестина 20 (group)
двајца 2 (males)
дванаесет 12
два́пати twice
два-три 2 or 3
двегодишен 2-year-old
двесте 200
двестотен 200th
движ.ење movement, motion **.ечки** moving, motive **.и** *I* move
д-во = **друштво**
дводневен 2-day
двоен, двојна double
двоина dual *(gram.)*
двои *I* divide in 2 (10.12)
двокатница 2-story house
двоножец biped
двор (-ови) yard, court;
двоумење doubt, indecision
де *(vocative particle)* **де...де** now...now
Дебар *(city in west Mac.)*
деб.арски *(adj.)* of D. **.ранец, .рани** native of D.
дебне *(dial.)* = **демне**
деведесет•90

девер husband's brother
девет 9
девет- *(v.* 2.94)
девиза currency
девој.ка girl, maiden **.кин** girl's, maiden's **.че** little girl **.чински** girlish **.чиште** great girl
дедин *(adj.)* to **дедо**
дедо *m.* grandfather; wife's father; great-uncle; old man
дејди *(vocative particle)*
дејност *f.* activity
дека that, because
декември December
дел (-ови) part, share, fraction **општ дел** *(grammar)* root, stem
дел.ач divider **.еж** division **.и** *I* divide **.ум** partly **.че** little part
Делчев *v.* **Гоце**
демапти denial
демантира *I/T* deny
демек that is, so, I mean
демонстративен having the character of a demonstration
Демир Хисар *(city in Greek Macedonia)* Sidhirokastron; *(area at source of Crna river)*
демне *I* lurk, lie in wait
ден (2 дена, дни/денови) day
денгуба loss of time: loafer
денгуби *I* waste time
денес, денеска today
денонокие period of 24 hours
дента *(adv.)* that day
дење by day
дерд poison
дере *I* (17.2) tear, bother, annoy
десен right, right-hand
десет (2.94) 10
десетгодишен 10-year-old
десница right hand
детаљ detail
дете *(pl.* **деца***)* child
дет.ински childish, immature **.инство** childhood **.ски** children's, childish **.ство** childhood
деца *pl.* children
деценија decade
див sigh, deep breath
дибек fool
дибече little fool
дивина wild animals, animals
дигне *T* lift, raise
дизгин rein
дикел two-pronged hoe
диктатура dictatorship
дињбер lover
димник smoke-stack, chimney
диња melon
дип *(particle emphasizing the following word)*
дипломира *I/T* receive diploma, graduate
директор director **:че** *(dim.)*
дисаги saddle-bags
диши *I* breathe
дишење breathing
длаби *I* chisel, hollow out
длабо.к deep **.чина** depth, deep place
длан/дланка palm of hand
дневник diary
дно bottom: back (of stage)
до *(prep.)* to, up to, until (4.304)
доаѓа *I* arrive, come up to
доајен doyen
доба *(neuter!)* time
добар good
доби.ва *I* **.е** *T* get, receive
добит *f.* gain, profit
добиток, добици beast, cattle

доближ.и *T* **.ува** *I* approach, near
добре дојде! (formula) welcome!
добрина good quality, goodness, kindness
добро *(noun)* good
добро (си) дошол welcome!
добро (сум) нашол *(answer to this formula)*
добро́вечер the greeting "good-evening"
добровол.ец volunteer **.ечки** volunteer's
добротвор benefactor
добро́утро the greeting "good-morning"
доваѓа = **доаѓа**
довед.е *T* (17.316) **.ува** *I* lead to, bring in
довека forever
доверба trust, confidence
довери *I* convince
довикне *T* call to, reach by calling
довчерашен that which existed until yesterday, former, recent
догања *I* **Тој ми догања на него.** He reminds me of him, resembles him.
догледа *T* see, catch sight of
договор agreement, treaty, contract
додаде *T* (14.1, 17.316) add
додаток addition
додеаност *f.* annoyance, boredom
додева *I* annoy, bore
додека while, — **не** until
додолу downwards
дожд (-ови) rain **:овен** of rain, rainy
дождалец salamander
дожние *T* (17.11) complete harvesting
дозбор.и *T* **.ува** *I* finish speaking, complete speech
дои *I* (10.12) nurse, breast-feed
доигра *T* dance to end
дојде *T* (17.323) come, arrive
докаже *T* (10.161) prove, demonstrate
доказ proof, piece of evidence
докај *(prep.)* to, to the house (home, region) of (4.2)
докрај to the end: to the edge of
докраиса *T* finish off
дол valley
долап cupboard, closet
долг long
долговечен centuries-long, long-lived, of long duration
долен lower
должен indebted
должи *I* lengthen; owe **:на** length
должност *f.* duty
долзи *(dial., m. pl. adj.)* = **долги**
долу below, down
дома at home
домаќин master of house, host, properly conventional man **:ство** household, household economy
домашен home(made), local (not foreign)
домогне се *T* succeed
донде to that place
донекаде to a certain extent
донесе *T* (17.319) bring
доносување bringing forth
допаѓа *I* please: fall into (one's hands)

допати next time, another time
допира *I* reach, touch, halt
дописни.к correspondent **.чки** correspondent's
допишува *I* correspond
дополн.и *T* **.ува** *I* complete; make additions to **.ение** supplement **.ет** completed, supplemented
допрва not until (future)
допре *T* (17.1) reach **(до)**; touch **(на)**; penetrate: halt
допушти *T* admit, permit
досаден boring, annoying **досадно ми е** I'm bored
досврши *T* complete
Досе *(m. name)*
досега up to now, hitherto **:шен** *(adj.)*
досиé dossier, file
доследен consistent
доста enough; rather
достап entry, access **:ен** accessible, available
достасува *I* be sufficient
достоен, достојна worthy
достоинств.о worthiness, dignity **.ен** dignified
дотер.а *T* **.ува** *I* drive to or past the limit; improve, perfect, — **се** get dressed up in best clothes
дотогај, дотогаш up to that time
дотрча *T* run up to
доучи *T* study to the end, finish studies
дофрл.а *I* **.и** *T* **.ува** *I* throw in, interject
доход income **:ен** *(adj.)*
доцен late
доцна *(adv.)* late
дочек.а *T* **.ува** *I* (wait and) meet, receive, see
дочуе *T* hear
дошлак new-comer
др. = **другарот**
д-р = **доктор**
драг dear
драгоцен valuable **:ост** *f.* treasure, valuable object
драска *I* scratch
дрвен wooden
дрво (дрва, дрвја) tree, wood
дрводел.ец carpenter **.ство** carpentry
дрвце little tree, piece of wood
дреа piece of clothing
дребен small, fine
дрем.е *I* doze **.не** *T* start to doze, nod off
држав.а state **.ен** *(adj.)* **.ник** statesman **.нички** statesmanlike
држан held
држи *I* hold
Дрим *(river, west Mac.)*
дробен small
дроби *I* crumble, make into small pieces
дробови viscera **бели дробови** lungs
дрпне *T* grab, steal
дрсло *m.* coward
друг other, another **кој друг** who else, someone else **што друго** something else
другаде elsewhere
другар comrade **:ка** wife **:ство** friendship, comradeship, society
другачка girl-friend
другиден on the next day
другпат again, another time

друже (2.1612) *Voc.* of **другар**
дружи *I* associate **:на** group of friends, company
друзи *(dial., m. pl. adj.)* = **други**
друшка = **другачка**
друштво company, society
дршка handle
дубара trick **:лак** trickery
дува *I* blow (of wind)
дувне *T* blow, puff
дуе *I* blow, blow up — **се** be conceited
дума *(dial.)* word; challenge
дума *I* remember; *(dial.)* speak
дундест plump
дунѓер carpenter (makes doors, windows, wooden fixtures)
дуња world; quince
Дуовден Whitsunday
дупи! go ahead!
дуп.и *I* **.не** *T* pierce, poke; urge
дупка hole
дупче little hole
дурбин telescope, field glasses
дури up to, until; even **дури не** not until, before
дурија spade
дуќан store, shop **:џија** *m.* store-keeper
дух (-ови) spirit, ghost **-овен** religious **:овит** witty, clever **:овник** cleric, priest
душа soul, spirit: person
душеме floor
души *I* choke, stifle

Ѓ

ѓавол devil; clever (2.26) **:ест** devil-like **:ски** devil's, devilish
ѓак acolyte
ѓакон deacon, sexton
ѓеврек *a sort of pretzel*
ѓем bit (bridle)
ѓердан necklace
ѓерѓев embroidery-frame
ѓечѐтка *woman's outer garment—long jacket, usually with fur trimming. Worn only by towns-people.*
ѓоа *(dial.)* as if **(= божем)**
ѓомлесец *a special dish of layers of fried mush and cheese and fat*
ѓон sole (of shoe)
Ѓорѓи :ја *(m. name)* George
Ѓошо *(m. name)*
ѓубре refuse, manure
ѓувез reddish color **:ен** reddish
ѓувеч *a dish made of meat, potatoes, rice and vegetables*
ѓуѓум (large, tin) water-can, milk-can
ѓузден purse
ѓул rose
ѓуле cannon-ball
ѓум = **ѓуѓум**
Ѓуп.ка Gypsy woman **.тин** Gypsy
ѓупски *(adj.)* Gypsy
Ѓурѓовден St. George's Day
ѓурултија racket, noise, quarrel
ѓутур.е/.ица (to sell) not accurately measured, approximate measure

Е

е is (18).
еве here is, see here
Евре.ин (.и) Jew **.јка** Jewess **.јски** Jewish
Европа Europe
европе́.ец (.јци) European
Евтим *(m. name)*
евтин cheap **:ија** cheapness, inexpensiveness
ега may (it be)
Егзархија Exarchate
егзархиски *(adj.)* exarchate's
егземпла́р copy.
егзистенција living
египетски Egyptian
еда (exclamation of surprise)
едвај scarcely, hardly
еден (2.91) one
единаесет eleven
единица unit; the numeral one; *as a mark in school* = failure
едн. = **еднина**
еднаков equal, of same kind or quality
еднаш once
еднина singular *(grammar)*
еднипати a few times
едновремен *(adj.)* simultaneous
едногодишен 1-year-old
еднодневен one-day (long, old)
еднододруго one against (next to) another; together
еднодруго one or the other
еднозадруго one after another
едноличен alike, similar
едномесечен one-month (old, long)
еднороден of the same nature
еднообразен monotonous, same
едноок *(adj.)* one-eyed
едностран one-sided **:ост** *f.* one-sidedness, narrow-mindedness
едночудо a great many *(indef. numeral)*
еж *(-ови)* hedgehog
езер.о lake **.ски** *(adj.)*
езив *(Serbian!)* dreadful
екипа team
економски economic
екот echo
ела, *pl.* **елате** come! come here!
Ела́да Hellas, Greece
елен deer **.че** *(dim.)*
Елена Helen
ели *(dial.)* = **или**
елин Hellene, Greek
елинизација Hellenization
елини́ст Hellenist, student of Greece
Елица *dim.* of Elena
елка fir
ем = **и**
емиш fruit
ендезе measure, yard-stick
енде.к ditch **.че** *(dim.)*
ене over there is, see there is
енергичен energetic
Енице Вардар (town in Greek Macedonia, Yiannitsa)
епархија eparchy
епичар epic poet
епопе́ја epic, epos
ептен entirely
ербап capable
еребица partridge
ергела herd of horses
ерген unmarried youth, bachelor

Еремија Jeremiah
ерес heresy
еретик heretic
Ерме.нец (.ни) Armenian
есеј essay
есен fall, autumn **:е** in the fall **:ски** autumnal **:оска** this fall
есна́ф craft-guild **:ски** *(adj.)* **:лија** *m.* craftsman
ета́па stage, step
ете here is, there is, see
етике́та label
етимологија etymology
ечи *I* echo, resound

Ж

жаба frog, toad
жабји *(adj.)* frog's, toad's
жал *f.* pain, sorrow **му е жал за . . .** he is sorry for
жал.ба complaint **.бен** complaintant's **.ен** sad, sorrowful **.и** *I* sorrow, regret **.овит/.евит** sad, sorrowful **.осен** sad, pitiable, sorrowing **.ослив** saddening, pitiable **.ост** *f.* sorrow, sadness
жандарм gendarme, policeman *(now usually pejorative)*
жар heat, glow
ждребе colt, foal
жега *I* burn
жегавица sting, pain; small scorpion
жед *f.* thirst **:ен** thirsty **:ост/ :ност** *f.* thirstiness **:ува** *I* be thirsty, thirst
жеже *I* burn, sting
жежок, жешка hot, red-hot
желад acorn
железен iron, of iron
железни.ца railroad **.чен** *(adj.)* **=.чки, .чар** railroad-man
желка turtle, tortoise
желудник stomach
жена woman, wife
жен.ење marrying, taking a wife **.и** *I* marry (only of a man)
женски feminine, female, woman's
жерав crane
жетварка harvester
жив alive **:ее** *I* live **:еалиште** dwelling-place, **:еачка** life, way of life
живина bugs, lice, vermin
живнување enlivenment
живот *m./f.* life
животина, животинка animal
животно (животни) animal
жила vein, sinew; nerve **:в** tough
жилест sinewy, tough
жител dweller
житие biography of a saint
жито grain
жние *I* (17.11) harvest
жолт yellow **:ее** *I* be, look yellow **:ица** jaundice
жолчка gall-bladder
ж. р. = женски род
жртв.а victim, sacrifice **.ува** *I* sacrifice **.еник** sacrificial altar

З

за *(prep.)* for, after, about, concerning, by (4.305)
заб, заби tooth; projection **:ец, запци** little tooth; cog
забав.а *I* **.и** *T* slow down, delay — **се** be slow, delay: pass time, amuse self, have a good time
забелее *T* begin to look white
забележи *T* (10.12) note, notice
забелешка note, notation
заблеска *T* (start to) glitter, reflect
заблуда error, blunder
заболекар dentist **:ство** dentistry
заболи *T* start to ache, hurt, be ill
заборав.а *I* **.и** *T* forget
заборчен indebted
забран.и *T* **.ува** *I* forbid, prevent
забрз.а *T* **.ува** *I* hurry, hasten
забунет aroused, upset, excited
забуца *T* poke
завари *T* reach
завис.ен dependent **.лив** envious **.ност** *f.* dependence
завитк.ан wrapped, bundled up **.ува** *I* wrap up, wind about
завлезе *T* (17.313) go in
завлече *T* (17.312) drag
завоѓа = **заоѓа**
завој bend, curve; bandage
завојува *I* conquer **:ње** conquest **:ч** conqueror **:чки** conqueror's, aggressive
заврти *T* (10.14) turn
завршок ending
завчера day before yesterday
загази *T* tread underfoot
загали *T* stroke, pet, caress
загасне *T* extinguish, put out
загине *T* perish
загледа се [во] *T* stare [at], look deep into
заглибува *I* sink, become stuck in
заглувне *T* deafen
загнети *T* press in, force in
заговори *T* begin to speak
загон *(a measure of cultivated land)*
заград.а parenthesis, bracket **.ен** fenced, enclosed
Загреб *(capital of Croatia)*
загребе *T* (begin to) dig
загрева *I* heat, warm
загрнува се *I* wrap self closely in
загуби *T* ruin, lose
зад *(prep.)* behind (4.306)
задави *T* suffocate, drown
зададе се *T* (17.316) appear (suddenly), bear down on (threateningly)
задача task, problem, assignment
задева се *I* tease, make fun of
задира *I* touch
задише се *T* breathe deeply, take a full breath
задишен out of breath
задобие *T* get, procure
задоволен content
задоволи *T* content, satisfy
задолжение indebtedness
задолжителен indebted
задреме *T* doze off, start to doze
задрж.ува *I* **.и** *T* (10.11) hold back

задув puff of wind
задуван out of breath
задутре day after tomorrow
задуш.ен muffled **.ува** *I* smother, muffle
заеднички united, common, communal
заедно together, in concert
заем loan, **дава на** — *I* lend, **зема на** — *I* borrow
заема *I* borrow
заем.ен mutual **.ност** *f.* reciprocity
заживее *T* (start to) live
заземање intervention, aid
зазборува *I* (begin to) speak
зазвони **T** ring, sound
зазуни *T* begin to sound, resound
заигра *T* start to dance
заискрее *T* spark, make sparks
заистура *T* let loose
зајадлив vicious
зајак hare
зајакн.е *T* **.ува** *I* strengthen, reinforce
заја.че little hare **.чки** hare's
зајме *T* borrow
закана threat
закани се *T* hesitate, be unable to make up mind; **[му]** threaten
закачлив annoying, bothersome, teasing
заклуч.и *T* **.ува** *I* lock; conclude **.ок** conclusion
заков.а/.е *T* forge
заколе *T* (17.2) slaughter
заколне *T* take oath
закон law **:ит** lawful **:итост** *f.* lawfulness **:одавец** legislator **:одавство** legislation
закоравен crusted, hardened, tough; embittered
закрцка *T* creak, crunch, squeak
зала.к mouthful **.че** *(dim.)*
залангур rascal, guttersnipe
залепен stuck
залижан licked; slicked-down
залипа *T* (start to) sob
залудно in vain
залутан lost, erring
замав wave, broad gesture, gesticulation
замав.нува *I* **.та** *T* wave, gesture, make a motion
заман time, period
замаскира *T* mask, disguise
замелушен somewhat confused; not quite sane
заменик replacement, successor
заменка pronoun
замиж.и *T* **.ува** *I* squint, blink, wink
замине *T* pass through, leave
замисл.а intention
замислен thoughtful, sunk in thought: intended
замок castle
замолчи *T* (10.12, 10.13) fall silent
замор.и *T* **.ува** *I* tire, worry
заморен tiring, exhausting
замре *T* (17.1) die away, become silent
замрежен covered with a net
замрзне *T* freeze
замрси *T* confuse, tangle up; cease fasting
занает trade, handwork **:чија** *m.* handworker, craftsman
зандан prison, dungeon
занем dumb person
занес enthusiasm

занесен carried away, enthusiastic
занесува/заносува се *I* be enthusiastic, be carried away
заотвора *T* try or start to open
занимање occupation
заниша *T* waver, wobble
заобикол.и *T* **.ува** *I* go around, circle
заоѓа *I* set (of sun); scream (of weeping child)
заостри *T* sharpen; intensify
запад, Запад west, the West
западноевропски western European
запали *T* set afire, kindle
запаровина hot, damp weather
запее *T* start to sing
запетла *T* button
запина I grasp, exert
запира *I* stop, hinder **:ње** halting, obstacle, objection
запирка comma
заплаче *T* (10.16) burst into tears
заплеткува *I* involve; tangle
запне *T* grab hold of, catch: exert, put shoulder to wheel
заповед *f.* command **:а** *T* command
запознавање acquaintance, making the acquaintance of
запознае *T* (10.15) recognize, get to know, meet
запомне *T* remember
запоти *T* (start to) sweat
започн.е *T* **.ува** *I* begin, set about
запраша *T* ask, put a question to
запре *T* (17.1) stop, halt
заприлега *T* start to look like
запустен neglected, abandoned
запчест toothed, toothy
зар *(introduces question, showing extreme doubt)* **зар не знаете?** Don't you really know? Can it be that you don't know?
заработи *T* start to work
заради for the sake of, because of (4.1)
зараснат thickly grown, covered with
зарее *T* hover, fly
зарезан bolted
зарече се *T* (17.312) take oath, swear
зарзават greens, green vegetables
зарипнат hoarse
зароби *T* enslave, make captive, take prisoner
заробување enslavement
зароси *T* bedew
зарон.и *T* **.ува** *I* dive
засвати се *T* become related by marriage
засвети *T* (start to) shine, gleam
засветка *T* flash
засега *I* touch, concern
заседа ambush, trap **:ние** session
засил.и *T* **.ува** *I* intensify, strengthen, — **се** become strong
засил.ен forced
заслужен worthy, deserving
засмева *T* make laugh — **се** burst into laughter
засолзен tearful, tear-stained
засолне *T* hide
заспие *T* (17.11) fall asleep
засрами се *T* be ashamed
застан.е *T* **.ува** *I* stop

застап.и *T* **.ува** *I* represent, stand for **.ник** representative, surrogate **.ништво** representation, surrogation
застарен obsolete, out of date
застенка *T* groan
застрашителен warning, intimidating, terrifying
засукан with rolled-up sleeves
засуче *T* (10.16) twirl, roll up
затаен withheld, silenced, concealed
затвор jail, prison **:а** *I* **:и** *T* close, lock; imprison
затемни се *T* (start to) get dark
затина *I* stuff, stop up
заткулисен behind-scene, back-stage
затне *T* stuff, stop up
затоа therefore, so, — **што** for the reason that
затопли *T* heat up
затре *T* (17.1) destroy, wipe out
затрепка *T* shudder, shake, tremble
затрепети *T* (10.14) begin to flicker
затрес.е *T* (17.311) **.ува** *I* shake
затркала *T* begin to roll
затркалезнува се *I* become round
затропа *T* knock
затскри.ва *I* **.е** *T* hide behind
затупка *T* start to pound
заусти *T* *(Serbian!)* begin to speak
зафати се *T* set to: catch on, be successful
зафучи *T* whistle, whiz (rapid object in air)
зацврс.не/.ти *T* make firm
зацрвени *T* redden
зачаден smoky, smoked
зачас at once, suddenly, in a moment
зачеток beginning, germ, embryo
зачмаен sad, sorrowful
зачува *I* keep, preserve
зачуден amazed
зачуди *T* amaze
защто because
за'рѓа *T* rust
за'рже *T* whinny; growl
за'рска *T* start to make noise (laughing, singing)
за'рка *T* begin to squeak
збере *T* (17.2) **збира** *I* gather together
збирен collective, collection-
зближи се *T* (10.12) near, approach
збогум good-bye
збор (-ови) word
зборник collective volume (book with selections by different authors)
зборува *I* speak, talk
збрчка *T* rumple, muss
збунет confused, upset
збунува *I* confuse, upset
звание *archaic,* for **звање** title
звук (-ови) sound
звучн.ик loudspeaker **.ост** *f.* sonority, voicing
зглоб joint, ankle
згора down, from above
зграбува *I* take, steal
зграда building
зграпчи *T* grasp, grab
згрбавен bent
згрбави *T* bend
згрготе *T* gurgle
згреши *T* sin, err, do wrong
згрми *T* thunder
згрне *T* embrace

здив breath, sigh
здив.а *I* **.не** *T* breathe (heavily), sigh
здишен breathless, gasping
здодее *T* bore, be boring
здрав healthy, well **:о** *(general greeting, on meeting or parting)*
здравје health
здраво-живо *(greeting)*
здржан restrained **:ост** *f.* restraint
здрж.и *T* **.ува** *I* restrain, keep in hand
зедов, зеде (aor. of **земе**)
зеер *v.* **зер**
зејтин olive oil
Зекир *(m. name* used by Moslems)
зел *v.* **земе**
зелен green **:ее** *I* look green **:и** *T* make green **:ило** greenery, verdure **:кав** greenish
зел.је greens (for food) **.ка** cabbage
зем.а *I* **.е** *T* (17.321) take
земј.а land, earth, country **.ен** earthen, of earth
земј.ишен *(adj.)* land **.иште** ground, plot, site **.овладелство** land-owning, ownership **.делец** land-owner **.оделство** agriculture **.опис** geography **.опосед** land, property, estate **.отрес** earthquake
зер poison, bitterness
зет husband of daughter, sister or other female relative not otherwise specified
зилје, ми прави — he's cheating me, not playing fair
зилјоса *T* annoy, abase, spite
зима winter
зима́ва *(adv.)* this winter
зимај! *(dial.)* = **земај!**
зим.е in winter **.овиште** wintering-place **.ски** *(adj.)* winter
зина *I* gape
зинат open-mouthed; wide open
злат.о gold **.ен** of gold **.ест** goldish
Златица *(f. name)*
златник gold-piece
зло evil **:ба** spite, ill-will, malice **:сторник** criminal, evil-doer, malefactor **:чест** unfortunate **:чинец** evil-doer
змев (-ови) dragon **:че** *(dim.)*
змеј (-ови) = **змев**
зми.ја snake, serpent **.ин** snake's, belonging to snake **.ски** snake's, snake-like **.јулче** little snake
змучка lump
знае *I* know
знајме *(dial.)* = **знаеме**
знак (-ови) sign, signal
знаме flag, banner
зна.чи *I* mean, signify **.чење** meaning, significance
зовре *T* (17.1) boil, come to a boil
зол, зла, зло evil, bad
золва husband's sister
зори *pl.* dawn
зорт need, worry, persecution
зошто? why?
зра.к ray **.чи** *I* radiate, give off light: glimmer
зрее *I* ripen, mature **:ње** ripening
зрел ripe, mature
зрно (single) grain
зулуф, зулуфка forelock

S

Saka *(f. name)*
Sana *(f. name)*
звезд.а star **.ен/.ен** star's, starry
звер (-ови) (wild) beast **:и се** *I* look or act brutally, like a beast **:ски** brutal, beastly **:ство** beastliness, brutality
звеч.и *I* ring, sound **.алка** rattle
звиска 2-year-old sheep
звон.и *I* ring **.ец** bell
севгар pair of oxen
семне *I* get cold
sensep type of apricot
сиври *pl. tant.* long knit heavy woolen trousers
сид (-ови/-ишта) wall
сида *I* build
сидан of masonry
сидар mason **:ија** building materials (for mason) **:ство** position, activity of mason
ситче little wall
сирне *T* look at, peer
сирка peep-hole
Sose *(m. name)*
срцала *pl. tant.* glasses
срцки *pl.* eyes *(pej.)*
суни *I* hum, buzz
суница rainbow: multicolored sash

И

и and; also, too, as well *(emphasizes following word)* **и . . . и** both . . . and
ѝ, и́, нејзе ѝ *(cf.* **таа/она,** 2.31) to her
иако although, even though, even if
игра *I* play **игра се** dance
иде *I* (17.322) go
идéен, идéјна containing a substantial idea; socially significant
иден future
идеолошки ideologic
иднина future
и др. = **и друго**
изба = **визба**
избегне *T* run away, avoid
избезумен out of one's mind, crazed, infuriated
избербат.и *T* **.ува** *I* soil, dirty
избие *T* break out
избира *I* select, chose
избразден lined, furrowed
избричен shaved, shaven
избрише *T* wipe off, erase
избунува се *I* get upset
извади *T* (17.011) take out, extract
извесен known, certain
известувач herald, reporter
извештај bulletin, news announcement
извива се *I* wind, twist
извидувач scout, observer
извик exclamation **:а** *T* call out, exclaim, shout

извиши се *T* rise up
извлеч.е *T* (17.312) **.ува/извлекува** *I* pull out, extract
извлечка *T* drag out
извојува *I* conquer, win by fighting
извор source, spring
изврши *T* execute, exert, complete
изгасне *T* quench, extinguish
изгласан proclaimed
изглед look, outlook **:а** *T* **:ува** *I* look like
изград.ба erection, building **.и** *T* build, erect, finish
изгние *T* rot
изгниен rotten
изгорува *I* burn up
изгуби *T* lose, — **се** get upset, confused
издавач publisher
издаде *T* (17.316) give out; betray; publish
издание edition, publication
издаток expense, debit
издели *T* set aside, select out
издигање erection
издигне *T* lift, raise (up)
издиши се *T* take one breath
издржи *T* (10.11) hold out
изеде *T* (17.316) eat up, consume, devour
изедначи *T* equalize
изжени *T* marry (off)
изживее *T* use up, wear out, — **се** become obsolete, old-fashioned
изжнее/изжние *T* harvest
изжули *T* rub off
иззаборави *T* completely forget
иззавитка *T* wrap up (several things)
иззагине *T* lose (a great deal)
иззагради *T* fence in (many things)
иззаклучи *T* close, lock
иззакрпи *T* patch up
иззалее T draw water; water
иззамрзне *T* freeze
иззатне *T* stop up, put cork in
изземне *T* get cold
иззида *T* finish building (masony)
иззира *I* peep out, show through
изјав.а declaration, assertion **.и** *T* **.ува** *I* declare
изјаснетост *f.* clarification, clarity
излага *T* lie, deceive, — **се** be mistaken
излева *I* pour out
излее *T* pour out
излегува *I* go out, exit
излез exit **:е** *T* (17.313) exit
излижан licked
излишок lack
изложба exhibit, exhibition
измајсториса *T* complete in masterly fashion
измени се *T* change
измет.е *T* **(измети,** *dial.)* sweep out
измеќар servant, hired-man
измие *T* wash
измине *T* pass, leave behind
измири се *T* reconcile
измисли *T* think up, think out
измолитви *T* reverence
измолкне *T* take, pull out
изморен tired
измрзне *T* freeze
изнасолзен tear-drenched
изна'рга се *T* have enough of drudgery
изненад.а/.но = **ненадеен**

изнесе *T* (17.319) bring out, present
износ export; sum
износен worn out
изобилие abundance
изолира *T* isolate
изопачува *I* distort, spoil
израдува *I* make happy
израелски Israeli
израз expression **:ен** expressive **:ит** marked, express
израсте *T* (17.320) grow up
изрине *T* reject, throw out
изрован dug up
изумен amazed, astrounded, stricken, crazed, near insanity
изусти *T* say
изучува *I* study, investigate **:ње** study
изцвака *T* chew cud
ика *I* hiccough
или or **или . . . или** either . . . or
илика button-hole
Илинден St. Elias' Day (2 Aug.): *the date of Mac. national uprising against Turks in 1903;* that uprising
илинденски pertaining to the uprising
илјада thousand **:мина** group of 1000
илјад.ен/.ит 1000th
илје cheating
илустрира *I/T* illustrate
иљач cure, medicine
Иљка *(f. name)*
Иљо, Иљко *(dim.* of Ilija) Elias
има *I* (25, 25.4, 20.21) have; there is, one should, — **20 години** he is 20 years old
име name
именка noun, substantive
имено specifically, to be specific
имењак namesake
имот property, goods
имперфект imperfect tense
импонира *I* impose
импровизира *I/T* improvise
инает stubbornness **:чија** *m.* stubborn person
инаков of another kind, different
инаку otherwise, in another way
инати се *I* balk, be stubborn
индивидуалност *f.* individuality
Инди.ец (-јци) East Indian **.јанец** American Indian
инженер engineer
инка funnel
ИНО = извршен народен одбор
инспирисува се *I* be inspired by
интелектуалец intellectual
интензивен intensive
интервју interview **:ира** *I/T* interview
интерес interest
Ирак Iraq
ирамче light woolen blanket or rug
Ирец Irishman
исвири *T* play (to end), whistle
исе inheritance
исекне *T* dry out
исели *T* cause to emigrate
исече *T* (17.312) cut off, out
иситни *T* crumble, powder
искаже *T* (10.161) declare, depose: say all
исказ declaration, deposition: expression
искалапи *T* sort (tobacco leaves)
искапе *T* wash

искара *T* scold, upbraid, — **се** quarrel
искастри *T* prune: scold
искач.и *T* **.ува** *I* unfasten, disentangle, unhook
искашла *T* cough, cough up
искива *T* sneeze
исклепа *T* open
исклоца *T* kick
исклучи *T* exclude, shut out **:во** exclusively
исков.а/.е *T* forge
исколе *T* (17.2) massacre
исколчи *T* sprain, put out of joint, displace
искраде се *T* (17.316) sneak out, steal out
искрај (prep.) at the end, edge (4.307)
искреност *f.* sincerity
искреска *T* shout, scream
искриви *T* distort, disfigure
искриен hidden, concealed
искрпи *T* patch
искрсн.е *T* **.ува** *I* come out, appear suddenly
искрши *T* zigzag
искубе *T* pluck, pull out
искушение temptation
и сл. = **и слично**
ислуша *T* hear to the end
исмее *T* ridicule, laugh to scorn
испади *T* drive out
испадне *T* **испаѓа** *I* turn out, result, fall out
испали *T* enkindle
испасе *T* (17.311) graze, eat off
испегла *T* iron, press
испере *T* (17.2) wash out
испече *T* bake, roast
испиеп empty, shrivelled, exhausted
испит test, examination **:а** *T* **:ува** *I* examine, question closely **:увач** examiner, interrogator
испише *T* write out
исплави *T* wash out
исплакне *T* rinse
исплаче *T* (10.16) weep, bemoan
исплаши *T* frighten
исплете *T* (17.317) finish knitting, braiding
исплива *T* float out, float to surface; leave water
исплиска *T* splash, besprinkle
исплука *T* spit out
исплуска *T* talk nonsense
исповед *f.* confession **:а** *I/T* confess **:ува** *I* confess, profess
исполнение fulfillment
исполн.и *T* **.ува** *I* fulfill, fill up, execute (order)
исполнувач one who fulfills, carries out
испотен sweaty
исправ.и *T* **.ува** *I* **се** straighten up, stand up
испразни *T* empty
испрати *T* **испраќа** *I* send away *(Serbian meaning is also found:* see off)
испрекине *T* interrupt
испреплетен complicated, tangled
испречен blocked off
испржи *T* fry
испродаде *T* (17.316) sell out
испука *T* shoot off, crack
испупчен bulging
ист same
истав.а *I* **.и** *T* move
истакнат outstanding

истак.не *T* **.нува** *I* emphasize, stick out; — **се** be outstanding
истанчи *T* make fine, thin
истап resignation: appearance **:и** *T* **:ува** *I* resign: come forward
истегне *T* stretch out
истепа *T* beat
истера *T* drive out
источи *T* flow out, run out
истипе *T* cool off
истиска *T* press out, squeeze out
исткае *T* finish weaving
истовар.а *I* **.и** *T* unload
истовремен simultaneous, of the same time
исток east
истопи *T* melt
истори.ја history **.ски** historic, historical
историкофилолошки historico-philological
источен eastern, oriental
истрае *T* hold out, last out
истрг.а *T* **.не** *T* drag out, pull out, rip off
истреби *T* wipe out, destroy completely
истрезни *T* sober
истресе *T* (17.311) shake out
истрие *T* rub out
истриже *T* (17.315) shear, cut hair off
истрне *T* sting, tingle
истроши *T* expend
истрпи *T* suffer, stick out
истрпне *T* be at a loss, be shocked
иструе *T* poison
иструже *T* (10.16) scrape,
истрча *T* run out
истур.а *I* **.и** *T* push out
истурка *T* push out
исфрла *I* **.и** *T* throw out
исáрља *I* **.и** *T* throw out
исхран.а food, nourishment, foodstuffs **.и** *T* feed, nourish
исцапа *T* tread out
исцеди *T* wring out, squeeze out
исцелива *T* kiss
исцело completely
исцимоли *T* whimper, whine
исцица *T* suck out
исцрка *T* shout, quarrel
исцрп.е *T* **.ува** *I* exhaust
исчади *T* smoke up; cover, fill with smoke
исчезне *T* disappear
исчека *T* wait (to end), wait out, meet
исчепка *T* pull up, pull out, scratch up or out
исчеша *T* scratch out, finish scratching
исчешла *T* comb (out)
исчисти *T* clean, purify
исчуди *T* marvel
исчука *T* bang out
исшета *T* go for a stroll
исшие *T* finish sewing
исшилчи *T* sharpen, put a point on
итар clever, sly, quick-minded
итн. = **и така натака/натаму**
итно urgently, quickly
итрост *f.* cleverness, quickness
ич not at all
ишала if God wills
ишарет signal, sign (of hand, face)
ишари *T* paint, color
иштав appetite, desire

Ј

ја (*cf.* **таа/она** and 2.31) her
ја oh, ah; but **ја . . . ја** either . . . or; (*dial.* = **јас**)
ЈА — Југословенската армија
јаболк.а apple **.ница** apple-tree
јава *I* ride (horse, mule, etc.)
јавашлак procrastination, laziness
јав.ен public, open; — **работник** publicist; **.ност** *f.* public opinion, publicity
јави *T* declare; — **се** appear: greet, salute
јавне *T* ride
јавор maple
јавува *I* appear, declare
јаганца *v.* **јагне,** 2.1392
јаглен coal, charcoal **:ов** (*adj.*) **ар:** charcoal-burner
јагн.е lamb **.ење** lambing **.ешки** lamb's **.ешко** lamb (meat) **.и се** *I* lamb, have lambs
јагула eel
јагурида green grapes
јад poison, grief, bitterness **:ен/:овит** poison, bitter
јадар strong, big
јаде *I* (17.316) eat
јадица fishing-pole
јадоса се *T* become upset
Јадранско Море Adriatic Sea
јаже rope
јажица special straw binding for sheaves
јазел *v.* **јазол**
јазик tongue, language
јазич.е little tongue **.ен** lingual, linguistic, language **.иште** nasty big tongue
јазол knot
јак strong **:не** *I* strengthen
јалов fruitless, barren: hollow **:ица** sterile, barren (sheep, cow)
јама ditch, abyss
јамболија heavy, hairy, woolen blanket
јамец guarantor
Јане (*m. name*)
јанsa sickness; boring person
Јанина (*Greek town*) Ioannina
јанте child's school briefcase or knapsack
јануáри January
јаре kid **:шко** kid-meat
јас (2.31) I
јасаш'н јуриет = *Turkish* yasaşın hürriyet, long live freedom!
јасен clear, obvious
јастак *blankets and pillows making up a low platform for sleeping at night and sitting by day*
јастреб hawk
јатак person who shields or houses fugitives from law; fellow-conspirator
јатка nucleus; crux
јато flock
јатрва husband's brother's wife
јачи *I* resound, groan
јачина strength, firmness, toughness
јачка *I* groan softly
јачмен barley **:ица/:ик** barley-bread
језуитски Jesuit
јерархија hierachy
јеромонах hieromonach
јорган blanket **:че** (*dim.*)
јоргован lilac **:ов** (*adj.*)

југ south **:оза́пад** southwest **:ои́сток** southeast
Југославија Yugoslavia
Југословен Yugoslav
југословенски Yugoslav *(adj.)*
јуда *m.* Judas, traitor
јужнословенски South Slavic
јуна.к hero **.чки** heroic **.штво** heroism
јун.и June **.ски** *(adj.)*
јуриет, *v.* **јасаш'н, хуриет**
јуфка type of noodle

К

ка *(dial.)* = **како; кога**
кабает guilt
кабил able
Кавадарци *(town, south central Mac.)*
(зафати *T)* **кавги** (start) quarrel(ling)
кавтен орев walnut without green outer covering
кадар cadre
каде where *(interrogative and relative)*
кадела tow (combed flax ready for spinning)
кадифе satin **:н** of satin
кадрав curly
кае се *I* rue, repent, be sorry
каже *T* say
кажинрст forefinger
кажува *I* say
казан kettle, vat
каздиса *T* tease; irritate; amaze
казма pick
каи.к boat **.че** *(dim.)*
каиш belt
кај *(prep.)* at (the home, office of, in (the village, country of) (4.2)
кај-годе anyplace
како how, as, like *(adv., prep.;* 4.1)
како што *(conj.)* as
каков-годе of whatever kind
какол darnel, cockle
кал *f.* mud, clay
калабалак a lot, many, plenty
калајџи.ја *m.* tinner **.ски** tinner's
калап model, mould
калапи *I* **(тутун)** sort and pile tobacco leaves acording to size and quality
калдрм.а pavement **.исан** paved
калуѓер monk
калциум calcium
камарка niche in wall, serving as shelf **камарче** (dim.)
каматник usurer
камбана big bell
Камбер *(m. name):* nosey, over-curious person
камен *(pl.* **-ња,** *coll.* **-ње)**
камо where is/are?
камоли so much the more then
каменен, камена (2.212) of stone
камен-ку́мур coal
камче little stone
канабе sofa
кандис.а *T* **.ува** *I* convince; — **се** agree, decide
кани *I* invite
канон church law, canon; penance

кантар scales
капа cap
капавица water dripping off roof or trees
капак cover, lid, — **од очите** eyelid
капе *I* drip, drop; bathe
капетал *(dial.)* = **капитал** capital
капина bramble
капка drop (of liquid)
капка apoplexy, stroke
каплаисан lined
капнат bathed
капне *T* bathe
кара *I* scold, blame; — **се** quarrel
карабин carabine
карагрош (an old silver coin)
карактеристика character reference *(usually political)*
караул sentinel **:а** sentinel box, post
карван caravan
кардаш brother
карпа cliff, rock
картечница machine-gun
каршилак receipt, credit; opposite
каса *I* bite, taste, eat a little
касајче crumb, mouthful
касапница butcher-shop
касарна barracks
касациóнен, касациóна (2.212) pertaining to the highest court (cassation)
каскандиса *T* tease, annoy, anger
касмет fate, good fortune
касне *T* bite, take a bite
кат (-ови) hearth-corner, hearth, home; corner; storey
катавечер every evening
катаден every day, daily
катанец padlock
катил/катиљ villain, evildoer, assassin
катник molar (tooth)
катóда cathode
католи.к catholic **.ство** catholicism
катран pitch
кафе coffee
кафез cage
каче keg
качество quality
кач.и *T* **.ува** *I* climb
качкет cap with visor
качунка stub, butt (of cigarette)
кашла *I* cough
квадрат square **:ен** *(adj.)*
квалификува *I* qualify
кварт quarter, section of town
кваси *T* dampen
кгр. = **килограм**
ке- *see also* **ќе-**
кебапч.е ćevapčić-ground meat roasted **.ија** *m.* maker of kebapčinje **.ски** *(adj.)*
кеј (-ови) quai, dock
кели.ен, .јна *(adj.)* cell
Кемал *(m. name,* Moslem)
керамика ceramics
кердоса се *T* flourish, be fortunate
кече skull-cap
ки- *see also* **ќи-**
кибрит match
кив.а *I* **.не** *T* sneeze
кијави.ца cold, with much sneezing **.чав** afflicted with k.
кикоти се *I* titter
килим carpet
кило kilogram **:метар** kilometer
Кина China

кине *I* tear, rip
Кинез Chinese (man) **кинески** *(adj.)*
кини [му се] *I* cause to quiver
киниса *T* move, start out
кипне *T* boil
кир dirty ring on clothing, spot
кирација *m.* carter, wagon-driver
кирија rent
Кирил *(m. name)* Cyril
кирилица cyrillic alphabet
Киро *m. dim.* of Cyril
кисел sour, soured, fermented
кисели *I* sour, make sour
киска bundle, bouquet: tassle
кислород oxygen
кисне *I* sour, make sour; frequent, sit about
китајски = **кинески**
кити *I* adorn, decorate
китен (сват) adorned *(standing epithet for svat in folksongs)*
китка bouquet
кифла roll
кичевец *native of town* **Кичево** *(central Mac.)*
кладе *T* (17.315, 14.11) put, place
кладенец spring
клања се *I* bow
клас (-ови, -је) ear (of grain)
класен *(adj.)* class
класифи.кација classification **.цира** *I* classify
класичен classic, classical
класно-свесен class-conscious
клати *I* swing; — **се** walk unsteadily, weave
клаузула clause, paragraph (in law, contract)
клашн.о heavy homespun **.ен** *(adj.)*
клекне *T* kneel
клепки *pl.* eye-lids
клепне *T* squint, blink (once)
клет poor, unfortunate, miserable: evil **:ник** the poor fellow
клие́нт client
клик (-ови) clique
кликне *T* screech
клинец peg, wedge
клише (2.1392) cliché
клм. = **километар**
клокот gurgle (of liquid)
клопка ball of yarn **клопче** *(dim.)*
клоца kick
клоцне *T* kick
клува *I* peck
клук.а *I* **.не** *T* throb, ache, become infected: knock
клун (-ови) beak
клупа bench **магарешка** — dunce's corner
клуч (-ови/-еви) key; wrench **:алка** key-hole **:арница** lock
кљака *I* clatter, clack
кљакуш clatterer, idle talker
кнегиња princess
кнежевина princedom
кнез prince
книга book; paper
книго.везец (-сци) bookbinder **.везница** bookbindery
книговод.ител bookkeeeper **.ство** bookkeeping
книжев.ен literary **.ност** *f.* literature *(belles lettres)*
книжен *(adj.)* paper; book
книжнина literature (all written material)

книжовник *(archaic)* literate person
коби *I* suspect evil
ко божем as if
ковач smith **:ница** smithy
ков.е/.а *I* forge
ковбој/каубој cowboy
ковче little bone **(кост)**
ковчег *(-зи)* trunk, chest
кога when
кожа skin, hide, leather
кожув leather coat, sheepskin **:ар** maker of kožuvi
коз.а .ица goat
козји goat's
кој (2.51, 2.521) who
кој-годе (2.7) whoever
којшто (2.603) who
кол *(pl.* **колја** *coll.* **колје)** stake
колбас sausage
колв.а *I* **.не** *T* peck
коле *I* (17.2) slaughter
колеба *I* rock
колéга *m.* colleague
колеж slaughter; collège, foreign school
коленица knee
колено knee
количество quantity
колк (-ови) hip
колка *I* fatten up, stuff (with food)
колку how many
колку-годе however many
колкупати how many times
колне *T* swear, curse
коложег January
колóна column
колце little wheel
комај only, nothing but
комитéт committee *(in early 20th century = revolutionary committee)*
комовица type of brandy
комшија *m.* neighbor
кон *(prep.)* to, toward (4.2)
конвулзивен convulsive
конденз́ира *I/T* condense
кондур.а shoe **.аџија** *m.* shoemaker
конец thread
конечен final
конзул consul
конјунктýра favorable circumstance, opportunity
конкуренција competition
конкурира *I/T* compete
коноп hemp
консеквентен consistent **.ност** *f.* consistence
констатúра *I/T* ascertain, define
контрахúра *I/T* contract
контрóла check, inspection, control
контролен *(adj.)* inspection, check
контролóр inspector, checker
конфор convenience (for living; i. e. plumbing, electricity, space)
коњ horse **:аник** horseman **:ски** equine **:ушница** stable (for horses) **:че** little horse
копа I dig
копач pick
копира *I/T* copy
копнее *I* yearn
коприна silk
копче button
копук poor man, broke
кора bark, rind, shell **:в** tough, shelled
кораб boat
коренит basic, to the roots, thorough

корзо corso *(the evening promenade, customary in Mediteranean and Latin countries)*
кори *T* scold, blame; — **се** quarrel
корис.ен useful, profitable **.т** *f.* profit, benefit, use
корни *I* pull up, uproot
короман chunk of bread
корумпира *I/T* corrupt
корупка shell, hull
коса hair *(meaning same in sg. and pl.)*
косење reaping
коси *I* reap
коси се *I* be conceited, haughty
коска bone
косне *T* touch
косовар *native of* **Косово,** *area NW of Macedonia*
костен (-ње) chestnut (tree, fruit)
костенлив brown
костим suit, costume **:ира** *I/T* dress, outfit, costume
котел kettle, pot **котле** *(dim.)*
кофа bucket
кочанец *native of* **Кочани** *(NE Mac.)*
кочина pig-sty
кош (-ови/-еви) кошка basket
кошка *I* kick, push
кошула shirt, blouse
КПЈ [к'ц'ј'/капејот] = Комунистичката Партија на Југославија
кравајче (a type of unleavened bread)
краде *I* steal
крадец thief
крадешкум stealthily
кражба theft
кра.ен, .јна final, end
крај *(prep.)* next to, at the edge of (4.307)
крај (-еви/-ишта) edge: country, region: end
крал king
кратко.вечен short-lived **.траен, -јна** of short duration
краток short
крв *f.* blood
крвожед.ен bloodthirsty **.ност** *f.* thirst for blood
крво.лок bloodthirsty person **.пиец (-јци)** bloodsucker
крвче little cross (крст)
крева *I* lift, raise
кревет bed
кревок delicate, frail
крека *I* lift, raise
кремен flint
крене *T* lift, raise
крепост *f.* fortress
кресне *T* scream
крештав grating, harsh
крив crooked; wrong **:ец** guilty person
криво́лево, кри́во-ле́во haphazardly
крие *I* cover, hide
крик (-ови) shout
крило *(pl.* **-ја,** *coll.* **-је)** wing, flank *(military)*
криминалец criminal
кримски Crimean
критика criticism
кришум secretly, covertly
крои *I* (10.12) tailor
кројач tailor
кромид onion
кроток mild
крп.а cloth, rag **.че** rag, small cloth, handkerchief
крст (-и/-ови) cross
круг circle

кружен circular
кружи *I* circle
крупен strong, big, coarse (not fine)
крушовчанец (-ани) *native of* **Крушово** *(central Mac.)*
крцка *I* crunch, creak
крши *I* crush, smash
крштење baptism
кубе *I* pluck
кувенџија = **кујунџија** jeweller, goldsmith, silversmith
кујна kitchen, cuisine
кукавица cookoo; sorrowful woman; coward
Кукуш *(town in Greek Mac.)* Kilkis
култиви́ра *I* cultivate
кулоа́р corridor **во** — outside of normal channels
кум godfather; sponsor at wedding **:а** godmother or wife of kum
кумановец *native of* **Куманово** *(N. central Mac.)*
кум.ашин godson **.ица** godaughter
кумоштина relatives by "kum", relationship of "kum"
кумпанија *(dial.)* = **друштво**
кункуренција *(dial.)* = **конкуренција**
куп (-ови/-ишта) pile, heap
куп.и *T* **.ува** *I* buy
купувач buyer
купче little heap
кураж courage
курдиса *T* wind up; — **се** get settled comfortably
курзив cursive (writing)
куртоазија courtesy
куртули *T* be saved, survive
куршум bullet
кус short, stubby
кусур offense, insult, reproach
кутивче little box
кутија box, container, can
кут.ина *I* **.не** *T* throw, make fall (wrestling)
кутре puppy
куќ.а house **.ен** *(adj.)* **.ерка .иче** little house **.ница** housemaid; good housekeper
куфер suitcase, trunk
куца *I* limp
куч.е dog **.ешки** canine **.ка** bitch
к'смет *v.* **касмет**
к'ти се *I (dial.)* disappear

Л

л. = **литар; лице**
лабав languid, uncertain, shaky **:ост** *f.* insecureness, uncertainness, shakiness
лабораториум laboratory
лав (-ови) lion
лавне *T* break (once)
лавовски leonine
лага lie, falsehood
ладен cool, cold
лади *I* cool
лаѓа boat
лае *I* bark
лазење creeping, crawling
лази *I* crawl
лаж liar
лаже *I* lie, tell falsehoods
лажен false

лажица spoon
лажлив false, lying
лакомост *f.* greediness
лакот elbow
ламарина rain-gutter
ламба, лампа lamp
лани last year
лапавица wet, sticky snow mixed with rain
лапне *T* gobble, eat greedily
ластагарка, ластегарка big stick
ластарест slim
ластовица swallow
латица inset piece of cloth to adorn clothing
лачи *I* separate, wean
леа bed, flower-bed
леб (-ови) bread; loaf **:ар** baker (of bread)
лебати *(mild oath)*
лебед swan
леблебија roasted chick-peas
лев left **:о́десно, ле́во-де́сно** on all sides
легн.е *T* **.ува** *I* lie down
леден icy
ледина unplowed field
леѓен washbasin
лее *I* pour
лежи *I* lie, be lying
лека-полека slowly, by degrees, little by little
лекар doctor, physician
лековерен credulous
лековит medicinal, healing
лекомислен frivolous **:ост** *f.* frivolity
лекува *I* heal, doctor
Лена *(f. name)*
лента ribbon
Ленче *dim.* of **Лена, Елена**
леп.и *I* **.не** *T* stick, paste, glue
лепче *dim.* of **леб**
леса barriers of woven reeds, to entrap fish
лес.ен light, light-weight, easy **.не** *T* relieve, make light
летва lath
лет.е in summer **.ен** *(adj.)* summer
летне *T* fly
Летник *(festival)* 21—2 March
лето summer
леток leaflet, handbill
леќе shame
леунка women with new-born child
лешник hazel nut, filbert
ли *(question particle);* whether
либе darling
ливада *(coll.* **ливаѓе***)* meadow
ливне *T* well up, begin to flow
ливот vermin
ливче *dim.* of **лист**
лигав slobbering, babbling: slimy, slippery
лигави *I* slobber; — **се** be deceitful, slippery
лиже *(dial.* **лижи***)* *I* lick
лизне *T* lick
лико girl
лилјак bat; lilac
Лилјана *(f. name)* Lilian
лимон lemon
линоле́ум linoleum
липа *I* sob
лира pound (money)
лири.ка lyric, lyric poetry **.чар** lyric poet
лирски lyric
лисица fox; *pl.*, handcuffs
лист (-ови, *coll.* **лисје)** leaf; sheet of paper
листокап October

литератýр.а literature **:ен** literary **.ност** *f.* literariness
лихва interest **:р** money-lender, usurer
лице face, person
лицéј lycée
лицемер hypocrite **:ен** hypocritical **:ство** hypocrisy
личен personal; handsome
личи *I* look like; be fitting, proper
личност *f.* personality, personage
личнотија beauty
лишај lichen; herpes (skin disease)
лишува *I* deprive
лов hunt; prey **:ен** *(adj.)* hunting **:ец** hunter **:ечки** hunter's **:и** *I* hunt **:иште** hunting-ground **:очувар** game warden **:очуварски** game warden's **:ција** = **ловец :циски** = **ловечки :ка** huntress
логика logic
лоен tallow *(adj.)*
лоза (-ја) vine, vineyard
лозја *pl.* vineyards
лозница = **лоза**
лој tallow, suet
локва puddle
лост lever
лотарија lottery
лопата shovel
лош bad **:отија** badness, malice
лубеница watermelon
луд crazy, mad
лудба *(poetic)* anger
лудо young fellow
луѓе *(pl.* of **човек)** people, human beings
лук garlic **Ни лук јал ни лук мирисал** = I had nothing to do with it, know nothing about it
лукав crafty, sly
лула *I* rock, cradle
луле pipe
лулка cradle
луња thunderstorm
лупешка (empty) shell, peeling, rind
лупи *I* shell, peel
лут angry: biting, highly spiced (food); strong (liquor)
лути се [му] *I* be angry [at]
лутина rage
луфтбалóн balloon
лушпа rind, peel, shell
л'сне *T* **л'шти** *I (dial.)* shine, glitter, gleam

Љ

Љуба *(f. name)*
Љубе *(dim.* of **Љуба, Љубен)**
љубезен kind, accomodating
Љубен *(m. name)*
љуби *I* love, kiss
љубимец favorite, pet
љубител lover; amateur
Љубица *(f. name)*
љубов *f.* love **:ен** *(adj.)* love, amorous **:ник** lover
љубопит.ен curious **.ство** curiosity

М

м. = **метар**
маало quarter, section (of town)
мав.а *I* **.не** *T* wave, motion
мавта *I* wave, gesture, gesticulate
мавца *dim.* of **маст**
магаре donkey **:шки** donkey's
магацин storehouse, warehouse
магдонос parsley
магија magic
магистер master *(usually* = pharmacist)
магичен magic
магл.а mist, fog **.ив** misty, foggy
магнезиум magnesium
мадру properly (as a good child should) **седи** —! sit properly!
маѓарски Magyar, Hungarian
маѓер monastery cook **:ница** monastery kitchen
маѓос.а *T* work magic, cast spell **.ник** magician
мае се *I* wander aimlessly
маж husband **:ало** = **:ење** marriage (of woman) **:и** *I* marry (to a man)
мазен smooth
мазни *I* pet, caress
мај May
маја yeast
мајесте́т majesty
мајка mother
мајстор master, master-workman **:лак** work for a master-workman
мајчин mother's **:ски** motherly
мака pain, torture, sorrow
макар at least, — **да** although, even if
Македон.ец Macedonian **.ија** Macedonia
македонски *(adj.)* Macedonian
макне *T* move; dip
мал little, small
малендо *(unchanging)* wee, tiny, fine
малечок small, wee
малку a little bit **за** — almost, nearly, [be] about to
малодуш.ен petty, mean **.ност** *f.* pettiness, meanness
малобро.ен .јна few in number **.ност** *f.* small number
малокрв.ен anemic **.ност** *f.* anemia
малолет.ен under-age, minor **.ност** *f.* = **.ство** minority, youth
малоумен small-brained, stupid **.ност** *f.* stupidity, lack of sense
малу a little bit
малубро.ен, .јна few in number
малумногу more or less
малце a little bit, a touch
мамуза spur
мана blemish, lack
мангар very small coin, farthing
мане́вар maneuver
манже́тна cuff
манца food, dish
марама kerchief, *dim.* **марамче**
Марија *(f. name)* Maria, Mary
мариовец *native of* **Мариово,** *(region south central Mac.)*
марифет trick
мармела́да jam
март March
маса table

маса mass, crowd
масиче little table
маска mule
маск.а mask **.ира** *I/T* mask
маслен greasy
маслинен olive (colored)
маслен greasy
мастрав materials, supplies
матарка canteen
математичар mathematician
матен muddy, beclouded, unclear
материјáлен *(adj.)* material
мати *I* muddy, stir up
матос.а *T* **.ува** *I* fib, tell lies
маќеа = **маштеа**
мач.ен painful, hard, difficult **.еник .еница** martyr, sufferer **.енички** martyr's **.и** *I* torture **.ител** torturer **.нотија** torture, suffering
мач.ка cat **.ор** tom-cat **.орок** *dim.* of **мачор**
маша tongs
машала *(exclamation of approval),* fine!
машинка sub-machine gun
машки male, masculine
маштеа step-mother
маштеница butter-milk
меан.а tavern, saloon, inn **.џија** *m.* tavern-keeper, innkeeper
мев (-ови) belly, stomach; wineskin
мевце *dim.* of **мев, месо**
мед honey **:ен** of honey **медениот месец** honeymoon
медицинáр medical student
меѓа border-strip; frontier
меѓу between
меѓународен international
меѓусебен internal, intramural, mutual
меѓутоа however; in the meantime
межбун stupid person
мезе hors d'ouevres (usually a salad or cheese, served with drinks)
мезлич council
мек soft **:ост** *f.* softness
меле *I* **(мелен/млен)** grind, mill
мен.и *T* **.ува** *I* change
меншеви́.зам Menshevism **.к** Menshevik
мењава *I* = **менува**
мерак inclination, desire **:лија** *m.* admirer, person inclined towards something
мердиван steps
мери *I* measure
меридијáн meridian
мер.ило measuring-stick, measure **.ка** measure, provision
мермер marble **:ен** of marble
мерне се *T* flash by
меродавен exemplary, guiding
месечина moon; moonlight
меси *I* mix, stir
месо meat
местен, месна local, municipal
мести *I* place
место place; *(prep.;* 4.1) instead of
метален of metal, metallic
метанија obeisance, bow to ground
метар meter (distance)
мете *I* (17.317) sweep
метеж disorder, confusion, revolt
метка *I* flash
метне *T* put, place
метод method **:ски** *(adv.)* in method **:ичен** methodical

метро = **метар**
меќава blizzard
меур bubble
механичар mechanic
мечтае *I* dream, imagine
меша *I* mix; make bread
меше *dim.* of **мев** **:чки** *(adv.)* on one's belly, belly-wise
мешло *m.* pot-bellied man
мивка rag for polishing; lackey
миг instant
мигне *T* blink
мие *(dial.)* = **ние** we
мие *I* wash
миже *I* blink, shut eyes **Мижи да те лажам** i. e. Don't expect me to believe you.
Мијак *(Name for Macedonians from west, around Galičnik, who are somewhat distinct in language and customs from other Macedonians)*
милијáрда thousand million
милина pleasure, loveliness
милиóн million **:ит** millionth
милја mile
Милјана *(f. name)*
милозлив dear, kind
милос.ен merciful, gracious **.лив** merciful
милосрдност *f.* pity
милост *f.* grace
милува *I* caress, stroke; love
мимика mimicry
минат past
минато (the) past
миндер **:лак** *(sort of low shelf covered with carpets, serving as divan)*
мин.е *T* **.ува** *I* pass, pass by
минувач passer-by
минутен momentary, lasting for a minute
мир peace
Мире *(m. name)*
мирен peaceful, quiet
мириз.ба/.ма smell, odor, fragrance **.лив** fragrant
мирис fragrance **:а** *I* smell
мироглед world view
мисл.а thought **.ење** opinion **.и** *I* think **.ител** thinker
Митанка *(f. name)*
митралéз (also **-тро-**) machine-gun
Митре *(m. name)*
Митровден St. Demetrius' Day, 8 Nov. *(end of agricultural work-period)*
Михајло *(m. name)* Michael
мишка upper arm **под** — by the arm, under the arm
мјаука *I* meow
млад young **:ина** young people, youth **:ост** *f.* youth
младотурци Young Turks *(political party in Ottoman Empire)*
млеко milk
мм. = **милиметар**
мн. = **множина**
мнение = **мислење**
многострук versatile
многу many
многуаголник polygon
многубро.ен, **.јна** numerous **.јност** *f.* abundance, numerousness
многугодишен many-year-old, lasting many years
многумина = **мнозина**
многупати many times, frequently
многустран many-sided
множество multitude
множина plural

мнозина majority; group of many
мнук *(dial.)* = **внук**
мов *m./f.* moss
мовче *dim.* of **мост**
модар/модер blue
модр.ина blueness **.ица** bruise, black-and-blue spot
може *I* can, be able
можеби perhaps
мож.ен able, possible **.ност** *f.* possibility
мозок brain
мој (2.313) my
мол.ба petition, request **.и** *I* beg, pray **.итва** prayer **.итви** *I* worship **.ител** *I* petitioner
молк silence **:не** *T* be silent **:ум** in silence, silently
молња lightening
молсне *T* flash brilliantly
молчалив silent, taciturn
молчи *I* be silent (10.12, 10.14)
мома girl
момент item, matter, moment
момински girlish
момирок mica
момичка *dim.* of **мома**
момок fellow, young man *(dim.* **момче)**
монархистички monarchist
монотон *(adj.)* monotonous
морав bluish
море *(vocative particle)*
море sea **:пловство** navigation
мори *(vocative particle)*
морков carrot
морници *pl. tant.* shivers
морфиум morphium
московски Muscovite
мост bridge, *dim.* **мосте**
мостобран bridgehead
мотивика motives
моќ might, power **:ен** mighty, powerful
мочуриште swamp, swampy place
мошне very
м. р. = **машки род**
мрав ant, *dim.* **мравка**
мраз (-ови) ice
мрази *I* freeze
мразовен icy
мра.к darkness, dark **.чен** dark, gloomy
мрв.а crumb, *dim.* **.ка**
мрд.а *I* **.не** *T* move, budge
мрежи се [му] *I* have spots before one's eyes, see as through a net
мрзи [ме, го] *I* be too lazy to
мрзливец lazy man
мрзло *m.* lazy-bones
мрзне *I* freeze
мрзовољно *(Serbian!)* lazily
мрмори *I* murmur
мрсник *(Bulgarian!)* rascal
мртов.ец corpse **.ечки** corpse-like, corpse's
муабет conversation **:и се** *I* converse
мува fly
мувл.а mold, mustiness **.оса** *T* become moldy
мугра dawn
мудар wise (often ironic)
мудбак outhouse used for preparing meals and the like
мудр.ец wise man **.ост** *f.* wisdom (often ironic) **.уштиње** over-wise ideas, conclusions **.ува** *I* talk wisely
музе́ј museum
музика music
мунасип agreement
мунѓул fool, idiot

мунsоса *T* make a sharp forward gesture with the hand, indicating rejection
мусандра big chest (for clothing); linen closet; small store-room
мускул muscle
муслиман Moslem
мустак/мустаќ mustach
мустаклија (or **-ќ-**) *m.* man with mustaches
мустачиња *dim.* of **мустаќи**
мутав rug of woven goats-hair **:ција** *m.* maker of m.
мухамедан.ец (.и) Mohamedan
муцка animal face, snout
мушне *T* shove

Н

на! here! *(handing someone something)*
на *(prep.)* of, to, on, onto, at (4.309)
набабрен swollen, bloated
набав.ка procurement, purchase, receipt **.увач** buyer, acquirer
набере *T* (17.2) collect, acquire
наби.ва *I* **.е** *T* pound down
наблег.а *I* **.не** *T* **.нува** *I* insist on
наближи се *T* approach, near
наблизу near, nearby
набој bruise
набргу hurriedly
набрекнат swollen, bursting, tensed
набрзо = **набргу**
набро.и *T* **.јува** *I* enumerate, tell off, count
набубри *T* = **набабри** *T* become swollen
навака here, hither
навален broken-down; lolling
наваму here, hither
наваса *T* conquer, manage, succeed, find time
наве.ва *I* **.е** *T* waft, blow
наведе *T* (17.316) cite, adduce, bring: bend over
наведн.е *T* **.ува** *I* bend, bow
навечер in the evening, of an evening
навива *I* wind
навигациóнен, -óна (2.212) navigational
навидум seemingly, apparently, outwardly
навие *T* wind
навик custom, habit
навире *I* penetrate
нависоко on high
навистина in truth, indeed
навнатре inside
наводници *(pl.)* quotation marks
наврати *T* **навраќа** *I* return
навре *T* (17.1) pull up, put on (hurriedly)
навред.а insult **.и** *T* hurt feelings of
навреме in time
навремен timely **:ост** *f.* timeliness
навтаса *T* reach, arrive
навчас right away
наглави *T* repair (knitting)

наголемо, се крева — put on airs
нагоре upward, up, uphill
нагоре-надолу up and down
нагори *T* heat up
наготово for cash
нагризе *T* (17.311) bite, start to gnaw
над *(prep.)* above, over (4.410)
надава *I* lengthen
нададе *T* (17.316) add
надалеку *(adv.)* distant
надарен gifted
надахнат inspired **:ост** *f.* inspiration, inspiredness
надахне *T* inspire
надвива *I* conquer, master
надве in two
нáдве-нáтри/надвéнатри haphazardly, superficially
надвор outside, outdoors **:ешен** external, outside **:ешност** *f.* outside, exterior
надградба superstructure
наддава *I* give in excess, extra **:ње** extra contribution
наддаде *T* (17.316) give extra
надева се *I* hope
надеж *f.* hope
надесно on the right
надзем.а *I* **.е** *T* (17.321) take more (than necessary or due)
надминува *I* surpass, go beyond
надмудри *T* outwit
надојде *T* (17.323) arrive in large numbers: rise (water)
надојден swollen (waters)
надолго for a long time
надолу down, downward
надуе *T* puff up
наеднаш all at once, suddenly
паедно all at once, together
наежен covered with gooseflesh, with one's hair standing on end
наем rent **:ател** renter **:ник** lessee
наеро askance, at an angle
нажали *T* sadden, make sorrowful
назад back, backward **:еечки** backwards, backing up **:ен** backward, reactionary **:ност** *f.* backwardness
назаем on loan
наздрави *T* recover health
на здравје to your health!
наземи on the ground
назорум as if trailing
насира *I* **наспе** *T* (17.1) view
наспне *T* glance
наизлезе *T* (17.313) come out (in crowds)
наизуст by heart
нај- (superlative prefix, 2.242, 3.11)
најаве when awake, in reality
најадро wholesale
најде *T* (17.323) find
најдолу farthest down, bottommost
најјако most strongly
најјунак most heroic
накај *(prep.)* to (4.2)
накапе *T* bathe
накаса *T* bite, taste
накит.и *T* **.ува** *I* adorn, beautify
наклеветен slandered
наковална anvil
накрај *(prep.)* at the edge, end (4.307)
накратко in short
накрепен based on, supported by

накриво crookedly
накрупно en gros
накусо in short
налактен leaning on elbow
налеан poured full of
налет attack
нали (нели) is it not so? *n'est-ce pas?*
наложи *T* assign, order; **ми се наложи** he forced me to; *impersonal* **се наложи** circumstances cause
налути *T* anger
НаМа = **народен магацин** (general store)
намали *T* reduce, make small
намера intent
намесни.к substitute **.штво** substitution
наместен substituted
намести *T* put in place
наместо in place of, instead
наметне *T* put in place
намигн.е *T* **.ува** *I* wink, blink
намине *T* drop in
намножи *T* multiply
намурт.и *T* **.ува** *I* **се** frown, scowl
намус shame **:лија** shy, decent
нана mamma
нанес.е *T* (17.319) **.ува** *I* bring, visit, cause
наниско on the floor
намрази *T* (start to) hate
наоѓа *I* find
наоколу surrounding, around; in the vicinity
наопаку backwards, wrong, upside-down, inverted
напад attack **:не** *T* attack
напаѓа *I* attack
напамет by heart, from memory
напасе *T* (17.311) pasture
напати at times
напернат arrogant
напива *I* give to drink
напие се *T* drink one's fill
напилеса *T (dial.)* curse
напина *I* make effort, exert, stretch
напира *I* insist, make effort
напише *T* write down
напладне at noon
напласти *T* pile in layers
напне *T* exert, stretch
напоител nourisher
наполн.и *T* **.ува** *I* fulfil, complete, fill out **.о** completely
напор effort
напоред.ен parallel **.ник** parallel
напоречки crookedly, crosswise
на пр. = **на пример**
направа workmanlike job; thing, gadget
направи *T* do, accomplish, make
направо straight-out, directly
напразно in vain
напревар as soon as possible
напрегнат tense(d)
напред forward, in advance **:ен** progressive, forward **:ица** = **напред, :ност** *f.* progressiveness **:ок** progress
напреку by a short-cut
на пример for example
напролет in the spring
напротив on the contrary
напрсти on tiptoe
напрсток thimble
напудрен powdered
напусто in vain
напушт.а *I* **.и** *T* leave

нараквица glove
нарани *T* feed
нарасне *T* grow up
нарач.а *T* **.ува** *I* order
нарачници = наречници
наредбодавец commander
нареди *T* line up, order
наречје dialect
наречница Fate *(one of 3 old women believed to prophesy life course of infant on 3rd day of life)*
наречува *I* name
народноослободителен national-liberational
народност *f.* nationality **:ен** of nationality
нарочно purposely, on purpose
наручек at noon
насади *T* plant
насамо alone
насекаде everywhere
насел.ба settlement **.ение** population
насети *T* sense, realize
насила scarcely
насил.и се *T* put on pressure, try hard **.ник** aggressor **.ништво** aggression, force **.ство** force
наскоро soon
наслед.ник successor, heir **.ство** heritage
наслов title **:ен** *(adj.)*
насме.а smile, laugh **.вка** smile **.внат** smiling, cheerful **.вне** *T* smile **.е се** *T* smile, laugh (at)
насобере *T* (17.2) gather, collect
насолзи *T* shed tears
насон/насоне in a dream
наспан having had enough sleep
наспрема vis à vis, opposite, in relation to, as opposed to
наспроти opposing, opposite (4.1) **:в** opposite
насреде in the middle, midst
насрчи *T* encourage
настави *T* continue
настав.ка continuation; suffix **.ник** instructor, teacher **.нички** teacher's, educator's
настан event, happening **:е** *T* happen, take place
настап entrance, appearance **:и** *T* **:ува** *I* appear, enter
настине *T* cool off, get cold
настојува/настова *I* insist
настојување insistence
настрада *T* suffer
настрана to, on one side; aside
настрани *T* put aside
настрви *T* wish evil to, be ready to attack
настроение mood
насуво on dry land
насушен daily
натака, натаму in that direction, after, **и така** — **(итн.)** and so on (etc.)
натамошен subsequent
натема anathema, curse — **го** damn him!
натера *T* drive, chase
натисне *T* press, put pressure on
натисок pressure
натовари *T* load (completely)
наточен sharpened
натпис inscription, marginal notation
натпревар *(m.)* competition; *(adv.)* in competition **:ува се** *I* compete
натриум sodium

натрча *T* run up, come running
наттрча *T* win race, excell in running
натфрл.а *I* **.и** *T* **.ува** *I* throw further, overshoot, exceed
натчове.к superman **.чки** superhuman
наука science, teaching
науми *T* invent, think out, up
наурез crosswise
научен scientific, learned
научи *T* learn, teach
нафаќа *I* grab on to
нахија district (of Turkish empire)
нахрани *T* feed, nourish
наци.ја nation **.онален** national **.онално-ослободителен** of national liberation
началник chief, chief official
начас right away
начело со headed by
начесто often
начин manner, way; mood *(grammar)*
начнат begun, touched
начуе *T* hear, catch sound of
наш (2.313) our
нашин.ец our man, member of our group, *dim.* **.че**
нашироко broadly
наштесрце on an empty stomach
не no; not *(with verb, written separately; but joined to noun or adjective)*
нѐ us *(cf.* **нас, ние** 2.31)
неа her *(cf.* **таа/она,** 2.31)
неарен ugly, wrong, not pretty, not proper
небо sky
небран ungathered, uncollected
неброен uncounted, countless
неверојат.ен improbable, unlikely **.ност** *f.* improbability
невеста bride, engaged girl, newly wed woman
невешт unskillful, clumsy, awkward
невид.ен unseen, unparalleled **.лив** invisible
невин innocent **:ост** *f.* innocence
невистина untruth
невнимателен unattentive
невоздржан unrestrained, unbridled
невозможен impossible
невол.а pain, illness, misfortune **.ен** sick, unfortunate
невралгија neuralgia
неврастен.ија neurasthenia **.ик** neurasthenic
негар Negro
негде = **некаде**
негибнат unbent; unused, brand new
негов his (2.313)
негодување displeasure, impatience, annoyance
недела Sunday, week
неделив indivisible **:ост** *f.* indivisibility
неделкан unhewn, crude
недовер.ба distrust **.лив** distrustful **.ливост** *f.* distustfulness
недоверен unconvinced
недоволен discontent
недоделкан rough, unhewn, loutish
недомаќин good-for-nothing (loafer, gambler, drunkard)
недоносче abortion
недооблечен not fully clothed
недослед.ен inconsistent **.ност** *f.* inconsistency

недостанува *I* lack, be missing
недостап.ен unavailable, inaccesible **.ност** *f.* unavailableness, inaccessibleness
недостат.ок lack **.очен** insufficient **.очност** *f.* insufficiency
недостиг lack, insufficiency
недоумева *I* be unable to make up mind
недоумица doubt, hesitation
недоучен semi-educated
недугав abnormal, feeble-minded
нееднаков dissimilar, not of the same kind
незаборавен unforgettable
независ.ен independent **.ност** *f.* independence
незадржлив unrestrainable, irrepressible
незаинтересиран disinterested, uninterested
незаменлив irreplaceable
незапаметен unremembered
незгаснат unextinguished
нездржан unbounded, unchecked
незнабожечки irreligious
незна.ен **.јна** unknown **.ење** ignorance
незнатен insignificant
неизбежен inescapable, inevitable
неизвес.ен unknown **.ност** *f.* the unknown
неизвестен uninformed
неиздржлив unbearable
неизјаснет unexplained **:ост** *f.* unexplainedness
неизлечив incurable **:ост** *f.* incurability
неизмер.ен infinite **.ност** *f.* infinity, excess
неизразим inexpressible
неисе even so, all the same
неискажан unsaid; inexpressable
неисцрпен incomplete, not exhaustive
нејаде.н hungry, not having eaten **.ње** hunger
нејасен unclear, indistinct
нејзе (*cf.* **таа/она,** 2.31) her
нејзин her, hers (2.313)
нејќе *I* will not, not want to
нека let, may
некаде somewhere
некако somehow
неканет uninvited
некогаш once, formerly, **:ен** former
некој (2.7) some(one), a certain (one)
некојпат some (indefinite) time
неколку a few, some
неколцина (group of) a few
нелега́лец underground worker, person in disguise
нели isn't it so, *n'est-ce pas*
нељубезен unhelpful, inconsiderate
нема *I* not have; there is no, not **нема ќе** won't . . . , not want to . . . , not intend to . . . (20.211)
немажен unmarried
немат (*dial.*) = **немаат**
немаштина poverty
немиен unwashed
немил unwanted, unloved, unpleasant
неминовен inevitable, unpreventable
немир uneasiness, unrest **:ен** uneasy
немислим unthinkable

немој, немојте (29.1) do not! don't!
неморал lack of morality
немоќ *f.* weakness **:ен** weak
немош *f.*/**немошница** illness
немошен ill, sick
ненаде.ен, .јна unexpected **.јност** *f.* unexpectedness
ненадминат unsurpassed
ненаоружан unarmed
ненапиен not having drunk
ненормален abnormal, not normal
ненужен unnecessary
необичен unusual
необуздан unbridled
неограничен unlimited
неодамн.а not long ago, not long since **.ешен** *(adj.)* of not long ago
неодолив irresistable
неодреден undefined, indefinite
неопход.ен necessary, indispensable **.ност** *f.* indispensability
неосетлив imperceptible
неосетно imperceptibly
неоспорен undisputed
неотстапно unswervingly, implacably
неоценлив invaluable, inestimable
неочекуван unexpected **:ост** *f.* unexpectedness
непарен odd, uneven (number)
неписмен illiterate **:ост** *f.* illiteracy
непишан unpainted
непобедлив unconquerable
неповратен irrevocable; which cannot (be) return(ed)
непогрешен infallible
неподвижен immovable
неподнослив unbearable
непоелван *(dial.)* badly brought-up, ill-mannered
непознат unknown
непоколеблив firm, unshakable
непокорност *f.* unsubmissiveness
непомирлив irreconcilable
непоправлив irreparable
непосреден direct
непотполн incomplete
неправда injustice
непрегледен unsurveyable
непредвиденост *f.* unforeseenness, unforeseen state of affairs
непрекидно incessantly
непреоден intransitive
непреста.ен, .јна incessant
непрестано = **непрестајно**
непријател enemy **:ски** unfriendly, inimical
неприличен improper
неприметно *(Serbian!)* imperceptibly
непрогледен impenetrable, opaque
непрокопсаник useless, bad person
непроменлив unchangeable
непушач non-smoker
неп.це palate **.чен** palatal
нераатлак disorder, quarrel, lack of peace
неразбир.ање incomprehension **.лив** incomprehensible
неразбран not understood; incomprehensible
неразделив indivisible
неразрешлив insoluble, unsolvable

неранимајка/неранимајко *m.* **(-овци)** good-for-nothing, loafer
нерв.ен nervous **.ира се** *I/T* be nervous, impatient
несвес.ен unconscious **.ност** *f.* faint, lack of consciousness
несврзлив unconnectable
несебичен unselfish
несетен unfelt
несигурен uncertain
нескриен unconcealed
несмислен senseless, nonsensical
несносен unbearable
несовесен without conscience
несовладлив unmanageable
несоземен not collected, not recovered
неспан not having slept (enough), sleepy
неспиење insomnia
неспоко.ен, .јна uneasy **.јство** uneasiness
несреќ.а misfortune, accident **.ен** unfortunate **.ник** unlucky person, victim
нетрпе.лив impatient **.ние** impatience
неубав not pretty
неубед.ен unconvinced **.лив** unconvincing
неуверлив untrustworthy
неумерен excessive
неумесен out of place *(adj.)*
неумолив implacable
неупотреблив unusable
неуспех (-си) failure
неустрашлив fearless
неучен inexpert, unstudied
нечестив devilish, sinful
нечист unclean, impure **:отија** dirtiness, impurity
нечове.к inhuman person **.чен** inhuman, bestial
нечуен, нечујна imperceptible (to the ear)
нечуен, нечуена unheard of
нешто something (2.7); thing
ни not **ни . . . ни** neither . . . nor
нива meadow
нивелира *I/T* make level
нивни their (2.313)
ниво́ niveau, level
нигде = **никаде**
ние (2.31) we
ниеден none *(as epithet indicates strengthening of other attributes)*
ниже *I* string
нижи (2.23) lower
низ *(prep.)* through, about, on, along, down (4.311)
низа string, series
низок, ниска low
нија́нса nuance
никаде nowhere
никако not at all, in no way
никаков no kind of, no
никел nickel; metal coins
никне *T* sprout
никогаш never
никој (2.7) no one, no
ни́кој-ни́где no one anywhere
никојпат never, on no occasion
никулец sprout
ниту not even **ниту . . . ниту** neither . . . nor
ничкоса *T* lower, fall on face
ничкум face-down
нишани *I* aim
нишка *I* lean, bend, waver, rock
нишка thread
ништи *I* destroy
ништо (2.7) nothing

НОБ (енобе/ноб) Народно-ослободителна Борба (i. e. the Partisan movement, 1941-5)
НОВ (нов) Народно-ослободителна Војна War of National Liberation
нов new **:ост** *f.* newness, novelty
новина; од новина на погибеш from the new moon to the dark of the moon = from beginning to end
новороденче newborn child
нога (*pl.* **нозе**) leg, foot
ногавица pant-leg, puttee
ноéмври November
ноздра nostril
нозе *pl.* of **нога**
нож (-ови/-еви) knife
нокот fingernail, toe nail
нос nose *dim.* **носле**
нос.ач bearer, porter **.и** *I* carry, wear **.ија** costume **.илка** litter **.ител** bearer, carrier
носов nasal **:ост** *f.* nasality
носорог rhinoceros
ноќ *f.* night
ноќви *pl. tant.* bread-trough
ноќ.е at night, by night **.ева** *I* spend night **.ен** night, nocturnal **.еска** last night **.ешен** of last night **.и** *I/T* spend the night
НР (н'р') = **Народна република** Peoples Republic
НРМ (н'р'м') = **НРМакедонија** PR of Macedonia
нуди *I* offer
нуж.да need **.ен** necessary
нула zero, null
нунциј nuncio
нур.ка *I* **.не** *T* dive; stagger

О

обата (*f.*, *n.* **обете**) both (2.92)
обајцата (male persons) both (2.92)
обвива *I* wrap around
обвини *T* accuse
обврзе *T* bind up, involve
обврска bandage; commitment
обедин.и *T* **.ува** *I* unite
обезземјување losing land
обележје mark
обем circumference **:ен** inclusive, large
обере *T* (17.2) rob
обеси *T* hang
обеспоко.и *T* (10.12) **.јува се** *I* be bothered, become upset
обесчести *T* dishonor
обештети *T* dishonor
обзема/обзима *I* include, embrace
обзир account **:а се** *I* look around, take into account
обзре/обзрне *T* = **обзира**
обид attempt **:е** *T* (17.322) **:ува** *I* **се** try, attempt
обиѓава *I* try, attempt (repeatedly)
обиоѓа *I* visit, inspect
обител *f.* dwelling
обичај custom
објав.а declaration, poster **.и** *T* publish, declare.

објало peasant woolen puttees
објасн.и *T* **.ува** *I* explain, expound **.ение** explanation
облак cloud
област *f.* region
областен, обласна regional
обле.ва *I* **.е** *T* bathe, soak
облека clothing, suit
облече *T* (17.312) clothe, dress
облива *I* flood
оближува (се) *I* lick one's chops
облик form
обликува *I* give form to
обмана deception
обнов.а renewal, renovation **.и** *T* renew, renovate
оборен fallen, felled; bowed
обопшти *T* generalize
обра, обрал, обран — *v.* **обере**
обравче *dim.* of **образ**
образ cheek, honor ('face'), figure **:ец (-сци)** model **:ован** educated, cultured **:ование** education **:уван** formed **:уване** formation
обрасте *T* overgrow
обрати *T* **обраќа** *I* turn, return
обрач embrace, encirclement
обрне *T* turn
обу.ва *I* **.е** *T* put on (shoes, footwear)
овде/овдека here
овдешен from here, local
овој (2.4) this (close to speaker)
овош.ен *(adj.)* fruit **.је** *(coll.)* fruit **.ка** fruit-tree **.тар** fruit-grower **.тарство** fruit-growing
овршн *T* thresh
овца sheep
овч.ар sheep-herder **.арски пес** sheep-dog **.и/.ки** sheep's

о. г. = **оваа година**
оган/огин (*pl.* огнови) fire; *dim.* **оганче/огинче**
оглав/огламник rope halter
огласи се *T* react, express opinion
огледа *T* look around; — **се** reflect
огледало mirror
оглув.и/.не *T* deafen
оглупува се *I* become stupid
огн.ен fiery **.иште** hearth **.оотпорен** fire-proof
оголен bared, made naked
ограда (*coll.* ограѓе) garden, enclosure, yard
ограничи *T* limit
огрди *T* make ugly
огре.в heating materials, fuel **.е** *I* warm, heat
огрне *T* put around shoulders
огромен huge, tremendous
огруби *T* make rough
од *(prep.)* from, of (4.312)
од walk, course
одавде from there, then
одавна = **одамна**
одавник traitor
одај.а room, *dim.* **.че**
одамн.а long ago **.ешен** of long ago
одбере *T* (17.2) choose, select, comprehend
одби.ва *I* **.е** *T* reject, beat off, repel
одблесок reflection
одблизу from close by
одбради *T* take off (kerchief)
одбран.бен *(adj.)* defense, defensive **.и** *T* defend
одведе *T* (17.316) take away, deduce
одвее *T* waft away, blow away

одви.ва *I* **.е** *T* unwind
одвишок excess
одвратен repulsive
одвреме forever, since the beginning; — **навреме** from time to time
одврзе *I* untie
одгатне *T* solve, find solution
одглас echo, response
одговара *I* answer, correspond (to)
одговор answer **:и** *T* answer
оддаде *T* (17.316) give away
оддалежу from afar **.чен** distant **.чи** *T* **.чува** *I* make to go away, become distant
оддел section, division **:и** *T* divide **:ение** section, department **:ување** separation, dividing, division
оддесно on the right
оддолжи *T* release from debt
оддолу from below
оддома from home
одење walk, walking, leaving, going
одзади from behind
одзвучува *I* echo
одзем.а *I* **е** *T* (17.321) take away
одзвие се *T* (17.11) answer back, reecho
одзив echo, answer **:а** *I* echo, answer
одзида *T* destroy (masonry)
одеднаш suddenly
одере *T* (17.2) flay; rob
оди *I/T* walk; — **си** go (home)
одлачи *T* decide
одигра се *T* take place, play
одлево on, from the left
одлепува се *I* come unfastened, unstuck
одлесни *I* lighten, relieve
одликува *I* decorate, reward
одличен excellent
одличје excellence
одложи *T* put off, postpone
одломка fragment
одлука decision
одма at once
одмазд.а revenge **.ник** avenger
одмери *T* measure, look up and down
одмет, ако не ти е на одмет If it isn't too much effort for you
одметкува *I* unwind, unravel
одмине *T* avoid
одмори се *T* rest
одмотува *T* unroll
однадвор from outside
одназад from behind
однапред from in front
однародува *I* lose nationality
однатре from within
однекаде from someplace
одненадеж/одненајдено unexpectedly
однесе *T* (17.319) take out, carry out
однесува се *I* refer
одново again
однос attitude, relation
одовде from here
одобр.ение approval **.и** *T* approve **.ување** approval
одоздола from below (upward)
одоколу from about
одолжи *T* become indebted
одошто than
одраз expression, reflection
одред.ба order, regulation **.ен** definite, defined, specific **.и** *T* define
одрж.и *T* **.ува** *I* keep up

одс- *v.* **отс-**
одучи *T* get out of the habit, forget
одушев.и *T* **.ува** *I* **се** become enthusiastic **.еност** *f.* enthusiasm **.ување** enthusiasm
ожедни *T* **се** become thirsty
ожив.и *T* revive **.ее** *I* come to life
ожние *T* (17.11) harvest
ожолтен yellowed
озабен showing teeth
озгора from above
оздола from below
оздрави *T* regain health
osвие *T* (17.11) answer
окалки *pl. tant.* glasses
окапан soaked, thoroughly wet
окапе *T* fall (leaves); spend a long time on
окара *T* curse, swear
око *(pl.* **очи)** eye
ококорен staring, popping, fixed
околи.ја neighborhood, vicinity, (an administrational area) **.ски** regional
околу *(prep.)* around; about (4.313)
окрвави *T* bloody
окру.г region **.жен** rounded
окрши *T* break, destroy
октóмври October
окупациóнен, -óна (2.212) occupational
олабави *T* loosen
олади *T* cool
олесни *I* relieve, lighten
олкав of this size (2.8)
олку this much
олов.о lead **.ен** leaden
олца *I* hiccough
о. м. = **овој месец**
омажи *T* marry
омаловаж.и *T* **.ува** *I* deprecate; underestimate **.ување** deprecation, depreciation
омекн.е *T* soften **.ување** softening
омраза hate
он, она, оно, они (2.31) he, she, it, they
онади *I (verb which replaces any verb which the speaker cannot think of at the time, or wishes to avoid naming.)*
онаков like that (2.8)
онаму (to) over there
оневозможи *T* make impossible
онеми *T* fall silent, be dumb
ОНО (**он'о** or **оено**) = **Организација на Обединетите Народи** UN = United Nations
опадне *T* reduce, fall
опаѓање decline
опако/опаку inside out, backwards
опасност *f.* danger
опачина inside, back-side, reverse
опаше *T* gird **:ст** with a tail
опашка tail
операциóнен, -иóна (2.212) operational
опиеност *f.* intoxication
опинок opinok, opanak (kind of sandal)
опинчар opinok-maker
опис description
описмен.и *T* **.ува** *I* make literate, teach reading and writing to
опит experience; attempt
опита *T* ask
опитен experienced
опколи *T* surround

опне *T* make effort, strive
опозициóнен -óна oppositional
ополномошти *T* empower, give full powers to
оправд.ание justification **.ува** *I* justify
определ.ба definition **.ување** determining, definition
опсад.а siege **.и** *T* besiege
опсег extent, compass, girth
опседне *T* besiege
опсипе *T* shower, sprinkle
опстанок existence
оптичар optician
опули се *T* look at
опфатен preoccupied; included
општ general
општеств.ен social **.о** society
општодржавен all-state
ора/оре *I* plow
ора.ње plowing **.ч** plowman
орган organ, agent, agency
организациóнен, -óна organizational
организи́ра *I/T* organize
орда horde
орден order
орев walnut
орел (орли) eagle **:ски** *(adj.)*
ориз rice **:ов** of rice
оро dance *(similar to Serbian* kolo) **:водец** leader of *oro*
ороди се *T* become related
оросен dewy, dew-covered
ортографија orthography, spelling
ортома rope **:р** rope-maker
орудие tool
оруж.а *I* arm **.ен** armed **.је** weapons, arms
осамне *T* isolate, become lonely
освежува *I* refresh, freshen
освен except for *(adv., prep.;* 4.1)

осветл.и *T* **.ува** *I* illuminate, light up
осветление illumination
осво.и *T* **.јува** *I* conquer, adopt
осетен palpable, perceptible
осети *T* sense, realize
осигура *I* ensure
оскуден sparse, rare, poor
ослаб.и/.не *T* **.нува** *I* weaken
ослеп.ее *T* become blind **.и** *T* blind
ослобод.и *T* **.ува** *I* liberate **.ителен** of liberation **.ување** liberation
ослушнува *I* listen
осмади *T* make sharp odor (burning, hair, wool, etc.)
осмак *(a weight and measure, ca.* 62 lbs)
осми eighth
осмина ⅛
осмица figure eight
основ.а basis, foundation, warp **.а/.ува** *I* found, base **.ан** based, founded **.ачки** founder's **.ен** basic, fundamental
особен special, particular
осојница sheltered spot, where sun does not shine
остав.а *I* **.и** *T* leave
останат remaining, left over
остан.е *T* **.ува** *I* remain
остар sharp, pointed
остари *T* age, get old
остаток remainder
остри *I* sharpen **:ло** sharp edge; whetstone **:на** sharpness **:ца** cutting edge
остроумен sharp-minded, clever, witty
осуди *T* condemn
осум 8 **:десет** 80 **:наест** 18 **:стотини** 800

отаде from there, then; on the other side of
отвор opening **:а** *I/T* open **:ен** open, unlocked
отелотворение embodiment
отепа *T* kill, murder
отец father (= priest)
отече *T* swell up, become infected
оти *(conj.)* that, because
отиде *T* (17.322) go away, leave
отима *I* take by force — **се** resist, object
откаже се *T*
откај *(prep.)* from, beside (4.2)
откако as soon as, from the time that
откачи *T* unfasten, unhook
откине *T* cut off
отклопи *T* unclose, open
откога since
отколку since, than
откосо at an angle
открај from beside
откри.ва *I* **.е** *T* discover, open **.тие** discovery
откршен ripped off
отме *T* take away, kidnap
отпадне *T* fall away, be left out of account
отпатува *I* depart
отпетла *T* unbutton
отпечаток off-print
отпоздрави *T* greet in return, return a greeting
отпочн.е *T* **.ува** *I* begin
отпрво/отпрвин from the beginning, at first
отпростум standing up
отпушти *T* let loose
отров poison
отру.вач poisoner **.вачка** poison; act of poisoning, *f.* poisoner **.е** *T* poison
отрча *T* run around
отсега from now (on)
отсекаде always
отсече *T* cut off
отсечен brusque, clipped
отскраја from afar
отспреди from in front
отстап.и *T* retreat, withdraw **.ник** apostate **.ување** retreat
отстран.а from the side **.и** *T* rid, put aside
отсуств.о absence **.ува** *I* be absent
отсут.ен absent **.ност** *f.* absence
оттаму from there, then
оттиши *T* deflate
оттогај/оттогаш from that time, since then
оттука from here
оттур.а *I* **.и** *T* push out
отфрли *T* throw away
отцеди *T* wring out, squeeze out
отцепи *T* split off
отцепување separation
отцрпи *T* excerpt; draw (water) from
оќелави *T* get bald
оќори *T* become blind in one eye
оф *(exclamation of surprise, pain, sorrow)* **:ка** *I* **:не** *T* say 'оф', exclaim, groan
офанзи́ва offensive
официјáлен official
оформува *I* form **:ње** formation
Охридско Езеро Lake Ohrid *(in SW Mac.)*

охридски *of, from* **Охрид** *(town,* SW Mac.)
охриѓан.ец (-ни) .ка native of Ohrid
оцет vinegar
оча.е *T* despair **.ен, .јна** desperate, despairing **.ј/.јание** desperation, despair **.јник** desperate man
очебијно strikingly, obviously
очевидец eye-witness
очекува *I* expect, wait for **:ње** expectation
очи *pl.* of **око**
очигледен apparent, obvious
очила *pl. tant.* glasses
очув stepfather
ошол, ошла = **отишол,** *v.* **отиде**
(на) ошто *(special form of* **што** *with* **на)**

П

па and, and then; well
павилјóн pavilion
пагубен fatal, destructive
падар field guard
падеж case *(grammar)*
пади *I* shoo, drive out
падне *T* fall
паѓа *I* fall
ПАЗ (паз) противавионска заштита
пазар market, market-place **:ен** *(adj.)* market **:и** *I* trade, bargain **.иште** market-place, market
пази *I* watch, watch out, take care
пазува bosom, breast
Пайси *(m. name)*
пајажина spider-web
пајак spider **:ов** spider's
пајачина = **пајажина**
пајка duck
пак again
пакос.ен nasty **.т** *f.* nastiness
палав noisy, naughty **:и** *I* be noisy, naughty
палеогра́ф paleographer **:ија** paleography
пали *I* burn
палте *dim.* of **палто** overcoat, coat
памети *I* remember, keep in mind
памтивек, од — forever, from the beginning of time
паму.к cotton **.чен** of cotton
панаѓур fair
паница clay plate
Панко *(m. name)*
ПАО (пао) противавионска одбрана
папра/папрата fern
папсан bent from exhaustion, near collapse
пара *I* rip, unravel
пара́д.а parade **.ен** *(adj.)* parade
паразит parasite
парвени́ parvenu
пардóн excuse me!
пари *I* pair, mate
пари *pl.* money, *dim.* **парички**
парóла password; slogan
парох parish
партал.ав ragged **.ка** ragged woman, beggar
партер ground floor

парти.ен, .јна *(adj.)* party, having qualities expected of the (communist) party
парти.ец (.јци) party-member (i. e. communist)
партизáн .ка partizan
партија political party
партиски party, belonging to the (communist) party
парче piece
парчоса *T* tatter, tear to bits
пасе *I* (17.311) herd, pasture
пасинок step-son, foster-son
пастрма dried meat; food
пат *(pl.* **-ишта,** *coll.* **-је)** road, way **:алец** traveller **:ека** path, little path; long narrow carpet **:ем** on the way, by the way **:ен** *(adj.)* road **:ец** part (in hair)
пати *I* suffers
пат.ник traveller **.опис** travelogue, travel-book **.описец** writer of travel books
патријаршија patriarchate
патрúциј patrician
патува *I* travel, journey
пáken *(adj.)* cleanly
паулка snowflake
пациéнт patient
пацифúст pacifist
пеач :ка singer, person who sings
пев.ец .ица singer, professional singer; poet(ess)
педагошки pedagogical
педепса *T* become customary
педесет 50
пее *I* **(пеен/пеан,** 13.12) sing
пејсáж landscape
пеки yes, fine, very well
пекол hell **:ен** hellish
пеште a kind of fruit jelly
пељуш thick velvet
пен.а foam **.лив** foamy
пенче sole **:тира се** *I/T* re-sole
Пенчо *(m. name)*
пенцере window
пењави се *I* whip up foam
пењоáр bathrobe
пењушка stump, log
пепел *m./f.* ash
пепелница snow-storm: ash-tray
пеперуга butterfly, moth
пергамéнт parchment
пердув down, feather
пере *I* (17.2) wash, launder
перне *T* hit hard
перница pillow
перо *(pl.* **пера)** pen
перо (перје, перја) feather
перунига wild iris
перче little feather; hair, lock
пес (пци) dog
песји dog's, canine
песјисин son-of-a-bitch
песимúзам pessimism
песн.а song, poem **.ик** poet **.ички** poet's
песок *m./f.* sand **:лив** sandy
песочен sandy
пет five
петел rooster
петелка stem (of fruit, etc)
петица heel
петка the numeral 5; as mark in school = excellent; as mark in university = failure
петкатен five-story
петлица button
петнаесетгодишен 15-year-old
петок Friday
петокрака five-pointed star (symbol of new Yugoslavia)

петолетка = **петгодишен план** 5-year plan
петорен five-fold, quintuple
петпати five times
Петровден Day of St. Peter and Paul, 12 July
Петроград Petrograd, St. Petersburg
пет-шест five or six **:отини** five or six hundred
печалба work away from native village (in another town or country) **:р** worker who goes on *pečalba*
печал.и *I* earn **.ник** earner
печат stamp, press **:ен** printing, printer's **:и** *I* print, stamp **:ница** printing shop, press
пече *I* bake, roast, cook; brew (coffee) (17.312)
печи *(dial.)* = **пече :во** bakery goods
печка stove
пеш *(adv.)* on foot
пешник big flattish loaf of bread
пивтија *(dish made of bits of pork in aspic)*
пие *I* drink
пиéса play
пизма enmity
пијавица leech
пијачка beverages
пиле chick, bird *(frequent as term of endearment)* **:нце** *(dim.)* **:шко** chicken (meat)
пиóн pawn
пионéр pioneer *(member of youth group, age 6—12)*
пипер/:ка *dim.* **:че** (red, green) pepper
пипка feeler
писав, писал *(dial.)* = **пишав, пишал**
писан painted, with pictures
писател writer
писменост *f.* literature, literateness
писменце note
писмо letter, writing
писне *T* squeak, squeal
писок squeak, faint cry
пита *I* beg
пише *I (but may be T in past forms)* write
пишти *I* squeal
пиштол pistol
пишува *I* write
плави *I* wash wool
пладн.е/.ина noon
плакне *I* wash
пламен *(pl.* **-ња,** *coll.* **-ње)** flame, fire **:ен, :а** flaming, flame-colored; *dim.* **:че** small flame
пламне *T* flare, flame
план (-ови) plan: plane, level
планина *(coll.* **-ње)** mountain
пласи́ра *I/T* place
пласје *v.* **пласт**
пласне *T* slap, hit with something soft: blurt out something stupid
пласт (-ови/пласје) mound of hay: layer
пласти *I* pile up (in layers)
плат.а pay, salary **.и** *T* pay
плаќа pay, salary
плахо shyly, timidly
плаче *I* (10.16) cry, weep
плач weep **:ко** *m.* cry-baby **:лив** tearful
плаш.и *I* frightened **.лив** shy, easily frightened

плевна feed-barn
плеврѝтис pleuritis
пледоајé plea (in court)
плеја́да Pleiades
племе tribe, clan
плен.ик prisoner of war **.ство** captivity
плете (17.317) braid, knit
плет.иво material for knitting or braiding **.ка** knitting pattern *I* knit in, interweave
плеќ.ест broad-shouldered **.и** *pl. tant.* back
плешка shoulder-blade
плив.а *I* float, swim **.ач** swimmer **.ец** swimmer: float
плик (-ови) blister
плико envelope
плиска *I* splash
плиткоумен shallow-minded, silly
плиток shallow
плови *I* float **:дба** navigation
плод fruit **:ороден** fruitful
плот fence
плошт *f.* hollow
плоштад (town) square
плуе *I* spit
плук.а *I* **.не** *T* spit
плуска *I* blister
плуска blister **:вец** blister, callous, wart
пљачка booty
пљачкос.ува *I* **.а** *T* plunder, pillage
пнеума pneum **:тика** pneumatics
пнеумонија pneumonia
по *(prep.)* after, according to, on, along (4.314)
по- *(comparative prefix,* 2.241, 3.11)
побара *T* seek, request, demand
побегне *T* run away, flee
побед.а victory **.нички** victorious **.оносен** victorious
побледне *T* pale, become white
побрза *T* hasten, hurry up
повев breeze, puff of wind
поведе *T* lead
повел.а *I* **.и** *T* command (imperative **повели/повелете** 'please') **.ба** command, charter
повесмо wool or flax ready for spinning
повест *f.* long story, novela
повеќе more
повие *T* tie
повика *T* call
повласти *T* empower
повлечен drawn back
повозрастен, -асна somewhat grown up
повој bandage
поволен pleasing, suitable, convenient
поврзе *T* connect, bind to
површ.ен superficial **.ина** surface **.ност** *f.* superficiality
повтор.и *T* **.ува** *I* repeat; continue **.но** again, repeatedly
погаѓа *I* guess, solve, hit the target
погибел = погибеш dark of the moon
погибеш dark of the moon (see **новина)**
поглед look, sight **:а/:нува** *I* **:не** *T* look at, view for a moment
погрижи *T* concern, worry about
погрч.и *T* **.ува** *I* hellenize
под *(prep.)* under, below (4.315)

под- *(prefix)* under, sub-; a little bit
под floor
пода.ва *I* **.де** *T* (17.316) give
поданички servile
подарок gift
податок datum, piece of information
подбив mocking, sarcastic smile **:ен** mocking, sarcastic, derisive
подби.ва *I* **.е** *T* **се** swear at, mock, tease
подбуд.а impulse, impetus, encouragement **.ува** *I* **.и** *T* urge on, encourage
подбуцнува *I* instigate, stimulate, encourage **:ч** instigator
подви.ва *I* **.е** *T* bind under, tie
подвитка *T* curl down, bend down, under
подвле.кува *I* **.че** *T* (17.312) underline, pull under
подврзе *T* tie under
подготви *T* prepare
подготовка preparation
подгрбави *I* bend over
подгрбен bent
подгризнува *I* gnaw, chew at
поддаде *T* (17.316) put under
поделба division
подетален more detailed
подзамисли *T* consider for a moment
подзглавица pillow
подзем.а *I* **.е** *T* (17.321) pick up
подзем.ен underground **.је** underground
подзинат partly open (usually of mouth)
подѕидок small wall supporting a higher wall
подѕирнува *I* peer out from under
подиум podium
подјарм.и *T* **.ува** *I* yoke, enslave
подлегне *T* be subject to, succumb to, fall victim to
подлец rascal, villain, evil man
подложен subject to
подмачка *T* grease
подмет subject
подмолен subversive, undermining
поднаведе *T* (17.316) bend over a bit
поднакашла *T* cough a bit
поднамести се *T* get settled a bit
поднасуши *T* dry (a bit)
пододрасте *T* (17.320) raise a bit, cause to grow a bit
подол villainous, low
подрачје region
подреди *I* regulate
подрече *T* (17.312) say (secretly, not completely)
подрипн.е *T* **.ува** *I* jump a little, hop
подроб.ен detailed **.ност** *f.* detail
подржи *T* hold for a while
подршка support, aid
поду.ва *I* **.е** *T* blow
подуплаши *T* frighten somewhat
подучува *I* coach
пое *I* sing *(in church.* Russ. Church Slav. word)
поезија poetry
поелвање *(dial.)* up-bringing, training, deportment
поéнта point, meaning, crux

поет.ичен poetic **.ски** poet's, poetic
пожала *T* complain
пожар fire, conflagration
поживи *T* give life to
пожртвован sacrificed, having sacrificed **:ост** *f.* dedication, devotion
позавиде *T* envy
позапре *T* (17.1) halt
позастане *T* stop for a moment
позволува *I* allow
поздрав greeting **:ен** *(adj.)* **:и** *T* **:ува** *I* greet
познава *I* know, be acquainted with **:ч** connoisseur
познае *T* recognize
познан.ие recognition **.ик** acquaintance **.ство** acquaintance
познат known, well-known, familiar
пои *I* give to drink
поигра *T* start to dance
поим concept
појав.а appearance, phenomenon **.и** *T* **.ува** *I* appear
појаде *T* (17.316) eat
појадок breakfast
појата hut
појде *T* (17.323) set out, go: come
покае се *T* repent, be sorry
покаже *T* show
покани *T* invite
покара *T* scold, reprimand — **се** quarrel
поклон bow **:и се** *T* bow
поколеба се *T* hesitate, shake
поколение generation
покорен submissive, obedient
покоси *T* mow
покраина region
покрај *(prep.)* next to (4.307)
покрет march *(military term)* **:от** the Partizan movement
покрив roof
покри.ва *I* **.е** *T* cover
покрив.ач/.ка covering, blanket
покроце slowly, gently
покуќнина household furnishings
пол half: sex: pole
пола half: (one of two) section(s): shirt
полага *T* lay, place, depend: take (examination)
полази *T* start to crawl (SC-leave, start out)
поласка *T* flatter
поле field; flat lands (not mountains)
полека slowly, easily
полемички polemic
полесок roof
полецка slowly
полжав snail
полза use, advantage
ползува *I* use, make use of
полити.ка policy; politics **.чар** politician **.чки** political
полица shelf
полиција police
поличе little shelf
полјак field guard
Полја.к .чка Pole
полјан.ец (-и) .ка native of villages in valley
полк regiment **:овник** colonel **:оводец** leader of troops
полн full **.и** *I* fill
полнолет.ен of age **.ник** (legally) adult **.ство** majority
полномошн.ик plenipotentiary **.о** fully empowered

полноќ *f.* midnight
полов sex, sexual
половина half
полож.ба situation **.и** *T* lay down, place
полошки of **Полог** *(region in NW Mac.)*
Полска Poland
полу- *(used in compounds):* semi-
полугласен in a half-voice
полугодие period of 6 months
полузатворен half-closed
полуидол semi-idol
полукруг semicircle
полулегален semi-legal
полумесец half-month
полуостров peninsula
полусакат semi-crippled
полуурнат half-ruined
полька polka
помага [му] *I* help
помазни *T* pet, caress
помалку somewhat less
помеѓу between, among (= **меѓу**, 4.307)
поместува *I* place, put in place
помилуј, господи помилуј (formula) Lord, have mercy!
помин/:увачка harmony, mutual understanding
помине *T* pass by
помири *T* pacify, quiet; — **се** be reconciled
помисл.а thought **.и** *T* think a little
помни *I* remember, mention
помогне *T* **[му]** help
поможе *T* = **помогне, помóзи Бог — Бог ти помогóл** (formula; *greeting)* God help you!
помош *f.* help, aid **:ен** auxiliary **:ник** helper *(with another noun =)* vice *(e. g.* **помошник министар** vice-minister) **:ница** helper
помрачи *T* darken
понад.а gift, offering **.и** *T* give a gift
понатам.у from then (there) on, subsequently **.ошен** subsequent
понеделник Monday
понекаде in some places
понекогаш sometimes
понес.е *T* (17.319) **.ува** *I* carry, bear, carry away
понуд.а bid, offer **.и** *T* bid, offer
поодделно separately
поонака further
попаѓа *T* fall
попари *T* scald
попее *T* (start to) sing
поплава flood
попладне *(adv.)* afternoon **:вен** *(adj.)* afternoon
поплаче *T* (10.16) weep, complain
пополнува *I* complete, fill
попосле afterward, somewhat later
поправ.а *I* **.и** *T* better, improve, correct, — **се** (health) improve
поправка correction
попраг (-зи) broad sash
попра.ти *T* **.ќа** *I* send
оппраша *T* ask, enquire of
попусто in vain, uselessly
попушти *T* give up; recede, fall
пораби *T* hem
поради on account of, for
поразубавен become beautiful
порака recommendation
поранешен preceding, earlier

порач.а *T* **.ува** *I* order **.ка** order
поредб.а comparison **.ен** comparative
пореден lined up, ordered
пореже *T* cut
пороби *T* enslave
поробувач enslaver **:ки** enslaver's
пороj cloudburst, flash flood
порта gate (to courtyard)
портрéт portrait
поруга *T* curse, shame
поручек *(adv.)* in the afternoon
поручник lieutenant
посатка household pots and pans
посвршен engaged, betrothed
посебен special, separate
посегн.е *T* **.ува** *I* grasp, lay hands on
поседа visit
посен fast, lenten
посестрима adopted sister
посети *T* visit
посини *T* adopt a son
поскришем secretly
послан spread out *(cf.* **постеле)**
после *(adv.)* after (often used as *prep.*, instead of **по)**
послевоенен, -оена post-war
послед.ен last **.ица** result
пословица proverb
послужавник tray
послуж.и *T* **.ува** *I* serve — **се** use
послушен obedient
посматрач observer, witness
посмее *T* laugh, joke
посмири се *T* get somewhat reconciled
посник one who fasts
посовреме while there's yet time, in time
посочи *I* indicate, point out
посрамува се *I* be ashamed
пост fast
постава lining
постав.и *T* **.ува** *I* pose
постапи *T* act, conduct self
постапка conduct
постела bed
постеле *T* (17.2) spread out, set (table)
постепен gradual
пости *I* fast
постигне *T* reach, attain
постои *I* exist
постојан constant
пострада *T* suffer
посрамен ashamed
пот *f.* sweat
потаен concealed
потака/потаму further
потем then
потемни *T* become dark
потече *T* (17.312) flow; swell
потисне *T* suppress, press
поткастрен trimmed
поткачи *T* make climb a bit
потклекне *T* kneel a little bit: give in
поткова horseshoe
потков.а *I* **.е** *T* shoe (horse, mule)
поткрева *I* **поткрене** *T* lift a bit
поткуси *T* shorten a bit
потоа then
потомок descendant
потон cellar
потоне *T* sink, drown
потпадне *T* fall under
потпевнува *I* sing a bit from time to time
потпирач support
потполковник lt. colonel
потполн complete

потпоручник 2nd lieutenant
потпре *T* (17.1) support; bar
потпретседател vice-president
потрае *T* last, continue
потреб.а need **.ен** necessary, needed
потреперува *I* shudder
потроа a little bit
потрошувач consumer
потрча *T* run
потсвесен subconscious
потсети *T* **потсеќава** *I* remind, remember a bit
потсече *T* (17.312) out a bit, undercut
потсилува *I* strengthen, intensify
потсинат bluish
потсмев mild ridicule **.а** *I* **.не** *T* ridicule mildly, smile a bit; sneer
потсмешлив sarcastic, taunting
потсрамува *I* be a bit ashamed
потстав.а lining **.и** *T* line; place under
потстане *T* stand up a bit, raise up a bit, start to stand up
потстрек support, encouragement
потфаќа *I* stutter
потфрли *T* throw under, add
потчини *T* subordinate
поќерка step-daughter: foster-daughter
поука lesson, moral
пофалба praise: threat, boast
пофати *T* grasp
поход march, campaign
по Хр. = **по Христа** A. D.
поцрни *T* blacken
почва soil
почека *T* wait (a bit)
почес.ен honorary **.т** *f.* honor, being honored
почести слатко *T* serve the sweet *(customary when guest comes)*
почеток beginning
почин.е *T* rest: die **.ка/.ок** rest
почит respect, awe
почн.е *T* **.ува** *I* begin
почувствува *I* feel
почуди *T* amaze
почука *T* knock
поште *I* (13.11) catch fleas
поштеда mercy
поштозашто very cheaply, at any price
прав *m./f.* dust
прав right, just **.да** justice
правец direction
прави *I* make, do
прави.лен correct, regular **.на** (*coll.* **-ње**) right, justness
правоаголник quadrilateral
правопис orthography, spelling
православен orthodox
правоуголник = **правоаголник**
праг threshold, sill
праз leek
праз.ен empty **.ни** *I* empty **.ник** holiday; **.нички** *(adj.)* **.нотија** emptiness
прај(те) *(dial.)* = **прави, правите, правете**
практи.ка practice, practical application **.кува** *I* practise, apply **.чен** practical **.чност** *f.* practicality
прамен *(Serbian!)* = **перчиња**
пранги *pl.* fetters
прасне *T* burst, pop, explode
прат (**-ови,** *coll.* **праќе**) switch, twig
пратеник envoy, representative

прати *T* send
пратка shipment, thing sent (package, letter, etc)
праќа slingshot
праќа *I* send
праша *T/I* ask, question
праша.лен *(adj.)* question(ing) **:ње** question, problem
прашен dusty
праши *I* hoe
прашина dust, dustiness
прашува *I* ask
прв(и) first (2.94)
првиче *(first family gathering of the bridal pair and the groom's family, some days after the wedding)*
прв.ка *I* **.не** *T* fly, whirr
првпат for the first time
првут dandruff
пргав lively, quick, excitable
пре- *(prefix indicating high degree; absolute superlative, cf.* 2.243)
пребаба great-grandmother
пребледне *T* pale, become pale
пребликнат completely full, too full
пребол.а remedy, recovery **.и** *T* get over (sickness)
преведува *I* translate **:ње** translating
превод translation **:ач** translator **:ен** *(adj.)* translated, translation
прегне *T* hitch
преговор negotiation, conversation
прегрнува *I* embrace
нреграб embrace
преград embrace
преграда division
пред *(adv., prep.)* before, in front of (4.316) — **да** *(conj.)* before
предава *I* lecture, teach: betray **:ч** lecturer **:ње** lecture
предав.ник traitor **.нички** traitorous **.ство** treason
предаде *T* (17.316) betray; hand over, transfer
предание tradition
предвид provision, prevision, account, consideration — **зема** *I* take into account
нредвидлив provident, foreseeing
предводник leader
предвреме *(adv.)* prematurely
предговор preface
предградие suburb
преде *I* (17.316) spin
предедо (-овци) *m.* great-grandfather, *pl.* ancestors
преден foreward, former
предизвика *T* call forth, cause, result in
предимен principal, foremost, superior
предимство advantage, superiority
предлог (-зи) proposition, proposal; preposition
предложи *T* propose, present
предмет object
предок ancestor
предрасуда prejudice
предручек *(adv.)* in the morning
предусетува *I* sense beforehand, suspect
предуслов precondition
преѓа thread
преѓе/:ска somewhat previously, a while ago **:шен** recent, somewhat previous

преживее *T* live through, experience
преживелица archaic feature, archaism
преживува *I* experience, live through
преживен experienced
презем.а *I* **.е** *T* (17.321) take over, assume, undertake
прекапа [од] *T* be overloaded [with]
прекар nickname
прекин.е *T* **.ува** *I* cut short, break, interrupt
преклез weakling
прекрати *T* shorten, cut short
прекривка cover, covering
прекршок crime, offense
преку (prep.) across, over (4.317)
прекумерен excessive, superfluous
прекуморски oversea
прекуред *(adv.)* ahead of time, out of order
прекусила *(adv.)* scarcely, with difficulty
прекутрупа cross-country, not by the road
прележи *T* get over (sickness)
прелез opening in fence where one can cross over
премени *T* **.ува** *I* **се** change clothes
премести *T* move
премине *T* cross
преминување passing, crossing
премисли *T* think over, consider
преобраз.и *T* **.ува** *I* reshape, form, transfigure
преобразување reformation, reshaping, transfiguration
преод transition **:ен** transitional, transitive
преоѓа *I* change, go over to
преор.а/.е *I* plow over
преостан.е *T* **.ува** *I* be left over, remain
препина *I* trip; — **се** stumble
препис copy
препишувач copier, copyist
преплашен terrified
препне *T* trip; make stumble
преполн completely full, too full
преполнет completely filled, overflowing
препорака recommendation
препорач.а *T* **.ува** *I* recommend, register (letter)
препрека obstacle, hindrance
прерани *T* feed
преродб.а rebirth, renaissance **.еник** leader in cultural revival
прероди се *T* be reborn
пресвиснат exhausted
пресегне се *T* reach out and grasp; stretch out hand for
преселба migration
пресече *T* (17.312) out off, interrupt
преслече (17.312) change clothes
преснек unleavened bread
пресретне *T* meet
престане *T* cease, stop
престап.и *T* transgress **.ник** transgressor
престилка apron
престраши се *T* get over fear
пресуда judgment
претежок, -шка extremely heavy
претендира *I/T* pretend, claim

претензија pretension, claim
претеча *m.* forerunner
претпазлив cautious
претпладне in the morning
претплата subscription
претполага *I* assume
претпоставка assumption
претприемач contractor
претпријатие firm, business undertaking
претресува *I* search
претседател president
претсобје anteroom
претстав.а presentation, performance **.ка** petition
претстав.и *T* **.ува** *I* present, request **.ник** representative **.ништво** representation
претход.ен preliminary **.ник** fore-runner, predecessor
префаќа *I* catch up with, pay back, return
префрл.а *I* **.и** *T* throw over, throw from one place to another
прехран.а food **.бен** food **.и** *T* feed
пречек reception, welcome **:а** *T* receive, welcome
пречи [му] *I* hinder, obstruct, bother
пречист crystal clear, extremely clean
пречка hindrance, obstacle
пржи *I* fry
прешлен vertebra: weight on a spindle
при *(prep.)* near, in the presence of, at the time of (4.318)
прибере *T* (17.2) take in; — **се** collect self, get hold of self, go home
прибира *I* collect; — **се** go home
приближ.ен approximate **.ност** *f.* approximate vicinity, approximativeness
прибрат half-brother
прибрежје region along the bank, shore
приведе *T* (17.316) bring in, cite
привилег.ија privilege **.иран** privileged
привле.кува *I* **.че** *T* (17.312) attract: adduce
привлечен attractive
привоѓа [му] *I* come up to
привремен temporary
приврзен adherent, devoted **:ик** devotee, follower **:ост** *f.* adherence, devotion
приврзан = **приврзен**
придавен choked
придав.ка adjective **.ски** adjectival
придонес contribution **:е** *T* (17.319) **:ува** *I* contribute
придржи *T* (10.11) hold to, adhere
придружува *I* join
придушен smothered
прием reception **:ен** receiving **:лив** acceptable **:на** guest-room
призвук accompanying sound
призна.ва *I* **.е** *T* admit, recognize **.к** characteristic, mark
прозори/при зори at dawn
призрак phantom
приспе *T* (17.1) glimpse
пријател friend **:ка** *f.* friend **:ски** friendly **:ство** friendship
пријде *T* (17.323) come, arrive

прикаж.е *T* (10.161) **.ува** *I* tell a story; — **се** chat
приказ book-review; = **приказна**
приказан talked about
приказна/прикаска story, tale
приквечер toward evening, in the early evening or late afternoon
приклекнат kneeling
приклучен included, additional
приклучи *T* include, join
прикован nailed, riveted
прикрај at the edge, end **:ка** end, last part
прикрепи *T* reinforce
прикрие *T* hide
прилега *I* resemble: be right, fitting
прилепчанец (-пи) *native of* **Прилеп** *(city, central Mac.)*
прило.г adverb **.шки** adverbial
прим.а *I* **.и** *T* receive, take, take on
примен.а use, application **.ет** applied
примети *(Serbian!)* = **забележи**
примора *T* force
приморје littoral, shore
принес.е *T* (17.319) **.ува** *I* bring
принуди *T* offer
принцип principle
приоѓа *I* find
припадник adherent
припадничав epileptic
припаѓа *I* belong
припази [на] *T* watch out for, look after
припне *T* jump, start
припомпува *I* remind, remember
припрема *I* make preparations. get ready
прираст (additional) growth
прирачен *(adj.)* hand, handy, convenient
природа nature
прирок predicate
присвои *T* (10.12) acquire
присестра half-sister
присети се *T* **присеќава се** *I* remember
прислушкува *I* listen
присмев half-smile
присобере *T* (17.2) collect, gather together
присоединување unification, joining
присој sunny side
приспособи *T* adapt
пристан/:иште harbor **:ок** agreement, assent
пристанува *I* agree
пристап access **:и** *T* **:ува** *I* approach, come up to
пристрастен, пристрасна non-objective, tendentious
пристрастен, пристрастена given over to, devoted to
присуств.о presence **.ува** *I* be present
присут.ен present **.ност** *f.* presence
прита.и *T* **.јува** *I* conceal
притивнува *I* silence, hold back
притисне *T* press (together, against), tighten
притоа at the same time, in addition
притрч.а *T* **.ува** *I* run up to, come running
приќе dowry
приход income, profit

причин.ува *I* cause **.ски** causal
пришепне *T* whisper to
пришт pimple
прле little donkey, donkey colt
прњар scrub forest
пробива *I* penetrate, smash through, push through
проблем problem
провалува *I* surge forth, roll out
проведува *I* spend (time)
провидение providence
провика *T* start to shout
провинциáлен provincial
провира *T* **провре** *I* pull through
проврти *T* bore through
прогонство persection, being persecuted
продавач/:ка seller
продаде *T* (17.316) sell
продажба sale
продолж.ение continuation, extension **.и** *T* **.ува** *I* continue
проек.т project **.ција** projection
прозбор.и *T* **.ува** *I* (start to) speak
прозива *I* **прозове** *T* call by name
прозор.ец window; *dim.* **.че**
прозрачен transparent
прозева се *I* yawn
прозевка yawn
прозир.а *I* look through, see through **.ка** peep-hole **.но** transparently
прospe *T* look through, see through
произведува *I* produce
производ product, produce **:ител** producer **:ствен** *(adj.)* production **.ство** production
произволен arbitrary
произлезе *T* emerge
појава appearance: speech, assertion, declaration
прокине *T* pierce
проклет damned, cursed **:ник** cursed one
прокоментира *T* comment (thoroughly) on
прокопса *T* be good, have value
прокопсан diligent, good, hard-working, fine (person)
пролет *f.* spring **:ен** spring
пролетéр proletarian
промен.и *T* **.ува** *I* change, change clothes **.лив** variable, changeable
промет traffic, turnover
промрморе *T* start to murmur
пронајдок discovery
пронесе *T* pass on, carry on further
пониже *T* pass on
пронижан pierced, permeated
проникнува *I* permeate
проод.и *T* **.ува** *I* begin to walk
пропагáнда propaganda
пропади *T* drive out, expel
пропадне *T* be lost, perish: fail
проповед *f.* sermon **:а/:ува** *I* preach **:ник** preacher
пропусница pass
пропуст omission
просвет.а education **.ен** educational **.и** *T* **.ува** *I* educate, enlighten **.ител** educator
просјак beggar
прослав.и *T* **.ува** *I* celebrate
просолзи се *T* start to weep
просперитéт prosperity
прост simple; uneducated: free
прости *T* forgive
простира *I* spread out

простодуш.ен simple-minded, naive **.ност** *f.* simplicity, naiveness
простор space, room
пространство space, room, open space
простре *T* (17.1) spread out
прострелува *I* shoot through
проструи *T* (begin to) course, flow through
простум (stand) erect
протегне *T* stretch
против *(prep.)* against (4.2)
противкултурен anti-cultural
противпожарен fire-prevention
противположност *f.* opposition, oppositeness
противпостав.и *T* **.ува** *I* contrast; — **се** object to
противреч.и *I* contradict **.ен** contradictory **.ност** *f.* contradiction
противставување contrast
протне *T* pull through
проточи се *T* flow by
протрие *T* rub
протуѓер village town-crier
проучува *I* study thoroughly
проф. = **професор**
професор professor; high-school teacher
процвета *T* bloom
процеди *T* strain through: speak with clenched teeth
процес process: trial
процут flowering, prime
процути *T* bloom
прочита *T* read (through)
Прочка *festival at beginning of Lent. Young people ask forgiveness of parents for all transgressions of year.*
проштава *I* forgive *(imperative* = farewell)
проштење forgiveness
прсне *T* pop, explode, shatter, splash
прст (прсти) finger **:ен** *(coll.* **-ње)** ring
пруга (railroad) tracks, line
пр. Хр. = **пред Христа** B. C.
прчи се *I* stand rigidly: be extremely conceited
пти.ца bird **.чји** bird's
пузе dwarf
пук bang, shot, pop **:а** *I* **.не** *T* burst, explode, shoot off, die (miserably)
пукнатина hole, broken place
пули се *I* look at, see
пупи *T* bud
пупка bud
пуре(в)а dust, cloud of dust
пурјак dirty, poor man
пуст empty, deserted: useless: unfortunate; damned: big **:елија** *m.* poor man *(pej.)* **:ина** desert: damned thing **:ински** *(adj.)* desert
псалтир psalter
пушка rifle
пушт.а *I* **.и** *T* let go, release, let go down
пцала *I* sing psalms: annoy with moral talk
пци *pl.* of **пес**
пциште dog *(pej.)*, cur
пцовиса *T* die (of animal)
пцости *pl. tant.* curses
пчени.ца wheat **.чен** wheaten
пченка Indian corn, maize **:рен** corn, maize
пчошки dog's *(pej.)*, cur's

Р

р. = **река**
раат peace, rest, quiet
раб seam **.и** *I* seam
работа (*coll.* **-ќе**) work, thing, affair
работи *I* work
работни.к worker **.чки** worker's **.чко-се́лски** workers' and peasants' **.штво** workers, working class
работодавец employer
равенка level spot
равно- *v.* **рамно-**
радиум radium
радиус radius
радовишки *of, from* **Радовиш** *(town S Mac.)*
радос.ен joyous **.т** *f.* joy, gladness
радува *I* rejoice; — **се** be glad
раѓа bear, give birth
разбега се *T* run in all directions, disperse (running)
разбере *T* (17.2) understand, comprehend
разбеснет infuriated
разби.ва *I* **.е** *T* break, destroy
разбира *I* understand **:ње** comprehension, understanding, sympathy
разбирлив comprehensible
разбој loom
разболи *T* fall sick
разбра *v.* **разбере**
разбуди *T* waken
разбучен aroused, noisy
разведе *T* separate, divorce
разведри *T* brighten, clear up
разви.ва *I* **.е** *T* develop
развивање development
развигор warm early spring wind
развика се *T* start to shout, shout loudly
развиток development
развлече *T* (17.312) pull out, extend
развлечен prolonged
разво.ен .јна development(al) **.ј** development
разглед.а *T* **.ува** *I* look over, examine, inspect
разговара *I* converse
разговор conversation **:и** *T* converse
разголен bared, naked
разгомжен teeming
разгорен heated up, carried away by emotion
раздвижување shifting, dislocation
разделба separation, division
разден.и *T* **.ува** *I* **се** dawn, daylight comes
раздво.и *T* **.јува** *I* separate, divide in two
разединет divided, disunited
разедини *T* disunite
разжали *T* sadden, make sorrowful
раззелени се *T* become green
разземе *T* take (from all sides)
раззоба *T* peck up, eat up
разигра се *T* start to dance
разјаден embittered, annoyed
разјарен infuriated
разлади *T* cool off
разли.кува *I* differ, distinguish **.чен** different, various
различи *T* adorn

разлошки *of, from* **Разлог** *(town in Pirin Macedonia)*
размав swing **:не** *T* wave about, gesticulate in all directions
размена exchange
размер measure, scale
размине *T* pass, overtake
размислува *I* consider, think over
размолска *T* pulverize
разнежува *I* make tender, affectionate
разнервиран upset, nervous
разнесе *T* (17.319) spread about, carry in various directions, distribute
разниша *I* rock, shake
разногласност *f.* difference of opinion, disagreement
разностран varied, many-faceted
разносува *I* distribute, carry around
разочара *T* disappoint, disillusion
разочараност *f.* disappointment, disillusionment
разред class
разубеди *T* dis-convince; cause to change opinion
рај paradise
рак (-ови) crawfish, crab
рака (*pl.* **раце**) hand, arm **:в/:вица** sleeve **:тка** armful *(dim.)*
раки.ја brandy, *dim.* **ракица**
ракичка *dim.* of **рака**
раковод.и *I* lead, direct, manage **.ител** director, manager, leader **.ство** management, direction
ракопис manuscript **:ен** *(adj.)* manuscript
ракува се *I* shake hands
рало pair
рамен level, even, equal
раменици shoulders
рамка frame, *pl.* framework
рамн.и *I* level, make even **.ина** plain, level spot
рамнодушен indifferent
рамномерен equivalent, equal
рамноправен equal, having equal rights **.ност** *f.* equality, equality of rights
рамностран equilateral
рамнотежа balance, equilibrium
рамо/рамено *pl.* **рамења/раменици** shoulder
ран *(adj.)* early
рана wound, injury
раненичe fosterchild
рани *I* wound
раница knapsack
рано early, too early
расад seedling (for transplanting) **.и** *T* transplant
расо priest's robe
расвири *T* play; whistle
раседла *T* unsaddle
расели *T* re-settle, cause to change place of dwelling
расече *T* (17.312) cut open, in pieces
расин.а *I* **.е** *T* spoil, pour out, waste
раскаже *T* (10.161) narrate, tell
раскажувач narrator
расказ narration, story
раскашла *T* cough
раскваси *T* wet, dampen
раскине *T* tear to bits
раскопа *T* dig up
раскости *T* smash, break to pieces

раскринка *T* unmask
раскрсница cross-roads
раслаби *T* weaken
расонет awake
расони *T* waken
распаѓа *I* disintegrate, fall apart
распал.и *T* **.ува** *I* **се** catch fire, flare up
распаќе crossroads
распаше *T* unbelt
расплакан tear-stained
расплаче *T* (10.16) burst into tears
расподелба allotment, distribution
расправа account, report
расправ.а *I* **.и** *T* recount, discourse, report
распрашува *I* ask many questions
распредел.ба allotment, division **.и** *T* crack, divide up, assign
распродава *T* sell out
распука *T* crack, burst, break open
распули се *T* *(dial.)* look around
расрди *T* anger
растави *T* dissolve, disintegrate
раствори *T* open, unfold; dissolve
расте *I* (17.320) grow **:ние** plant, growth
растера *T* disperse, drive away
растовар.а *I* **.и** *T* unload
растојание distance; **во — од 2 метра** 2 m. apart
растопи *T* thaw out
растрел shot **:а** *T* shoot
растрепери *T* shake, shiver
растури *T* disperse, scatter
расуче *T* untwist, unravel
расфаќа *I* go from one job to another
расфрла *I* throw about, in various directions, away
рафт shelves, shelving, bookcase
расход expense, debit
расцапа *T* stamp about
расцвет.а *T* bloom, be in full bloom
расцепи *T* split (into small pieces)
расцимка *T* begin to whimper
расцути *T* come into full bloom
расчекори *T* stand with feet apart
расчепка *T* pick over, clean out
расчеречи *T* quarter, divide in 4 parts
расчеш.а *T* scratch thoroughly **.не** *T* scratch
расчешла *T* comb thoroughly
расчини *T* disintegrate, dissolve
расчисти *T* clean out
расчлени *T* sprain, put out of joint, pull apart
расчорлен tangled, in disorder
расчуе *T* hear by rumor
расчука *T* bang, knock
раце *pl.* of **рака**
рационáлен rational
рач.ен *(adj.)* hand **.ка** handle **.ник** type of pot with big handle
рашета *T* stroll (a lot)
раши.ва *I* **.е** *T* rip up, unsew
рашири *T* spread abroad, extend
раштрка *T* disperse
рашуми *T* rustle (sound of forest or river)

реакционе́р reactionary **:ен** *(adj.)* reactionary
ребро rib
ревер lapel
ревнос.ен zealous, eager **.т** *f.* zealousness
регрут recruit
революционизира се *I/T* get in a revolutionary frame of mind
ред order, row, turn, custom
реда́ктор editor
реди *I* enumerate, arrange in order: bemoan
редок, ретка spare, sparse
редум in order
рее се *I* hover
резилак shame
резулта́т result
реже *T* cut
режисе́р director (theater, movie, etc.)
резе latch
резиме́ résumé
резок, реска shrill, sharp
река river
рекла́ма advertisement, publicity, signboard
ремек-дело masterpiece
ремен (-ње, -ња) strap
реон region: ward (of city)
реса fringe
ресенски *of, from* **Ресен** *(town, SW Mac.)*
реси *I* fray
реставрира *I* restore, renovate
рестора́н restaurant
ретк- *v.* **редок**
рефера́т report
референт official responsible for a given division: one who gives a report
речиште big river; dry river bed; river *(pej.)*
рефлектор spotlight
рецензе́нт (book)reviewer **.ија** (book)review
реч *f.* word
рече *T* (17.312) say, tell, speak
речен river, fluvial
реченица sentence
речиси so to speak
решава/решува *I* decide, solve, seek a solution **:ње** deliberation **:шт** deciding, decisive
решение solution, answer
реши *T* decide, solve **:телен**
риба fish **:р** fisherman
риболов fishing
рид (-ови/-ишта) hill
рие *I* dig, burrow
рикне *T* bellow
рипне *T* jump
рипче *dim.* of **риба**
рис lynx
ритам rhythm
ритне *T* kick
ритче *dim.* of **рид**
роб slave
робијаш convict, prisoner
Робинзон Robinson Crusoe
ровка земја soft, infirm earth
ровко јајце soft-boiled egg
роганлија patent-leather
рогужа (also **рогузина, рогуз, ругузина)** straw-matting
род (-ови/еви) race, family **:ен** native, related, near and dear; **роден ден** birthday **:и** *T* give birth, — **се** be born **:ител** parent **:нина** relative
родољубец patriot
родств.ен related, kin **.о** relationship

родум by birth
рожба child, young
роза rose
рој swarm
рои се *I* (10.12) swarm, teem
ролја role
рони *I* dive: pour out (tears)
роп.ски slavish, slavelike **.ство** slavery, captivity
росен dewy
роси *I* bedew
рофја thunder
рошка *I* rummage about
руба clothing **долни руби** under clothing
рубља ruble
руво linen; clothing; dowry
ружи/ружа *I* decorate, adorn
рулче baby (very young)
румен pink
Румунија Rumania
Русија Russia
Русин (Руси), Русинка Russian
руски Russian
рути се *I* collapse, fall down
рутиште clothing, clothes
руча *I* have dinner, dine
ручек dinner, noon meal
руши *I* destroy
'рбет spine
'рга *I* labor, drudge
'рдоква sweet-potato
'рѓа rust
'рѓ.а *I* **.оса** *T* rust **.осан** rusty, rusted
'рж *f.* rye
'ржапица stalk of rye (used to tie sheaves etc.)
'ржење growling: whinny
'ржи *I* growl, whinny
'рзнува *I* thunder
'рк.а *I* **.не** *T* snore
'рнка nostril
'рска *I* squeak, crunch
'рскавица cartilage
'рскот happy noise, party, racket
'рт greyhound, *f.* **:ка,** *dim.* **:че**
'рт.и *T* begin to sprout **.улче** first tiny sprout

С

с. = **село**
са (зима, лето, есен, пок) all (cf. 2.71, note)
саан tin plate
саат hour, watch, clock **во 5 саатот** at 5 o'clock **:чија** *m.* watch-maker
сабја sabre
сабота Saturday
саботáжа sabotage
сад vessel, pot
САД (с'ад') Соединети американски држави USA
саде only
сади *I* plant
саѓи *pl. tant.* soot
сажеп *(a measure) ca.* 6 feet
саја peasant women's long jacket
сајбија *m.* owner
сака *I* like, desire, love: seek
сакледисува се *I* be nervous, uneasy, upset
саклет nervousness
сак'лдисува = **сакледисува**
сал *(dial.)* = **само**
сала hall, auditorium
сало lard

сам self (*cf.* 2.31202)
самарџија *m.* saddle-maker
само only
самовластие anarchy
самогласка = **вокал** vowel
самодејност *f.* independent action
самодржавје autocracy
самоопредели *T* self-determine
самоопредел.ение/:ување self-determination
самосто.ен, .јна independent, self-reliant **.јност** *f.* independent existence, self-reliance
самотија loneliness, isolation
самоуби.ец (-јци) suicide (person) **.ство** suicide (deed)
самоуверен self-confident
самоук self-educated man
самоуправа self-management, independent management
самоутврдување self-affirmation
самрак (evening) twilight
сантиметар centimeter
сандак box (with lid), chest
сања sled, sleigh
сапуница soapsuds
сарај palace
сардиса *T* surround, block off
сарош drunkard, alcoholic
сатиричар satirist
сатор cleaver, meat-ax
св. = **свет(и)**
свадба wedding
свари *T* cook: digest: find
сват *m.*, **свакa** *f.*, *coll. pl.* **сватоштини** in-law: any relative of wife to any relative of husband and vice versa: anyone who takes part in wedding
сватовски svat's, wedding guest's
сведе *T* (17.316) reduce
сведен holiday
сведо.к witness **.чи** *I* witness, testify **.штво** witness, testimony
свекор (*pl.* **свекровци**) father of husband
свекрва mother of husband
свес.ен conscious, conscientious **.т** *f.* consciousness: conscience
свет light, world; people (2.122)
свет holy
светец saint
Света Гора Mt. Athos
свети, света *plus name* Saint (*cf.* 2.224)
свети *I* shine
светка *I* flash, shine, gleam
светкав light
светл.ина light, brightness **.лосен** bright, radiant **.лост** *f.* brightness, radiance
светнат shining, radiant
светне *T* flash
светол bright
светрум with, like the wind
светски world-
свеќа candle
свеќава *I* saint, make holy **:н** sainted, holy
свеќатилак holiness
свеќар candle-maker
свечен solemn **:ост** *f.* solemn occasion, festivity
свешник candle-stick
свештен inspired, inspiring **:ик** cleric, priest **:ство** clergy
свиде се [му] *T* **свиѓа** *I* please, be pleasing to
свиден dear
свие *T* bend, curve

свиен wrapped up, bandaged
свијок curly-head
свикне *T* get used
свиња pig
свир.ач player, musician, whistler **.и** *I* **.не** *T* play; whistle
свлече *T* (17.312) drag, pull (down, along); — **се** creep
своеволност *f.* arbitrariness
своевремен of (it's, his, her) time
своеобразен unique **.ност** *f.* uniqueness
своерачно with one's hand
свој (2.313) own, one's own; of one's own family
свратилиште stopping-place, meeting-place
сврдел drill
сврзе *I* tie up, bind
сврзник conjunction
сврти *T* (10.14) turn
сврши *T* complete, finish: make wedding agreement
свршувачка engagement
сѐ continually, all the time, keep (....ing)
сеáнса seance
сева, сево (2.71) all this
себеси (себе) self (*cf.* 2.31201)
себичен selfish
севдосан enamoured
север north
северобугарски north-Bulgarian
северозáпад northwest
северойсток northeast
севозможен any possible, every possible
сега now: right away **:шен** present
седело nest
седефест satin, satiny
седи *I* sit
седми (9.4) seventh
седн.е *T* **.ува** *I* sit
седум 7 seven
седумгодишен seven-year
седумдесет 70
седумстотини 700
сее *I* sow
сеедно all the same, anyhow
сезóна season
сеидб.а sowing **.ен** *(adj.)* sowing
сејач sower
секавица lightning
секаде everywhere
секако in all ways, all sorts of ways
секаков every kind of (*cf.* 2.8)
секидневен every-day, daily
секира ax
секне *T* dry up: spark
секогаш always
секој every (*cf.* 2.7)
секојпат every time
селан.ец (-ни) peasant, country man
селидба settlement
сел.о village: country (not city) **.ски** of the village, country (not city)
семе seed
семинáр seminar
семоќен almighty, all powerful (not city)
сена (2.71) all that
сенарник place where hay is stored
сендвич sandwich, open sandwich
сенешто all sorts of things: nonsense
сензуáлен sensual
сениште big shadow: ghost

сенка shadow, shade
сено hay
сено (2.71) all that
сеопшт general
сепак even so
сепара́т off-print
сепнува се *I* start (be startled, surprised)
septéмври September
сер sir
сердар serdar, military leader
серена́да serenade
сериóз.ен serious **.ност** *f.* seriousness
сесветски world, of the whole world
сесрден with all one's heart
сестр.а sister **.иче** little sister **.ична** sister's daughter **.ичник** sister's son
сестран from all sides, from every angle
сета, сето *v.* **сиот**
сети *T* remind: sense, feel; — **се** remember, occur to
сеќава *I* remember
сè уште still
сече *I* cut
сечиво cutting edge, sharp instrument
сив grey
сиве *(2.71)* all these
сигурен sure, certain
сиже́ (2.1492) subject, plot
сила force, strength
силав type of belt, sash
силен strong, powerful
силина strength
Силјан *(m. name)*
символ symbol
симид kind of fine roll, bun
син (-ови) son, *dim.* **синко**
син/синь blue
сине (2.71) all those
синивче *dim.* of
синија *(a low table, ca. 6" high, used for rolling dough, etc.)*
синина blue spot, blueness
синојка = **синоќа** last night
синони́м synonym
синор border line between village, town line
синоќа last night
синте́за synthesis
синџир chain
сињак hoar-frost
сиов, сион (*v.* 2.71) all
сиот, сета, сето (2.71) all
сипаница measles
сирена siren
сиромав (сиромаси) poor man
сиромаштија poverty
сирота orphan; poor thing
систем(а) system
сите *v.* **сиот**
ситен tiny, fine: pretty
ситнобуржоа́ски *(adj.)* petty bourgeois
ситнурија little things
сито sieve
ситуација situation
сјае *I* shine
сјај brilliance, splendor
сјодување going away, separation, parting
скака *I* jump, leap
скала stairs, *dim.* **скаличе**
скалило stairway
скаменет rigid, frozen, turned to stone
скан expensive
скапан spoiled, rotten
скане *T* rot, spoil
скап.ија/.отија expensiveness
скара grill

скеле frame, drying-frame, scaffolding
скепар hatchet
скептичар skeptic
скине *T* tear, rip up, cut up
скитне *T* wander, tramp **.ик** tramp
склон inclined **:ост** *f.* inclination
склоп framework **.и** *T* **.нува** *I* close, conclude, make
склучен pressed together
скок jump, leap **:не** *T* jump, leap
сконцентриса *T* concentrate
скопјанец (-ани) *native of* **Скопје** *(capital of Macedonia)*
скопски of, from Skopje
скор.ива *I* **.не** *T* wake up
скоро soon, almost
скраја far away
скратеница abbreviation
скри.ва *I* **.е** *T* conceal **.валиште/.вница** hiding-place
скришен stealthy
скришум secretly, covertly
скромен modest
скрснозе crosslegged
скрстен crossed, folded
скрцлив creaky
скрши *T* break, smash, crush
скуб.не *T* **.е** *I* pluck
скуден sparse, poor
скуси *T* break off, cut short: bite off
скут lap
скучен pushed together, huddled
слаб weak **:ее** *I* weaken **:ина** waist **:ост** *f.* weakness **:окрвен** slightly anemic **:окрвност** *f.* mild anemia
славеј nightingale
славист Slavist, student or teacher of Slavic
Славка *(f. name)*
слага *I* consider, view: obey
слади *I* sweeten
сладок, слатка sweet
слама straw
сламен of straw **:ик** straw-filled pillow
сламник (straw) mattress
слаткарница sweet-shop
слатко sweetly; with enjoyment
слегне *T* go down, recede, shrug (shoulders)
следбеник succession
след.и *I* follow **.ствено** as a result, it follows
слезе *T* (17.313) go down, descend
слеп blind **:ее** *I* go blind **:ота** blindness
слепоочница temple
слече *T* (17.312) undress, take off
слив.а plum, plumtree **.овица** plum brandy
слиз.га *I* **.не** *T* slip, slide (down)
слика picture
слобод.а freedom **.ен** free **.ољубив** freedom-loving
Словен.ец Slovene **.ечки** Slovene **.ија** Slovenia
Словен.ин (-ени) Slav **.ски** Slavic **.ство** Slavdom
словенофил Slavophil **:ство** Slavophil movement
слог (-ови) syllable: harmony **:овен** syllabic
сложи *T* agree
служб.а service **.ен** official
служи *I* serve
слупен peeled
слути *I* sense, suspect

слух (-ови) rumor
случа.ен, .јна chance, incidental **.ј** happening, occasion, chance
случ.и *T* **.ува** *I* happen
слуш.а *I* **.не** *T* listen
слуша.тел/.ч listener
см. = **сантиметар**
сме.а laughter, smiles, jokes **.е се** *I* laugh
смев = **смеа**
смее *I* dare, have courage **не смее** must not, not be permitted
смести *T* place, put up, house, billet
сметање reckoning, arithmetic
смете *I* (17.317) sweep out
сметка bill, reckoning
сметне *T* take off, down
смеќа objection, hindrance, obstacle
смеќава *I* hinder, bother
Смилјан *(m. name)*
смири *T* quiet
смисла sense
смогне *T* be able
смок (смоци/смокови) a kind of snake *(elaphé angissima* or *coluber longissima)*
смоква fig
смрт *f.* death **:ен** of death, fatal **:ност** *f.* mortality
смршти *T* scowl
смуртен gloomy, scowling
смут (-ови) disorder, confusion, revolt
снаа wife of son or brother
снабд.и *T* **.ува** *I* provide, supply **.ување** provision, supply **.увач** provider, supplier
снага body, torso: strength
снажен strong, powerful
снајде се *T* (17.323) come to, be able to manage
снашка *dim.* of **снаа**
снег snow
снема *T* disappear, **го снема, ја снема** he, she disappeared
сноп *(pl.* **-ја,** *coll.* **-јс)** sheaf
сносен bearable
сношен last night's
сношти last night
со *(prep.)* with (4.2)
соа support
собере *T* (17.2) gather; — **се** contract, — **му се лицето** scowl, wrinkle forehead
соблече *T* (17.312) undress
собуди *T* awaken
совалка shuttle
совест *f.* conscience
Советскиот сојуз USSR
советува *I* advise **:ње** advice, counsel
совлад.а *T* **.ува** *I* overpower, take power
совпаѓа *I* correspond (with), be identical (with)
современе with time, eventually **:н** contemporaneous **:ник** contemporary **:ност** *f.* contemproraneity, present
совршен perfect, completed **:ство** perfection
согласен agreed, in agreement
согласка = **консонант** consonant
согласност *f.* agreement
согласува се *I* agree
содејство collaboration
содржи *I* contain
содржина contents
соедин.и *T* **.ува** *I* unite
соединување unification
созвездие constellation

созвучје harmony
создавање creation, founding
создаде *T* (17.316) found, establish
созема *I* include, take in
сосида *I* build, wall up
сојуз union **:ник** ally **:нички** allied
сокол (соколи/сокли) falcon
сокри.ва *I* **.е** *T* cover
сол *f.* salt **:и** *I* salt
солз.а tear **.и** *I* shed tears
солист soloist
Солун Salonika, Thessaloniki
солца *dim.* of **сол**
сомисленик one who holds the same opinions
сомнева се *I* doubt
сомнение doubt
сомнителен doubtful, suspicious
сомун loaf of bread
сон (сониште/сниште) dream
сон.и *T* **.ува** *I* dream **.лив** dreamy, sleepy
сон.це sun **.ча** *I* sun **.чев** sunny **.чоглед** sunflower
сообраз.ен in harmony with **.ност** *f.* harmony
соодвет.ен corresponding **.ност** *f.* correspondence, agreement **.ство** agreement
соопштение announcement, report
соопшти *T* inform, make known
соперник rival
сопина *I* **сопне** *T* trip: hobble (horse); — **се** stumble
сопира *I* stop
сопрво first of all
сопротива opposition
сопруг husband, spouse **:а** wife, spouse
соработ.ка collaboration **.ник** collaborator
сосе altogether, together with
сосед neighbor **:ен** neighboring **:ство** neighborhood
сосем/:а entirely
сосила by force: scarcely, with difficulty
состав make-up, composition **:и** *T* **:ува** *I* put together, make **:ка** component part **:увач** compiler, maker
состанува се *I* have meeting
состои се *I* consist
состојба condition, state
сотира *I* **сотре** *T* wipe out, destroy
соучес.ник participator **.тво** participation
софра low table
социјал.ен social **.изам** Socialism
сочи *I* point at, indicate
сошто with what
сп. = **спореди** *cf.;* **списание**
спаѓа *I* fall, belong
спаи.ја *m.* spahi, big landowner **.лак** big estate
спакува *I* pack
спанаќ spinach
Спасовден Assumption (40 days after Easter; always falls on Thursday)
спастри *T* clean up, tidy up
специјален special
специфичен specific
спечали *T* earn
спечен roasted
спие *I* sleep
спика *T* push under

списание journal, magazine
спица splinter
спобудали се *T* go crazy
спогод.ба agreement **.ува се** *I* bargain, seek to agree
спои *T* join, connect (10.12)
споко.ен, .јна content, quiet
сполáј му (Бога/Богу) thank God
спомага *I* help in, support, give aid
спомен souvenir, reminder, memory, memoir **.е** *T* mention
спомн.и *T* **.ува** *I* remember, remind
снона connecting link
спор quarrel
според *(prep.)* according to, as concerns (4.1) **:ба** regulation
спореди *T* compare
способност *f.* capability
спотина *I* poke, urge on
спрема *(prep.)* according to (4.1)
спремен ready, prepared
спречување hindrance, obstruction
спријатели се *T* become friendly, make friends
спровед.е *T* (17.316) introduce, bring in, send
спростре *T* (17.1) spread out
спроти on eve of: corresponding to: opposite (4.319)
спротив.ност *f.* opposition **.ува се** *I* oppose, object
спустува *I* be empty, deserted
спушт.а *I* **.е** *T* let, let down; — **се** go down, hang down
с. р. = **своерачно**
сравнение comparison
сразмер relation, relationship **:ност** *f.* relativity
срам shame **:и** *I* **:нува** *I* shame **:ежлив** shy **:ен** shameful **:ота** shame
Срб.ин (-и) .инка Serb **.ија** Serbia
срдба anger
срдечен hearty **.ност** *f.* heartiness
сребр.ен *(adj.)* silver **.о** silver
сред/:е *(prep.)* in the middle, amid (4.320)
среда middle, Wednesday
средба encounter, meeting
среде = **сред**
сред.ина milieu **.иште** central point, center, center of attraction **.ниот век** middle age **.ните векови** the Middle Ages
средношколски *(adj.)* secondary-school
средозем.ен Mediterranean **.номорски** of the Mediterranean Sea
Средоземно Море Mediterranean Sea
средство means
сретн.е *T* **.ува** *I* meet
среќа fortune, chance, good luck
среќава *I* meet
среќен fortunate, lucky
сржи *T* begin to growl: whinny
СРЗ = **селанска работничка задруга,** i. e. collective farm
срипа *T* jump a bit, start, be startled
срицање reading syllable by syllable
срк.а *I* **.не** *T* drink liquid from spoon
срма gold or silver thread
срна doe

срони *T* cause to fall
срп sickle
српски Serbian
срт top ridge of a mountain: divide
сруши се *T* collapse, tumble down
срце heart
срцебиење heartbeat
срчен/срчест glassy: pithy
СССР (есесесéр/с'с'с'р') Сојуз на советските социјалистички републики USSR
став.а *I* **.и** *T* place; — **име** name
стакл.ен glass **.о** glass
сталожен calm, collected, undisturbed
Стамболовштина Stambolovism *(S. was Bulgarian dictator in 1890's)*
стан quarters, rooms **:бен** *(adj.)* housing
стан.е *T* **.ува** *I* stand, get up, happen, take place
станица station
становиште standpoint, stand
стаор rat
стап stick, cane
стапалка sole; track; step
стапица trap
стап.и/.не *T* **.ува** *I* step, tread
стапка step
стар old **:ее** *I* age **:ец** old man **:ечки** like an old man **:ица** old woman
старовремски old-fashioned, antique
старозамански antique
старојко = **старосват** senior male member of wedding party
старословенски Old Slavonic
старост *f.* old age
стас.а *T* **.ува** *I* arrive; manage; have time to
статија article
статуа statue
статускво status quo
стебло tree-trunk
стега preserve
стег.а *I* **.не** *T* squeeze, oppress; clench; tighten
стегнат clenched, pressed together
стежн.е *T* **.ува** *I* narrow, tense, tighten
стемнува се *I* get dark
стенограм transcript
степа *T* fight
степен degree
стесни *T* narrow, tighten
стивне *T* quiet, calm
стигне *T* reach, arrive, attain
стипендија scholarship, fellowship, financial aid
стисне *T* grip, clasp tightly, clench
стифалет high shoes
стих verse, line
стихи.ен, .јна spontaneous **.ја** spontaneity, natural force
стихоплетски verse-making, rhymsterish
сто 100
стожер pole on harvest-floor: *(fig.)* pillar of household
стои *I* stand — **до** be up to
Стојан *(m. name) dim.:* **Стојче**
стока wares, goods
стокми *T* prepare, get ready; — **се** even up, get "dressed up"
стол (-ови) table **:ар** carpenter, furniture-maker
столб pillar **:ец** column

Столе *dim.* of **Стојан**
стомна water-jug (clay, with small opening)
стоногалка centipede
стопан master, lord (of estate) **:ка** mistress (of estate), *frequent as swear-word* **:ство** economy
стопати a hundred times
стопи *T* melt
стопчи се *T* become, seem like a ball
стори *T* do, complete; — **се [му]** seem, appear
стоти hundredth
стр. = **страница**
страв (-ови) fear **:отија** fear, dreadful things
страда *I* suffer **.ен** suffering, pitiable
стражар guard, sentinel
страк (flower-)stem
страна side, country, page, **од** — **на** on the part of
страни *I* go to one side
страница page
стран.ски foreign **.ство** abroad, foreign land
страс.т *f.* passion **.тен, .на** passionate
стратег strategist
страчка magpie
страш.ен terrible, fearful **.лив** fearful **.ливост** *f.* fearfulness
стрвен ravenous, starved
стреа eave: roof
стрела arrow
стрела *I* shoot
стремеж striving, endeavor
стреми се *I* strive
стресе *T* (17.311) shake, make tremble
стрижба shearing
стриже *I* (17.315) cut hair
стри.ко *m.* father's brother **.на** father's brother's wife: any older woman
стрка *T* run down(hill)
стрм.ец wind **.нина** steep slope **.ен** steep
строг severe
стро.ен, .јна well-built, handsome **.ј** asking maiden's hand: machine: social structure **.јник** marriage-broker, matchmaker
строи *I* build (10.12)
ст. ст. = **стар стил**
строфа strophe
стружанец *native of* **Струга** *(town, SW Mac.)*
струже *I* (10.16) scrape, plane
струја current
структу́ра structure
струна string
струп (-ови, *coll.* **-је)** scab, pimple
струполи *T* fall at full length (e. g. tree)
стру́шки of, from Struga
стршен horse-fly
студ cold **:ен** cold
студи.ја study **.ира** *I/T* study
стуткан crumpled: shy, timid
субјект subject
субјекти́вен subjective
сув dry; dull
суварка dry wood
суводолица dry ravine
суд court, judgment **:ба/:бина** fate **:боносен** fateful **:и** *I* judge **:ија** *m.* judge
судирање fight
судрува *I* strike — **се** fight
суд.ски court, legal **.ство** legal apparatus

суевер.ен superstitious **.је** superstition
суетен vain, idle
сукал.ка/.о rolling pin
султан sultan **:ски** sultan's
сума sum; many
сунга knife, bayonet
сунѓер sponge
супер-тврднина superfortress
суправа neat housekeeping, aspect of home
суправ.а *I* **.и** *T* do housework, put in order, clean up: get rid of
сурат face
сургун exile (in Asia Minor)
суред.и *T* **.ува** *I* put in order
суров raw **:ина** raw material **:ица** wood, firewood: beating
суртук big boy, lout
сус *(excl.)* shush!
суши *I* dry
сушност *f.* essence
сушт same, very
суштеств.ен essential **.о** creature, being **.ува** *I* exist
суштина essence
сфати *T* grasp, comprehend
сфаќа *I* grasp, comprehend
сфера sphere
сходно similarly
с'клет = **саклет**
с'ска *I* hiss

Т

та and (then)
таа she: that *(cf.* 2.31 and note; 2.4)
табиет custom, habit **:лија** *m.* habit-bound, conventional person
таг.а sorrow, pain, longing, yearning **.и** *(pl.)* plaints, sad songs **.овен** sorrowful, full of sadness
тадеа over there
таен, тајна secret
таец silence
тажен sad, longing
тажи *I* be sad, sorrowful, long
таи *I* hide
таинств.ен mysterious **.о** mystery
така thus, so **како . . . така (и)** both . . . and; as well as
таканаречен so-called
таков such, that kind of (2.8)
такса *T* promise
такт rhythm, beat
такуѓере also
талас *(dial.* **-з)** wave
талентиран talented
талог sediment; grounds; dregs
таму there
тан-алва a type of oriental sweet; halva
танковрат slim-necked, thin-necked
танок thin, slim, fine
тантиéма wages of an artist; commission, percentage
танчи *I* make thin, fine
тап dull **:и** *I* make dull
тапан drums **:џија** *m.* drummer
тапија (Turkish) deed of ownership
тапоумен dull, sluggish-minded

тарашка *I* search
тас shallow dish: collection plate
тате *(-евци) m.* daddy
татко *(-овци) m.* father **:вина** fatherland, native land **:вски** fatherly
татне *I* bang, thunder, roar (thunder, cannon) **:ж** thundering, booming
таутологија tautology
твој your *(cf.* 2.313)
твор.ба creation, work of art **.и** *I* make, create, do **.ење** creation **.ец** creator **.ечки** creative **.ештво** creation, act of creation (usually artistic, literary)
тврд hard, firm **:и** *I* harden: arrest **:ина** fortress, hardness stubbornness
т. е. = **тоа е** i. e.
теáтар theater
тевеќелија *m.* defective, stupid person
тегле *I* stretch
тегли *I* pull
тегличе little jar
тежи *I* weigh, be heavy **:на** weight **:ште** center of gravity
тежок, тешка heavy, hard, difficult
тек course, flow
текн.е *T* **.ува** *I* **[му]** desire
текушт *(adj.)* current
теле *(pl.* **-иња/-ци)** calf
телегрáма telegram
тело body
тел *(-ови)* wire
тема theme, darkness
теме scalp, top of head
темен dark
темјанка violet
темн.ее *I* look, be dark **.ина** darkness, dark color **.ица** prison, jail
темно-(зелен) dark-(green: etc.)
тенденциóзен tendencious
тенеќе tin; tin-plate **:џија** *m.*/**тенеќија** *m.* tinsmith
тенк tank *(military)*
тенка cloth the width of the loom
тенок thin, fine
тепа *I* beat, whip
тепсија a large metal bowl, usually rather shallow
тера *I* drive, chase
терáса terrace
терезија scales
терзија *m.* tailor
тес.ен narrow, tight: too small **.ни** *I* make narrow, tighten
тетерави се *I* stagger
тетúва curve
тетка aunt: any older woman
тетин (-овци) aunt's husband
тетовец *native of* **Тетово** *(town, NW Macedonia)*
тетратка notebook
тефтер account-book, record
техни.ка technique, technology **.чар** technician **.чки** technical
технолóг technologist
тече *I* (17.312) flow
Тешкото the Teško ('difficult dance'), *Macedonian national dance*
тешта wife's mother (the more usual term is **баба**)
тив.не *T* quiet down **.ок** quiet
тигар tiger
тиквешки *of, from* **Тиквеш** *(area in central Mac., around* Kavadarci)

тики and, and also
тил (-је) back of neck, nape
тиња silt, mud, very muddy water
тиранин *(-ани)* tyrant
титула title
тиќе insects
тих soft, quiet
тишина quiet
тишти *I* weigh, press on: bother
ткае *I* weave
тлее *I* glow, glimmer, yearn
т. н. = **таканаречен**
тоалéт toilet, grooming
товар load **:а** *I* **.и** *T* load
тогај/тогаш then, at that time
Тоде *(m. name)*
тој, таа, тоа, тие *(cf.* 2.31, 2.4) he, she, it, they: that, those
токми *I* prepare, get ready (to do)
токмоглав of same height
токму exactly, precisely: only, nothing more; **не е токму** = he's not as he should be; **токму што** just as
токоса се *T* shake hands
толкав so big, of such size *(cf.* 2.8)
толку (that's) all, no more: as much **толку колку** as much as
толкува *I* interpret, explain; **:ње** interpretation; **:ч** interpreter
толкýнsa as little as this
толче *I* hammer
толчник pestle
тон tone
тонáжа tonnage
тоне *I* drown, sink
топ (-ови) cannon
топи *I* melt
топли *I* warm, make warm; **:на** warmth
торба knapsack
Торбеш Moslem Macedonian Slav
топломер thermometer
топограф topographer
топол warm
топук heel
топуска/игла топуска pin
торпéдо torpedo
точен accurate
точи *I* make flow, serve (wine, beer): sharpen
точка point; period; — **и запирка** semicolon; **две точке** colon
траба bolt (of cloth)
трага track, trace
трагич.ен tragic **.ки** tragically
трае *I* last
трактáт tract
транспарéнт banner or placard *(with slogan written on, carried in parades, etc.)*
трас.ка *I* **.не** *T* slam, bang, slap, cause to tremble
трат tinder
трати *T* throw out, reject, abandon
траќа *I* thrash about, flounder
трга *I* pull
тргн.е *T* **.ува** *I* start out, move away; twitch: pull
тргов.ец trader, merchant **.ија** trade, business **.ски** *(adj.)* business
треба *I* it is necessary **треба да си одам** I must go **не ми требаат овие работи** I don't need these things.
треби *I* clean, pick over (peas, rice): destroy

трева grass
тревога alarm, agitation
трендафил rose
трепер.ење wavering, flickering **.и** *I* waver, flicker
трепка eyelid
трепет trembling **:и** *I* tremble **:ење** trembling, shiver **:лив** shaking, wavering
трепне *T* blink
тресе *I* (17.311) shake
треска fever (and chills)
тресне *T* shock, shake suddenly
трет(и) third *(cf.* 9.4)
третина one-third
третпат for the third time
трешница thunder
трештен dazed
три three
триаголник triangle
тривијáлен trivial
тридневен three-year-old, lasting three years
трие *I* rub
триесет thirty
триеспетгодишен thirty-five-year-old
триесетина thirty
трипати thrice
триста three hundred
триумвирáт triumvirate
триумф triumph
трихина trichina
трици *pl. tant.* bran
три-четири three or four
тричлен *(adj.)* of three members
тркала *I* roll
тркалезен round, rounded, roundish, oval
тркал.ест round, rounded **.о** wheel
тркање racing
трн *(pl.* **трње)** thorn
троа a little
тровче a very little
троглав threeheaded
тро.ен, .јна triple
тројца three, trinity
тропање pounding, thumping
троскот weed
тротоáр sidewalk
трофéј trophy
троши *I* crumble: spend, expend
трошúнsa a tiny little bit
трошка crumb
трпеза (low) table
трпелив patient
трпение patience
трпи *I* bear, stand
трпка tingling
трпне *T* stand, bear
трска reed
Трст Trieste
труб.а trumpet, horn, pipe **.и** *I* blow or sound trumpet, proclaim
трудбени.к worker, anyone who works **.чки** workers'
труден tiring, difficult, painful
трудна *(f. adj.)* pregnant
труди се *I* labor, exert self
тру.е *I* poison **.јач** poisoner **.јачка** poison
трупа *I* pile up
трупец chopping-block
трчање running
туѓ strange, foreign, someone else's **:ина** foreign land **:инец** **:инка** stranger, foreigner **:ински** foreign
тужи *I* complain, accuse
тука here
туку but; only
тукуречи so to speak

тукушто scarcely
тула brick
Тумбочелец *(m. nickname)* 'Popped-out Forehead'
тупаница fist
тупка *I* pound
тур.а *I* **.и** *T* shove
турне *T* shove aside, push
турнéја tourney
Турска Turkey
турски Turkish: Moslem
Турче young, small Turk, Moslem
Турчин *(pl.* **Турци)** Turk; Moslem
тутне *T* shove
тутун tobacco **:ов** tobacco

Ќ

ќаја *m.* owner of big sheep-herds
ќар profit **:и** *I/T* profit, gain, win **:лија** *m.* winner **:ува** *I* win, make profit
ќе *(projective modal particle; cf. 27)*
ќе- *see also* **ке-**
ќебап small piece of meat cooked on a spit, shishkebab or shashlyk
ќебапче small roll of ground meat cooked on a grill (Serbian čevapčić)
ќебе blanket
ќедер sole: worry
ќелав bald **:и** *I* strip, make bald
ќелепур chance for free food and drink
ќелеш inconsiderate person *(pej.)*
ќелија cell
ќемане fiddle **:џија** *m.* fiddler
ќемер leather moneybag
ќепенок window-shutters for store: little shelf made of these shutters when the store is open
ќерал basement
ќерамида brick
ќерата scoundrel, pander
ќердоса *T* thrive
ќерка daughter
ќерпич tile **:ен** of tile
ќесе pouch, purse
ќеф good-humor, inclination **:лија** *m.* good-humored person
ќешки would that; may it be so
ќи- *see also* **ки-**
ќилим carpet
ќопав *(pej.)* weak, stupid, characterless person
ќопек dog
ќор blind in one eye **:ави** *I* become blind in one eye
ќорсокак blind alley
ќос beardless **:е** beardless boy
ќостек watch-chain, silver chain
ќотек beating **јаде ќотек** get a beating
ќофте ground meat; dish prepared from ground meat
ќош/ќоше corner
ќуд nature
ќулавка hood
ќуљумарка small ax with very long handle

ќумбе stove
ќумур charcoal, soft coal, peat **:џија** *m.* charcoal burner
ќуп (-ови) big earthen vessel
ќурдија man's long armless cloak, black or white
ќурк woman's long cloak, often with fur
ќурчија *m.* furrier
ќускија wedge
ќути *I* be silent
ќутук stump; stupid man; dead drunk
ќуќур sulphur
ќуфте = **ќофте**
ќушне *T* kick

У

у *(prep.)* at (4.321)
уапс.и *T* **.ува** *I* arrest
убав beautiful, pretty, handsome, fine **:ина** beauty
убед.и *T* **.ува** *I* convince **.лив** convincing
уби.ва *I* **.е** *T* strike, injure; kill **.ец (.јци)** murderer **.ство** murder
убост *f.* beauty
уверен.ие trust **.ост** *f.* conviction
увертѝра overture
уво *pl.* **уши** ear
увод introduction **:ен** introductory
увреден offended
увце *dim.* of **уво**
угаѓа *I* happen: be pleasing to, convenient for
угасне *T* put out, quench
угледување imitating
угнетува *I* oppress **:ч** oppressor
угоди *T* please, do favor
угоре up there, above **угоре високо, удоле длабоко** i. e. nowhere in there any hope
удавени.к/.ца drowned person
удар blow **:ник/:ница** shock-worker **:ништво** shock-work, speed-up
удел part, participation, role, share
удира *I* hit, strike
удобен convenient, comfortable
удоми *T* settle
удопство convenience
удри *T* strike; lay (foundation)
уѓе worse
ужас horror, horrible thing
ужива [во] *I* enjoy
узре.ва/.е *I* ripen, mature
узреан ripened, ripe
ysyp leisure, pleasure
уем percentage of flour miller keeps as payment
ујаде *T* (17.316) afflict, plague
ујдиса *T* arrange, bring about, put in order, arrange in advance; — **се** work together, collude
укине *T* break off, make an end to, abolish
укне *T* puff, breathe on, blow on
укор reproach
укочен fixed, motionless
ул. = **улица**
ула misfortune, damnation
улав crazy, man **:и се** *I* go mad
улица street; *dim.* **уличе, уличке**

уличен (adj.) street
улјарник beehive
улога role, part
ум mind, understanding, wisdom
умее *I* be able, know how to **:ње** skill
умен intelligent, bright
уметн.ик/.ица artist **.ички** artist's, artistic **.ост** *f.* art
умир.а *I* die **.ачка** death, act of dying **.ашт** moribund, dying
умница wise, intelligent woman
уморен tired
умотворба work of art, literary or artistic creation
умре *T* (17.1) die
умрен dead
умртвување extinction
умштина wisdom, wiseness *(pej.)*
унакрсен at random, conflicting
Унгар.ец Hungarian **.ија** Hungary
унер wonder, miracle
универзитéт university
унија union
уништи *T* destroy
упати *T* give directions to; — **се** set out
упла.в fright **.ши** *T* frighten
упорит stubborn, intensive
управ.а direction, management **.ен** directed **.ник/.ница** director, manager **.ува** *I* conduct, direct, manage
упрост.и simplify **.ен** simplified
ура! hurrah!
уред.и *T* **.ува** *I* set up, regulate
уредни.к/.ца editor **.ништво** editorial board, staff, office
урива *I*/**урнува** *I* **урне** *T* destroy
уроди *T* bear fruit
усво.и *T* master, capture **.јува** *I*
усет feeling, taste **:и** *T* sense, feel, taste, notice
усилба effort
услов condition **:ен** conditioned, determined conditional
усмев smile **:а** *I* **:не се** *T* smile **:ка** smile
усмив.ка smile **.не** *T* smile
усна lip
успе.е *T* **.ва** *I* succeed, manage, ripen
успех (-си) success
усрд.ен hearty **.ност** *f.* heartiness
уста mouth
установа institution
установува *I* ascertain
уст.ен oral; labial
устројство system, set-up, arrangement
утече *T* (17.312) escape
утеха comfort
утешение comfort — **грешним** *(archaic Dative pl. form)* 'comfort to the sinful'
утогоњи се *T* get weak, collapse
утока conflux, outlet
утре tomorrow **:дента** on the next day **:шен** tomorrow's
утрински *(adj.)* morning
утроба womb, bowels
ýкумат administrative office
участак *(Bulgarian)* local police station, precinct station
учебник text-book
уче.ник/.ница pupil; *dim.* **.ниче/.ничка .нички** pupil's
учење learning, doctrine

учес.ник/.ница participant **.тво** participation **.твува** *I* participate
учи *I* study
училишен *(adj.)* school,
училиште school, educational institution
училница class-room
учител/:ка teacher **:ствува** *I* serve as teacher
учуден amazed, bewildered
уши *pl.* of **уво**
уште already **уште не** not yet **уште како** and how! **уште по-** even (more)

Ф

фабри.ка factory **.чки** *(adj.)* factory
фаворизира *I/T* favor
фак trap
факт fact **:ички** factual: *(adv.)* in fact **:ор** factor
факултéт faculty, division of a university
фала thanks
фалба praise, boast; threat
фали *I* praise; — **се** boast; — **се му** threaten
фалименто bankruptcy
фалсификáт falsification, forgery, fake
фанариот phanariot (see p. 118)
фане *T* graps, grab, get hold of
фантастичен fantastic
фантома phantom
фаталистички fatalistic
фати *T* grasp: set to, begin: be becoming
фаќа *I* grasp, grab; **ми фаќа окото** reckon, think over and conclude
фаша strip
февруáр.и February **.ски** *(adj.)*
февче *dim.* of **фес**
фељтон feuilleton **:ист** feuilletonist
фенер lantern
фереџе veil
ферман imperial (Turkish) decree, document
фес fez
фиданка sapling
физич.ар physicist **.ки** physical
филмски *(adj.)* film
филоло.гија philology **.шки** philological
филџан cup
фиока drawer, pigeonhole
фитиљ fuse
фискултýра gymnastics, physical culture
фифлаи *I* lisp
фишек cartridge
флорина florin, gold-coin
ФНРЈ *(ф'н'р'ј')* — **Федеративна народна ренублика Југославија**
фоајé foyer
фодулно proudly; with dignity
форсира *I* force, push
фотéлја armchair
франк (-ови) franc
Францу.зин (.зи) Frenchman **.скиња** Frenchwoman
француски French
френг (-ови) latch

френгија wooden lever
френска кошула European, store-bought shirt
фриз.ер hairdresser **.ира** *I* dress the hair
фрк.а *I* **.не** *T* fly
фрл.а *I* **.и** *T* throw, — **пушка** shoot a rifle
Фросина *(f. name)*
фудбал soccer = European football
фукар poor man
фундамéнт basis, foundation
функционéр official
фургóн freight car
фурна public oven
фустан dress
фута apron
фучи *I* whistle, whiz, zoom

Х

хаос chaos
хартија paper
харц = **харч** expense, cost
хлор chlorine
ходник corridor
хонорáр payment, fee
хор (-ови) chorus
храбар brave **.рост** *f.* bravery
храм *(-ови)* temple
хран.а food **.и** *I* feed **.ителни продукти** foodstuffs
Хрват Croat(ian)
Хрват Croat(ian) **:ка** Croat(ian) woman **:ска** Croatia
хрватски Croat(ian)
христијáн.ин (.и) Christian **.ски .ство** Christianity
христов Christ's
Христос Christ
хроника chronicle
хроничен chronic
хуман = **човечен :ост** *f.* = **човечност**
хуриет = Turkish hürriyet — freedom *(connotes various concessions made by Turkish government in early 20th century)*

Ц

цапне *T* tread on
цар (-ови/-еви) emperor, czar **:евина** empire, kingdom
царевен *(adj.)* of maize
царевк.а Indian corn, maize **.овина** corn-stalk
Цариград Constantinople, Istanbul **:ски** of Constantinople, Istanbul
царство empire, kingdom
цвет (-ови) flower **:а** *I* bloom
цвеќарка florist
цвеќе *(coll.)* flowers
цвркне *T* make sucking sound when drinking from bottle
цврст firm, solid
цевка barrel (of rifle, pistol)
цеди *I* strain **:лка** strainer **:ло** cheese-cloth
цел whole
цел *f.* goal, target, aim
Целзиус Celsius

целива *I/T* kiss
цело.купен complete, entire **.ст** *f.* whole, totality
целуне *T* kiss
цемент cement **:ира** *I* cement
цен.а price, value **.и** *I* prize, value
цензу́ра censorship
централистички centralist
цеп.и *I* **.ле** *T* split
цери се leer
цивил civilian **:ен**
цигара cigarette
циклус cycle
цимоли *T* whimper, whine
ципа crotch
циркус circus
цица *I* suck
ЦК (**цека**) = **централниот комитет**
цокула heavy army shoe
црв (**-и/-је**) worm **:ец** worm **:лив** wormy **:ојадина** worm-eaten wood **:осан** wormy
црвен red
црево intestine, rubber hose
цреп tile **:на** large shallow earthen vessel for baking large loaves of bread **:налка** cloth for cleaning
цресло loin
треша/трешна cherry
трешнов *(adj.)* cherry
црква church
црквен church, ecclesiastical
цркне *T* die (of animals); die miserably
црн black
Црна Гора Montenegro **Скопска** — mountain just north of Skopje
црн.и *I* blacken **.ее се** *I* be black, look black **.ина** blackness **.ица** mulberry tree
Црногор.ец .ка Montenegrin
црногорски Montenegrin
црноморски Black Sea
црноок blackeyed
црноречки *of* **Црна Река** *(SW Mac.)*
црп.е *I* dip, draw **.не** *T*
црта trait, feature
црта *I* draw, sketch **:ч** sketcher
цут blossom **:и** *I* blossom, bloom

Ч

чавк.а jackdaw **.ин** *(adj.)*
чад (**-ови**) smoke **:и** *I* smoke **:овина** smell of smoke, smokiness
чај tea
чакмак steel, lighter (steel for hitting flint to make fire)
чалга band **:ција** *m.* musician
чанта pocketbook, handbag
чапне *T* grab quickly
чардак upper room, with one or more sides open
чардак-боја yellow floor-paint
чаре means, manner, way out
чаролија magic
чаршав covering (table-cloth, sheet, bedspread)
чаршија market-place: business
час hour; moment; class
чевел shoe
чеза 2-wheeled cart
чека *I* wait **.лница** waiting room

чекмеџе drawer
чекор step, pace **:и** *I* step, take a step, stride
чекрк/чекрик pulley (on a well)
челад *f.* children (and direct descendants)
чело forehead **на чело со** headed by
челуст *f.* jaw
чемер pain, ache
ченгел hook
ченгија bold, brazen woman, public dancer
чеперок (hand-)span
чепка *T* scratch, scrabble
черга rag rug **:р** nomad gypsy
черек quarter
чес.ен honorable **.т** *f.* honor **.ти** *I* honor **.тит** honorable; fortunate
често often
чета platoon, regiment
четворен quadruple
четворица four *(numeral)*, group of 4
четврт *f.* quarter **:ина** ¼ **:ок** Thursday
чете *I* = **чита**
четири four
четириаголник quadrangle
четириесет 40
четиринаесет 14
четиристотини 400
Чех, Чеси (2.1311) Czech, Bohemian **:инка** Czech woman **:ословачка** Czechoslovakia
чеша *I* scratch
чешел comb
Чешка Bohemia
чешки Czech, Bohemian
чешла *I* comb **:р** comb-maker
чешма fountain, faucet, tap
чешне *T* pull apart
чивилук hanger, clothes-rack
чизма shoe
чиј (2.522) whose? **чијшто** (2.62) whose
чин (-ови) rank
чингел meat-hook
чини I seem, be worth, do, be in good health
чинија wooden bowl, fairly shallow
чиниче small wooden bowl
чиниш apparently, you might think
чиновни.к clerk, official **.чки** clerk's, official's
чир (-еви/-ови) ulcer
чист clean, pure **:и** *I* clean **:окрвен** pure-blooded **:ота** cleanness, cleanliness
чита *I* read **:лна** reading-room **:нка** reader, reading-book **:ње** reading
читлив legible, clear
чифлиг estate, great agricultural holding **:ар** laborer on čiflig, serf **:арство** system of čifligs
чифликсајбија *m.* owner of čiflig
чифт pair
чичко (-вци) father's brother; any older man *dim.* **чичо** *(often used as title of address)*
чкива *I* look at
чкорлав hard, roughened
чкрапја scorpion; ugly woman
чкрипа *I* squeak, creak
чкртка *I* creak
чкулав without fingers, with a crippled hand
член member; article **:ка** member

чмае *I* pine away
чо-Трендо *(dial.)* = **чичо-Трендо**
човек man, person, human being **:љубје** love of man
чове.чен human, humane, good **.чки/.шки** human **.чност** *f.* humanity, humaneness **.штво** humanity, the human race
чомушлив touchy, sensitive
чорап stocking
чорбаџи.ја rich man **.лак** riches, rank of rich man
чочек belly-dance, dancer
чиртав turned-up
чува *I* take care of, conserve, preserve **:р** guard, watchman, keeper
чувств.ителен sensitive **.о** feeling **.ува** *I* feel
чуд.ен wonderful, marvelous **.и** *I* amaze, astound **.о** wonder, miracle **.овиште** monster
чуе *T* hear
чук hammer
чук.а *I* **.не** *T* **.нува** *I* thump, beat
чума plague
чун boat, skiff; *dim.* **чунче**
чунки *(dial.)* for, since
чукундедо (-овци) great-great-grand-father
чучне *T* squint

Џ

џабе free, for nothing
џавка *I* make a racket; — **се** quarrel
џаде road
џака = **џавка**
џам pane of glass **:лак** display window **:џија** *m.* glazier
џамбаз horse-trader, rascal
џамија mosque
џбар.а *I* **.не** *T* feel about for
џбур.а *I* **.не** *T* submerge head
џвака *I* chew cud, chew for long time
џвакне *T* chatter
џврк.а *I* **.не** *T* sound as liquid emerging suddenly
џган revolting things: mobs of people *(pej.)*
џграпа *I* stumble (into), walk clumsily
џгура *I* walk with swaying motion
џеб **(-ови)** pocket
џева argument, difficulty
џез jazz
џелат hangman, executioner
џембоса се *T* get out, 'scram'
џенабет damned, evil
џенем hell; devil **џенемите** = not on your life!
џеп = **џеб**
џепане arsenal, arms
џигер viscera **бели џигери** lungs **црни џигери** heart, liver and kidneys
џин giant
џит.ка *I* **.не** *T* throw
џиџе *(baby word)* thing: toy
џубе type of long cloak
џуван answer
џумбуш big, noisy celebration; gay festivities

Ш

Шабац *(town W. Serbia)*
шаблон mould, chiché **:ски** hackneyed, cliché
шавар (kind of) reed
шаечен heavy wool homespun
шал shawl
шалави *I* make a racket, be noisy
шалвари *pl. tant.* wide Turkish trousers
шамар *(Serbian!)* = **шлаканица**
шампањско champagne
шапка hat
Шар Планина *(mt. range NW of Skopje)*
шарен variegated, many-colored, bright: painted: having pictures (e. g. church with frescoes): engraved (fountains etc.)
шари *I* shine (with many colors)
шарпланински *of or from* **Шар Планина**
шашардиса *T* upset, alarm
шашлив cross-eyed
Шведска Sweden
Швеѓанец Swede
шевар kind of grass
шедба stroll, walk
шеесет 60
шеј (-ови) sheikh, (Moslem) elder
шема scheme **:тски** schematic **:ичен** schematic
шепа handful
шепне *T* whisper
шепот whisper **:и** *I* whisper
шеснаесет 16th
шест 6
шести 6th
шестина 1/6
шестмесечен 6-month
шестогодишен 6-year-old
шестотини 600
шет.а *I* **.не** *T* stroll, walk, go out
шеќер sugar **:ен** sugared, sweet, of sugar **:и** *I* sugar, sweeten **:че** bit of sugar, sweet, candy
шибне *T* slam, strike hard
шивач tailor **:ка** seamstress
шие *I* sew **:ње** sewing
шиник *(dry measure, ca. 1.5 kilo)*
шири *I* widen, broaden
ширит ribbon **Не вади ми ширити** 'don't feed me that stuff'; 'don't try to deceive me'.
широк wide, broad
широкогра́д *(adj.)* big-hearted, generous **:ост** *f.* generosity
широчина breadth, wide open place
ширум wide open
шифра number, cipher
шише bottle **шишенце** little bottle
шкембе belly
школа *(dial.* **школо)** school
школуван schooled, trained
шкорче (also **чк-**) match
Шкотланѓанец *(-нци)* Scot
Шкотска Scotland
шлаканица slap, blow with open hand
шмајзер light machine-gun
шмеќар swindler
шмрк.а *I* **.не** *T* sniff, sniffle

шмукне *T* suck, (sweet, ice-cream)
шо, шом *(dial.)* = **што, штом**
шовини.зам chauvinism, exaggerated patriotism **.ст** chauvinist, exaggerated patriot
шпекул.а/.ација speculation, gambling **.ант** speculant,
шпион spy **:ажа** espionage
шпорет stove
шпота се *I* quarrel, upbraid
штави *I* tan (hides)
штама dead quiet
штед.ење saving, economy **.и** *I* save
штеди *I* harm
штик bayonet
штима *I* tune
штипе *I* pinch
штипјанец (-ани) *native of* **Штип** *(town, SE Mac.)*
штипне *T* pinch
штир barren **:аквица** barren woman
штит shield
штица plank
што (2.601) what, that, which, who; why? **(= зошто);** for, for the reason that **(= за тоа што)**
што-годе, што било, што да е (2.70) whatever; nonsense
штом as soon as, inasmuch as, since
што по- (comparative) as . . . as possible (**што побргу** as quickly as possible, **што посилно** as strongly as possible)
штотуку as soon as, scarcely
штрав = **шраф** screw
штрб snaggle-toothed **:ее** *I* loose teeth, become snaggle-toothed
штрек, на штрек on the alert, ready to go *(military)*
штрекнат startled
штрекне *T* startle
штрк stork
штрк.а *I* **.не** *T* sprinkle
Штросмајер J. J. Strossmayer *(Croatian bishop, 1815—1903, one of founders of Yugoslav Academy)*
штукне *T* **умот ми штукна** = I am beside myself, out of my mind
штутка *I* be shy, hesitate, vacillate
шубара sheepskin hat
шукне *T* swish, slip
шумка grove, little forest; cornstalks (for cattle fodder)
шум sound (of wind in trees, of river) **:не** *T* rustle, sound
шупелка flute
шуплив porous, hollow, weak
шура *m.* **(шуреви)** wife's brother
шут homeless: stupid **:не** *T* reject, throw out
шуш.ка *I* **.не** *T* rustle
шуштејќи rustling, swishing

Horace G. Lunt

A GRAMMAR OF THE MACĒDONIAN LITERARY LANGUAGE

Издавач
Државно Книгоиздателство
на НР Македонија

Книгата е отпечатена во 2000 примерци
во печатницата „Југоштампа" — Белград

Картата е нацртана и отпечатена
од „Геокарта" — Белград

Печатењето е вршено во месец
август 1952 година

NARODNA REPUBLIKA MAKEDONIJA

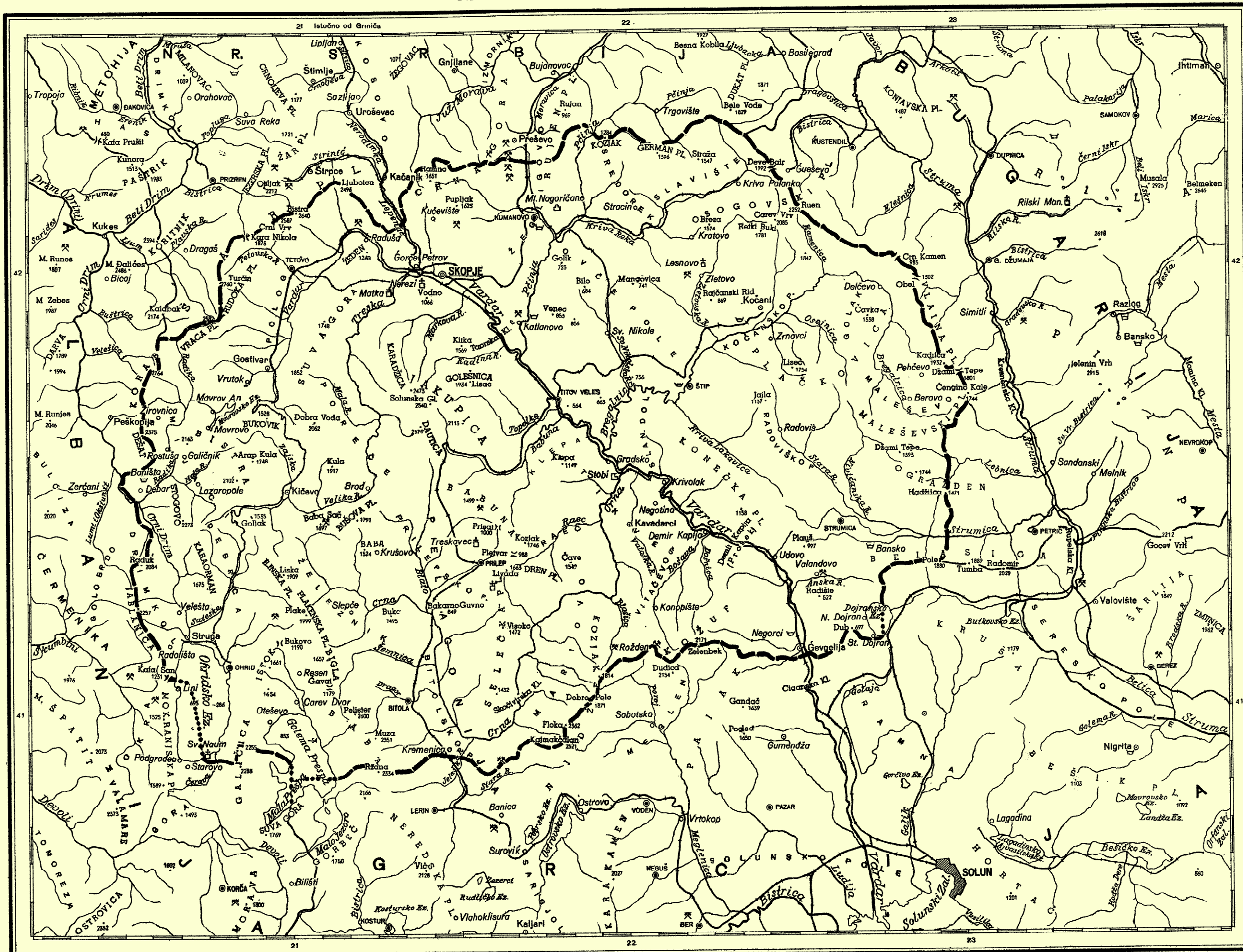

Mesta nad 100.000 žit.	Mesta od 5.000 do 10.000 žit.
Mesta od 50.000 do 100.000 „	Mesta pod 5.000 „
Mesta od 10.000 do 50.000 „	

1: 1,250.000

10 0 10 20 30 40 50 Km

Izrabotka i reprodukcija „Geokarta" Beograd 1952